BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 A
18

II.1.

EPISTOLÆ ASCETICÆ D. AVRELII AUGUSTINI HIPPON. EPISCOPI

EXCERPTÆ

Atque idoneo ordine diſtri-
butæ ad commodum, ac ſaluta-
tarem piarum mentium
uſum,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

OPERA ET STUDIO

R. P. MARTINI DE ESPARZA
ARTIEDA THEOLOGI
SOCIETATIS JESU.

Sumptibus IOANNIS WAGNERI
Bibl. Monacenſis.
Cum facultatate Superiorum.

MONACHII
Typis MARIÆ MAGDALENÆ
SCHELLIN Viduæ.
ANNO M. DC. LXVIII.

Ad pium Lectorem.

Cùm perſpicerem pietatem fidelium plurimùm foveri, ac incitari, inflammaríque libris Confeſſionum Sanctiſſimi Doctoris Augustini, Soliloquiis item, ac Pſychagogiâ, ex ignitis ejusdem, ardentibúsq; in pſalmos præſertim meditationibus per Virum Venerabilem, ac DEI ſpiritu plenum Ludovicum Bloſium ſtudioſè collectâ; ſimúlque animadverterem, inter hujus Cherubici, ſummíque Doctoris Epiſtolas, quæ operum illius volumen ſecundum explent, inveniri non paucas eodem amoris divini rore madidas, nec minori vi, & efficaciâ animas ad Deum pertrahendi, easdémq; in viâ virtutis ſuaviter, ac fortiter manuducendi præditas; operæ pretium me facturum exiſtimavi, ſi plerásque, vel certè præci-

puas iſtiusmodi epiſtolas ex toto numero excerperem, atque in unum faſciculum collectas, & minoris formæ libello comprehenſas, tibi offerrem, quò eas & comparare facilè, & lectitare percommodè poſſes.

Dolenter nimirum ferebam illas ſpiritûs delitias, & ſancti amoris conciliatrices literas, dum, uti hactenus, cæteris intermixtæ epiſtolis, & per vaſtum volumen hàc, illac extarent diſperſæ, nonniſi à pauciſſimis haberi, neque verò ab iis, quæ diſſimilis eſſent argumenti, commodè diſcerni, ac proinde intercisâ ſolùm, atque diſtractâ lectione, eòque minùs ad legentis, ſeu guſtum, ſeu utilitatem conducente percurri poſſe. Notum ſiquidem eſt cuivis vel leviter in libris Auguſtini verſato, in volumine epiſtolarum ejus tractari res longè diverſas, & earum alias, exempli causâ didacticas eſſe, atq; theoreticas, alias contentioſas, atq; polemicas, complures etiam ad res Epiſcopalis miniſterii pertinentes, alias deniq; vel commendatitias, vel ſimpliciter officioſas,

cioſas, familiarisq; fautrices benevolentiæ; Vix ut uni alicui placere omnes, atque prodeſſe poſſint. Univerſas autem luſtrare, & quaſi excutere, comperiendi ſtudio, diſcernendíque, quæ ad argumentum deſideratum faciunt, & operoſum, ac perplexum eſt, & frigus adfert, tædiúmque lectori.

Nos huic malo, quoad partem aſceticam à nobis ſuſceptam attinet, ita mederi conati ſumus, ut majoris tui commodi gratiâ adjecerimus inſuper ſeriem quandam methodicam, & tanquam indiculum documentorum, ſeu præceptorum ſpiritualium, quæ in quibusq; epiſtolis ſingulariter eminent, uti cognoſces ex eorum ſyllabo, quem proxima pagella tibi exhibebit, quò tibi liceat nullo negotio potiſſimùm in id incidere, quod è re tuâ maximè videbitur eſſe. Atque ubi plures occurrerunt epiſtolæ in eundem quidem collimantes ſcopum, ſed eum tamen diverſâ viâ, ſeu ratione attingentes, eas ſub uno, eodémq; titulo exhibemus integras. Ex iis autem, quæ

ſcopo eodem, ipsâ quoque viâ, & modo tradendi apparent aſſimiles, ad litteram editâ eâ, quæ plenior, atque efficacior viſa eſt, reliquas duntaxat indicamus. Retinendam autem putavimus in unaquáq; epiſtolâ ejus numeri notam, quem quælibet præſefert in volumine omnium Epiſtolarum, tum ne in citationibus ſuboriretur confuſio, & perplexitas, tum ut, ſi quando collibuiſſet lectori aliquam ex iis Epiſtolis conferre, vel cum ejuſdem editionibus aliis, vel cum epiſtolâ proximè antecedenti, aut ſubſequenti juxta easdem alias editiones, facilè id aſſequi poſſit ductu veterum numerorum. Placet etiam admonere, uſum me pro excerpendis iſtis epiſtolis, editione Lugdunenſi operum Divi Auguſtini anni milleſimi quingenteſimi octuageſimi ſexti.

Porrò in pleriſque earundem Epiſtolarum plura tibi occurrent ſalutaria monita præter id, quod ſingulis præſcripſimus in propriâ epigraphe; excurrente nimirum liberè ipſo Auguſtino ad va-

ria, tametſi ſubinde inter ſe diſparata, prout iis cenſeret congruere, ad quos ſcribebat, uti fieri amat in epiſtolis familiaribus. Prænotatum tamen eſt ad ſingulas illud tantummodò, quod in unaquáque traditur præcipuè, brevitatis ſtudio videlicet, utque tibi unum quiddam quærenti, plura, nec opinatò incurrerent in oculos, & tanquam ex inſidiis emiſſa jacula, nec proinde præviſa magis te ferirent, afficerentque jucundiùs. Ad hæc in earum nonnullis una cum aſceticis admixta invenies didactica quædam, atque polemica; quæ tamen religioni habui ex contextu reliquo præcidere, tum quòd hæc ad illa confirmanda, roborandáque per ſe valeant, tum quod præciſio ejuſmodi, &, ut ita loquar, detruncatio non parum officeret pulchritudini, ac majeſtati contextûs Auguſtiniani, quæ utráque laus ex integritate amplior elucet in rebus optimis, ut expendit optimè idem Auguſtinus lib. 1. de Geneſi contra Manichæos cap. 21. neque ipſa ſanè lædatur integritas absque

 dolore,

dolore, aut neſcio quo morſu conſcientiæ ſubnaſcente ex ſuſpicione irreverentiæ.

Quod jam caput eſt, excipe, amabò, benigne lector, munuſculum iſtud eo animo, quo tibi offertur à me, hoc eſt, æquo, bonóque, & fac, ut tuus in Domino profectus reſpondeat votis meis. Quod equidem fiet, ſi invocato Patre luminum, Auguſtinum auſcultes tamquam de Cœlo ſcribentem tibi, ardenti incenſum tui ad ſalutem, magnámque virtutem dirigendi deſiderio, quali ſemper arſit erga lectores ſuos, etiam dum inter mortales ageret, quodq; retinet multò flagrantius immortali jam vitâ, & magnâ, Magni in regno Cœlorum, gloriâ donatus, & eum teneas in legendo modum, quem ipſe in ſuâ, quam procemii loco mox ſubjicio, epiſtolâ ſuggerit tibi, & quem tenuiſſe ſe circa easdem viventis adhuc Auguſtini Epiſtolas teſtantur, inter alios, S. Paulinus, & Severus, ut creditur, Sulpicius in ſuis ad eundem Auguſtinum epiſtolis, quas huic faſciculo ex-

tremo hac etiam de cauſâ illigavimus, ut tantorum virorum tanta ſitis, & fames, quâ epiſtolari Auguſtini adhuc mortalis Aſceſi inhiabant, doceat te, quantâ cum aviditate, & cum quali animi ſummiſſione debeas ejusdem jam glorioſi, Deóque profectò conjunctiſſimi ſanctiſſimam diſciplinam & haurire animo, & totâ mentis contentione ad uſus, opúsque ipſum adhibere. Sic fac, & (ut voveo, atque confido) vives.

SYLLABUS
LEMMATUM
Quæ Epiſtolis hiſce
AVGVSTINIANIS
ordine adſcribuntur.

DOCUMENTUM I.
PROŒMIALE.
Lectionis ſacræ ingens utilitas. pag. 1.
DOCUMENTUM II.
Veram beatitudinem nonniſi in Deo, atque de Deo quærendam. pag. 2.
DOCUMENTUM III.
Via, quæ ad veram felicitatem certò conducat, ſtudioſa inquiſitio. pag. 20.
DOCUMENTUM IV.
Veræ Religionis per Chriſtum in mundum inducta inſinuatio. pag. 22.
DOCUMENTUM V.
Ad melioris vitæ ſtudium ſeu arripiendum, ſeu firmè retinendum adhortatio. pag. 30.

Docu-

DOCUMENTUM VI.
Modus utiliter orandi, oratione Dominicâ præſertim comprehenſus pag. 49.
DOCUMENTUM VII.
Suadetur perfectus mundi contemptus, ex bonorum, malorúmve temporalium cum æternis comparatione. pag. 82.
DOCUMENTUM VIII.
Vitæ mortalis ad immortalem ſolicita, & anxia coaptatio. pag. 93.
DOCUMENTUM IX.
Mortis, in quadam à tumultu rerum labentium ſeceſſione, tranquilla, & beata recogitatio. pag. 204.
DOCUMENTUM X.
Vitæ contemplativæ, & activæ perfectio, earúmq; mutuus inter ſe nexus, ac conſociatio. pag. 207.
DOCUMENTUM XI.
Conſolatio in adverſis; & de eruditione ex iis capiendâ. pag. 211.
DOCUMENTUM XII.
Firma adverſitatum tolerantia, & ſummiſſus Divinæ correctionis amor. pag. 217.
DOCUMENTUM XIII.
De earundem adverſitatum tolerantiâ, & de

de fraternâ correctione pacificè invicem exhibendâ, ac ſuſcipiendâ. pag. 230.

DOCUMENTUM XIV.

Eccleſiæ Miniſtris perſecutionis tempore ut perſiſtendum; & num fuga aliquando permiſſa? pag. 233.

DOCUMENTUM XV.

Afflictionum temporalium admonitu, ad æternam vitam per opera bona aſpirandum. pag. 248.

DOCUMENTUM XVI.

De tolerandâ adverſâ valetudine, & cohibendâ irâ. pag. 251.

DOCUMENTUM XVII.

Veram amicitiam non conſiſtere niſi ubi adſit rerum etiam divinarum conſenſio. pag. 254.

DOCUMENTUM XVIII.

Aliena vitia æquo, ac tenero animo ſufferenda. pag. 259.

DOCUMENTUM XIX.

Charitas, dum mutuò exhibetur, augetur. pag. 261.

DOCUMENTUM XX.

Clementia Iudicis in reos, & ejus, qui pro illis intervenit, miſericordia. pag. 263.

Docu-

DOCUMENTUM XXI.

Inſtitiam in corrigendo, puniendóq; miſericordiâ temperandam. pag. 294.

DOCUMENTUM XXII.

Humilitatem in docendo ſervare arduum ſed neceſſarium. pag. 314.

DOCUMENTUM XXIII.

Dotes humilis, & avidi Diſcipuli. pag. 318.

DOCUMENTUM XXIV.

Fugienda curioſa ſtudia; ſolida humilitatis ſapientia conſectanda. pag. 320.

DOCUMENTUM XXV.

Laudis humanæ quæ fuga, quæ proſequutio honeſta? pag. 334.

DOCUMENTUM XXVI.

Idea Diſciplinæ religioſæ præſertim Sanctimonialium. pag. 373.

DOCUMENTUM XXVII.

Sobrietas in celebritatibus Sanctorum, & fuga laudis humanæ. pag. 391.

Docu-

DOCUMENTUM XXVIII.
Cultus corporis caſtigatus, decénsq; Chriſtianum. pag. 400.

DOCUMENTUM XXIX.
Arduum Epiſcopale miniſterium ſuſcipienti animus SS. Scripturarum attentâ meditatione adversùs ingruentia pericula præmuniendus. pag. 402.

DOCUMENTUM XXX.
Peſtis diſſidiorum Religionis, per ſanctam maximè Epiſcoporum concordiam coercenda. pag 104.

DOCUMENTUM XXXI.
Paſtoris etiam mali ſuſcipienda præcepta, vita non imitanda. pag. 414.

DOCUMENTUM XXXII.
Non promovendus ad majora, religioſæ deſertor diſciplinæ. pag. 420.

DOCUMENTUM XXXIII.
Præclara Virginitatis DEO dicatæ ſublimitas. pag. 423.

Docu-

DOCUMENTUM XXXIV.
Militis Chriſtiani ex charitate robur, atq; ex eadem vera laus militiæ fortiter exercita petenda. pag. 425.

DOCUMENTUM XXXV.
Catholicorum Principum Vis ſalutariter armata adverſùs hæreſes. pag. 43.

DOCUMENTUM XXXVI.
Modus ſanctæ coërcitionis hæreticorum. pag. 496.

DOCUMENTUM XXXVII.
Vtilis, & laudanda coactio ad meliora. pag. 500.

DOCUMENTUM XXXVIII.
Oratio pro infidelibus pergrata Deo, & fideles quàm maximè decens. pag. 510.

DOCUMENTUM XXXIX.
Scandala paucorum in aliquâ ſacrâ Congregatione obruenda laude multitudinis bonorum, nec facilè, aut temerè credenda. pag. 539.

Docu-

DOCUMENTUM XL.

Piæ lachrimæ pro Defunctis ex animo fide, ſpe, & charitate erecto. pag. 552.

DOCUMENTUM XLI.

Cæterarum profectus virtutum humilitate vallandus. pag. 557.

DOCUMENTUM XLII.

Venerabilis fidelium conſuetudo pro lege habenda, ubi nil certi ſit ex ſcripturâ. pag. 561.

DOCUMENTUM XLIII.

Quàm laminoſa ſit, & delectabilis tranquillitas animi ex ſeceſſu mentis ad DEVM. pag. 572.

POSTREMUM DOCUMENTUM.

Continens exemplaria Sanctarum ultrò, citróq; ſcriptionum familiarium. pag. 574.

ASCESEOS
IN
AVGVSTINIANIS EPISTOLIS CONTENTÆ.

DOCUMENTUM I.
PROŒMIALE.
Lectionis ſacræ ingens utilitas.
EPISTOLA I.

DOMINO illuſtri, & meritò præſtantiſſimo filio Voluſiano, Auguſtinus Epiſcopus. De ſalute tuâ, quam & in hoc ſæculo, & in Chriſto eſſe cupio, ſanctæ matris tuæ votis ſum fortaſſe etiam ipſe non impar. Unde meritis tuis reddens ſalutationis obſequium, hortor, ut valeo, ut literarum verè certéque ſanctarum ſtudio te curam non pigeat impendere. Syncera enim & ſolida res eſt, nec fucatis eloquiis ambit ad animum, nec ullo linguæ tectorio inane aliquid ac pendulum crepitat. Multum movet, non verborum ſed rerum avidum, & multùm terret, facturа ſecurum. Præcipuè Apoſtolorum

linguas exhortor ut legis, ex his enim ad cognoſcendos Prophetas excitaberis, quorum teſtimoniis utuntur Apoſtoli. Si quid autem, vel cùm legis, vel cùm cogitas, tibi oritur quæſtionis, in quo diſſolvendo videar neceſſarius, ſcribe ut reſcribam. Magis enim hoc fortè Domino adjuvante potero, quàm præſens talia loqui tecum, non ſolùm propter occupationes varias & meas & tuas, quoniam non cùm mihi vacat, occurrit ut & tibi vacet, verum etiam propter eorum irruentem præſentiam, qui plerumque non ſunt apti tali negotio, magiſque linguæ certaminibus, quàm ſcientiæ luminibus delectantur. Quòd autem ſcriptum habetur, ſemper vacat ad legendum, cùm vacat legenti: nec oneroſum fit præſens, quòd cùm voles, ſumitur, cùm voles, ponitur.

DOCUMENTUM. II.

Veram beatitudinem nonniſi in Deo, atque de Deo quærendam.

EPISTOLA LII.

AUguſtinus Epiſcopus famulus Chriſti familiæque eius, dilecto filio Macedonio in Domino ſalutem. Quamvis ſapientiam, quam mihi tribuis, in me non

agno

agnoſcam, tantæ tamen erga me benevolentiæ tuæ, támque ſynceræ gratias ago, debeóque plurimas, & meorum ſtudiorum labores, tali ac tanto viro placuiſſe delector. Multo verò amplius, quod animum tuum charitate æternitatis & veritatis, atque ipſius charitatis affectu divinæ illi cæleſtíque reipubl. cuius regnator eſt Chriſtus, & in quâ ſolâ ſemper beatéque vivendum eſt, ſi rectè hic piéque vivatur, agnoſco inhiantem, video propinquantem, eiúſque potiundæ amplector ardentem. Inde quippe manat etiam vera amicitia, non penſanda temporalibus commodis, ſed gratuito amore potienda. Nemo enim poteſt veraciter amicus eſſe hominis, niſi fuerit ipſius primitus veritatis: quod ſi gratis non fiat, nullo fieri pacto poteſt. De qua re etiam philoſophi multa dixerunt, ſed apud eos vera pietas, id eſt verax veri Dei cultus, unde omnia rectè vivendi duci oportet officia, non invenitur: non ob aliud, quantum intelligo, niſi quia beatam vitam ipſi ſibi quodammodo fabricare voluerunt, potiúſque patrandam, quàm impetrandam putaverunt, cum eius dator non ſit niſi Deus. Neque enim facit beatum hominem, niſi qui fecit hominem: nam qui tanta creaturæ ſuæ bona bonis

maliſque largitur, ut ſint, ut homines ſint, ut vigentes ſenſibus, valentes viribus, affluentes opibus ſint, ſeipſum bonis dabit, ut beati ſint, quia eius etiam hoc munus eſt, ut boni ſint. Illi verò, qui in hac ærumnosâ vitâ, in his moribundis membris, ſub hac ſarcinâ corruptibilis carnis, autores ſuæ beatæ vitæ & quaſi conditores eſſe voluerunt, velut propriis eam virtutibus appetentes, jámque retinentes, non ab illo fonte virtutum petentes atque ſperantes, Deum ſuperbiæ ſuæ reſiſtentem ſentire minimè potuerunt. Unde in errorem abſurdiſſimum lapſi ſunt, ut cum aſſeverant, etiam in Phalaridis tauro beatum eſſe ſapientem, cogantur fateri, vitam beatam aliquando eſſe fugiendam. Exaggeratis enim malis corporis cedunt, atque in eorum moleſtiis graviſſimis abſcedendum ex hac vita eſſe decernunt. Ubi nolo dicere, quantum ſit ſcelus ſeipſum hominem occidere inſontem, cum omnino non debeat vel nocentem. Unde in primo libro trium illorum, quos benigniſſimè & ſtudioſiſſimè perlegiſti, multa jam diximus. Sed certè conſideretur, nec ſuperbè, ſed ſobriè judicetur, quo modo vita beata ſit, quâ non ſapiens retentâ fruitur, ſed illatis ſibi manibus carere compellitur. Eſt

De vita beata. l. 1.

apud

apud Ciceronem in extremâ, ut ſcis, parte quinti Tuſculanarum libri locus, propter hoc, quod dico, animadvertendus. Cum enim de cæcitate corporis ageret, atque affirmaret etiam cæcum beatum eſſe poſſe ſapientem, multa dixit, quæ per aures percipiendo gauderet. Itémque ſi ſurdus eſſet, ea, quibus oblectaretur, ad oculos tranſtulit. Si autem utroque ſenſu orbaretur, & cæcus ſurdúſque fieret, non eſt auſus hinc ferre ſententiam, eúmque beatum dicere. Sed addidit etiam dolores graviſſimos corporis, qui eum ſi non intermerinr, ipſe ſe interimat, & ad portum non ſentiendi, hac liberatus virtute, perveniat. Cedit igitur ſapiens immaniſſimis cladibus, atque ſuccumbis, in tantum ut eis cogatur & in ſeipſum homicidium perpetrare. Cui jam parcat ut illis careat malis, qui ſibiipſe non parcit? Certè ſemper beatus eſt, certè beatam vitam in ſuâ poteſtate conſtitutam nullâ vi poteſt ullius calamitatis amittere. Ecce in cæcitate & ſurditate & atrociſſimis cruciatibus corporis aut amiſit beatam vitam: aut ſi & in iſtis afflictionibus adhuc beata eſt, fit per huiusmodi doctiſſimorum hominum diſputationes, ut ſit aliquando beata vita, quam ſapiens ferre non poſſit: vel, quod eſt abſurdius, quam

ſapiens ferre non debeat, eámque fugiat, abrumpat, abjiciat, ſeſéque ab ea ferro etiam ſeu veneno, vel aliâ voluntariâ morte ſubducat: ut in portu non ſentiendi vel nullus omnino ſit, quod Epicurei, & ſi qui alii ſimili ſtultitiâ putaverunt, vel ideo beatus, quoniam fuerit ab illâ beatâ vitâ, tanquam ab aliquâ peſte liberatus. O nimiùm ſuperba jactantia! Si beata vita eſt in cruciatibus corporis, cur in eâ non manet ſapiens, ut fruatur? ſi autem miſera eſt, quid, obſecro te, niſi typhus impedit, ne fateatur, ne oret Deum, ne juſto & miſericordi ſupplicet, qui potens eſt & vitæ huius mala vel avertere vel mitigare, vel ad ea toleranda fortitudine armare, vel ab eis omnimodo liberare, & poſt hæc verè beatam vitam dare, quò nullum malum admittatur, & ubi ſummum bonum nunquam amittatur? Hoc piorum præmium eſt, cuius adipiſcendi ſpe vitam iſtam temporalem atque mortalem non tam delectabiliter quàm tolerabiliter ducimus, & mala eius tunc bono conſilio & divino munere fortiter ferimus, cùm bonorum æternorum fideli Dei promiſſione, & fideli noſtrâ expectatione gaudemus. Ad hoc nos Apoſtolus exhortatus, ait: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Oſtendit enim

Rom. 12.

quare

quare *in tribulatione patientes*, præmittendo, *ſpe gaudentes.* Ad hanc ſpem exhortor per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Hoc enim Deus ipſe magiſter, latente majeſtate divinitatis, & carnis infirmitate apparente, non ſolùm ſermonis oraculo docuit, verùm etiam ſuæ paſſionis & reſurrectionis exemplo roboravit. In alterâ enim, qualia tolerare, in alterâ, qualia debeamus ſperare, monſtravit. Cujus & illi gratiam mererentur, niſi elati inflatíque ſuperbiâ inaniter conarentur iſtam vitam beatam ipſi ſibi facere, quod ſolus Deus veraciter cultoribus ſuis poſt hanc vitam ſe largiturum eſſe promiſit. Sanior quippe eſt eiusdem Ciceronis illa ſententia, ubi ait: Nam hæc vita quidem mors eſt, quam lamentari poſſem, ſi liberet. Quo modo ergo ſi rectè lamentatur, beata comprobatur, ac non potius, quoniam rectè lamentatur, miſera eſſe convincitur? Quare aſſueſce, obſecro te vir bone, beatus eſſe interim ſpe, ut ſis etiam re, cùm pietati perſeverantiſſimæ retribuetur merces felicitatis æternæ. Si prolîxâ epiſtolâ oneroſus ſum, tute hoc impetraſti tibi, qui me ſapientem appellaſti. Hinc enim auſus ſum hæc ad te loqui, ut tibi ſapientiam, non qualis mihi ſis, oſtentarem, ſed qualis eſſe debeat oſten-

derem. Hæc eſt autem in præſenti ſæculo verus veri Dei cultus, ut ſit eius in futuro ſæculo certus atque integer fructus. Hic conſtantiſſima pietas, ibi ſempiterna felicitas. Ex iſtâ ſapientiâ, quæ una & vera eſt, ſi quid habeo, à Deo ſumpſi, non à me præſumpſi: atque ab illo in me perfici fideliter ſpero, à quo inchoatum eſſe humiliter gaudeo, nec in eo, quod adhuc non donavit, incredulus, nec in eo, quod jam donavit, ingratus. Non enim meo vel ingenio, vel merito, ſed eius dono ſum ſi quid laudabiliter ſum. Nam quædam acutiſſima & excellentiſſima ingenia tanto in majores errores ierunt, quanto præfidentiùs tanquam ſuis viribus cucurrerunt, nec ſuppliciter ac veraciter Deum, ut viam ſibi oſtenderet, petiverunt. Merita verò quorumlibet hominum quæ ſint, quandoquidem ille, qui non cum mercede debitâ, ſed cùm gratuitâ gratiâ venit, omnes peccatores, ſolus à peccatis liber atque liberator, invenit. Si ergo nos virtus vera delectat, ei dicamus, quod in eius ſacris literis legimus: *Diligam te*
Pſal 17 *Domine virtus mea.* Et ſi verè beati eſſe volumus (quod nolle non poſſumus) id quod in eisdem literis didicimus, fido
Pſal.39 corde teneamus. *Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in*

in vanitates & inſanias mendaces. Quanta eſt autem vanitas, quanta inſania, quantúmque mendacium, hominem mortalem, ærumnoſam vitam mutabili & ſpiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot tentationibus ſubditum, tot corruptionibus obnoxium, pœníſque juſtiſſimis deſtinatum, in ſeipſo fidere ut beatus ſit, quando ne illud quidem, quod habet in naturæ ſuæ dignitate præcipuũ, id eſt, mentem atque rationem poteſt vendicare ab erroribus, niſi Deus adſit lux mentium? Abjiciamus itaque, obſecro te, falſorum philoſophorum vanitates & inſanias mendaces: quia nec virtus nobis erit, niſi adſit ipſe, quo juvemur, nec beatitudo, niſi adſit ipſe, quo fruamur, & totum mutabile atque corruptibile noſtrum, quod per ſeipſum imbecille & quædam materies miſeriarum eſt, dono immortalitatis atque incorruptionis ababſorbeat. Quoniam verò te reipub. ſcimus amatorem, non aliunde eſſe beatum hominem, aliunde civitatem, vide, quàm ſit in illis ſacris literis clarum. Nam quidam in eis ſancto ſpiritu plenus hæc loquitur orans: *Exime me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: Quorum filii velut novella* *Pſal. 143.*

conſtabilitæ in juventute ſuâ : Filiæ eorum compoſitæ & ornatæ ſicut ſimilitudo templi : Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oves eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus ſuis, boves eorum craſſæ. Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt, beatus populus cuius Dominus Deus ipſius. Vides exaggeratione terrenæ felicitatis beatum populum non dici, niſi à filiis alienis : id eſt, non pertinentibus ad regenerationem, quâ efficimur filii Dei, à quorum manu iſte ſe eximi precatur, ne ab eis in hanc opinionem atque in peccata impia pertrahatur. Loquendo quippe vanitatem, *beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt*, quæ ſupra commemoravit, quibus ea felicitas conſtat, quam ſolam dilectores huius mundi inquirunt. Et ideo *dextera eorum, dextera iniquitatis*, quia hæc præpoſuerunt, quæ fuerant poſtponenda, ſicut ſiniſtræ præponitur dextera. Si enim habentur, non in eis beata vita ponenda eſt, ſed ſubdita debent eſſe, non prædita: ſequentia, non ducentia. Huic autem qui ſic orabat, & à filiis alienis, qui beatum dixerunt populum cui hæc ſunt, eximi, diſcerníque cupiebat, tanquàm diceremus: Ipſe quid

ſentis? quem beatum populum dicis? Non ait: Beatus populus, cuius eſt virtus animi eius. Quod ſi dixiſſet, diſcreviſſet quidem etiam iſtum populum ab illo qui beatam vitam in iſtâ viſibili & corporali felicitate conſtituit, ſed nondum tranſcendiſſet omnes vanitates & inſanias mendaces: *Maledictus enim omnis*, ſicut alibi eædem literæ docent, *qui ſpem ſuam ponit in homine.* Ergo nec in ſeipſo quiſquam debet, quia & ipſe homo eſt. Proinde ut tranſiret omnium vanitatum & inſaniarum mendacium limites, atque ibi beatam vitam poneret, ubi verè eſt: *Beatus*, inquit, *populus, cuius Dominus Deus ipſius.* Cernis igitur unde petendum ſit, quod omnes docti indoctique deſiderant, & multi, errando ac ſuperbiendo, unde petatur, & ubi accipiatur ignorant. Utrique autem in quodam divino Pſalmo ſimul reprehenduntur, & *qui confidunt in virtute ſua, & qui in abundantia divitiarum ſuarum gloriantur*: id eſt, & Philoſophi huius ſæculi, & abhorrentes à tali philoſophiâ, beatúmque dicentes populum, cui ſuppetit terrena opulentia. Ac per hoc à domino Deo noſtro, à quo facti ſumus, & virtutem petamus, qua huius vitæ mala ſuperemus, & beatam vitam, qua poſt iſtam vitam in

Hiere. 17.

Pſal. 48.

eius æternitate perfruamur, ut & in virtute & in præmio virtutis, ſicut Apoſtolus dicit : *qui gloriatur, in Domino glorietur.* Hoc nobis velimus, hoc civitati cuius cives ſumus. Non enim aliunde beata civitas, aliunde homo, cùm aliud civitas non ſit, quàm concors hominum multitudo. Itaque ſi omnis prudentia tua, quâ conſulere conaris rebus humanis: ſi omnis fortitudo, quâ nullius iniquitate adverſante terreris: ſi omnis temperantia, quâ in tantâ labe nequiſſimæ conſuetudinis hominum te à corruptionibus abſtines: ſi omnis juſtitia, quâ rectè judicando, ſua cuique diſtribuis, id laborat, id nititur, ut ii, quibus vis ut bene ſit, ſalvi ſint corpore, & ab omni cuiusquam improbitate tuti atque pacati, habeant filios, ſicut novellas conſtabilitas, filias ornatas, ſicut ſimilitudinem templi, cellaria plena eructantia ex hoc in hoc, fœcundas oves, craſſos boves, nec maceriæ ruina deformet prædium, nec litigantium clamor perſonet in plateis eorum: ita non erunt veræ virtutes tuæ, ſicut nec iſtorum beatitudo. Hîc enim ad verum dicendum illa mea verecúndia, quam in tuâ epiſtolâ benigno ſermone laudaſti, me impedire non debet. Si quælibet, inquam, adminiſtratio tua, illis, quas commemoravi

2 Cor. 10.

memoravi, inſtructa virtutibus, hoc intentionis fine determinatur, ut homines ſecundum carnem nullas iniquas moleſtias patiantur: nec ad te exiſtimas pertinere, quò iſtam quietem, quam præſtare niteris, referant: id eſt (ut verbis non ambiam) quo modo Deum verum, ubi eſt quietæ vitæ omnis fructus, colant, nihil tibi prodeſt ad vitam verè beatam tantus labor. Inverecundiùs hoc dicere videor, & oblitus quodam modo conſuetudinem interceſſionum mearum. Sed ſi nihil eſt verecundia, niſi quidam diſplicendi metus, ego in hac causâ metuendo non vereor. Metuo enim ne primùm Deo, deinde ipſi amicitiæ, quam mecum inire dignatus es, jure diſpliceam, ſi minùs liber in admonendo fuero, quàm me admonere ſaluberrimè exiſtimo. Sum certè verecundior, cùm tibi pro aliis intercedo: cùm verò pro teipſo, tanto liberior, quanto amicior, quia tanto amicior, quanto fidelior: quanquam hæc ipſa non dicerem, niſi verecundiùs agerem. Quæ ſi maxima eſt, ut ipſe ſcripſiſti, difficilium inter bonos efficacia, adjuvet me pro te apud te, ut in illo te fruar, qui mihi hanc ad te januam, fiduciámque præſtitit: præſertim quia id, quod ſuggero, jam facile arbitror eſſe animo tuo tot divinis muneribus

neribus adminiculato & inſtructo. Si enim virtutes, quas accepiſti, à quo acceperis ſentiens, eíque gratias agens, eas ad ipſius cultum etiam in tuis iſtis ſæcularibus honoribus conferas, tuæque poteſtati ſubditos homines ad eum colendum exemplo religioſæ tuæ vitæ, & ipſo ſtudio conſulendi, ſeu fovendo, ſeu terrendo erigas & adducas, nihilque aliud in eo, quod per te ſecuriùs vivunt, velis, niſi ut hinc illum promereantur, apud quem beatè vivant: & veræ illæ virtutes erunt, & illius opitulatione, cuius largitate donatæ ſunt, ita creſcent & perficientur, ut te ad vitam verè beatam, quæ non niſi æterna eſt, ſine ullâ dubitatione perducant: ubi jam nec prudenter diſcernantur à bonis mala, quæ non erunt: nec fortiter tolerentur adverſa, quia non ibi erit, niſi quod amemus, non etiam quod toleremus: nec temperanter libido frænetur, ubi nulla eius incitamenta ſentiemus, nec juſtè ſubveniatur ope indigentibus, ubi inopem atque indigum non habebimus. Una ibi virtus erit, & idipſum erit virtus, præmiúmque virtutis, quod dicit in ſanctis eloquiis homo, qui hoc amat: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.* Hæc ibi erit plena & ſempiterna ſapientia, eadémque veraciter vita jam beata. Perventio

Pſal. 72.

ventio quippe eſt ad æternum, ad ſummum bonum, cui adhærere in æternum eſt finis noſtri boni. Dicatur hæc & prudentia, quia proſpectiſſimè adhærebit bono, quod non amittatur: & fortitudo, quia firmiſſimè adhærebit bono, unde non avellatur: & temperantia, quia caſtiſſimè adhærebit bono, ubi jam non corrumpatur: & juſtitia, quia rectiſſimè adhærebit bono, cui meritò ſubjiciatur. Quanquam & in hac vitâ virtus non eſt, niſi diligere quod diligendum eſt. Id eligere, prudentia eſt: nullis inde averti moleſtiis, fortitudo eſt: nullis illecebris, temperantia eſt: nullâ ſuperbiâ, juſtitia eſt. Quid autem eligamus, quod præcipuè diligamus, niſi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus eſt, cui ſi diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus, nos ipſos diligere neſcimus. Tanto enim nobis melius eſt, quanto magis in illum imus, quo nihil melius eſt. Imus autem non ambulando, ſed amando. Quem tanto habebimus præſentiorem, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorem. Nec enim locis corporalibus vel extenditur vel includitur. Ad eum ergo, qui ubíque præſens eſt, & ubique totus, non pedibus ire licet, ſed moribus. Mores autem

noſtri

noſtri non ex eo, quod quisque novit, ſed ex eo, quod quisque diligit, dijudicari ſolent. Nec faciunt bonos vel malos mores niſi boni vel mali amores. Pravitate ergo noſtrâ à rectitudine Dei longè ſumus. Unde rectum amando corrigimur, ut recto recti adhærere poſſimus. Ad illum ergo, quantâ operâ poſſumus, etiam illi ut perveniant agamus, quos tanquam nosmetipſos diligimus, ſi nosmetipſos diligere, illum diligendo, jam novimus. Chriſtus namque, id eſt, veritas, dicit: In his duobus præceptis totam legem Prophetásque pendere, ut diligamus Deum ex toto corde, ex totâ animâ, ex totâ mente, & diligamus proximos tanquam nosmetipſos. Proximus ſanè hoc loco non ſanguinis propinquitate, ſed rationis ſocietate penſandus eſt, in quâ ſocii ſunt omnes homines. Nam ſi pecuniæ ratio ſocios facit, quantomagis ratio naturæ, non negotiandi, ſed naſcendi lege communis? Hinc & ille Comicus (ſicut luculentis ingeniis non deſit reſplendentia veritatis) cùm ab uno ſene alteri ſeni dictum componeret. *Tantúmne ab re tuâ eſt otii tibi, aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent?* Reſponſum ab altero reddidit: *Homo ſum, humani nihil à me alienum puto.* Cui ſententiæ ferunt etiam

Matt. 22.

Terent. in Heant.

etiam theatra tota plena ſtultis, indoctíſque applauſiſſe. Ita quippe omnium affectum naturaliter attigit ſocietas humanorum animorum, ut nullus ibi hominum niſi cuiuslibet hominis proximum ſe eſſe ſentiret. Cùm ergo illa dilectione, quam divina lex imperat, debeat homo diligere Deum, & ſeipſum & proximum, non tamen ex hoc tria præcepta data ſunt: nec dictum eſt, in his tribus, ſed in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ: id eſt, in dilectione Dei ex toto corde, ex totâ animâ, & ex totâ mente, & proximi tanquam ſui ipſius: videlicet ut intelligeretur nullum eſſe aliam dilectionem, quâ quiſque diligit ſeipſum, niſi quod diligit Deum. Qui enim aliter ſe diligit, potiùs ſe odiſſe dicendus eſt. Fit quippe iniquus, privatúrque luce iuſtitiæ, qui à potiore ac præſtantiore bono averſus, atque inde vel ad ſeipſum converſus, ad inferiora & egena utique convertitur: fítque in ipſo quod veraciſſimè ſcriptum eſt: *Qui autem amat iniquitatem, odit animam ſuam.* Quia *Pſal.* igitur nemo niſi Deum diligendo, diligit 10. ſeipſum, non opus erat, ut dato de Dei dilectione præcepto, etiam ſeipſum homo diligere iuberetur: cùm in eo diligat ſeipſum quod diligit Deum. Debet ergo & proxi-

proximum diligere tanquam ſeipſum, ut quem potuerit hominem vel beneficientiæ conſolatione, vel informatione doctrinæ, vel diſciplinæ coërcitione adducat ad colendum Deum, ſciens in his duobus præceptis totam legem prophetáſque pendere. Hoc qui ſobriâ diſcretione eligit, prudens eſt: qui nullâ hinc afflictione avertitur, fortis eſt: qui nullâ aliâ delectatione, temperans eſt: qui nullâ elatione, juſtus eſt. His virtutibus divinitus inſpiratis, per gratiam Mediatoris Dei cum patre, & nobiſcum hominis Ieſu Chriſti, per quem poſt inimicitias iniquitatis, reconciliamur Deo in ſpiritu charitatis: His, inquam, virtutibus divinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & poſteà præmium eius, quæ niſi æterna eſſe non poteſt, beata vita perſolvitur. Hîc enim ſunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine. Itaque omnes boni & ſancti, etiam in tormentis quibuslibet, divino fulti adjutorio, ſpe illius finis beati vocantur, quo fine beati erunt. Nam ſi in eisdem tormentis & attrociſſimis doloribus ſemper eſſent cum quibuslibet virtutibus, eos eſſe miſeros nulla ſana ratio dubitaret. Pietas igitur, id eſt, verus veri Dei cultus ad omnia

omnia prodeſt, & quæ moleſtias hujus vitæ avertat aut leniat, & quæ ad illam vitam ſalutémque perducat, ubi nec aliquid jam mali patiamur, & bono ſummo ſempiternóque perfruamur. Ad hanc te perfectiùs aſſequendam & perſeverantiſſimè retinendam exhortor, ut meipſum: cuius niſi jam particeps eſſes, tuósque iſtos honores temporales ei ſervire oportere judicares, non Donatiſtis hæreticis, ad eos in unitatem Chriſti pacémque redigendos, per edictum diceres: Pro vobis hoc agitur, pro vobis ſacerdotes incorruptæ fidei, pro vobis Imperator Auguſtus, pro vobis nos quoque eius judices laboramus: & alia multa quæ in eodem edicto ita poſuiſti, ut te appareat in terreni judicis cingulo, non parvâ ex parte cæleſtem Rempublicam cogitare. Quare ſi de veris virtutibus & verâ beatâ vitâ volui diutiùs loqui tecum, quæſo ne oneroſus deputer tuis occupationibus: Imò verò me non eſſe confido, quando tu adeò magnum animum & mirabiliter laudandum geris, ut nec illas curas deſeras, & his libentiùs ac familiariùs occuperis.

DOCUMENTUM III.

Via, quæ ad veram felicitatem certò conducat, ſtudioſa inquiſitio.

EPISTOLA XX.

LOnginiano Auguſtinus. Solere, ajunt quendam veterum dicere, quibus ſatis perſuaſum eſſet, ut nihil mallent ſe eſſe quàm viros bonos, his reliquam facilem eſſe doctrinam. Hæc ſententia, ſi ritè recolo, Socratica eſt. Longè antiquior Prophetica præceſſerat, præcipiens hominibus breviter & ſimul, non tantùm ut ſe nihil malint eſſe quàm bonos, verum etiam, unde fiant boni. *Diliges*, in-
Matt. 22. quit, *Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ menti tuâ: & diligas proximum tuum, tanquam teipſum.* Hoc cui perſuaſum eſſet, non ei reliquam facilem, ſed eam totam eſſe doctrinam duntaxat utilem ac ſalubrem. Multæ enim doctrinæ ſunt, ſi tamen doctrinæ dicendæ ſunt, vel ſuperfluæ, vel noxiæ. Veterum libris Chriſtus atteſtans, *In his*, inquit, *duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ.* Proinde quia mihi videor inſpexiſſe tanquam in ſpeculo ſermocinationis tuæ, nihil

nihil te eſſe malle, quàm virum bonum, Deum, quo nihil eſt melius, & unde humanus animus haurit ut bonus ſit, quónam modo colendum credas, audeo percontari: nam quod eum colendum credas, jam teneo. Quæro etiam, quid de Chriſto ſentias? Quod enim eum non parvipendas, adverti: ſed utrùm eâ, & ſolâ viâ, quæ ab illo demonſtrata eſt, ad vitam beatam perveniri poſſe exiſtimes, & aliquâ ex causâ non eam negligas ire, ſed differas: an & aliam, vel alias ad eam optimam, & præ omnibus appetendam poſſeſſionem vias eſſe arbitreris, & aliquam earum jam te ingredi credas, noſſe cupio, ut opinor, non impudenter: diligo enim te propter id quod ſuprà dixi, méque abs te diligi non temerè exiſtimo: nec ullâ de re aliâ inter eos, qui ſe benevolè noverunt, ſermo fructuoſior vel impenditur, vel repoſcitur, vel accipitur, vel recipitur, quàm unde boni beatique ſimus.

DOCU-

DOCUMENTUM IV.

Veræ Religionis per Chriſtum in mundum inductæ inſinuatio.

EPISTOLA XLII.

DOminis prædicabilibus & dilectiſſimis fratribus Madaurenſibus, quorum per fratrem Florentium epiſtolam accepi, Auguſtinus. Si fortè illi, qui inter vos catholici Chriſtiani ſunt, talia mihi ſcripta miſerunt, hoc tantùm miror, quod non ſuo potiùs, quàm ordinis nomine. Si autem re vera omnes, aut propè omnes ordinis viri ad me dignati eſtis literas dare, miror quod Patri, & in Domino ſalutem ſcripſiſtis, quorum mihi ſuperſtitioſus cultus idolorum (contra quæ idola faciliùs templa veſtra, quàm corda clauduntur, vel potiùs quæ idola non magis in templis quàm in veſtris cordibus includũtur) cum magno eſt dolore notiſſimus. Niſi fortè jam de ſalute ipsâ, quæ in Domino eſt, per quam me ſalutare voluiſtis, tandem prudenti conſideratione cogitetis. Nam ſi non ita eſt, quæſo vos, quid læſi, quid offendi benevolentiam veſtram, ut me titulo epiſtolæ veſtræ irridendum potiùs, quam honorandum eſſe puta-

putaretis, Domini prædicabiles & dilectiſſimi fratres. Quod enim ſcripſiſtis: *Patri Auguſtino in Domino æternam ſalutem*, cùm legerem, tantâ ſpe ſubito erectus ſum, ut crederem vos ad ipſum Dominum, & ad ipſam æternam ſalutem, aut iam eſſe converſos, aut per noſtrum miniſterium deſiderare converti. Sed ubi legi cætera, refriguit animus meus. Quæſivi tamen ab epiſtolæ perlatore, utrùm jam vel eſſetis Chriſtiāi, vel eſſe cupereris? Cuius reſponſione poſteaquam comperi, nequaquam vos eſſe mutatos, graviùs dolui, quod Chriſti nomen, cui jam totum orbem ſubiectum eſſe conſpicitis, non ſolùm à vobis repellendum, ſed etiam in nobis irridendum eſſe credidiſtis. Non enim potui cogitare alterum Dominum, ſecundùm quem poſſet Epiſcopus Pater à vobis vocari, præter Dominum Chriſtum. Et ſi eſſet hinc aliqua de interpretatione veſtræ ſententiæ dubitatio, ſubſcriptione epiſtolæ tolleretur, ubi apertè poſuiſtis: *Optamus te Domine in Deo & Chriſto eius, per multos annos ſemper in Clero tuo gaudere.* Quibus omnibus perlectis atque diſcuſſis, quì mihi aliud occurrere potuit, aut cuilibet homini poteſt, niſi aut veridico aut fallaci ſcribentium animo hæc eſſe conſcripta. Sed ſi veri-
dico

dico animo iſta ſcribitis, quis vobis ad hanc veritatem interclufit viam? Quis aſpera dumeta ſubſtravit? Quis rupium prærupta inimicus oppoſuit? Poſtremò quis Baſilicæ januam ingredi cupientibus clauſit, ut in eodem Domino, per quem nos ſalutatis, eandem ſalutem nobiſcum habere nolitis? Si autem fallaciter atque irridenter hæc ſcribitis, ita ne tandem mihi negocia veſtra curanda imponitis, ut nomen eius, per quem aliquid poſſum, audeatis non veneratione debitâ attollere, ſed inſultatione adulatoriâ ventilare? Sciatis me, chariſſimi, cum ineffabili pro vobis tremore cordis hoc dicere. Novi enim quanto graviorem & perniciofiorem cauſam ſitis habituri apud Deum, ſi fruſtra vobis hoc dixero. Omnia, quæ præteritis temporibus erga humanum genus majores noſtri geſta eſſe meminerunt, nobiſque tradiderunt: omnia etiam quæ nos videmus, & poſteris tradimus, (quæ tamen pertinent ad veram religionem quærendam, & tenendam) divina ſcriptura non tacuit, ſed ita omnino cuncta tranſeunt, ut tranſitura eſſe prædicta ſunt. Videtis certè populum Judæorum avulſum à ſedibus ſuis, per omnes ferè terras diſſeminatum atque diffuſum. Et origo eiusdem, populi, & incrementa & regni

regni amiſſio, & per cuncta diſperſio, ſicut prædicta, ita facta ſunt. Videtis certè ex ipſo populo verbum Dei, legémque prodeuntem per Chriſtum, qui ex illis mirabiliter natus eſt, omnium gentium fidem occupâſſe atque tenuiſſe. Ita hæc omnia prænuntiata legimus, ut videmus. Videtis certè multos præciſós à radice Chriſtianæ ſocietatis, quæ per ſedes Apoſtolorum, & ſucceſſiones Epiſcoporum, certâ per orbem propagatione diffunditur, de ſolâ figurâ originis, ſub Chriſtiano nomine, quaſi areſcentia ſarmenta gloriari, quas hæreſes & ſchiſmata nominamus: Prævifa, prædicta, ſcripta ſunt omnia. Videtis certè ſimulacrorum templa, partim ſine reparatione collapſa, partim diruta, partim clauſa, partim in uſus alios commutata: ipſáque ſimulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel deſtrui: atque ipſas huius ſæculi poteſtates, quæ aliquando pro ſimulachris populum Chriſtianum perſequebantur, victas & domitas non à repugnantibus, ſed à morientibus Chriſtianis; & contra eadem ſimulachra, pro quibus Chriſtianos occidebant, impetus ſuos, legéſque vertiſſe, & imperii nobiliſſimi eminentiſſimum culmen ad ſepulchrum

piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate, ſupplicare. Hæc omnia Scripturæ divinæ, quæ in manus omnium jam venerunt, ante longiſſima tempora, futura eſſe teſtatæ ſunt. Hæc omnia tantò robuſtiore fide lætamur fieri, quantò majore autoritate prædicta eſſe in ſanctis literis invenimus. Nunquid nam, obſecro vos, nunquid nam ſolum judicium Dei, quod inter fideles atque infideles futurum eſſe, in eiſdem literis legimus, cum illa omnia, ſicut prædicta ſunt, venerint, nunquid nam ſolum judicium Dei venturum non eſſe putabimus? Imò verò veniet, ſicut illa omnia venerunt. Nec quiſquam erit homo noſtrorum temporum, qui ſe in illo judicio de ſuâ poſſit infidelitate defendere, cùm Chriſtum cantet & juſtus ad æquitatem, & periurus ad fraudem: & rex ad imperium, & miles ad pugnam, & maritus propter regimen, & uxor propter obſequium: & pater propter præceptum, & filius propter obedientiam: & dominus propter dominationem, & ſervus propter famulatum: & humilis ad pietatem, & ſuperbus ad æmulationem: & dives, ut porrigat, & pauper, ut ſumat: & ebrioſus ad phialam, & mendicus ad januam: & bonus,

ut præſtet, & malus, ut fallat: & Chriſtianus venerator, & Paganus adulator: Omnes Chriſtum cantant; & quâ voluntate atque ore cantent, eidem ipſi, quem cantant, rationem ſine dubio reddituri ſunt. Eſt quiddam inviſibile, ex quo creatore principio ſunt omnia, quæ videmus, ſummum, æternum, incommutabile, & nulli effabile, niſi tantùm ſibi. Eſt quiddam, quo ſe ipſa ſummitas majeſtatis narrat, & prædicat, non impar gignenti atque narranti verbum, quo ille, qui verbum gignit, oſtenditur. Eſt quædam ſanctitas omnium quæ ſancta fiunt, ſanctificatrix, ipſius incommutabilis verbi, per quod narratur illud principium, & ipſius principii, quod pari ſe verbo narrat, inſeparabilis & indiviſa communio. Quis autem hoc totum, quod non dicendo dicere conatus ſum, & dicendo non dicere, quis hoc poſſit ſereniſſimâ & ſynceriſſimâ mente contueri, eóque contuitu beatitudinem ducere, atque in id, quod intuetur, deficiens, quodam modo ſe obliviſci, & pergere in illud, cujus viſione inviſibilis eſt, quod immortalitate eſt indui, & obtinere æternam ſalutem, per qnam me ſalutare dignamini? Quis hoc poſſit, niſi qui omnes ſu-

perbiæ ſuæ toros inanes, peccata ſua confitens, conplanaverit, ſeque ſubſtraverit mitem atque humilem, ad accipiendum Deum doctorem? Quoniam ergo à vanitate ſuperbiæ priùs ad humilitatem deponendi ſumus, ut inde ſurgentes, ſolidàm celſitudinem teneamus, non potuit hoc nobis tantò magnificentiùs, quantò blandiùs inſpirari, ut noſtra ferocitas non vi; ſed perſuaſione ſedaretur, niſi verbum illud, (per quod ſe angelis indicat Deus pater, quod virtus & ſapientia ejus eſt, quod corde humano viſibilium rerum cupiditate cæcato, videri non poterat,) perſonam ſuam in homine agere, atque oſtendere dignaretur, ut magis homo timeret extolli faſtù hominis, quàm humiliari exemplo DEI. Itaq; non Chriſtùs regno terreno decoratus, nec Chriſtus terrenis opibus dives, nec Chriſtus ullâ terrenâ felicitate præfulgens, ſed Chriſtus crucifixus, per totum terrarum orbem prædicatur. Quod riſerunt priùs populi ſuperborum, & adhuc rident reliquiæ: crediderunt autem priùs pauci tunc populi, quia tunc ad fidem paucorum, & contra irriſionem populorum, cùm Chriſtus crucifixus prædicaretur, claudi ambulabant, muti loqueban-

quebantur, ſurdi audiebant, cæci videbant, mortui reſurgebant. Sic tandem animadvertit terrena ſuperbia, nihil in ipſis terrenis eſſe potentius humilitate divinâ, ut etiam ſaluberrima humilitas humana, contra inſultantem ſibi ſuperbiam, divinæ imitationis patrocinio tueretur. Expergiſcimini aliquando, fratres mei & parentes mei Madaurenſes; hanc occaſionem ſcribendi vobis Deus mihi obtulit: Quantum potui quidem in negotio fratris Florentii, per quem literas miſiſtis, ſicut Deus voluit, affui, & adjuvi: Sed tale negotium erat, quod etiam ſine operâ meâ facilè peragi poſſet. Prope omnes enim domus ipſius homines, qui apud Hipponem ſunt, noverunt Florentium, & multùm ejus orbitatem dolent. Sed epiſtola mihi à vobis miſſa eſt, ut non impudens eſſet epiſtola mea, cùm occaſione à vobis acceptâ, idolorum cultoribus de Chriſto aliquid loqueretur. Sed obſecro vos, ſi eum non inaniter in eâ epiſtola nominâſtis, ut non inaniter vobis iſta ſcripſerim. Si autem me irridere voluiſtis, timete illum, quem priùs judicatum irriſit ſuperbus orbis terrarum, & nunc judicem ſubjectus expectat. Erit enim teſtis affectus in

vos cordis mei per hanc, quantùm potui, paginam expreſſus. Erit teſtis vobis in judicio ejus, qui credentes ſibi confirmaturus eſt, & incredulos confuſurus. Deus vivus, unus, & verus vos ab omni hujus ſæculi vanitate liberatos convertat ad ſe, domini prædicabiles & dilectiſſimi fratres.

DOCUMENTUM V.

Ad melioris vitæ ſtudium ſeu arripiendum, ſeu firmè retinendum adhortatio.

EPISTOLA XXXVIII.

DOmino dilectiſſimo & deſideratiſſimo fratri Leto, Auguſtinus in Domino ſalutem. Legi epiſtolam, quam miſiſti fratribus, conſolari te cupiens, quòd multis tentationibus tua tyrocinia quatiantur. In quâ etiam inſinuaſti, deſiderare te literas noſtras. Condolui, frater, & ceſſare à ſcribendo non potui, ne non ſolùm tuo, ſed etiam meo deſiderio negarem, quod me videbam officio debere charitatis. Si te igitur tyronem Chriſti profiteris, caſtra ne deſeras, in quibus tibi etiam

ædifi-

ædificanda turris eſt illa, de quâ in Evangelio Dominus loquitur. In eâ quippe ſtantem, & ſub armis verbi Dei militantem, nullâ ex parte penetrare ullæ tentationes valent. Inde & jacta in adverſarium tela gravi pondere veniunt, & proſpecta firmo munimine devitantur. Conſidera etiam Dominum noſtrum JEſum Chriſtum, cùm ſit rex noſter, tamen à ſocietate, quâ etiam frater eſſe dignatus eſt, reges appellâſſe milites ſuos, & unumquemque ad bellandum cum rege, qui habet viginti millia, inſtructione decem millium idoneum eſſe debere præmonuit. Sed paulò antequam de turre, & de rege exhortatorias ſimilitudines poneret, attende quid dixerit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et ſi non tulerit crucem ſuam, & venerit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Luc. 14. Deinde ſubjungit: *Qui ex vobis volens turrim ædificare, non primò ſedet, & computat, ſi ſumptus habet ad conſummationem, ne quando, cùm poſuerit fundamentum, non poſſit ædificare: Et omnes qui tranſeunt & vident, incipiant dicere: Hic homo*

cœpit ædificare, & non potuit perficere? Aut quis rex vadens committere bellum cum alio rege, non primùm ſedet, & cogitat, ſi potens eſt cum decem millibus ei occurrere, qui cum viginti millibus venit ad illum? Cæterùm dum adhuc longè eſt, mittit legationem, rogans pacem. Quò autem pertinerent iſtæ ſimilitudines, ipsâ concluſione ſatis aperuit. Ait enim: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ ſunt ejus, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Itaque & ſumptus ad turrim ædificandam, & bellantium decem millium valentia adverſus regem, qui viginti habet, nihil eſt aliud, quàm ut renuntiet unusquisque omnibus quæ ſunt ejus. Prælocutio autem ſuperior cum extremâ concordat. In eo enim, quòd unusquisque renuntiat omnibus, quæ ſunt ejus, etiam illud continetur, ut oderit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc & animam ſuam. Omnia enim hæc propria ejus ſunt, quæ plerumque implicant, & impediunt ad obtinenda, non iſta propria temporaliter tranſitura, ſed in æternum manſura communia. Quo enim tibi modo nunc quædam mulier mater eſt, hoc ipſo utique

tique non eſt & mihi. Quapropter hoc temporale ac tranſitorium eſt: ſicut tranſiſſe jam vides, quòd te concepit, quòd geſtavit utero, quòd peperit, quòd lacte nutrivit. Quòd autem ſoror in Chriſto eſt, & tibi eſt, & mihi, & omnibus, quibus una cæleſtis hæreditas, & pater Deus, & frater Chriſtus in eadem charitatis ſocietate promittitur. Hæc æterna ſunt, hæc nullâ temporis labe deteruntur, hæc tantò firmiùs tenenda ſperantur, quantò minùs privato, ſed communi potiùs jure obtinenda prædicantur. Potes hoc facillimè in ipsâ tuâ matre cognoſcere. Nam unde te nunc irretitum involvit, & ab inſtituto curſu retardatum inflectit & curuat, niſi ex quo tua propria mater eſt? Nam ex quo ſoror eſt omniū, quibus eſt pater Deus, & mater Eccleſia, tam te non impedit, quàm neque me, neque omnes fratres noſtros, qui eam non privatâ, ſicut tu in domo veſtrâ, ſed publicâ in domo Dei charitate diligimus. Quòd ergo tu illi etiam carnali neceſſitudine annecteris, ad fortem valere debet familiariùs colloquendi, & apertiore januâ conſulendi, ut hoc ipſum, quo te privatim diligit, interficiatur in eâ, ne quòd ex utero ſuo te genuit, pluris pendat, quàm quòd ex utero Eccleſiæ genita eſt

 tecum.

tecum. Quod autem de matre dixi, hoc de tali cæterâ propinquitate intelligendum eſt. Hoc etiam quiſque de animâ ſuâ cogitet, ut etiam in ipſâ privatum affectum oderit, qui proculdubiò temporalis eſt. Diligat autem in eâ communionem, ſocietatémque illam, de quâ di-
Act. 4. ctum eſt: *Erat illis in Deum anima una & cor unum.* Sic enim anima tua non eſt propria, ſed omnium fratrum, quorum etiam animæ tuæ ſunt, vel potiùs quorum animæ cum tuâ, non animæ, ſed anima una eſt, Chriſti unica, quæ de manu canis ut eruatur, canitur in Pſalmis. Inde ad contemptum mortis facillimè pervenitur. Nec ſuccenſeant parentes, hoc præcipere Dominum, ut eos oderimus, quando nobis hoc de animâ noſtrâ præcipitur. Nam ſicut nunc de animâ jubetur, ut eam propter Chriſtum cum parentibus oderimus, ita quod alio loco de animâ idem Dominus dicit, in parentes quoque poteſt congruentiſſimè con-
Ioan. venire. *Qui amat*, inquit, *animam*
12. *ſuam*, *perdet eam.* Dicam etiam fidenter: Qui amat parentes ſuos, perdet eos. De animâ quippe hoc ibi dixit, *oderit*: quod hîc, *perdat.* Sicut autem hoc præceptum, quo perdere jubemur animam noſtram, non ad id valet, ut ſe quiſque

interi-

interimat, quod inexpiabile nefas eſt: & tamen valet, ut interimat in ſe carnalem animæ affectum, quo, cum impedimento futuræ vitæ, præſens vita delectat. Hoc eſt enim quod dictum eſt, oderit animam ſuam, & perdat eam, quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertiſſimè fructum ejusdem animæ acquirendæ, in eodem præcepto commemorat dicens: *Qui perdiderit eam in iſto ſæculo, in vitâ æternâ inveniet eam.* Ita de parentibus rectiſſimè dicitur, ut qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, ſed ſpiritali gladio verbo Dei carnalem affectum eorum, quo & ſeipſos, & eos, quos genuerunt, irritamentis hujus ſæculi obligare conantur, piè, fidentérque percutiens & occidens, illud in eis vivere faciat, quo fratres ſunt, quo cum filiis ſuis temporalibus, parentes æternos Deum Eccleſiámque cognoſcunt. Ecce rapit te ſtudium veritatis cognoſcendæ, atque percipiendæ voluntatis DEI in ſcripturis ſanctis: Rapit Evangelicæ prædicationis officium. Dat ſignum Dominus, ut vigilemus in caſtris, ut ædificemus turrim, de qua hoſtem ſempiternæ vitæ & proſpicere & propellere valeamus. Rapit militem Chriſti tuba cæleſtis ad prælium, & retinet mater. Non

planè talis, qualis Maccabæorum fuit, nec ſaltem ſimilis Lacedæmoniis matribus, de quibus memoriæ proditum eſt, quòd filios ſuos, ut pro terrenâ patriâ ſanguinem funderent, multo ampliùs atque ardentiùs in certamina bellica, quàm ſignorum ſonitus excitabant. Nam mater, quæ te ad diſcendam vitam removeri à curis ſæcularibus non permittit, ſatis oſtendit, quemadmodum te, ſi opus eſſet, ad obeundam mortem, penitus ſeculum repudiare permitteret. Sed quid dicit, aut quid allegat? Fortè decem illos menſes, quibus viſcera ejus onerâſti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? Hoc hoc interfice verbo ſalutari, hoc perde matris, ut in vitam æternam invenias eam. Hoc memento ut
Luca 14. oderis in eâ, ſi diligis eam, ſi tyro Chriſti es, ſi turris fundamenta poſuiſti, ne dicant tranſeuntes: *Hic homo cœpit ædificare & non potuit perficere.* Carnalis enim affectus eſt iſte, & adhuc veterem hominem ſonat. Hunc carnalem affectum, & in nobis & in noſtris, militia Chriſtiana, ut perimamus, hortatur: nec tamen ita, ut ingratus ſit quiſque parentibus, & eadem ipſa beneficia, quibus in vitam hanc editus, ſuſceptus, atque nutritus eſt, enumerata derideat: ſervet potiùs ubique pieta-

pietatem. Habent hæc locum, ubi majora non vocant. Mater Eccleſia mater eſt etiam matris tuæ. Hæc nos de Chriſto concepit, hæc martyrum ſanguine parturivit, hæc in ſempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutrivit & nutrit, cibóſque majores præparans, quòd adhuc parvuli, & ſine dentibus vagire vultis, horreſcit. Hæc mater toto orbe diffuſa, tam variis & multiplicibus errorum infeſtationibus agitatur, ut abortivi jam filii ejus adversùs eam infeſtis armis belligerare non dubitent. Ignaviâ etiam atque torpore quorundam, quos gremio continet, membra ſua frigeſcere pluribus locis & fovendis parvulis minùs idonea fieri dolet. Unde niſi per alios filios, unde niſi per alia membra, quorum è numero es, juſtum ac debitum poſcit auxilium? Hujus ne tu neceſſitates deſerens, ad carnalia verba convertaris? Nónne hæc gravioribus querelis inſonat auribus? Nónne hæc chariora viſcera, & cæleſtia ubera oſtentat? Adde viri ejus ſuſceptionem carnis, ne carnalibus inhæreres, & à verbo æterno univerſa, quæ tibi mater improperat, ne his implicareris, aſſumpta: adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem crucis. Talibus concepit te ſeminibus, talíque in vitam

tam novam connubio procreat: langueſcis & contabeſcis in veterem hominem? Itáne matrem terrenam non habebat imperator tuus? Quæ tamen cùm ei nuntiaretur agenti cæleſtia, reſpondit: *Quæ mihi mater, aut qui fratres?* Et extendens manum in diſcipulos ſuos dixit, non pertinere ad cognationem ſuam, niſi qui facerent voluntatem patris ejus. In quo numero profectò etiam ipſam ſanctam Mariam benignus incluſit: faciebat enim & illa voluntatem patris ejus. Ita optimus magiſter atque divinus & maternum nomen, quod ei quaſi privatum propriúmque nuntiaverant, quia terrenum erat, in comparatione cæleſtis propinquitatis abjecit: & eandem cæleſtem propinquitatem in diſcipulis ſuis commemorans, quo ſibi rurſum conſortio generis, cum cæteris ſanctis, virgo ſancta cohæreret, oſtendit. Et ne iſto ſaluberrimo magiſterio, quo contemni carnalem affectum in parentibus docuit, adminiculum error acciperet, quo matrem habuiſſe à quibusdam negatur, alio loco diſcipulos monuit, ne ſe patrem in terris dicant habere, ut, quomodo illos manifeſtum eſt habuiſſe patres, ſic ſe habuiſſe matrem manifeſtaret; cujus tamen terrenâ cognatione contemptâ, contemnendarum

Matt. 12.

darum talium neceſſitudinum diſcipulis præberet exemplum. Hæc ergo interrumpuntur vocibus matris tuæ, & inter hæc locum invenit commemoratio prægnantis atque lactantis, ut de Adam & Evâ alius Adam naſceteris & nutrireris? Reſpice potiùs, reſpice Adam ſecundum de cælo, & porta jam cæleſtis imaginem, ſicut terreni portâſti. Imò & hîc habeant locum materna ipſa beneficia, quæ tibi ad enervationem cordis enumerantur. Habeant prorſus locum; noli eſſe ingratus, repende gratiam matri tuæ, repende ſpiritalia pro carnalibus, pro temporalibus ſempiterna. Sed qui non vult ſequi, non impediat. Qui non vult converti in melius, caveat, ne in deterius pervertat & evertat. Quid intereſt, utrùm in uxore, an in matre, dum tamen Eva in qualibet muliere caveatur? Nam iſta umbra pietatis de foliis illius arboris venit, quibus ſe primùm parentes noſtri in iſta damnabili nuditate texerunt? Et quicquid in illis verbis atque ſuggeſtione, quaſi officium tibi charitatis obtendit, ut à germaniſſimâ atque ſynceriſſimâ Evangelii charitate te detorqueat, ad aſtutiam ſerpentis pertinet, & ad duplicitatem regis illius, qui habet viginti millia, quam nos docemur decem millium,

hoc

hoc eſt cordis, in quâ Deum quærimus, ſimplicitate ſuperare. His potius intende chariſſime, & tolle crucem tuam & ſequere Dominum. Nam cùm te præſens animadverterem domeſticis curis à divino ſtudio retardari, ferri te potiùs & duci à cruce tuâ, non eam te ferre ac ducere ſentiebam. Crucem enim noſtram Dominus, quam portari à nobis jubet, ut eum expeditiſſimi ſequamur, quid aliud, quàm mortalitatem carnis hujus ſignificat? Ipſa enim nos cruciat, donec abſorbeatur mors in victoriam. Crux ergo hæc ipſa crucifigenda eſt, & transfigenda eſt clavis timoris DEI, ne ſolutis & liberis membris reluctantem portare non poſſis. Sequi enim Dominum, niſi eam portans, omnino non vales. Nam quomodo eum ſequeris, ſi non es ejus? *Qui autem IESV Chriſti ſunt*, ait Apoſtolus, *Carnem ſuam crucifixerunt cum paſſionibus & deſideriis.* Si quid ſanè pecuniæ res tua familiaris habet, cujus te implicari negotio nec oportet, nec decet, revera tribuendum eſt matri & domeſticis tuis. Horum quippe indigentes, ſi pauperibus, ut ſis perfectus, inſtituiſti diſtribuere talia, tui primum apud te locum obtinere debent. *Si quis enim ſuis & maximè do-*
1. Tim. 6. *meſticis*, ait Apoſtolus, *non providet, fi-*
dem

dem negavit, & eſt infideli deterior. Quibus ordinandis rebus ſi, ut collum exueres induendum ſapientiæ vinculis, profectus à nobis es, quid tibi nocent, aut quo pacto te peruellunt matris lacrymæ fluentes, aut ſervi fuga, aut mors ancillarum, aut fratrum morboſa valetudo? Si eſt in te charitas ordinata, ſciens præponere majora minoribus, & miſericordiâ moveri, ut pauperes evangelizentur, ne meſſis Domini copioſa, operariorum inopiâ, in prædam volucribus jaceat, & paratum habere cor ad ſequendam Domini voluntatem in eo, quod vel flagellando, vel parcendo agere ſtatuerit cum ſervis ſuis: hæc meditare, in his eſto, ut profectus tuus manifeſtus ſit in omnibus. Obſecro te, ut caveas, ne majorem triſtitiam des bonis fratribus torpore tuo, quàm lætitiam alacritate jam dederas. Commendare te autem literis, quibus voluiſti, tam ſuperfluum putavi, quàm ſi quisquam te mihi eodem modo commendare voluiſſet.

EPISTOLA XXXIX.

AUguſtinus Licentio iuveni nobili, & docto Diſcipulo quondam ſuo. Vix reperi occaſionem ſcribendi tibi. Quis credat? Sed mihi tamen Licentium neceſſe eſt credere. Nolo te cauſas rationéſque rimari, quæ etiam ſi reddi poſſent, fidei tamen, quâ mihi credis, non eas debeo. Nam & literas tuas non per eos accepi, per quos poſſem ſcripta redhibere. Quæ autem petiſti ut peterem, curavi per epiſtolam, quantum promendum videbatur: ſed quid effecerim, tu videris. Quòd ſi nondum effectum eſt, vel, cùm ſciero, agam inſtantiùs, vel, cùm rurſus ipſe admonueris. Hactenus quæ huius vitæ vincula perſtrepunt, tecum locutus ſim; nunc paucis accipe pectoris mei æſtus de ſpe tuâ non tranſitoriâ, quónam modo via tibi pateſcat in Deum. Mi Licenti, etiam atque etiam recuſantem & formidantem compedes ſapientiæ timeo te rebus mortalibus validiſſimè & perniciosiſſimè compediri. Nam ſapientia quos primò alligaverit, & exercitatoriis quibusdam laboribus edomuerit, ſolvit poſteà, liberatíſque ſeſe donat ad fruendum: & quos primò temporalibus nexibus erudiverit, poſt æternis amplexibus alligat.

alligat. Quo vinculo nec jucundius, nec ſolidius cogitari quicquam poteſt. Prima hæc aliquantulum dura eſſe confiteor: Illa verò ultima nec dura dixerim, quia dulciſſima ſunt, nec mollia, quia firmiſſima. Quid igitur, niſi quod dici non poteſt, ſed credi tamen, & ſperari, & amari poteſt? Vincula verò hujus mundi, aſperitatem habent veram, jucunditatem falſam: certum dolorem, incertam voluptatem: durum laborem, timidam quietem: rem plenam miſeriæ, ſpem beatitudinis inanem. His ne tu inſeras & collum & manus & pedes, cum & honoribus hujuſcemodi ſubjugari affectas, & facta tua non aliter frnctuoſa exiſtimas, & ambis inhærere, quò non modo invitatus, ſed nec compulſus quidem ire debuiſti. Hîc tu fortaſſe Terentiani ſervi mihi reſponſum dederis: *Ohe, tu verba fundis hic ſapientia.* Cape igitur, ut fundam potiùs, quàm effundam. Aut ſi ego canto, tu autem ad aliam vocem ſaltas, nec ſic quidem me pœnitet. Habet enim ſuam hilaritatem ipſa cantatio, etiam cum ad eam membra non movet, cui plenâ charitatis modulatione cantatur. Verba quædam in epiſtolis tuis me moverunt, ſed de his tractare

cùm

cùm factorum, vitæque totius tuæ cura excoquat, ineptum putavi. * * *

Si verſus tuus momentis inordinatis perverſus eſſet, ſi ſuis legibus non ſtaret, ſi menſuris imparibus aures auditoris offenderet, puderet te certè, nec differres, nec deſiſteres, donec ordinares, corrigeres, ſtatueres, æquares verſum tuum, diſcendo & agendo artem metricam acerrimo ſtudio, & labore quolibet. Quod, cum inordinatus ipſe perverteris, cum legibus Dei tui ipſe non ſtas, neq; in agendâ vitâ honeſtis tuorum votis, & huic ipſi eruditioni tuæ concinis, abjiciendum poſt tergum putas, & negligendum, quaſi non præ ſono linguæ tuæ ſis tibi, & voce vilior: & incompoſitis moribus quod offendis aures Dei levius ſit, quàm ſi incompoſitis ſyllabis tuis grammatica ſuccenſeret authoritas. Scribis:

O mihi tranſactos revocet ſi priſtina ſoles
Lætificis aurora rotis, quos, libera tecum
Ocia tentantes, & candida jura bonorum,
Duximus Italia medio, montéſque per altos.

Non

Non me dura gelu prohiberent frigora cano :
Nec fera tempeſtas Zephyrûm, fremitúſque Borini:
Quin tua ſolicito premerent veſtigia paſſu.
Hoc opus ut jubeas tantum.

Me miſerum, ſi ego non jubeo, ſi non cogo atque impero, ſi non rogo atque ſupplico, Sed ſi aures tuæ adverſus meas voces clauſæ ſunt, ori tuo pateant, pateant carmini tuo, exaudi teipſum duriſſime, immaniſſime, ſurdiſſime. Quo mihi linguam auream, & cor ferreum? quibus ego, non carminibus, ſed lamentationibus ſufficiam plangere carmina tua? In quibus video, quam animam, quod ingenium non mihi liceat apprehendere, & immolare Deo noſtro? Expectas, ut ego jubeam : ſis bonus, ſis quietus, ſis beatus, quaſi quiddam mihi dierum gratius illuceſcat, quàm ut ingenio tuo fruar in Domino; aut verò tu neſcias, quàm te eſuriam & ſitiam; aut non hoc ipſo id carmine fatearis? Revoca animum, quo iſta ſcripſiſti; nunc mihi dic: *Hoc opus, ut jubeas tantùm.* Ecce juſſum meum, da mihi te, ſi hoc opus eſt tantùm, da Domino meo te, qui omniũ noſtrum Dominus eſt, qui tibi illud donavit.

navit ingenium. Nam ego quid ſum, niſi ſervus tuus per ipſum, & conſervus ſub ipſo? An ipſe non jubet? Audi Evangelium. *Stabat*, inquit, *IEſus & clamabat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum lene eſt, & ſarcina mea levis.* Si hæc non audiuntur, aut uſque ad aures audiuntur, expectáſne Licenti, ut Auguſtinus jubeat conſervo ſuo, & non plangat potiùs, fruſtra jubere Dominum ſuum, imò non jubere, ſed invitare, & rogare quodammodo, ut qui laborant, reficiantur ab eo. Sed videlicet fortiſſimo & præfidenti collo jugum mundi jugo Chriſti eſt jucundius, qui ſi laborare nos cogeret, vide quis cogeret, quâ mercede cogeret. Vade in Campaniam, diſce Paulinum egregium & ſanctum DEI ſervum; quàm grandem faſtum ſæculi hujus, tanto generoſiore, quanto humiliore cervice incunctanter excuſſerit, ut eam ſubderet Chriſti jugo, ſicut ſubdidit: & nunc illo moderatore itineris ſui quietus & modeſtus exultat. Vade, diſce, quibus opibus ingenii ſacrificia laudis ei offerat, refundens illi, quicquid boni accepit

Matt. 11.

cepit

cepit ex illo, ne amittat omnia, ſi non in eo reponat, à quo hæc habet. Quid æſtuas? quid fluctuas? quid imaginationibus mortiferarum voluptatum aurem accommodas, & avertis à nobis? Mentiuntur, moriuntur, in mortem trahunt. Mentiuntur Licenti. *Sic nobis*, ſicuti optas, *Verum ratione pateſcat*, *Sit plus Eridano fluat*. Non dicit verum, niſi veritas, quia Chriſtus eſt veritas. Veniamus ad eum, ne laboremus. Ut ipſe nos reficiat, tollamus jugum ejus ſuper nos, & diſcamus ab eo, quoniam mitis eſt & humilis corde, & inveniemus requiem animabus noſtris. Iugum enim ejus lene eſt, & ſarcina ejus levis eſt. Ornari abs te diabolus quærit. Si calicem aureum inveniſſes in terrâ, donares illum Eccleſiæ Dei. Accepiſti à DEO ingenium ſpiritualiter aureum, & miniſtras inde libidinibus, & in illo ſatanæ propinas teipſum. Noli obſecro; ſic aliquando ſentias, quàm miſero & miſerando pectore hæc ſcripſerim, & miſerearis jam mei, ſi tibi vi'ii ſti.

EPISTOLA CCXXXVII.

AUguſtinus Celeri. Promiſſi mei, & voluntatis tuæ immemor non ſum. Sed quoniam viſitandarum Eccleſiarum

ad

ad meam pertinentium curam neceſſitate profectus ſum, nec per me ipſe debitum continuò reddere potui, me tibi tamen diutiùs debere nolui, quod poſſet & me habente redhiberi. Proinde chariſſimo filio Presbytero Optato delegavi, ut eis horis, quas tibi opportuniores viderit, tecum legat ea, quæ pollicitus ſum, cùm totum fieri poſſe perſenſerit. Hoc etiam Eximietas tua quàm gratè acceperit, tam impigrè, atque acriter facere ſuadebit. Quantùm autem te diligam, ſalubribúsque ſtudiis in rerum divinarum, atq; humanarum cognitione oblectari, atque exerceri velim, credo quòd optimè intelligas. Charitatem officii mei ſi non aſpernaris, ſpero in ipsâ fide Chriſtianâ, & in moribus jam ita conſtitutæ perſonæ tuæ congruis tales te provectus habiturũ, ut hujus fumi, vel vaporis temporalis, quæ vita humana dicitur, ultimum diem, quem nulli mortalium evitare conceditur, vel avidus, vel ſecurus, vel certè non deſperatè ſolicitus, non in vanitate erroris, ſed in ſoliditate veritatis expectes. Quàm certum eſt enim tibi vivere te, tam ſit certum, doctrinâ ſalutari iſtam vitam, quæ in deliciis temporalibus agitur, in comparatione vitæ æternæ, quæ nobis per Chriſtum, atque in Chriſto permittitur,

tur, non vitam, ſed mortem eſſe deputandam. Nullo modo autem dubitaverim de indole tuâ, quod iſtâ conſuetudine Donatiſtarum facillimè te extrahes, ſi religioſiſſimè ipſam Chriſtianam puritatem non parvipenderis. Quàm inconcuſſis enim documentorum firmamentis error ille convincatur, non magnum eſt etiam tardis ingenio, ſi tantùm patienter, aut intentè audierint, pervidere. Sed ad ſectandam inſolitam rectitudinem, uſitatæ & quaſi familiaris perverſitatis vinculum abrumpere, majorum virium eſt. At nequaquam deſperandum adjuvante, atque exhortante ipſo Domino DEO noſtro, de generoſâ libertate, atque planè virili pectore tuo. Incolumem te Domini Dei noſtri miſericordia tueatur, Domine eximie, meritoque honorabilis, & dilectiſſimè fili.

DOCUMENTUM VI.

Modus utiliter orandi, oratione Dominica præſertim comprehenſus.

EPISTOLA CXXI.

AUguſtinus Epiſcopus ſervus Chriſti, ſervorúmque Chriſti, religioſæ famu-

læ DEI Probæ in Domino dominorum
* Caput I. ſalutem. * Et petiiſſe te, & promiſiſſe me
recolens, ut de orando Deo, ad te aliquid
ſcriberem, ubi tribuente ipſo, quem oramus, tempus facultáſque conceſſa eſt,
oportuit ut debitum meum jam jámque
perſolverem, & pio ſtudio tuo in Chriſti
charitate ſervirem. Quàm me autem lætificaverit ipſa petitio tua, in quâ cognovi
quantam rei tantæ curam geras, verbis
explicare non poſſum. Quòd enim majus oportuit eſſe negotium viduitatis tuæ,
quàm perſiſtere in oratione noctè ac die,
ſecundùm Apoſtoli admonitionem? Ille
quippe ait: *Quæ autem verè vidua eſt &*
1. Tim. 5. *deſolata, ſperavit in Domino, & perſiſtit in*
oratione noctè ac die. Unde mirum videri poteſt, cùm ſis ſecundùm hoc ſæculum,
nobilis, dives, tantæque familiæ mater,
& ideò, licet vidua, non tamen deſolata,
quo modo occupaverit cor tuum, præcipuéque ſibi vendicaverit orandi cura, niſi
quia prudenter intelligis, quòd in hoc
mundo, & in hac vitâ nulla anima poſſit
eſſe ſecura. Proinde qui tibi eam cogitationem dedit, profectò facit, quod diſcipulis ſuis, non pro ſeipſis, ſed pro humano genere contriſtatis, & deſperantibus
quenquam poſſe ſalvari, poſteaquam ab
Matt. 19. illo audierunt: Facilius eſſe camelum intrare

tiare per foramen acûs, quàm divitem in regnum cælorum, mirifi-câ & miſer-cordiſſimâ pollicitatione reſpondit: DEO eſſe facile, quod hominibus impoſſibile eſt. Cui ergo facile eſt ut etiam dives intret in regnum cælorum, inſpiravit tibi piam ſolicitudinem, de quâ me conſulendum putâſti, quónam modo tibi eſſet orandum. Ille namque, cùm etiam hîc adhuc eſſet in carne, Zachæum divitem in regnum cælorum miſit, & reſurrectione atque aſcenſione glorificatus, multos poſtea divites, impartito ſpiritu ſancto, fecit huius ſæculi contemptores, & finitâ divitiarum cupiditate ditiores. Quo modo enim tu ſic ſtuderes orare Deum, niſi ſperares in eo? Quo modo autem ſperares in eo, ſi ſperares in incerto divitiarum, & contemneres præceptum ſaluberrimum, quo Apoſtolus ait: *Præcipe divitibus huius mundi non ſuperbè ſapere, neq; ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum, ut divites ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* * Debes itaq; 1. Tim 6. * Caput 2. præ amore huius veræ vitæ, etiam deſolatam te putare in hoc ſæculo; in quantalibet ejus felicitate verſeris. Nam ſicut eſt

illa vera vita, in cujus comparatione utique iſta, quæ multùm amatur, quamlibet jucunda atque producta ſit, nec vita dicenda eſt: ſic eſt etiam ſolatium verum, quod per Prophetam Dominus promittit dicens: Dabo illis ſolatium verum, pacem ſuper pacem, ſine quo ſolatio quæcunque ſunt terrena ſolatia, magis in eis deſolatio, quàm conſolatio reperitur. Divitiæ quippe atque faſtigia dignitatum, cæteráque hujusmodi, quibus ſe felices eſſe putant mortales veræ illius felicitatis expertes, quid afferunt conſolationis, cùm ſit eis non indigere, quàm eminere præſtantius; quæ plures excruciant adeptæ, timore amiſſionis, quàm concupitæ, adeptionis ardore? Talibus bonis non fiunt homines boni, ſed aliunde boni facti, bene utendo faciunt, ut iſta ſint bona. Non ſunt ergo in iis vera ſolatia, ſed ibi potiùs ubi vera vita. Nam inde neceſſe eſt, ut fiat homo beatus, unde fit bonus. Homines autem boni videntur etiam in hac vitâ præſtare non parva ſolatia. Nam ſi paupertas angit, ſi luctus mœſtificat, ſi dolor corporis inquietat, ſi contriſtat exilium, ſi ulla calamitas alia vexat, aſſint boni homines, qui non ſolùm gaudere cum gaudentibus, verumetiam flere cum flentibus nôrint; & ſalubriter allo-

qui & colloqui ſciant, plurimùm illa aſpera leniuntur, relevantur gravia, ſuperantur adverſa. Sed ille hoc in eis & per eos agit, qui ſpiritu ſuo bonos fecit. E contra ſi divitiæ circumfluant, nulla orbitas accidat, aſſit ſanitas carnis, incolumi habitetur in patriâ, & cohabitent mali homines, in quibus nemo ſit, cui fides adhibeatur, à quo non dolus, fraus, iræ, diſcordiæ, inſidiæ timeantur atque ſuſtineantur. Nónne illa omnia fiunt amara & dura, nec aliquid lætum vel dulce eſt in eis? Ita in quibuslibet rebus humanis nihil eſt homini amicum ſine homine amico. Sed quotusquiſque talis invenitur, de cujus animo & moribus ſit in hac vitâ certa ſecuritas? Nam ſicut ſibi quisque, nemo alter alteri notus eſt, & tamen nec ſibi quiſque ita notus eſt, ut ſit de ſuâ craſtinâ converſatione ſecurus. Proinde quamvis ex fructibus ſuis multis cognoſcantur, & alii quidem bene vivendo proximos lætificent, alii malè vivendo contriſtent; tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectiſſimè Apoſtolus admonet, ut non ante tempus quicquam judicemus, *donec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuiq; à Deo.* In iis igitur vitæ hujus 1. Cor. 4.

tenebris, in quibus peregrinamur à Do-
2. Cor. mino, quamdiu per fidem ambulamus,
5. non per ſpeciem, deſolatam debet ſe
Chriſtiana anima putare, ne deſiſtat ora-
re: & ſcripturarum divinarum ſancta-
rúmque ſermoni diſcat tanquam lucernæ
in obſcuro loco poſitæ, fidei oculum in-
2. Petr. tendere, *donec dies luceſcat, & lucifer oria-*
1. *tur in cordibus noſtris.* Hujus enim lucer-
næ quidam fons ineffabilis lumen illud
eſt, quod ſic lucet in tenebris, ut non
comprehendatur à tenebris, cui videndo,
Act 15. fide corda mundata ſunt. *Beati* enim
Matt. *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.*
5. *Et ſcimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles*
1. Joan. *ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti*
3. *eſt.* Tunc erit vera vita poſt mortem, ve-
rúmque ſolatium poſt deſolationem. Illa
vita eximet animam noſtram de morte, &
illud ſolatium oculos noſtros à lacrymis.
Et quoniam ibi jam non erit ulla tentatio,
Pſal. ideo ſequitur in eodem Pſalmo: *Pedes*
114. *meos à lapſu.* Portò ſi nulla tentatio, jam
nulla oratio. Non enim ibi adhuc erit
promiſſi boni expectatio, ſed redditi con-
templatio: Unde, *Placebo*, inquit, *Do-*
mino in regione vivorum, ubi tunc erimus,
non in deſerto mortuorum, ubi nunc ſu-
Coloſſ. mus. *Mortui enim eſtis*, ait Apoſtolus, *&*
3. *vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in*
Deo.

Deo. Cùm autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloriâ. Hæc eſt enim vera vita, quam iubentur bonis operibus apprehendere divites: & ibi eſt verum ſolatium, quo ſolatio nunc vidua deſolata, etiam quæ filios & nepotes habet, & domum ſuam piè tractat, agens cum omnibus ſuis, *ut ponant in Deo ſpem ſuam*, dicit tamen in oratione: *Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea, in terrâ deſertâ & ſine viâ & ſine aquâ*: quod eſt iſta moribunda vita, quibuslibet mortalibus ſolatiis frequentetur, quibuslibet itinerantibus comitetur, quantalibet rerum copiâ cumuletur. Noſti quippe iſta omnia quàm incerta ſint. Et in illius promiſſæ felicitatis comparatione quid eſſent, etiam ſi incerta non eſſent? Hæc dixi, quoniam ſermonem meum vidua dives & nobilis, & tantæ familiæ mater, de oratione quæſiſti, ut etiam tecum in hac vitâ permanentibus & obſequentibus tuis, te ſentias deſolatam, nondum utique apprehensâ illa vitâ, ubi eſt verum certúmque ſolatium, ubi implebitur quod in prophetiâ dictum eſt: *Satiati ſumus manè miſericordiâ tuâ, & exultavimus & jocundati ſumus in omnibus diebus noſtris. Iocundati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, an-*

1.Tim. 5.

Pſ. 41.

Pſ. 89

Ca- put 3. *nis, quibus vidimus mala.* * Antequam ergo iſta conſolatio veniat, qnantacunque temporalium bonorum felicitate circumfluas, ut perſiſtas in orationibus die ac

1. *Tim.* 5. nocte, deſolatam te eſſe memineris. Non enim Apoſtolus qualicunque viduæ hoc munus tribuit, ſed *quæ verè*, inquit, *vidua eſt & deſolata, ſperavit in Domino, & perſiſtit in orationibus die ac nocte.* Quod verò ſequitur, vigilantiſſimè cave, *Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua eſt.* Agit enim homo in his, quæ diligit, quæ pro magno appetit, quibus beatum ſe eſſe credit. Quapropter quod ſcriptura dixit

Pſ. 61. de divitiis: *Divitiæ ſi affluant, ne apponas cor:* hoc etiam de deliciis tibi dico: Deliciæ ſi affluant, ne apponas cor. Non ideo te magnipendas, quòd non deſunt, quòd affatim ſuppetunt, quòd velut ex fonte largiſſimo terrenæ felicitatis fluunt. Omnino hæc in te deſpice atque contemne, ne in iis quicquam requiras præter inte-

1. *Cor.* 15. gram corporis valetudinem. Hæc enim contemnenda non eſt propter neceſſarios uſus hujus vitæ, antequam mortale hoc induatur immortalitate, hoc eſt, verâ & perfectâ & perpetuâ ſanitate, quæ non temporali deficiens infirmitate, corruptibili voluntate reficitur, ſed cæleſti firmitate perſiſtens, æterna incorruptione vegetatur.

getatur. Nam & ipſe Apoſtolus: *Carnis*, *Rom.*
inquit, *providentiam ne feceritis in concu* 13.
piſcentiis, quia gerimus curam carnis, ſed
ad neceſſitatem ſalutis. *Nemo enim un-* *Epheſ.*
quam carnem ſuam odio habuit, ſicut item 5.
ipſe dicit. Hinc eſt enim quod Timo- *1. Tim.*
theum, nimiùm, ſicut apparet, corporis 5.
caſtigatorem admonet, ut modico vino
utatur propter ſtomachum & frequentes
ſuas infirmitates. Has ergo delicias, in
quibus vidua ſi agit, hoc eſt, ſi in delecta-
tione carnis hæret atque habitat, vivens
mortua eſt, multi ſancti & ſanctæ omni-
modo caventes, ipſas, velut matres deli-
ciarum, divitias diſpergendo pauperibus
abjecerunt, & tali modo in cæleſtibus
theſauros tutiùs condiderunt. Quod ſi tu
devincta aliquo pietatis officio non facis,
tu ſcis quo modo de iis rationem reddas
Deo. *Nemo enim ſcit quid agatur in homi-*
ne, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Nos 1. *Cor.*
non debemus ante tempus quicquam ju- 2.
dicare, *donec veniat Dominus, qui & illu-* 1. *Cor.*
minabit abſcondita tenebrarum, & mani- 4.
feſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit
unicuique à Deo. Pertinet tamen ad vi-
dualem curam tuam, deliciæ ſi affluant, ne
apponas cor, ne in eis putreſcendo mo-
riatur, quod ſurſum eſſe debet ut vivat.
Te in illorum numero deputo, de quibus

Pſ. 21. ſcriptum eſt: *Vivunt corda eorum in ſæ-*
** Cap* *culum ſæculi.* * Audiſti qualiter ores,
4. nunc audi & quid ores, unde me maximè
Rom.8 conſulendum putâſti, quoniam te permovet, quod ait Apoſtolus: *Quid enim oremus, ſicut oportet, neſcimus,* & timuiſti ne magis tibi obſit, non ſicut oportet, orare, quàm non orare. Quod ſic itaque dici breviter poteſt. Ora beatam vitam. Hanc enim habere omnes homines volunt. Nam & qui peſſimè & perditè vivunt, nullo modo ita viverent, niſi eodem modo ſe eſſe, vel poſſe fieri beatos putarent. Quid ergo aliud oportet te orare, n ſi id, quod cupiunt & mali & boni, ſed
* *Cap.* ad quod perveniunt non niſi boni? * Hîc
5. fortaſſe jam quæras, quid ſit ipſa beata vita. In quâ quæſtione multorum Philoſophorum ingenia, ociáq; contrita ſunt, qui tamen eam tantò minùs invenire potuerunt, quantò minùs ejus fontem honoraverunt, eíque gratias egerunt. Priùs itaque attende, utrùm acquieſcendum ſit eis, qui dicunt eum beatum eſſe, qui ſecundùm ſuam vivit voluntatem. Sed ab-
13. de ſit ut hoc verum eſſe credamus. Quid ſi
Tri. enim nequiter velit vivere: Nónne tantò
cap.4. miſerior eſſe convincitur, quantò faciliùs mala ejus voluntas impletur? Meritò hanc ſententiam etiam ipſi, qui ſine cultu

Dei

Dei philoſophati ſunt, reſpuerunt. Nam quidam eorum vir eloquentiſſimus ait: Ecce autem alii non Philoſophi quidem, ſed prompti tamen ad diſputandum, omnes ajunt eſſe beatos, qui vivunt, ut ipſi velint: falſum id quidem. Velle enim quod non deceat, idem ipſum miſerrimũ: nec tam miſerum eſt non adipiſci, quod velis, quàm adipiſci velle, quod non oporteat. Quid tibi videntur hæc verba? Nónne ab ipsâ veritate per quemlibet hominem dicta ſunt? Poſſumus ergo hîc dicere quod Apoſtolus ait de quodam Prophetâ Cretenſi, cùm ejus illi ſententia placuiſſet; Teſtimonium hoc verum eſt. Ille igitur beatus eſt, qui omnia quæ vult habet, nec aliquid vult, quod non decet. Quod ſi ita eſt, vide jam quæ homines non indecenter velint. Alius vult conjugari, alius conjugio viduatus, deinceps continenter eligit vivere, alius nullum concubitum nec in ipſis nuptiis experiri. Et ſi aliud hîc alio melius reperitur, nullum tamen iſtorum poſſumus dicere indecenter aliquid velle: ſic & optare filios, nuptiarum ſcilicet fructum, & eis, qui ſuſcepti fuerint, vitam ac ſalutem; quo voto plerunque occupatur etiam continentia vidualis. Nam etſi ſpreto conjugio jam non optant filios procreare, optant

Cicero.

Ad Titum 1.

tamen, quos procreaverunt, incolumes vivere. Ab hac omni curâ immunis eſt virginalis integritas. Habent tamen omnes charos & charas, quibus non indecenter optant etiam temporalem ſalutem. Sed cùm iſtam ſalutem in ſeipſis, & in eis, quos diligunt, adepti homines fuerint, num poterimus eos dicere jam beatos? Habent enim aliquid quod non dedecet velle. Sed ſi alia non habent majora atq; meliora & utilitatis decoriſque pleniora, adhuc à beatâ vitâ longè abſunt. * Placétne igitur ut præter ſalutem iſtam temporalem optent ſibi ac ſuis honores & poteſtates? Sanè, ſi ut per hæc conſulant eis, qui vivunt ſub eis, non propter hæc ipſa, ſed propter aliud, quod inde fit bonum, decet ea velle: ſi autem propter inanem faſtum elationis, pompámq; ſuperfluam, vel etiam noxiam vanitatis, non decet. Quocirca ſi optant ſibi ac ſuis etiam ſufficientiam rerum neceſſariarum, de qua ſic Apoſtolus loquitur: *Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſufficientiâ. Nihil enim intulimus in hunc mundum, ſed nec auferre hinc aliquid poſſumus. Victum & tegumentum habentes, his conſenti ſumus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum, & deſideria multa ſtulta & noxia, quæ merguntʹ homines*

* Cap. 6.

nes in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum avaritia, quam quidam appetentes, à fide erraverunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Hanc ergo ſufficientiam non indecenter vult, quisquis vult, nec amplius vult, alioquin non ipſam vult, & ideo nec decenter vult. Hanc optabat & pro hac orabat qui dicebat: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: Conſtitue autem mihi quæ neceſſaria ſunt ſufficienter, ut ne ſatiatus mendax efficiar, & dicam, quis me videt? aut pauper factus furer & perjurem nomen DEI mei.* Vides certè & iſtã ſufficientiam non appeti propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, quo habitu non ſit inconveniens eis, cum quibus honeſtè officioſéque vivendum eſt. In his itaque omnibus incolumitas hominis & amicitia propter ſeipſa appetuntur: ſufficientia verò rerum neceſſariarum non propter ſeipſam, ſed propter duo ſuperiora quæri ſolet, cùm decenter quæritur. Incolumitas porrò in ipſa vitâ ac ſalute, atque integritate animi & corporis conſtituta eſt. Itémque amicitia non anguſtis finibus terminanda eſt. Omnes enim quibus amor & dilectio debetur, ampleſtitur, quamvis in alios propenſiùs, in alios ſuſpen-

Prov. 30.

ſpen-

ſpenſiùs inclinetur. Pervenit autem uſque ad inimicos, pro quibus etiam orare præcipimur. Ita nemo eſt in genere humano, cui non dilectio, etſi non pro mutuâ charitate, pro ipsâ tamen communis naturæ ſocietate debeatur. Sed ii nos multùm juſtéque delectant, à quibus viciſſim ſanctè caſtéque diligimur. Iſta cùm habeantur ut teneantur, cùm autem non habntur, ut habeantur, orandum eſt.

* Cap. 7. * Hoccine totum, & hæc ſunt omnia, quibus beatæ ſumma vitæ colligitur, an aliquid aliud veritas docet, quod his omnibus præferatur? Nam & illa ſufficientia, & ipſa incolumitas, vel propria, vel amicorum, quamdiu temporalis eſt, pro æternæ vitæ adeptione abjicienda eſt: quanquam fortaſſe corpus, animus verò nullo modo ſanus exiſtimandus eſt, qui non temporalibus æterna præponit. Neque enim in tempore utiliter vivitur, niſi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Ad illam ergo unam vitam, quâ cum Deo, & de Deo vivitur, cætera, quæ utiliter & decenter optantur, ſine dubio referenda ſunt. In eo quippe noſmetipſos diligimus, ſi Deum diligimus: & ex alio præcepto proximos noſtros, ſicut noſmetipſos, ita verè diligimus, ſi eos ad Dei ſimilem dilectionem,

quantum

quantum in nobis eſt, perducamus. Deū igitur diligimus propter ſeipſum, & nos ac proximos propter ipſum: nec cùm ita vivimus, jam nos in ipsâ beatâ vitâ conſtitutos exiſtimemus, quaſi nihil ſit amplius quod oremus. Quomodo enim jam beatè vivimus, cùm illud adhuc deſit, propter quod unum bene vivimus? * Ut quid ergo per multa diſpergimur, & quærimus quid oremus, timentes ne fortè, ſicut non oportet, oremus, ac non potiùs cum Pſalmo dicimus: *Vnam petii à Domino, hanc requiram, ut habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: Vt contempler delectationem Dei, & viſitem templum ſanctum ejus?* Ibi nanq; omnes dies non veniendo & tranſeundo fiunt omnes, nec initium alterius eſt finis alterius; omnes ſine fine ſimul ſunt, ubi nec ipſa vita habet finem, cujus illi dies ſunt. Propter hanc adipiſcendam vitam beatam ipſa vera vita beata nos orare docuit non in multiloquio, tanquam eo fiat, ut exaudiamur, quo loquaciores ſumus, cùm eum oremus, qui novit, ſicut ipſe Dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit, priuſquam petamus ab eo. Unde mirum videri poteſt, quanvis multiloquium prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, qui novit, quid nobis neceſſarium ſit, priuſ-

* Cap. 8.

Pſ. 26.

priuſquam petamus ab eo, ut diceret, *Oportet ſemper orare & non deficere*, viduæ cujuſdam propoſito exemplo, quæ de ſuo adverſario cupiens vindicari, judicem iniquum ſæpe iuterpellando flexit ad audiendum, non juſtitiâ nec miſericordiâ permotum, ſed tædio ſuperatum: ut hinc admoneremur, quantò certiùs nos exaudiat miſericors & juſtus Dominus Deus ſine intermiſſione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio judice potuit aſſiduâ interpellatione contemni: & quàm libens atque placatus bona deſideria impleat eorum, à quibus aliena peccata novit ignoſci, ſi quò cupiebat, illa pervenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de viâ venerat, nec quod ei apponeret, habebat, ab amico ſibi tres panes cupiens commodari, quibus fortaſſe ipſa Trinitas unius ſubſtantiæ figurata eſt, jam cum ſuis ſervis dormientem petitor inſtantiſſimus & moleſtiſſimus excitavit, ut daret ei quantos volebat, magis & ipſe vitando tædium, quàm benevolentiam cogitando: ut hinc intelligeremus, ſi dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur invitus, quantò det benigniùs qui nec dormire novit, & dormientes nos excitat, ut petamus. Hinc eſt & illud: *Petite & accipietis, quærite, & invenietis pulſate,*

Matt. 6. *Luca* 18. *Luca* 11.

pulſate, aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & quærens invenit, & pulſanti aperietur: Aut quis eſt ex vobis homo, à quo filius ſuus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? Aut ſi piſcem petit, nunquid ſerpentem porrigit illi? Aut ſi ovum petit, nunquid porrigit ei ſcorpium? Si ergo vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quantò magis pater veſter cæleſtis dabit bona petentibus ſe? Cùm ergo ſecundùm tria illa, quæ commendat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquam baptiſmi, vel quòd in hujus ſæculi fluctibus integra eſt, cui contrarius eſt ille ſerpens, qui, ut non crederetur Deo, venenoſa fraude perſuaſit. Spes in ovo, quia vita pulli nondum eſt, ſed futura eſt; nec jam videtur, ſed adhuc ſperatur: *Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes*: cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat æternam vitam, quæ retrò ſunt, obliviſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retrò reſpicere: ſcorpius autem ex eâ parte cavendus eſt, quâ venenatam & aculeatam caudam retrorſum habet: Charitas, in pane. *Major enim horum charitas*, & in cibis utique vincit cætera panis utilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatem: ſive aliud aliquid congruentiùs

Rom. 8

1. Cor. 13.

iſta

iſta ſignificent, tamen qui novit bona data dare filiis ſuis, petere nos & quærere & pulſare compellit. Quod quare faciat, qui novit quid nobis neceſſarium ſit, priuſquam petamus ab eo, movere animum poteſt; niſi intelligamus, quòd Dominus & Deus noſter non voluntatem noſtram ſibi velit innoteſcere, quam non poteſt ignorare, ſed exerceri in orationibus deſiderium noſtrum, quo poſſimus capere, quod præparat dare. Illud enim valde magnum eſt, ſed nos ad accipiendum parvi & anguſti ſumus. Ideo nobis dicitur:
2. Cor. 16. *Dilatamini, ne ſitis jugum ducentes cum infidelibus.* Tantò quippe illud, quod valde magnum eſt, quod nec oculus vidit, quia non eſt color, nec auris audivit, quia non eſt ſonus, nec in cor hominis aſcendit, quia cor hominis illuc debet aſcendere, ſumemus capaciùs, quantò id & fideliùs credimus, & ſperamus firmiùs, & deſideramus ardentiùs. * In ipsâ ergo fide &
* Cap. 9. ſpe & charitate continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ideò per certa intervalla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, ut illis rerum ſignis nosipſos admoneamus, quantúmque in hoc deſiderio profecerimus, nobisipſis innoteſcamus, & ad hoc agendum nosipſos acriùs excitemus. Dignior enim ſequetur effectus,

effectus, quem ferventior præcedit affectus. Ac per hoc, & quod ait Apoſtolus: *Sine intermiſſione orate*, quid eſt aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo, qui eam ſolus dare poteſt, ſine intermiſſione deſiderare. Semper ergo hanc à Domino Deo deſideremus & oremus ſemper. Sed ideo ab aliis curis atque negotiis, quibus ipſum deſiderium quodammodo tepeſcit, certis horis ad negotium orandi mentem revocamus, verbis orationis nosipſos admonentes in id, quod deſideramus, intendere, ne quod tepeſcere cœperat, omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebriùs inflammetur. Unde & illud, quod idem Apoſtolus ait: *Poſtulationes veſtræ innoteſcant apud Deum*: non ſic accipiendum eſt, tanquam Deo innoteſcant, qui eas & antequam eſſent, utique noverat, ſed nobis innoteſcant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per jactantiam. Aut fortè etiam innoteſcant Angelis, qui ſunt apud Deum, ut quodammodo eas offerant Deo, & de his conſulant, & quod eo jubente implendum eſſe cognoverint, ſicut oportere ibi cognoverint, hoc nobis vel evidenter vel latenter apportent. Dixit enim Angelus homini: *Et tunc quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem veſtram*

1. *Theſſ.* 5.

Coloſſ. 4.

Tob. 12

* *Cap. veſtram in conſpectu claritatis Dei.* * Quæ
10. cùm ita ſint, etiam cùm diu orare vacat, id eſt, cum alia bonarum & neceſſariarum actionũ non impediuntur officia, quamvis & in eis, ut dixi, deſiderio illo ſemper orandum ſit, non eſt improbum nec inutile. Neque enim, ut nonnulli putant, hoc eſt orare in multiloquio, ſi diutiùs
Luca oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud
6. diuturnus affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quod pernoctaverit in orando, & quod prolixiùs oraverit; ubi quid aliud, quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breviſſimas, & raptim quodam modo jaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm neceſſaria eſt, per productiores moras evaneſcat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt, hanc intentionem, ſicut non eſt obtundenda, ſi perdurare non poteſt, ita ſi perduraverit, non citò eſſe rumpendam. Abſit enim ab oratione multa loquutio, ſed non deſit multa precatio, ſi fervens perſeverat intentio. Nam multum loqui, eſt in orando rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis. Multum autem precari, eſt ad

cum

cum, quem precamur, diuturnâ & piâ cordis excitatione pulſare. Nam plerunque hoc negotium plus gemitibus, quàm ſermonibus agitur, plus fletu, quàm affatu. Ponit autem lachrymas noſtras in conſpectu ſuo, & gemitus noſter non eſt abſconditus abeo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit. Nobis ergo verba neceſſaria ſunt, quibus commoveamur, & inſpiciamus quid petamus, non quibus Dominum ſeu docendum, ſeu flectendũ eſſe credamus. * Cùm ergo dicimus: *Sanctificetur nomen tuum*, nosipſos admonemus deſiderare, ut nomen ejus, quod ſemper ſanctum eſt, etiam apud homines ſanctum habeatur, hoc eſt, non contemnatur; quod non Deo, ſed hominibus prodeſt. Et in eo, quod dicimus: *Adveniat regnum tuum*, quod ſeu velimus, ſeu nolimus, utique veniet, deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, ut nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus: *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terrâ*, nobis ab illo precamur ipſam obedientiã, ut ſic à nobis fiat voluntas ejus, quemadmodum fit in cæleſtibus ab Angelis ejus. Cùm dicimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, per id quod dicitur, *hodie*, ſignificatur, hoc tempore, ubi vel illam

* *Cap. 12. Luc. 11.*

illam ſufficientiam petimus, à parte, quæ excellit, id eſt nomine *panis* totam ſignificantes, vel ſacramentum fidelium, quod in hoc tempore neceſſarium eſt, non tamen ad hujus temporis, ſed ad illam æternam felicitatem aſſequendam. Cùm dicimus: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, nos admonemur & quid petamus, & quid faciamus, ut accipere mereamur. Cùm dicimus: *ne nos inferas in tentationem*, nos admonemus hoc petere, ne deſerti ejus adjutorio, alicui tentationi vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus: *Libera nos à malo*, nos admonemus cogitare nondum nos eſſe in eo bono, ubi nullum patiemur malum. Et hoc quidem ultimum, quod in Dominicâ oratione poſitum eſt, tam latè, támque evidenter & manifeſtè patet, ut homo Chriſtianus in qualibet tribulatione conſtitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lacrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipſas memoriæ noſtræ
*Cap. 12. commendari oportebat. * Nam quamlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format, ut clareat, vel conſequendo attendit, ut creſcat; nihil aliud dicimus, quàm quod in iſtâ Dominicâ

nicâ oratione poſitum eſt, ſi rectè & congruenter oramus. Quiſquis autem id dicit, quod ad iſtam Evangelicam precem pertinere non poſſit, etiam ſi non illicitè orat, carnaliter orat: quod neſcio, quemadmodum non dicatur illicitè, quando quidem ſpiritu renatos non niſi ſpiritaliter decet orare. Qui enim dicit verbi gratiâ: *Clarificare in omnibus gentibus, ſicut clarificatus es in nobis;* Et, *Propheta tui fideles inveniantur*: quid aliud dicit, quàm *Sanctificetur nomen tuum?* Qui dicit: *Deus virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam & ſalvi erimus*: quid aliud dicit, quàm, *Veniat regnum tuum?* Qui dicit: *Itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas*: quid aliud dicit, quàm, *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra?* Qui dicit: *Paupertatem & divitias ne dederis mihi*: quid aliud dicit, quàm: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie?* Qui dicit: *Memento Domine David & omnis manſuetudinis ejus*: aut, *Domine ſi feci iſtud ſi eſt iniquitas in manibus meis, ſi reddidi retribuentibus mihi mala*: quid aliud dicit, quàm: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris?* Qui dicit: *Aufer à me concupiſcentias ventris, & deſiderium concubitûs ne apprehendat me:*

Eccleſ. 36.
Pſ. 79.
Pſ. 118.
Prov. 30.
Pſ. 131.
Pſal. 7.
Eccleſ. 23.

me: quid aliud dicit, quàm: *Ne nos inferas in tentationem?* Qui dicit: *Erue me de inimicis meis Deus, & ab inſurgentibus ſuper me, libera me*: quid aliud dicit, quàm: *Libera nos à malo?* Et ſi per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quantum exiſtimo, nihil invenies quod non iſta dominica contineat & concludat oratio. Unde liberum eſt aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, ſed non debet eſſe liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro noſtris, & pro alienis, atque pro ipſis inimicis ſine fluctu dubitationis oranda ſunt: quanvis alius pro iſto, alius pro illo, ſicut ſe habent propinquitates, vel longinquitates neceſſitudinum, vel in corde orantis oriatur, aut excellat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratia: Domine multiplica divitias meas, aut, da mihi tantas, quantas illi, vel illi dediſti, aut honores meos auge, aut fac me in hoc ſæculo præpotentem atque clarentem, vel ſi quid hujuſmodi eſt, & hæc dicit, eorum habens concupiſcentiam, non id attendens, ut ex his ſecundùm Deum proſit hominibus, puto eum non invenire in oratione Dominicâ quò poſſit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat ſaltem petere, quæ non pudet cupere, aut ſi ex hoc pudet,

Pſ. 58.

ſed

ſed cupiditas vincit, quanto meliùs hoc petitur, ut etiam ab iſto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, *Libera nos à malo.* * Habes, quantum arbitror, non ſolum qualis ores, verumetiam quid ores, non me docente, ſed illo qui omnes nos docere dignatus eſt. Beata vita quærenda eſt, hæc à Domino Deo petenda eſt. Quid ſit beatum eſſe, à multis multa ſunt diſputata, ſed nos ad multos, & ad multa quid dicimus? Breviter in ſcripturâ Dei, veracitérque dictum eſt; *Beatus populus, cujus eſt Dominus Deus ipſius.* In iſto populo ut ſimus, atque ad eum contemplandum, & cum eo ſine fine vivendum pervenire poſſimus, *finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientiâ bonâ, & fide non fictâ.* In eiſdem tribus, pro conſcientiâ bonâ ſpes poſita eſt. Fides ergo & ſpes & charitas ad Deum perducunt orantem, hoc eſt, credentem, ſperantem, deſiderantem, & quæ petat à Domino in Dominica oratione, conſiderantem. Iejunia, & ab aliis voluptatibus, ſine ſalutis neglectu, carnalis concupiſcentiæ refrænatio, maximéque eleemoſynæ multum adjuvant orationem, ut poſſimus dicere, *In die tribulationis meæ Deum exquiſivi manibus meis, nocte coram eo, & non ſum deceptus.* Quomodo enim Deus incorpo-

* Caput 13.

Pſal. 143.

1 Tim. 1.

Pſ. 76.

ralis & impalpabilis manibus exquiritur,
* *Cap.* niſi operibus exquiratur ? * Adhuc eſt
14. fortaſſe quod quæras, cur Apoſtolus di-
Rom. xerit: *Quid enim oremus ſicut oportet ne-*
14. *ſcimus.* Neque enim ullo modo cre-
dendum eſt, vel ipſum, vel quibus iſta
dicebat, Dominicam neſciſſe oratio-
nem. Cur ergo putamus hoc eum dixiſ-
ſe, quod nec temere potuit, nec menda-
citer dicere, niſi quia moleſtiæ, tribula-
tionéſque temporales plerunque proſunt,
vel ad ſanandum tumorem ſuperbiæ, vel
ad probandam, exercendámve patien-
tiam, cui probatæ & exercitatæ clarior
merces uberiórque ſervatur, vel ad quæ-
cunque flagellanda & abolenda peccata:
tamen nos neſcientes quid iſta proſint, ab
I. Cor. omni tribulatione optamus liberari. Ab
11. hac ignorantiâ nec ſeipſum Apoſtolus
oſtendit alienum, niſi fortè quid oraret ſi-
cut oporteret, ſciebat, quando in revela-
tionum magnitudine ne extolleretur, da-
tus eſt illi ſtimulus carnis, angelus Sata-
næ, qui eum colaphizaret: propter quod
ter Dominum rogavit, ut eum auferret ab
eo, utique, ſicut oportet, neſciens quid
oraret. Denique Dei reſponſum cur non
fieret quod vir tantus orabat, & quare
fieri non expediret, audivit: *Sufficit tibi*
gratia mea. Nam virtus in infirmitate
perfi-

perficitur. In his ergo tribulationibus, quæ poſſunt & prodeſſe, & nocere, quid oremus, ſicut oportet, neſcimus, & tamen quia dura, quia moleſta, quia contra ſenſum noſtræ infirmitatis ſunt, univerſali humanâ voluntate, ut à nobis hæc auferantur, oramus. Sed hoc devotionis debemus Domino Deo noſtro, ut ſi ea non abſtulerit, non ideo nos ab eo negligi exiſtimemus, ſed potiùs piâ patientiâ malorum, bona ſperemus ampliora: ſic enim *virtus in infirmitate perficitur.* Nonnullis quippe impatientibus Dominus Deus, quod petebant, conceſſit iratus, ſicut contrà Apoſtolo negavit propitius. Nam legimus, Iſraëlitæ quid & quomodo *Num.* rogaverint, & acceperint, ſed expletâ 11. concupiſcentiâ, impatientia eſt graviter caſtigata. Dedit & regem petentibus ſecundùm cor eorum, ſicut ſcriptum eſt, non ſecundùm cor ſuum. Dedit etiam *1. Reg.* quod Diabolus poſtulavit, ut probandus 8. ejus famulus tentaretur. Exaudivit ro- *Iob.* 1. gantes & immundos ſpiritus, ut in mul- *&* 2. tos ſues legio dæmonum mitteretur. *Luca* 8 Hæc ſcripta ſunt, ne fortè ſe quisque magni pendat ſi fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrate plus proſit: aut ſe abjiciat, & de divinâ erga ſe miſeratione deſperet, ſi non exau-

diatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrociùs, vel à proſperitate corruptus penitus evertatur. In talibus ergo quid oremus ſicut oportet neſcimus: Unde ſi aliquid contrà, quàm oramus, acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potiùs oportuiſſe, quod Dei, non quod noſtra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & hujuſmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cùm dixiſſet,
Matt. 28. *Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte*, humanam in ſe voluntatem ex hominis ſuſceptione transformans, continuò ſubjecit, *Verùm non quod ego volo, ſed quod tu vis Pater*. Unde non immeritò *per unius*
Rom. 5. *obedientiã juſti conſtituuntur multi*. Quiſquis autem illam unam petit à Domino, & hanc requirit, certus ac ſecurus petit, nec timet ne fortè obſit, cum acceperit, ſine quâ nihil prodeſt quicquid aliud, ſicut oportet, acceperit. Ipſa eſt enim una, vera, & ſola beata vita, ut contemplemur Domini delectationem in æternum, immortales atque incorruptibiles corpore & Spiritu. Propter hanc unam cætera requiruntur, & non indecenter petuntur. Iſtam quiſquis habuerit, omnia quæ vult habebit, nec aliud ibi velle eſt, nam nec habere poterit, quod non decebit. Ibi quippe

quippe eſt fons vitæ, quem ſitire nunc oportet in oratione, quamdiu in ſpe vivimus, &, quod ſperamus, nondum videmus, in protectione alarum ejus, ante quem eſt omne deſiderium noſtrum, ut inebriemur ab ubertate domûs ejus, & torrente voluptatis ejus potemur: quoniam apud eum eſt fons vitæ, & in lumine ejus videbimus lumen: quando ſatiabitur in bonis deſiderium noſtrum: & nihil erit ultra, quod gemendo quæramus, ſed quod gaudendo teneamus. Veruntamen quia ipſa eſt pax, quæ præcellit omnē intellectum, etiam ipſam in oratione poſcendo, quid oremus, ſicut oportet, neſcimus. Quod enim ſicuti eſt cogitare non poſſumus, utique neſcimus, ſed quicquid cogitanti occurrerit, abjicimus, reſpuimus, improbamus, non hoc eſſe, quod quærimus, novimus, quamvis illud nondum quale ſit, noverimus. * Eſt ergo in nobis quædam, ut ita dicam, docta ignorantia, ſed docta ſpiritu Dei, qui adjuvat infirmitatem noſtram. Nam cùm dixiſſet Apoſtolus: *Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.* Ibi ſubjecit, *Similiter & ſpiritus adjuvat infirmitatem noſtram. Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabili-*

Pſ. 35.

Rom. 8.

* *Cap. 15.*

rabilibus: *Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid ſpiritus ſapiat, quia ſecundum Deum interpellat pro ſanctis.* Quod non ſic eſt intelligendum, ut exiſtimemus ſanctum ſpiritum Dei, qui in trinitate incommutabilis Deus eſt, & cum patre & filio unus Deus, tanquam aliquem, qui non ſit quod Deus eſt, interpellare pro ſanctis. Dictum quippe eſt: Interpellat pro ſanctis, quia interpellare ſanctos facit, ſicut dictum eſt:
Deut. 13. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat ſi diligatis eum*, hoc eſt, ut ſcire vos faciat. Interpellare utique ſanctos facit gemitibus inenarrabilibus, inſpirans eis deſiderium etiam adhuc incognitæ tantæ rei, quam per patientiam expectamus. Quomodo enim narratur, quando deſideratur, quod ignoratur? Nam utique ſi omnimodo ignoraretur, non deſideraretur: & rurſus, ſi videretur, non deſideraretur,
* *Cap. 16.* nec gemitibus quæreretur. * Hæc omnia conſiderans, & ſi quid aliud de hac re tibi Dominus inſinuaverit, quod vel mihi non occurrit, vel dici à me longum fuit, concerta in oratione vincere hoc ſæculum, ora in ſpe, ora fideliter, & amanter, ora inſtanter atque patienter, ora ſicut vidua Chriſti. Quamvis enim ad omnia membra ejus, hoc eſt ad omnes, qui in eum credunt, & ejus corpori ſociantur, ſicut docuit,

docuit, orare pertineat, ſpecialiter tamen diligentior cura orationum in ſcripturâ ejus, viduis invenitur injuncta. Nam duæ fuerunt Annæ honorabiliter nominatæ: una conjugata, quæ ſanctum Samuelem peperit, alia vidua, quæ ſanctum ſanctorum, cum adhuc infans eſſet, agnovit. Oravit & conjugata in dolore animi & afflictione cordis, quia filios non habebat: tunc ipſum Samuelem impetravit, & acceptum Deo reddidit, quia cum poſceret, vovit. Sed oratio ejus quomodo ad orationem illam dominicam pertineat, non facilè reperitur, niſi quia in eo quod ibi poſitum eſt: *Libera nos à malo*, non parvum malum videbatur, & nuptam eſſe, & fructu carere nuptiarum, cùm ſola excuſet nuptias procreandorum cauſa filiorum. De illâ verò Annâ viduâ vide quid ſcriptum ſit: Quia *non diſcedebat de templo, je juniis & obſecrationibus ſerviens nocte ac die.* Nec aliunde Apoſtolus, quod & ſupra commemoravi: *Quæ autem verè vidua eſt*, inquit, *& deſolata ſperavit in Domino, & perſiſtit in orationibus nocte ac die.* Et Dominus cùm ſemper orandum, & non deficiendum nos hortaretur, viduam commemoravit, quæ licet iniquum & impium judicem, ac Dei & hominum contemptorem ad audiendam cauſam

1. Reg. 1.

Matth. 6.

Luc. 2.

1. Tim. 5.

Luca 18.

ſuam aſſiduè interpellando convertit. Quàm ergo præ cæteris viduæ debeant vacare orationibus, ſatis hinc intelligi poteſt, quod omnibus ad ſuſcipiendum orandi ſtudium, de viduis propoſitum eſt exhortationis exemplum. Quid autem in hoc operis genere in viduis electum eſt, niſi deſtitutio & deſolatio? Quapropter ſi ſe omnis anima intelligat in hoc ſæculo deſtitutam, atque deſolatam, quamdiu peregrinatur à Domino, profectò quandam viduitatem ſuam Deo defenſori aſſiduâ & impenſiſſimâ precatione commendat. Ora ergo ut vidua Chriſti, nondum habens ejus conſpectum, cujus precaris auxilium. Et licet ſis ditiſſima; ſicut pauper ora. Nondum enim veras futuri ſæculi divitias habes, ubi nulla damna formides. Licet habeas filios & nepotes, numeroſámque familiam, quod & ſupra dictum eſt, ſicut deſolata ora: incerta ſunt enim omnia temporalia, etiam usque in finem vitæ huius in noſtram conſolationem manſura. Tu autem ſi ea, quæ ſurſum ſunt, quæris & ſapis, æterna & certa deſideras, quæ quamdiu nondum habes, etiam ſalvis omnibus atque obſequentibus tuis, tanquam deſolatam deputare debes. Et ſi tu, profectò etiam tuo exemplo religioſiſſima nurus tua, & aliæ

ſanctæ

ſanctæ viduæ, virginésque ſub veſtrâ curâ ſecuriùs conſtitutæ: quantò enim magis domum veſtram piè tractatis, tantò impenſiùs orationibus inſtare debetis, rerũ præſentium non occupatæ negotiis, niſi quæ flagitat cauſa pietatis. Sanè memineritis & pro nobis non negligenter orare. Nolumus enim ſic nobis honorem, quem periculoſum gerimus, deferatis, ut adjutorium, quod neceſſarium novimus, auferatis. A familiâ Chriſti oratum eſt pro Petro, oratum eſt pro Paulo, & nos in ejus familiâ eſſe gaudemus, & incomparabiliter plus quàm Petrus & Paulus, orationum fraternarum auxiliis indigemus. Orate certatim concordi ſanctóque certamine: non enim adversùs alterutrum certatis, ſed adversùs diabolum ſanctis omnibus inimicum. In jejuniis & vigiliis, & omni caſtigatione corporis quamplurimum adjuvatur oratio. Faciat quæque veſtrûm, quod poterit: quod altera minùs poteſt, ea quæ poteſt, faciat, ſi in alterâ diligit, quod ideò, quia non poteſt, ipſa non facit: proinde quæ minús valet, non impediat plus valentem, & quæ plus valet, non urgeat minùs valentem Conſcientiam quippe veſtram Deo debetis, *Rom.* 13.
Nemini autem veſtrûm aliquid debeatis, *Epheſ.* 3.
niſi ut invicem diligatis. Exaudiat te Do-

minus, qui potens eſt facere ſuprà quàm petimus aut intelligimus.

DOCUMENTUM VII.

Suadetur perfectus mundi contemptus, ex bonorum, malorúmve temporalium cum æternis comparatione.

EPISTOLA XLV.

DOminis eximiis, meritóque honorabilibus ac deſiderabilibus filiis, Armentario & Paulinæ, Auguſtinus in Domino ſalutem. Vir egregius, filius meus Ruferius affinis veſter retulit mihi quid Domino voveritis. Qua ejus narratione hilaratus, & itidem metuens, ne aliud ſuadeat ille tentator, qui bonis talibus antiquitus invidet, exhortandam paucis credidi charitatem tuam Domine eximie, meritóque honorabilis & deſiderabilis fili, ut cogites quod in divinis eloquiis legitur, *Ne tardes converti ad Dominum, neque*
Eccleſ. 5. *differas de die in diem*, ſed arripias, curéſq; reddendum, quod ei te voviſſe nôſti, qui & debita exigit, & promiſſa perſolvit.
Pſ. 75. Nam & hoc ſcriptum eſt: *Vovete & reddite*

dite Domino Deo veſtro : quanquam & ſi non voviſſes, quid aliud tibi ſuadendum fuit, aut quid melius ab homine fieri poteſt, quàm ut ei ſe reſtituat, à quo inſtitutus eſt, præſertim quia charitatis erga nos Dei tantum apparuit, atque illuxit indicium, ut filium ſuum unigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur? Reſtat ergo ut fiat, quod Apoſtolus ait, propterèa mortuum eſſe Chriſtum, ut qui vivunt, non ſibi jam vivant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit: niſi fortè adhuc mundus amandus eſt, tantâ rerum labe contritus, ut etiam ſpeciem ſeductionis amiſerit. Nam quantum illi laudandi atque prædicandi, qui dignati non ſunt etiam cum mundo florente florere: tantùm increpandi & accuſandi ſunt, quos perire cum percunte delectat. Labores & pericula & exitia hujus tranſitoriæ vitæ, ſi pro eadem vitâ quandoque finiendâ, ſubeuntur, ut mors ejus non omnino auferatur, ſed paululum differatur: quanto magis pro æternâ ſubeunda ſunt ubi mortem nec natura ſolicitè cavet, nec ignavia turpiter timet, nec ſapientia fortiter ſuſtinet? Nulli quippe erit, quæ non erit. Habeat igitur te vita æterna in dilectoribus ſuis. Nónne cernis, hæc vita miſerabilis & egena quàm vehementes habeat, 2. Cor. 5.

quantúmque ſibi obliget amatores ſuos? qui tamen periculo ejus ſæpe turbati, citiùs eam finiunt, eo ipſo quod finire formidant, & mortem dum declinant, accelerant, veluti ſi quiſquam fluvio rapiendus irruat, latronem beſtiámve fugiendo. Iactant in mare, tempeſtate ſæviente, aliquando & alimenta, & ut vivant, projiciunt, unde vivant, ne citò finiatur, quod vel in labore vivitur. Quantis laboribus agitur, ut longiore tempore laboretur, & mors cùm impendere cœperit, ideò cavetur, ut diutiùs timeatur? Nam inter tot caſus fragilitatis humanæ, quàm multæ mortes timentur, quarum certè una cum venerit, reſtat cæteras non timeri, & tamen fugitur una, cùm omnes timeantur. Quibus excruciantur doloribus, qui curantur à medicis & ſecantur? Nunquid ut non moriantur? ſed ut aliquando ſeriùs moriantur? Multi cruciatus ſuſcipiuntur certi, ut pauci dies adjiciantur incerti. Et nonnunquam ipſis doloribus victi, continuò moriuntur, quos mortis timore ſuſcipiunt. Et cùm omnino non eligant vitam finire, ne doleant, ſed dolere, ne finiant, accidit eis, ut doleant & finiant; non ſolùm quia & ſanati utique vitam finiunt poſt dolores, quæ tantis pœnis comparata nec ſempiterna eſſe poteſt,

teſt, quia mortalis eſt: nec diuturna, quia tota brevis eſt: nec de ipſo brevi ſpatio ſui ſecura, quia ſemper incerta eſt, verumetiam quod aliquando eam dolore finiant, quam ne finirent, dolere voluerunt. Habet etiam hoc magnum malum ac vehementer execrandum & horrendum nimius amor vitæ iſtius, quod multi dum volunt paulò diutiùs vivere, graviter offendunt Deum, apud quem eſt fons vitæ. Atque ita dum ab eis fruſtrà, qui neceſſariò futurus eſt, vitæ finis metuitur, illinc prohibentur, ubi ſine fine vivitur. Huc accedit, quia vita miſera, etiam ſi poſſet eſſe perpetua, nullo modo beatæ vitæ, etiam breviſſimæ comparanda eſt; & tamen iſti amando miſerrimam atque breviſſimam, perdunt beatiſſimam ac ſempiternam, cùm in hac ipsâ, quam malè diligunt, hoc velint, quod in alterâ perdunt: quia utique in iſtâ nec miſeriam diligunt, nam beati eſſe volunt: nec brevitatem, nam eam finiri nolunt, ſed tantum quia vita eſt, ſic amatur, ut ſæpe propter eam, licet miſeram, & brevem, beata & ſempiterna amittatur. His conſideratis, quid magnum vita æterna jubet amatoribus ſuis, cùm ſe jubet ſic amari, quemadmodum hæc amatur à ſuis? An verò dignum eſt, vel ferendum, cùm contemnun-

Pſ. 35.

temnuntur omnia, quæ amantur in mundo, ut vita poſt paululum finienda, ſaltem ipſum paululum teneatur in mundo: & non contemnitur mundus, ut obtineatur vita, quæ ſine fine apud illum eſt, per quem factus eſt mundus? Modò cùm ipſa Roma domicilium clariſſimi imperii Barbarico vaſtaretur incurſu, quàm multi hujus vitæ temporalis amatores, ut eam vel infeliciter producendam, nudámque redimerent, dederunt omnia, quæ illi non solùm oblectandæ, & ornandæ, verùm etiam ſuſtentandæ, tuendæque ſervabant. Solent certè amatores illis, quas amant, ut eas habeant, multa conferre: Iſti amatam ſuam non haberent, niſi amando inopem reddidiſſent, nec ei multa conferrent, ſed cuncta potiùs auferrent, ne ſibi eam hoſtis auferret. Nec eorum reprehendo conſilium. Quis enim neſciat perituram fuiſſe ipſam, ſi non ea periſſent, quæ recondita fuerant propter ipſam? quamvis & quidam perdiderint priùs illa, & mox ipſam: quidam verò licet parati cuncta perdere propter ipſam, priùs perdiderint ipſam. Sed hinc admonendi ſumus, quales æternæ vitæ dilectores eſſe debeamus, ut propter eam contemnamus cuncta ſuperflua, cùm pro hac tranſitoriâ vitâ contempta ſint, quæ illi fuerant neceſſaria.

ceſſaria. Neque enim amatam noſtram, ſicut illi ſuam, ut teneamus, expoliamus, ſed illi æternæ adipiſcendæ, iſtam temporalem velut famulam expeditiorem ſervire facimus. Sic eam nec ornamentorum vanorum vinculis alligemus, nec curarum noxiarum ſarcinis oneremus, audiamúſque Dominum, qui nobis illam vitam ſummo ardore deſiderandam fideliſſimè pollicetur, velut in totius mundi concione clamantem: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis. & ego vos reficiam. Tollite jugum meum ſuper vos & diſcite à me, quoniam mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum lene, & onus meum leve eſt.* Hæc diſciplina piæ humilitatis, ventoſam & turbidam cupiditatem, avidam rerum extra noſtram poteſtatem conſtitutarum pellit ex animo, & quodammodo expirat. Ibi enim labor, ubi multa quæruntur & diliguntur, quibus adipiſcendis atque retinendis voluntas non ſatis eſt, quia conſequentem non habet facultatem. Iuſta verò vita, cùm volumus adeſt, quia eam ipſam plene velle, juſtitia eſt. Nec plus aliquid perficienda juſtitia, quàm perfectam voluntatem requirit. Vide ſi labor eſt, ubi velle ſatis eſt: unde divinitus dictum eſt, *Pax in terrâ homi-*

Matth. 11.

Luc. 2.

nibus bonæ voluntatis. Ubi pax, ibi requies: ubi requies, ibi finis appetendi, ut nulla cauſa laborandi. Sed hæc voluntas ut plena ſit, oportet ut ſana ſit, Erit autem ſana, ſi medicum non refugiat, cujus ſolius gratia ſanari poteſt à morbo deſideriorum noxiorum. Ipſe eſt ergo medicus, qui clamat: *Venite ad me omnes, qui laboratis*, jugum ſuum lene, & onus leve dicens: quia diffuſâ per Spiritum ſanctũ charitate in cordibus noſtris, profectò amabitur, quod videbitur, & non erit aſperum nec oneroſum, ſi ſub hoc uno jugo, quanto minùs tumidâ, tanto magis libetâ cervice ſerviatur. Et hæc eſt una ſarcina, qua ejus bajulus non premitur, ſed levatur. Divitiæ ſi diliguntur, ibi ſerventur, ubi perire non poſſunt. Honor ſi diligitur, illic habeatur, ubi nemo indignus honoratur. Salus ſi diligitur, ibi adipiſcenda deſideretur, ubi adeptæ nihil timetur. Vita ſi diligitur, ibi acquiratur, ubi nullâ morte finitur. Reddite igitur quod voviſtis, quia vos ipſi eſtis, & ei vos redditis, à quo eſtis. Reddite, obſecro. Neque enim quod redditis, reddendo minuetur, ſed potiùs ſervabitur & augebitur. Benignus enim exactor eſt, non egenus: & qui non creſcit ex redditis, ſed in ſe creſcere faciat redditores. Huic ergo

quod

quod non redditur, perditur: quod autem redditur, reddenti additur; Imò verò in eo, cui redditur, ipſe reddens ſervatur. Idipſum quippe erit redditum & redditor, quia idipſum erat debitum & debitor. Deo namque ſeipſum debet homo, eíque reddendus eſt, ut beatus ſit, à quo accepit, ut ſit. Hoc ſignificat, quod in Evangelio Dominus ait: *Reddite Cæſari, quæ Cæſaris ſunt, & Deo quæ Dei ſunt.* Matth. 22. Hoc enim dixit, cum ſibi demonſtrato nummo, & quæſito, cujus haberet imaginem, reſponſum eſſet, Cæſaris: ut hinc intelligerent, quod Deus exigeret ab homine imaginem ſuam in homine ipſo, ſicut ſuam Cæſar exigebat in nummo. Quanto magis ergo reddenda eſt, cùm promittitur, cui etiam non promiſſa debetur. Quapropter Chariſſime, poſſem quidem pro meâ quantulacunque facultatulâ, ſancti propoſiti, quod Deo voviſſe vos comperi, uberiùs laudare fructum, ac demonſtrare, quid diſtet inter Chriſtianos dilectores mundi hujus, & contemptores, quamvis fideles utrique dicantur, eodémque utriq; lavacro ſacri fontis abluti ſint, eiſdem imbuti conſecratíque myſteriis, utrique ejuſdem Evangelii, non auditores tantùm, verùm etiam prædicatores: nec utrique tamen regni Dei, lucíſque participes,

cipes, & vitæ æternæ, quæ ſola eſt beata, cohæredes. Dominus enim Ieſus non ab eis, qui non audiunt, ſed eos inter ſe auditores verborum ſuorum, latiſſimo limite, non tenui diſtinctione diſcrevit. *Qui audit*, inquit, *verba mea hæc & facit ea, ſimilabo eum viro prudenti, qui ædificavit*
Matt. 7. *domum ſuam ſupra petram: Deſcendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti &*
Lucæ 6 *impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram. Qui autem audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilabo eum viro ſtulto, qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam: Deſcendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti, & impegerunt in domum illam & cecidit, & facta eſt ruina ejus magna.* Audire ergo illa verba, ædificare eſt. In hoc utriq; pares ſunt. In faciendo autem, & non faciendo, quod audiunt, intantum diſpar eſt, quantùm ædificium petræ ſolidate fundatum, diſpar eſt ei, quod ſine ullo fundamento, facili arenæ mobilitate ſubvertitur. Nec ideò quiſquis omninò non audit, potius ſibi aliquid comparat; Nihil enim ædificans, ſine ullo tecto multo faciliùs obruendus, rapiendus, & diſpergendus imbribus, fluviis, ventíſque donatur. Poſſim etiam pro modulo meo, eoſdem ipſos pertinentes ad dexteram, re-

gnúmque cælorum in ſuis gradibus, meritíſque diſtinguere, atque oſtendere, quo differat vita conjugalis filios procreantium, patrum, matrúmque familiàs, verumtamen religioſorum ac piorum, ab eâ vitâ, quam vos Deo voviſtis, ſi nunc ad eam vovendam exhortandus eſſes: ſed quia jam voviſti, jam te obſtrinxiſti, aliud tibi facere non licet. Priuſquam eſſes voti reus, liberum fuit, quo eſſes inferior, quamvis non ſit gratulanda libertas, quâ fit, ut non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò, quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam juſtitiam invito, ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, ſi non feceris, quod voviſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale voviſſes; Minor enim tunc eſſes, non pejor. Modo autem tantùm, quod abſit, miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quanto beatior, ſi perſolveris. Nec ideo te voviſſe pœniteat; imò gaude jam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipſe adjubabit, qui vota tua expetit. Felix eſt neceſſitas, quæ in meliora compellit. Una ſola eſſe cauſa poſſet, quâ te id, quod voviſti, non ſolum non hortaremur, verum etiam prohiberemus implere, ſi fortè tua conjunx hoc te-

cum

cum ſuſcipere, animi, ſeu carnis infirmitate recuſaret. Nam & vovenda talia non ſunt à conjugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi. Et ſi præproperè factum fuerit, magis eſt corrigenda temeritas, quàm perſolvenda promiſſio. Neq; enim Deus exigit, ſi quis ex alieno aliquid voverit, ſed potiùs uſurpare vetat alienū. Divina quippe de hac re per Apoſtolum eſt prolata ſententia. *Vxor non habet po-*
1. Cor. 7. *teſtatem corporis ſui, ſed vir. Similiter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier:* ſexum nomine corporis nuncupavit. Sed cum illam tam paratam eſſe audiam, Deo dicare continentiam, ut eo ſolo impediatur, ſi tibi debitum reddere conjugali jure compellitur, ambo DEO reddite, quod ambo voviſtis, ut illi perſolvatur, quod ab alterutro non exigitis. Si continentia virtus eſt, ſicuti eſt: cur ad eam ſit promptior ſexus infirmior, cum *virtus à viro* potiùs cognominata videatur, ſicut ſimilitudo vocabuli reſonat? Noli ergo vir abhorrere à virtute: quàm mulier eſt parata ſuſcipere. Sit veſter conſenſus oblatio ad ſupernū altare Creatoris, & victâ concupiſcentiâ, tanto fortius, quanto ſanctius vinculum charitatis. Gaudeamus de vobis in abundanti gratiâ

Chriſti,

Chriſti, Domini eximii meritóque honorabiles, & deſiderabiles filii.

DOCUMENTUM VIII.

Vita mortalis ad immortalem ſollicita, & anxia coaptatio.

EPISTOLA CCL.

DOminis chariſſimis & ſinceriſſimis, ſanctis & deſiderabilibus, & Venerabilibus fratribus, ſub Magiſtro Domino JESU Condiſcipulis, Paulino & Theraſiæ Auguſtinus in Domino ſalutem. Cum vos fratres noſtri conjunctiſſimi nobis, quos nobiſcum deſiderati deſiderare, & ſalutati reſalutare conſueſtis, aſſiduè videant, non tam augentur bona noſtra, quàm conſolantur mala. Nam ipſas cauſas, & neceſſitates, quantùm valemus, devitare conamur, & tamen, neſcio quomodo, credo, pro meritis noſtris, deeſſe non poſſunt. Sed cùm ad nos veniunt, & vident nos, fit quod ſcriptum eſt: *Secundùm multitudinem dolorum meorum, in corde meo exhortationes tuæ inundaverunt animam meam.* Proinde ad iſtam lætitiam, quâ vobiſcum eſt Frater Poſſidius, Pſalm. 93. 19.

cùm

cùm ex ipſo audieritis, quàm triſtis eum cauſa compulerit, hoc me veriſſimè dicere cognoſcetis, & tamen ſi quiſquam noſtrûm propter hoc ſolùm iret trans mare, ut veſtrâ præſentiâ frueretur, quid hâc causâ juſtius, quid poſſet dignius inveniri? Sed id vincula noſtra non ferrent, quibus religati ſumus infirmorum ſervire languoribus, nec eos præſentiâ corporali relinquere, niſi cùm hoc cogunt tantò imperioſiùs, quanto periculoſiùs ægrotando. Utrùm exerceamur his, an potiùs
Pſ. 102 10. plectamur, neſcio; niſi quòd non ſecundùm peccata noſtra facit nobis, neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuit nobis. Qui tanta ſolatia doloribus miſcet, agítque mirabili medicinâ, ne amemus mundum, ne deficiamus in mundo. Quæſivi abs te prioribus literis, qualiſnam tibi videatur futura æterna vita ſanctorum: ſed bene mihi reſpondiſti, etiam de præſentis vitæ ſtatu adhuc eſſe utique conſulendum: niſi quòd me conſulere voluiſti, quod aut mecum neſcis, aut mecum ſcis, aut magis quàm ego, forſitan ſcis: quippe qui etiam veriſſimè dixeris evangelicâ morte priùs emoriendum, quàm carnalem reſolutionem voluntario præveniamus exceſſu: non obitu, ſed ſententiâ recedentes ab hujus ſæculi vitâ. Simplex hæc

hæc actio, & nullo dubitationis æſtu fluctuat, quod ita nos vivere oportere cenſemus in hac vitâ mortali, ut vitæ immortali quodammodo coaptemur. Verùm omnis quæſtio, quæ agentes, quærentéſque conturbat homines, qualis ego ſum, illa eſt, quó jam modo vivendum ſit vel inter eos, vel propter eos, qui nondum vivere moriendo noverunt, non reſolutione corporis, ſed quodam ſe à corporalibus illecebris avertentes mentis affectu. Plerumque enim videtur nobis, quòd niſi eis aliquantulum congruamus ad ea ipſa, unde illos extrahi cupimus, nihil cum eis ſalubriter agere poterimus. Quod cùm facimus, talium delectatio ſubrepit & nobis, ut ſæpe etiam loqui vana delectet, aurémque præbere loquentibus, nec arridere tantùm, ſed etiam riſu vinci ac ſolvi. Ita pulvereis quibusdam, vel etiam luteis affectibus noſtras animas aggravantes, laborioſiùs & pigriùs levamus ad Deum, ut vivamus Evangelicam vitam, moriendo Evangelicam mortem. Quod ſi aliquando ſucceſſerit, ſtatim ſubjicitur, *euge, euge*, non ab hominibus: Neque enim quisquam hominum ſentit in alio talem mentis agnitionem; ſed in quodam intùs ſilentio, neſcio unde clamatur, *euge, euge*. *2. Cor. 12.* Propter hoc genus teſtationis ab Angelo

cola-

colaphizatum ſe tantus Apoſtolus confitetur. Ecce unde vita humana ſuper terram tota tentatio eſt: quando & ibi homo tentatur, ubi, quantùm poteſt, vitæ cæleſtis ſimilitudini coaptatur. Quid dicam de vindicando, vel non vindicando; quandoquidem hoc totum ad eorum ſalutem proficere volumus, in quos vindicandum, aut non vindicandum eſſe arbitramur. Quis autem ſit vindicandi modus, non ſolùm pro qualitate, vel quantitate culparum, verùm etiam pro quibusdam viribus animorum: quid quisque ſufferat, quid recuſet, ne non ſolùm non proficiat, ſed etiam deficiat, quàm profundum & latebroſum eſt? Impendentem quoque vindictam metuentes, quæ ab hominibus metuitur, neſcio utrùm plures correcti ſunt, quàm in deterius abierunt, cùm ſæpè accidat, ut, ſi in quenquam vindicaveris, ipſe pereat, ſi inultum reliqueris, alter pereat. Ego in his quotidie peccare me fateor, & ignorare, quando, quóve modo cuſtodiam id, quod ſcriptum eſt: *Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant*: & quod ſcriptum eſt: *Corripe eum inter te, & ipsũ ſolum*; & quod ſcriptum eſt: *Nolite ante tempus judicare, ut non judicemini*; neque enim hîc addidit, *ante tempus*: & quod ſcriptum

Job. 7. 1

1. Tim. 5. 20.

Matt. 10. 15.

1. Cor. 4. 4.

ſcriptum eſt: *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? ſuo Domino ſtat, aut cadit. ſtabit autem. Potens eſt enim Deus ſtatuere illum.* Unde confirmat de his ſe dicere, qui intus ſunt; & rurſus eos judicare jubet, cùm dicit: *Quid enim mihi de his, qui foris ſunt, judicare? Nónne de his, qui intus ſunt, vos judicatis? auferte malum ex vobis ipſis.* quod cùm etiam faciendum videtur, quatenus fiat, quantæ curæ ac timoris eſt? ne fortè contingat, quod ex illo ipſo intelligitur in ſecundâ ad eoſdem epiſtolâ cavendum admonente, *ne majore triſtitiâ abſorbeatur, qui ejuſmodi eſt.* Et ne quiſquam hoc non multùm curandum putaret, ait, *ut non poſſideamur à Satanâ: non enim ignoramus mentem ejus.* Quis in his omnibus tremor mi Pauline ſancte homo Dei? quis tremor? quæ tenebræ? Nónne putamus de his eſſe dictum: *Timor, & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ? & dixi: quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Ecce elongavi fugiens, & manſi in deſerto.* Veruntamen etiam in deſerto ipſo fortaſſis expertus ſit, quod adjungit: *Expectabam eum, qui me ſalvum faceret à puſillanimitate & tempeſtate.* Nempe ergo tentatio eſt vita humana ſuper terram. Quid? Ipſa divina eloquia

Rom. 14. 4. — 1. Cor. 5. 12. 13. — 2. Cor. 2. 8. — Pſalm. 54. 5. — Iob. 7. 1.

nónne palpantur potiùs, quàm tractantur à nobis? dum in multo pluribus quærimur potiùs, quid ſentiendum ſit, quàm definitum aliquid, firmúmque ſentimus? & ea cautio cùm ſolicitudinis plena ſit, multò melior eſt tamen, quàm temeritas affirmandi. Nónne in multis, ſi non ſecundùm carnem homo ſapiat, quàm mortem dicit eſſe Apoſtolus, magno ſcandalo erit ei, qui adhuc ſecundùm carnem ſapit? ubi & dicere quid ſentias, periculoſiſſimum, & non dicere laborioſiſſimum, & aliud, quàm ſentis, dicere pernicioſiſſimum eſt? Quid? cùm ea, quæ non approbamus in eorum, qui intus ſunt, ſermone vel ſcriptis, putantéſque id ad fraternæ charitatis libertatem pertinere, judicium noſtrum non occultamus: & hoc non benevolentiâ, ſed invidiâ facere credimur, quantùm peccatur in nos? & cùm ſimiliter eos, qui noſtras ſententias reprehendunt, lædere potiùs velle, quàm corrigere ſuſcipiamur, quantùm peccamus in alios? certè hinc exiſtunt inimicitiæ plerumque etiam inter chariſſimas, familiariſſimáſque perſonas, dum, *ſupra quàm ſcriptum eſt, unus pro altero inflatur adverſus alterum*; & dum mordent, & comedunt invicem, timendum eſt, ne conſumantur ab invicem. Quis ergo dabit mihi

1. Cor. 4. 6
Gal. 5. 15.
Pſalm. 54 7.

mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? ſive enim pericula, in quibus quisque verſatur, graviora videntur, quàm inexperta, ſive quia revera ita eſt, quælibet puſillanimitas, tempeſtásq; deſerti minùs mihi videtur moleſta, quàm ea, quæ vel patimur, vel timemus in turbis. Proinde multùm approbo ſententiam tuam, de hujus vitæ ſtatu eſſe agendum, vel potiùs curſu, quàm ſtatu. Addo aliud, quia prius hoc requirendum atque tenendum eſt, quàm illud, quale futurum ſit, quò iſte fert curſus. Inde ergo interrogavi, quid ſentias, quaſi hujus vitæ rectâ regulâ retentâ atque ſervatâ jam ſecuri ſimus, cùm in tam multis, maximéque in his, quæ breviter, ut potui, commemoravi, periculoſiſſimè laborare me ſentiam. Sed quia omnis hæc ignorantia & difficultas hinc mihi videtur exiſtere, quòd in magnâ varietate morum, & animarum occultiſſimas voluntates, atque infirmitates habentium, rem populi gerimus, non terreni, atque Romani, ſed Hieroſolymitani cæleſtis, magis me libuit loqui tecum ex illo, quod erimus, quàm ex iſto, quod ſumus. Ibi enim etſi neſcimus quæ bona futura ſint, non tamen de parvâ re certi ſumus, quòd iſta mala ibi non erunt. De agendâ ergo iſtâ tempo-

De reſurrectione autem corporum, membrorúmque in illâ incorruptione, atque immortalitate futuris officiis, quoniam viciſſim me interrogâſti quid ſentiam, audi breviter; quod ſi non ſatis erit, poterit, ſi Dominus adjuverit, latiùs diſputari. Firmiſſimè tenendum eſt, unde ſcripturæ ſanctæ verax & clara ſententia eſt, viſibilia iſta corpora, atque terrena, quæ nunc animalia dicuntur, ſpiritalia futura in reſurrectione fidelium, atque juſtorum. Porrò ſpiritalis corporis qualitas inexperta nobis, quemadmodum vel comprehendi, vel inſinuari poſſit ignoro. Corruptio ibi certè nulla erit, ac per hoc nec iſto, quo nunc indigent, corruptibili cibo, tunc indigebunt, nec tamen eum capere non poterunt, veracitérque conſumere poteſtate, non neceſſitate; alioquin nec Dominus eum poſt reſurrectionem accepiſſet, qui nobis ita præbuit corporalis reſurrectionis exemplum, ut hinc Apoſtolus dicat: *Si mortui non reſurgunt, neq; Chriſtus reſurrexit.* Qui cùm membris omnibus appareret, eorumque officiis uteretur, loca etiam vulnerum demonſtravit. Quas ego cicatrices, non ipſa vulnera ſemper accepi, & eas ipſas poteſtate, non neceſſitate. Cujus poteſtatis facilitatem tunc maximè oſtendit, cùm vel in aliâ formâ

1. Cor. 15. 16.
Ioan. 20. 20
Luc. 24. 16.

formâ ſe demonſtravit, vel in domo di-
Ioan. ſcipulis conſtitutis, cùm oſtia clauſa eſ-
20. 15. ſent, verus apparuit. Hinc oritur de An-
Marci gelis quæſtio, utrùm habeant corpora
16. 14. ſuis officiis, & converſationibus congrua,
Ioan. an tantummodo ſpiritus ſint? *Si* enim ha-
20. 9. bere dixerimus, occurrit nobis: *Qui fa-*
Pſalm. *cit Angelos ſuos Spiritus.* Si autem non
103. 4. habere dixerimus, plus habet ſcrupuli, quomodo ſcriptum ſit, eos corporeis hominum ſenſibus ſine corpore præſentatos, hoſpitio ſuſceptos, pedes eis lotos, edentibus, & bibentibus miniſtratum. Facilius enim videri poteſt, ſic eſſe ſpiritus Angelos dictos, ut homines animas. Sicut ſcriptum eſt cum Jacob in Ægyptum tot animas deſcendiſſe; neque enim corpora non habebant, quàm ut illa omnia ſine corporibus geſta credantur. Deinde certa quædam in apocalypſi angeli ſtatura definitur in eâ menſurâ, quæ niſi corporum eſſe non poſſit, ut quod hominibus apparuerit, non ad falſitatem, ſed ad illam poteſtatem, ac facilitatem ſpiritualium corporum referatur. Sed ſive habeant Angeli corpora, ſive quiſquam poſſit oſtendere, quemadmodum corpora non habentes gerere illa omnia potuerint, in illâ tamen civitate ſanctorum, ubi etiam per Chriſtum redempti à generatione

hac

hæc in æternum conjungentur millibus Angelorum, non voces corporales latentes animos judicabunt, quia in illâ Societate divinâ nihil cogitationis proximo poterit occultari, ſed erit conſonans in Dei laude concordia, non ſolùm in ſpiritu, verùm etiam ſpiritali corpore expreſſa. Hoc mihi videtur. Interim ſi quid congruentius veritati vel jam tenes, vel à Doctoribus audire potueris, per te nôſſe ſtudioſiſſimè exopto. Recenſe ſanè epiſtolam meam, cui quoniam feſtinantiſſimè te reſpondiſſe de Diacani feſtinatione cauſatus es, ideò non conqueror, ſed potiùs commemoro, ut, quod tunc omiſſum eſt, nunc reddatur. Et de otio quippe Chriſtiano ad percipiendam vel differendam Chriſtianam ſapientiam quid ſentias; & de otio, quod putabã, tuo, cujus mihi occupationes incredibiles nuntiatæ ſunt, require & vide, quid à te ſcire quæſierim.

Memores noſtri feliciter vivite, magna gaudia, & ſolatia noſtra ſancti Dei.

Docu-

DOCUMENTUM IX.

Mortis, in quadam à tumultu rerum labentium ſeceſſione, tranquilla, & beata recogitatio.

EPISTOLA CXVI.

NUnquam æquè quicquam tuarum inquiſitionum me in cogitando tenuit æſtuantem, atque illud, quod recentiſſimis literis tuis legi, ubi vos arguis, quòd conſulere negligamus, ut unà nobis vivere liceat. Magnum crimen, & niſi falſum eſſet, periculoſiſſimum. Sed cùm probabilis ratio demonſtrare videatur, hîc nos potiùs, quàm Carthagine, vel etiam ruri ex ſententiâ poſſe degere, quid tecum agam mi Nebridi, prorſus incertus ſum. Mittatúrne ad te accommodiſſimum tibi vehiculum? nam baſtarna innoxiè te vehi poſſe noſter Lucinianus autor eſt. At matrem cogito, ut quæ abſentiam ſani non ferebat, imbecilli multo minùs eſſe laturam. Veniam ne ipſe ad vos? At hîc ſunt, qui neque venire mecum queant, & quos deſerere nefas putem. Tu enim potes & apud tuam mentem ſuaviter habita-

re,

ſe, iĵ verò ut idem poſſint ſatagitur. Eámne crebro & redeam, & nunc tecum, nunc cum ipſis ſim? At hoc neque ſimul, neq; ex ſententia vivere eſt. Non enim brevis eſt via, ſed tanta omninò cujus peragendæ negotium ſæpe ſuſcipere, non ſit ad optatum otium perveniſſe. Huc accedit infirmitas corporis, quâ ego quoque, ut nôſti, non valeo, quod volo, niſi omnino deſinam quicquam plus velle, quàm valeo. Profectiones ergo, quas quietas & faciles habere nequeas, per totam cogitare vitam, non eſt hominis de illa ultimâ, quæ mors vocatur, cogitantis, de quâ vel ſolâ intelligis verè eſſe cogitandum. Dedit quidem Deus paucis quibusdam, quos gubernatores Eccleſiarum eſſe voluit, ut & illam non ſolùm expectarent fortiter, ſed alacriter etiam deſiderarent, & earum obeundarum labores ſine ullo angore ſuſciperent: ſed neque iis, qui ad hujuſmodi adminiſtrationes temporalis honoris amore raptantur, neque rurſum iis, qui cùm ſint privati, negotioſam vitam appetunt, hoc tantùm bonum concedi arbitror, ut inter ſtrepitus, inquietóſque conventus atque diſcurſus cum morte familiaritatem, quàm quærimus, faciant: deificari enim utriſque in otio licebat. Aut ſi hoc falſum eſt, ego ſum omnium, ne dicam

ſtare unum vides, ut tu quoque in commune conſulas, quo vivamus ſimul. Quid enim cum matre agendum ſit, quam certè frater Victor non deſerit, tu multò meliùs calles quàm ego. Alia ſcribere, ne te ab iſtâ cogitatione averterem, nolui.

Eódem pertinet pars Epiſtolæ 237.

Documentum. X.

Vitæ contemplatione, & activa perfectio, earumq; mutuus inter ſe nexus, ac conſociatio.

Epistola LXXXI.

Domino dilecto, & exoptatiſſimo fratri, & compresbytero Eudoxio, & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus, & qui mecum ſunt fratres, in Domino ſalutem. Quando quietem veſtram cogitamus, quam habetis in Chriſto, etiam nos, quamvis in laboribus variis aſperíſq; verſemur, in veſtrâ charitate requieſcimus. Unum enim corpus ſub uno capite ſumus, ut & vos in nobis negotioſi, & nos in vobis otioſi ſimus. Quia ſi patitur unum membrum, compatiuntur omnia mem-

1. *Cor.* bra. Et ſi glorificatur unum membrum,
12. congaudent omnia membra. Admonemus ergo, & petimus, & obſecramus per Chriſti altiſſimam humilitatem, & miſericordiſſimam celſitudinem, ut noſtri memores ſitis in ſanctis orationibus veſtris, quas vos vigilantiores & magis ſobrias habere credimus: Noſtras enim ſæpe ſauciat & debilitat caligo, & tumultus ſæcularium actionum, quas etſi noſtras non habemus, eorum tamen, qui nos angariant mille paſſus, & jubemur ire cum eis alia duo, tantæ nobis ingeruntur, ut vix reſpirare poſſimus. Credentes tamen, quòd ille, in cujus conſpectu intrat gemitùs compeditorum, perſeverantes nos in eo miniſterio, in quo dignatus eſt collocare cum promiſsâ mercede, adjuvantibus orationibus veſtris, ab omni anguſtiâ liberabit. Vos autem fratres exhortamur in Domino, ut propoſitum veſtrum cuſtodiatis, & uſque in finem perſeveritis. Ac ſi qua operam veſtram mater Eccleſia deſideraverit, nec elatione avidâ ſuſcipiatis, nec blandiente deſidiâ reſpuatis, ſed miti corde obtemperetis Deo, cum manſuetudine portantes eum, qui vos regit, qui dirigit mites in judicio, qui docet manſuetos vias ſuas. Nec veſtrum otium neceſſitatibus Eccleſiæ præponatis, cui partu-

Matt. 5.

parturienti, ſi nulli boni miniſtrare vellent, quo modo naſceremini, non inveniretis. Sicut autem inter ignem & aquã tenenda eſt via, ut nec exuratur homo, nec demergatur: ſic inter apicem ſuperbiæ & voraginem deſidiæ iter noſtrum temperare debemus, ſicut ſcriptum eſt. Non declinantes neque ad dexteram neq; ad ſiniſtram. *Prov.* 4. Sunt enim qui dum nimis timent, ne quaſi in dexteram rapti extollantur, in ſiniſtram lapſi demerguntur. Et ſunt rurſus, qui dum nimis ſe auferunt, à ſiniſtrâ, ne torpidâ vacationis mollicie ſorbeantur, ex alterâ parte, jactantiæ faſtu corrupti atque conſumpti in favillam fumúmque vaneſcunt. Sic ergo dilectiſſimi diligite otium, ut vos ab omni terrenâ delectatione refrænetis, & memineritis nullum locum eſſe, ubi non poſſit laqueos tendere, qui timet ne revolemus ad Deũ, & inimicum omnium bonorum, cujus captivi fuimus, vindicemus: nullámque nobis eſſe perfectam requiem cogitemus, donec tranſeat iniquitas, & in judicium juſtitia convertatur. Item cùm aliquid ſtrenuè atque alacriter agitis, & impigrè operamini, ſive in orationibus, ſive in jejuniis, ſive in eleemoſynis, vel tribuentes aliquid indigentibus, vel donantes injurias, ſicut & Deus in Chriſto donavit nobis,

bis, ſive edomantes pernicioſas conſuetudines, caſtigantéſque corpus, & ſervituti ſubjicientes, ſive ſufferentes tribulationē, & ante omnia vosipſos invicem in dilectione: Quid enim ſufferat, qui fratrem non ſuffert: ſive proſpicientes aſtutiam atque inſidias tentatoris, & ſcuto fidei jacula ejus ignita repellentes & extinguentes, ſive cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, vel vocibus à corde non diſſonis, *omnia in gloriam Dei facite, qui operatur omnia in omnibus.* Ita ferventes ſpiritu, ut in Domino laudetur anima veſtra: ipſa eſt enim actio recti itineris, quæ oculos ſemper habet ad Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes. Talis actio nec frangitur negotio, nec frigida eſt otio, nec turbulenta, nec marcida eſt, nec audax, nec fugax, nec præceps, nec jacens. *Hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum.* Nec importunum me exiſtimet charitas veſtra, quia vobis vel per epiſtolam loqui volui. Non enim hoc vos monui, quod vos non arbitror facere, ſed credidi me non parum commendari Deo à vobis, ſi ea quæ munere illius facitis, cùm allocutionis noſtræ memoriâ faciatis. Nam & ante jam fama, & nunc fratres qui venerunt à vobis, Euſtathius & Andreas, bonum Chriſti odorem de

2\. Cor. 13.

veſtrâ

veſtrâ ſanctâ converſatione ad nos attulerunt. Quorum Euſtathius in eam requiem præceſſit, quæ nullis fluctibus ſicut inſula tunditur, nec Caprariam deſiderat, quia nec cilicio jam quærit indui.

DOCUMENTUM XI.

Conſolatio in adverſis; & de eruditione ex iis capienda.

EPISTOLA LXXXII.

DOmino inſigni & præſtantiſſimo, & deſiderantiſſimo filio Largo, Auguſtinus in Domino ſalutem. Accepi literas eximietatis tuæ, quibus me ad te petis ut ſcriberem. Quod quidem non deſiderares, niſi & hoc, quod me poſſe ſcribere exiſtimaſti, gratum haberes, atque jucundum. Id autem eſt, ut vana ſæculi hujus ſi inexperta concupiſti, experta contemnas. Fallax eſt enim in eis ſuavitas etiam, & infructuoſus labor, & perpetuus timor, & periculoſa ſublimitas. Initium ſine prudentiâ, & finis cum pœnitentiâ. Ita ſe habent omnia, quæ in iſtâ mortalitatis ærumnâ cupidiùs, quàm prudentiùs appetuntur. Alia eſt autem ſpes piorum.

alius

alius laboris fructus, alia periculorum merces. Nam in hoc mundo non timere, non dolere, non laborare, non periclitari impoſſibile eſt. Sed plurimum intereſt, qua causâ, qua expectatione, quo termino iſta quisque patiatur. Ego quidem cùm amatores ſæculi hujus intueor, neſcio quando poſſit eſſe ad eorum animos ſanandos opportuna ſapientia. Quando enim res velut proſperas habent, faſtu reſpuunt ſalubres monitus, & quaſi anilem reputant cantilenam: Quando autem in adverſis agunt, magis cogitant evadere, unde ad præſens anguntur, quàm capere, unde curentur, & unde perveniant, ubi angi omninò non poſſint. Aliquando tamen quidam cordis aures admovent, atq; adhibent veritati, rariùs inter proſpera, crebriùs inter adverſa; ſed tamen pauci ſunt; ita enim prædicti ſunt: inter quos te eſſe cupio, quia veraciter diligo, Domine inſignis & præſtantiſſime ac deſiderantiſſime fili. Hæc admonitio tibi ſit mea reſalutatio, quia & ſi te deinceps talia perpeti, qualia pertuliſti, nolo, plus tamen doleo hæc ipſa te ſine aliquâ in melius vitæ mutatione fuiſſe perpeſſum.

EPISTOLA LXXXIII.

DOmino verè ac meritò chariſſimo, & prædicando fratri Chryſino, Auguſtinus in Domino ſalutem. Rumor ad me detulit, Deus faciat ut non ſit, te animo perturbatum: ut multum mirer prudentiam tuam, & Chriſtianum animum parùm cogitare rerum terrenarum conditionem nullo modo æquari poſſe cæleſtibus, ubi cor noſtrum & ſpes noſtra collocanda eſt. Vir cordate, nunquid aut totum bonum tuum in his rebus erat, quas nunc videris amittere: aut tam magnum bonum illic deputabas, ut eo ſubtracto ſic tenebreſcat mens nimiâ triſtitiâ, quaſi lumen ejus non Deus, ſed terra ſit? Audivi enim, jam dixi, Deus faciat ut falſum audierim, quod tibi manus etiam velles inferre, quod meliùs non credo aut aſcendiſſe in cor tuum, aut exiſſe de ore tuo. Sed tamen quia ita perturbatus es, ut hoc de te dici potuerit, graviter de te contriſtatus, hoc literarum alloquio putavi conſolandam charitatem tuam: quanquã non dubitem Dominum Deum noſtrum in corde tuo loqui meliora. Novi enim quàm pio ſtudio ſemper audieris verbum ejus. Erige itaque animum frater in Chriſto chariſſime; Deus noſter non perit à

ſuis, nec perdet ſuos; vult autem monere nos, quàm ſint hæc fragilia & incerta, quæ nimis diligunt homines, ut ſolvat à nobis vinculum cupiditatis, per quod implicatos nos trahunt, & totum amorem noſtrum conſuefaciamus in eum currere, in quo nulla damna timeamus. Ipſe te hortatur per miniſterium noſtrum, viriliter cogites te fidelem eſſe Chriſtianum, & ejus redemptum eſſe ſanguine, qui non ſolùm æternâ ſapientiâ, ſed etiam per mala præſentia, docuit nos temperanter proſpera ſæculi hujus contemnere, & fortiter adverſa tolerare, ejus felicitatis mercedem pollicens, quam nemo poſſit à nobis auferre. Scripſi ſanè etiam ad virum laudabilem comitem, quam epiſtolam in tuo erit arbitrio, utrùm dari velis. Nam per quem detur, non dubito deeſſe non poſſe, adjuvante Domino, vel Epiſcopum, vel Presbyterum, vel quemlibet.

EPISTOLA CXXXIII.

RELigioſiſſimæ, atque in Chriſti membris meritò ſanctéque laudabili famulæ Dei Italicæ, Auguſtinus in Domino ſalutem. Tres epiſtolas tuæ benignitatis acceperam, cùm iſta reſcripſi. Unam, quæ adhuc meas literas exigebat: alteram,

ram, quæ ad te jam perveniſſe indicabat: tertiam, quæ benevolentiſſimam pro nobis curam tuam etiam de domo clariſſimi & egregii juvenis Juliani, quæ noſtris adhæret parietibus, continebat. Quâ acceptâ continuò reſpondere non diſtuli, quia procurator eximietatis tuæ citò ſe Romam poſſe mittere ſcripſit, cujus literis graviter contriſtati ſumus, quòd ea quæ illic in urbe vel circa urbem geruntur, non nobis inſinuare curavit, ut certũ apud nos fieret, quod incertæ famæ credere nolebamus. Fratrum quippe literis ante tranſmiſſis, quamvis moleſta & dura, multo tamen leviora nuntiata ſunt. Plus ſanè quàm dici poteſt, miratus ſum, quòd nec tantâ occaſione hominum tuorum fratres ſancti Epiſcopi ſcripſerint, nec epiſtola tua quicquam nobis de tantis tribulationibus veſtris inſinuaverit, quæ utiq; per viſcera charitatis & noſtræ ſunt, niſi fortè faciendum non putâſti, quod nihil prodeſſe duxiſti, aut nos tuis literis mœſtificare noluiſti. Prodeſt aliquid, quantum ego arbitror, etiam iſta cognoſcere. Primò, quia injuſtum eſt gaudere velle cum gaudentibus, & flere non velle cum flentibus. Deinde quia *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit, quia* *charitas*

Clades Vrbi à Barbaris illata erat.

Rom. 12.

Rom. 5.

Nam eam quam dare poſſumus, nolunt: quàm volunt autem, dare non poſſumus. Neque enim, ſicut falsò audierunt, à deceſſore meo relicta eſt Eccleſiæ, ſed inter antiqua ejus prædia poſſidetur, & antiquæ alteri Eccleſiæ ſic cohæret, quemadmodum iſta, de quâ agitur, alteri.

DOCUMENTUM XII.

Firma adverſitatum tolerantia, & ſummiſſus Divinæ correctionis amor.

EPISTOLA CXXII.

DOmino dilectiſſimo, & deſiderantiſſimo fratri & conpresbytero Victoriano, Auguſtinus in Domino ſalutem. Literæ tuæ impleverunt grandi dolore cor noſtrum, quibus petîſti, ut prolixo opere aliqua reſponderem, cum talibus malis magis prolixi gemitus & fletus, quàm prolixi libri debeantur. Totus quippe mundus tantis affligitur cladibus, ut penè pars nulla terrarum ſit, ubi non talia, qualia ſcripſiſti, committantur atque plangantur. Nam ante parvum tempus etiam in illis ſolitudinibus Ægypti, ubi monaſteria ſeparata ab omni ſtrepitu, quaſi ſe- *Barbarorum in Italiam & Hiſpan. irruptiones.*

cura

cura degerant, à Barbaris interfecti ſunt fratres. Jam verò, quæ in regionibus Italiæ, quæ in Galliis nefaria perpetrata ſint, etiam vos latere non arbitror: de Hiſpanis quoque tot provinciis, quæ ab his malis diu videbantur intactæ, cœperunt jam talia nuntiari. Sed quid longe imus? Ecce in regione noſtra Hipponenſi, quoniam eam Barbari non attigerunt, clericorum Donatiſtarum, & Circumcellionum latrocinia ſic vaſtant Eccleſias, ut Barbarorum fortaſſe facta mitiora ſint. Quis enim Barbarus excogitare potuit, quod iſti, ut in oculos clericorum noſtrorum calcem & acetum mitterent, quorum membra etiã cætera plagis horrendis, vulneribúſque ſauciârunt? Deprædantur etiam domos, aliquas & incendunt, fructus aridos diripiunt, humidos fundunt: & talia cæteris comminando, multos etiam rebaptizari compellunt. Pridie quàm iſta ad te dictarem, ex uno loco per hujusmodi terrores, xl. & octo animæ mihi rebaptizatæ nuntiatæ ſunt. Plangenda ſunt hæc, non miranda, & exclamandum ad Deum, ut non ſecundùm merita noſtra, ſed ſecundùm miſericordiam ſuam, à tantis malis liberet nos. Nam quid utique ſperandum fuit generi humano, cum hæc & in Prophetis & in Evangelio tanto ante prædicta

ſta ſint? Non itaque debemus tam nobis ipſis eſſe contrarii, ut credamus, quando leguntur, & quæramur, quando complentur: ſed potiùs & illi, qui increduli fuerant, cùm hæc in ſanctis libris conſcripta legerent vel audirent, nunc ſaltem credere debent, cùm compleri jam vident, ut de his tam magnis preſſuris, tanquam in torculari Domini Dei noſtri, ſicut amurca infidelium murmurantium & blaſphemantium fluit, ita oleum quoque fidelium confitentium & orantium exprimi & liquari non ceſſet. Illis enim, qui contra Christianam fidem querelas impias jactare non quieſcunt, dicentes, quòd antequam iſta doctrina per mundum prædicaretur, tanta mala non patiebatur genus humanum, facile eſt ex Evangelio reſpondere: Dominus enim dicit: *Servus neſciens voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis: Servus autem ſciens voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis vapulabit multis.* Quid ergo mirum, ſi Chriſtianis temporibus iſte mundus, tanquam ſervus iam ſciens voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis, vapulat multis? Attendunt quantâ celeritate Evangelium prædicatur, & non attendunt quantâ perverſitate contemnitur. Servi autem Dei humiles & ſancti

1. de Civitate DEI c. 30.

Luca 12.

ſtra, quoniam peccavimus, & legi tuæ non paruimus, & mandatis tuis non obaudivimus, ut benè nobis eſſet: & omnia quæ intuliſti nobis, judicio vero intuliſti, & tradidiſti nos in manus iniquorum inimiciſſimorum transfugarum, & regi injuſto & peſſimo ultra univerſam terram. Et nunc non eſt, ut poſſimus aperire os. Verè confuſio & opprobrium facti ſumus ſervis tuis, & eis qui te colunt: Ne tradideris nos in perpetuum propter nomen tuum Domine, & ne deſpexeris teſtamentum tuum Domine, & ne abſtuleris miſericordiam tuam à nobis, propter Abraham, qui à te dilectus eſt & propter Iſaac ſervum tuum, & Iſraël ſanctum tuum, quibus loquutus es, multiplicaturum te ſemen eorum ut aſtra cæli & arenam maris: quoniàm Domine minimi facti ſumus præ omnibus nationibus, & ſumus humiles hodie in terrâ propter peccata noſtra. Vides certè frater, quales viri, quàm ſancti, quàm fortes in medio tribulationis, ubi tamen eis parcebatur, & eos urere ipſa flamma verebatur, peccata ſua confitebantur, pro quibus ſe dignè & juſtè humiliari noverant, nec tacebant. Nunquid etiam meliores eſſe poſſumus ipſo Daniele, de quo per Ezechielem Prophetam dicit DEUS ad Principem Tyri:

Ezech. *Nunquid tu ſapientior, quàm Daniel?* Et
23. qui ponitur unus in tribus juſtis, quos di-
Ezech. cit Deus ſolos ſe eſſe liberaturum, oſten-
14. dens utique in illis tres quaſdam formas
juſtorum, quos ita ſe liberaturum dicit, ut nec filios ſuos ſecum liberent, ſed ipſi ſoli liberentur, Noë, Daniel & Job? Lege tamen etiam precem Danielis, & vide quemadmodum in captivitate poſitus peccata non tantùm populi ſui, verum etiam ſua confiteatur, & pro his dicat, per juſtitiam Dei, ſe ad illam captivitatis pœnam & opprobria perveniſſe. Sic enim
Daniel ſcriptum eſt: Et dedi faciem meam ad
9. Dominum Deum, ut quærerem preces,
& obſecrationes in jejunationibus & ſacco, & precatus ſum Dominum Deum meum, & confeſſus ſum, & dixi: Domine Deus magne & mirabilis, & qui ſervas teſtamentum tuum, & miſericordiam diligentibus te, & ſervantibus præcepta tua; peccavimus, adverſus legem fecimus, impiè egimus, & receſſimus, & declinavimus à præceptis tuis, & à judiciis tuis, & non exaudivimus ſervos tuos Prophetas, qui loquebantur in nomine tuo ad Reges noſtros, & ad omnem populum terræ. Tibi Domine juſtitia, nobis autem confuſio faciei, ſicut dies hic viro Juda, & habitantibus Hieruſalem, & omni Iſraël,
qui

qui proximi ſunt, & qui longè ſunt in omni terrâ, in qua eos diſſeminaſti propter contumaciam eorum, quia improbaverunt te Domine. Nobis autem confuſio faciei, regibus noſtris, principibus noſtris, & patribus noſtris, quia peccavimus tibi Domino Deo noſtro miſerationis & propitiationis, quoniam receſſimus & non audivimus vocem Domini Dei noſtri, ut eſſemus in præceptis legis hujus, quam dedit in conſpectu noſtro per manus ſervorum ejus Prophetarum omnium Iſraël. Peccaverunt enim adversùs legem tuam, & declinaverunt, ne audirent vocem tuam, & supervenit nobis maledictio, & juſiurandum, quod ſcriptum eſt in lege Moyſi ſervi Dei: quoniam peccavimus, & ſtatuit ſermones ſuos, quos loquutus eſt ad nos, & ad judices noſtros, qui judicabant in nos, ſuperducere mala magna, quæ nunquam facta ſunt ſub omni cælo, ſecundùm ea, quæ facta ſunt in Hieruſalem, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi: omnia mala hæc venerunt ad nos, & non rogavimus Dominum Deum noſtrum, ut averteret à nobis delicta noſtra, & ut intelligeremus omnem veritatem tuam. Et vigilavit Dominus Deus ad omnem ſanctum ſuum, & perduxit ea, quæ fecit ad nos, quoniam juſtus Domi-

nus Deus noſter in omni mundo ſuo quē fecit, & non audivimus vocem ejus. Et nunc Domine Deus noſter, qui eduxiſti populum tuum de terrâ Ægypti in manu forti, & feciſti tibi nomen, ſicut dies hic; deliqui adversùs legem tuam fecimus, Domine in omnibus miſericordia tua. Avertatur itaque impetus tuus, & ira tua à civitate tua Hieruſalem, & monte ſancto tuo. Propter peccata enim noſtra; & iniquitates Patrum noſtrorum, Hieruſalem & populus tuus in confuſionem venit omnibus, qui circum nos ſunt. Et nunc exaudi Deus noſter preces ſervi tui, & orationem ejus, & oſtende nobis faciem tuam ad ſanctificationem tuam, quæ deſerta eſt. Propter te inclina Domine Deus meus aurem tuam, & exaudi, aperi oculos tuos, & vide interitum noſtrum, & civitatis tuæ Hieruſalem, ſuper quam invocatum eſt nomen tuum: quoniam non in noſtrâ juſtitiâ jactavimus preces noſtras in conſpectu tuo, ſed ad miſericordiam tuam, quæ magna eſt; Exaudi Domine, propiciare Domine, intende Domine, & ne tradideris propter te Deus meus, quoniam nomen tuum invocatum eſt, in civitate tuâ ſuper populum tuum. Et adhuc me loquente & orante & enumerante peccata mea & peccata populi mei,

mei, audivi vocem dicentem mihi: Daniel intellige verba, quæ loquor tibi, quia ego miſſus ſum ad te, &c. Vide quemadmodum ſua peccata priùs dixit, & poſtea populi ſui. Et hanc Dei commendat juſtitiam, & hanc Dei laudem dicit: quia non injuſtè, ſed pro peccatis eorum flagellat etiam ipſos ſanctos ſuos. Si ergo iſta dicunt, qui excellentiſſimâ ſanctitate, ignes & leones circa ſe innoxios habuerũt, quid nos oportet dicere in humilitate noſtrâ, qui tam longè illis impares ſumus, quantamcunq; juſtitiã ſervare videamus? Sed ne aliquis exiſtimet illos Dei ſervos, quos dicis à Barbaris interfectos, ſic illam mortem evadere debuiſſe, quo modo tres illi viri ab ignibus, & Daniel à leonibus liberatus eſt, ſciant illa propterea facta miracula, ut eos verum Deum colere crederent reges, à quibus in illa ſupplicia tradebantur. Hoc enim erat in occulto judicio & miſericordiâ Dei, ut illis regibus eo modo conſuleret ad ſalutem. Antiocho autem regi, qui Maccabæos pœnis crudelibus interemit, noluit ita conſulere, ſed eorum glorioſiſſimis paſſionibus cor duri regis acriori ſe veritate punivit. Lege tamen, etiam unus illorum qui ſexto loco patiebatur, quid dicat. Ita enim ſcri- 2. *Mac*
ptum eſt: Et poſt hunc ſextum applicue- 7.

runt. Cúmque hic tormentis excruciatus moreretur, dicit: Noli te ſeducere, propter nos hæc patimur peccantes in Deum noſtrum, & facta ſunt hæc digna nobis. Tu autem noli te putare impunitum futurum, qui adversùs Deum & legem ejus legibus tuis pugnare voluiſti. Vides, etiam iſti quàm humiliter & veraciter ſapiant, qui pro peccatis ſuis ſe flagellari à Domino confitentur. De quo ſcriptum eſt: *Quem enim diligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Unde & Apoſtolus? *Si enim noſmetipſos judicaremus, à Domino non utique judicaremur: Cùm judicamus autem, à Domino corripimur, ne cùm hoc mundo damnemur.* Hæc fideliter lege, fideliter prædica, & quantum potes, cave, & cavendum doce, ne adversùs Deum in his tentationibus & tribulationibus murmuretur. Bonos dicis Dei ſervos, & fideles, & ſanctos gladio Barbarorum peremptos. Quid autem intereſt, utrùm eos febris, an ferrum de corpore ſolverit? Non qua occaſione exeant, ſed quales ad ſe exeant, Dominus attendit in ſervis ſuis, niſi quod majorem habet pœnam languor diuturnus, quàm citiſſimus exitus: & tamen etiam ipſum languorem diuturnum & horrendum legimus, qualem paſſus eſt Job

Prov. 3.
Hebr. 12.
1. *Cor.* 12.

Job ille, cujus certè juſtitiæ Deus ipſe, qui falli non poteſt, tale perhibet teſtimoniũ. Graviſſima ſanè & multum dolenda eſt illa captivitas fœminarum caſtarum atque ſanctarum: ſed non eſt captivus earum Deus, nec captivas deſerit ſuas, ſi novit ſuas, Nam & illi ſancti, quorum paſſiones & confeſſiones de ſcripturis ſanctis commemoravi, ab hoſtibus ducti atque in captivitate poſiti, illa dixerunt, quæ conſcripta leguntur à nobis, ut diſcamus captivos Dei ſervos non deſeri à Domino ſuo. Unde autem ſcimus, quid etiam per iſtas omnipotens & miſericors Deus in ipsâ terrâ Barbaricâ fieri velit mirabilium ſuorum. Tantùm ne ceſſetis pro illis ingemiſcere ad Deum, & quærere, quantùm poteſtis, & quantùm ipſe permittit, cùm tempus & facultatem dederit, quid de illis factum ſit, vel quæ veſtra poſſint habere ſolatia. Nam Sitiſenſis ante paucos annos Severi Epiſcopi neptis ſanctimonialis à Barbaris ducta eſt, & per mirabilem Dei miſericordiam, cum honore magno ſuis parentibus reſtituta eſt. Domus enim illa Barbarorum, ubi captiva ingreſſa eſt, ſubitâ cœpit Dominorum infirmitate jactari, ita ut omnes illi Barbari (tres, niſi fallor, vel ampliùs fratres) periculoſiſſimâ infirmitate laborarent. Quorum

1. de Civit. Dei c. 14.

rum mater ut animadvertit puellam Deo deditam, credidit quod ejus orationibus ſui filii poſſent ab imminentis jam mortis periculo liberari, & petivit ut oraret pro eis, pollicens, quod ſi ſalvi facti eſſent, eam ſuis parentibus redderent. Jejunavit illa & oravit, & exaudita continuò eſt. Ad hoc enim factum erat, quantùm exitus docuit. Ita illi tam repentino Dei beneficio ſalute perceptâ, mirantes eam & honorantes, quod eorum mater promiſerat, impleverunt. Ora ergo Deum pro eis, & roga ut etiam ipſas doceat talia dicere, qualia ſuprà memoratus ſanctus Azarias inter cætera in oratione & confeſſione ſuâ fudit ad Deum. Sic enim ſunt illæ in terrâ captivitatis ſuæ, quomodo erant illi in ea terrâ, ubi nec ſacrificare more ſuo poterant Domino, ſicut nec iſtæ poſſunt, vel ferre oblationem ad altare Dei, vel invenire ibi ſacerdotem, per quem offerant Deo. Donet ergo eis Dominus, ut ei dicant, quod Azarias dixit in conſequentibus precum ſuarum. *Daniel 3.* Non eſt in hoc tempore Princeps & Propheta & Dux, non holocauſta, neque oblatio, neque ſupplicationes, nec locus ad ſacrificandum in conſpectu tuo & inveniendum miſericordiam, ſed in animâ contritâ & ſpiritu humilitatis accipiamur. Sicut in holocau-

ſtoma-

ſtomatibus arietum & taurorum, & in multitudine agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrorum in conſpectu tuo hodie perficere ſubſequentes te, quoniam non erit confuſio iis qui in te confidunt. Et nunc ſequimur te toto corde & timemus te, & quærimus faciem tuam Domine, ne confundas nos, ſed fac nobiſcum ſecundùm manſuetudinem tuam, & ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ, & libera nos ſecundùm mirabilia tua, & da gloriam nomini tuo Domine, & revereantur omnes, qui oſtendunt ſervis tuis mala, & confundantur ab omnipotentiâ tuâ, & virtus eorum conteratur, & ſciant quoniam tu es Dominus Deus ſolus, & glorioſus in univerſo orbe terræ. Hæc illis dicentibus & ad Deum ingemiſcentibus, omninò ſuis aderit, qui ſuis adeſſe conſuevit. Et aut nihil in earum caſtiſſimis membris libidine hoſtili perpetrari permittet, aut ſi permittit, cùm earum animus nullâ conſenſionis turpitudine maculatur, etiam carnem ſuam defendet à crimine. Et quicquid in eâ nec commiſit, nec permiſit libido patientis, ſolius erit culpa facientis, omníſque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, ſed pro paſſionis vulnere deputabitur. Tantùm enim in mente valet integritas caſtitatis, ut

1. de Civit. Dei. c. 16. 18. & 29.

u. p. 240. ut illâ inviolatâ, nec in corpore poſſit pudicitia violari, cujus membra potuerint ſuperari. Hæc epiſtola pro tuo deſiderio brevis, pro meis tamen occupationibus multùm prolixa, & propter perlatoris feſtinationem nimis accelerata ſufficiat charitati tuæ. Multò uberiùs vos Dominus conſolabitur, ſi ſcripturas ejus intentiſſimè legeritis.

DOCUMENTUM. XIII.

De earundem adverſitatum toleran-tiâ, & de fraternâ correctione pacificè invicem exhibendâ, ac ſuſcipiendâ.

EPISTOLA LXXXVII.

DIlectiſſimæ & ſanctiſſimæ matri Felicitati, & fratri Ruſtico, & ſororibus, quæ vobiſcum ſunt, Auguſtinus, & qui mecum ſunt, in Domino ſalutem. Bonus eſt Dominus, & miſericordia ejus ubique diffuſa, quæ nos de veſtrâ charitate in ſuis viſceribus conſolatur. Quantùm enim diligat credentes & ſperantes in ſe, & illum atque invicem diligentes, & quid eis in poſterum ſervet, hinc maximè oſten-

oſtendit, cum infidelibus, & deſperatis, & perverſis, quibus in malâ voluntate usque in finem perſeverantibus, ignem cum Diabolo æternum minatur, in hoc tamen ſæculo bona tanta largitur: *qui facit oriri* *Matt.*
ſolem ſuum ſuper bonos & malos, & pluit *5.*
ſuper juſtos, & injuſtos. Breviter enim aliquid dictum eſt ut plura cogitentur. Quàm multa enim habeant impii in hac vitâ munera & dona gratuita ab illo, quẽ contemnunt, enumerare quis poteſt? Inter quæ illud magnum, quòd exemplis interpoſitarum tribulationum, quas hujus ſæculi dulcedini tanquam bonus medicus miſcet, admonet eos, ſi attendere velint, fugere ab irâ venturâ, & cum in viâ ſunt, id eſt, in hac vitâ, concordare cum ſermone Dei, quem ſibi adverſarium fecerunt, malè vivendo. Quid ergo non miſericorditer præſtatur hominibus à Domino Deo, à quo etiam tribulatio beneficium eſt? Nam res proſpera donum eſt conſolantis, res autem adverſa donum eſt admonentis Dei. Et ſi hæc præſtat, ut dixi, etiam malis, quid præparat ſuſtinentibus ſe? quorum in numero vos per illius gratiam congregatos eſſe gaudete, ſuſtinentes invicem in dilectione, ſtudentes ſervare unitatem Spiritûs in vinculo pacis. Non enim deerit, quod in vobis in-

Epheſ. vicem ſufferatis, niſi cum vos ita portaverit
4. Dominus abſorptâ morte in victo-
1. *Cor.* riam, ut ſit Deus omnia in omnibus.
15. Diſſenſiones autẽ nunquam debent amari, ſed aliquando tamen aut à charitate naſcuntur, aut charitatem probant. Quis enim facilè invenitur qui velit reprehendi? & ubi eſt ille ſapiens, de quo dictum
Prov. eſt: *Corripe ſapientem, & amabit te?* nun-
9. quid tamen ideo non debemus reprehendere, & corripere fratrem, ne ſecurus tendat in mortem? Solet enim fieri & frequenter accidit, ut ad horam contriſtetur, cum reprehenditur, & reſiſtat, & contendat, & tamẽ poſtea conſideret ſecũ in ſilentio, ubi nemo eſt niſi Deus & ipſe, & jam nõ timeat diſplicere hominibus, quia corripitur, ſed timeat diſplicere Deo, quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud, in quo juſtè reprehenſus eſt, & quantùm odit peccatum ſuum, tantùm diligat fratrem, quem ſenſit hoſtem peccati ſui. Si autem de illo numero eſt, de quo dictum eſt, *Corripe ſtultum & adjiciet ut oderit te,* non de charitate illius diſſenſio naſcitur, ſed tamen charitatem reprehenſoris ſui exercet, & probat, quia non ei rependitur odium, ſed dilectio, quæ cogit reprehendere, imperturbata perdurat, etiam cum ille, qui reprehenſus eſt, odit. Si autem ille,

ille, qui corripit, reddere vult malum pro malo, ei qui corripienti indignatur, non fuit dignus qui corriperet, ſed dignus planè, qui etiam ipſe corripi deberet. Hæc agite ut inter vos aut non exiſtant indignationes, aut exortæ ſtatim celerrimâ pace perimantur. Majorem date operam concordandis vobis, quàm redarguendis; quia ſicut acetum corrumpit vas, ſi diutiùs ibi fuerit, ſic ira corrumpit cor, ſi in alium diem duraverit. Hæc ergo agite, & Deus pacis erit vobiſcum, orantes ſimul & pro nobis, ut ea quæ bene monemus, alacriter impleatis.

DOCUMENTUM XV.

Eccleſiæ Miniſtris perſecutionis tempore ut perſiſtendum; & num fuga aliquando permiſſa?

EPISTOLA CLXXX.

SAncto fratri & Coëpiſco Honorato, Auguſtinus in Domino ſalutem. Chriſtianitati tuæ miſſo exemplo epiſtolæ, quam fratri Quoduultdeo noſtro Coëpiſcopo ſcripſi, putabam me hoc onere caruiſſe, quod mihi impoſuiſti, quærendo conſi-

conſilium, quid in his periculis, quæ tempora noſtra invenerunt, facere debeatis. Quamvis enim epiſtolam illam breviter ſcripſerim, nihil me tamen prætermiſiſſe arbitror, quod & reſpondenti dicere, & quærenti audire ſufficeret: quandoquidem dixi, nec eos eſſe prohibendos, qui ad loca, ſi poſſunt, munita migrare deſiderant, & miniſterii noſtri vincula, quibus nos Chriſti charitas alligavit, ne deſeramus Eccleſias, quibus ſervire debemus, non eſſe rumpenda. Iſta quippe verba ſunt, quæ in illâ ipsâ epiſtolâ poſui: Reſtat ergo, inquam, ut nos, quorum miniſterium quantulæcunque plebi Dei, ubi ſumus, manenti ita neceſſarium eſt, ut ſine hoc eam non oporteat remanere,

Pſ. 30. dicamus Domino: *Eſto nobis in Deum protectorem, & in locum munitum.* Sed hoc conſilium tibi propterea non ſufficit,

Matt. 10. ut ſcribis, ne contra Domini præceptum vel exemplum facere nitamur, ubi fugiendum eſſe de civitate in civitatem monet. Recolimus enim verba dicentis: *Cùm autem perſequentur vos in civitate iſtâ, fugite in aliam.* Quis autem credat, ita hoc Dominum fieri voluiſſe, ut neceſſario miniſterio, ſine quo vivere nequeunt,

Matt. 2. deſerantur greges, quos ſuo ſanguine comparavit? Nunquid hoc fecit ipſe,

quando

quando portantibus parentibus in Ægyptum parvulus fugit, qui nondum Eccleſias congregaverat, quas ab eo deſertas fuiſſe dicamus? Nunquid quando Apoſtolus Paulus, ne illum comprehenderet inimicus, per feneſtram in ſporta ſubmiſſus eſt, & effugit manus ejus, deſerta eſt, quæ ibi erat Eccleſia neceſſario miniſterio, & non ab aliis fratribus ibidem conſtitutis, quod oportebat, impletum eſt? Eis quippe volentibus hoc Apoſtolus fecerat, ut ſeipſum ſervaret Eccleſiæ, quem propriè perſecutor ille quærebat. Faciant ergo ſervi Chriſti, miniſtri verbi & ſacramenti ejus, quod præcepit ſive permiſit. Fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quiſquam ſpecialiter à perſecutoribus quæritur, ut ab aliis, qui non ita requiruntur, non deſeratur Eccleſia, ſed præbeant cibaria conſervis ſuis, quos aliter vivere non poſſe noverunt. Cùm autem omnium, id eſt, Epiſcoporum & Clericorum eſt commune periculum, ii, qui aliis indigent, non deſerantur ab his, quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes tranſeant, aut qui habent remanendi neceſſitatem, non relinquantur ab eis, per quos illorum eſt Eccleſiaſtica ſupplenda neceſſitas, ut aut pariter vivant, aut pariter ſufferant,

2. Cor. 11.

Act. 9.

quod

quod eos paterfamiliâs volet perpeti. Quod ſi contigerit, ut ſive alii majus, alii minus, ſive omnes æqualiter patiantur, qui eorum ſint, qui pro aliis patiuntur, apparet, illi ſcilicet, qui cum ſe poſſent talibus malis eripere fugiendo, ne aliorum neceſſitatem deſererent, manere maluerunt. Hinc maximè probatur illa charitas, quam Ioannes Apoſtolus commen-
1. Ioan. 3. dat dicens: *Sicut Chriſtus animam ſuam pro nobis poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere.* Nam qui fugiunt, vel ſuis devincti neceſſitatibus fugere non poſſunt, ſi comprehenſi patiuntur, pro ſeipſis, non pro fratribus utique patiuntur. Qui verò propterea patiuntur, quia fratres, qui eis ad Chriſtianam ſalutem indigebant, deſerere noluerunt, ſine dubio ſuas animas pro fratribus ponunt. Unde illud, quod Epiſcopum quendam dixiſſe audivimus: Si Dominus nobis imperavit fugam in eis perſequutionibus, ubi poteſt fructus eſſe martyrii, quantò magis debemus fugere ſteriles paſſiones, quando eſt barbaricus & hoſtilis incurſus? verum eſt quidem & acceptabile, ſed his quos Eccleſiaſtici officii non tenent vincula. Nam qui clades hoſtiles ideo non fugit, cùm poſſit effugere, ne deſerat miniſterium Chriſti, ſine quo non poſſunt homi-

homines vel fieri, vel vivere Chriſtiani, majorem charitatis invenit fructũ, quàm qui non propter fratres, ſed propter ſeipſum fugiens atque comprehenſus non negat Chriſtum, ſuſcepítque martyrium. Quid eſt ergo quod in epiſtolâ tuâ priore poſuiſti? Dicis enim, Si in Eccleſiis perſiſtendum eſt, quid ſimus nobis vel populo profuturi non video, niſi ut ante oculos noſtros viri cadant, fœminæ conſtuprentur, incendantur Eccleſiæ, nos ſub tormentis deficiamus, cùm de nobis quæritur, quod non habemus. Potens eſt quidem Deus audire preces familiæ ſuæ, & hæc, quæ formidantur, avertere; nec ideo tamen propter iſta, quæ incerta ſunt, debet noſtri officii eſſe certa deſertio, ſine quo eſt plebi certa pernicies, non in rebus vitæ hujus, ſed alterius incomparabiliter diligentiùs ſolicitiúſque curandæ. Nam ſi certa eſſent iſta mala, quæ timentur, ne in locis, in quibus ſumus, fortè contingant, priùs inde fugerent omnes, propter quos ibi manendum eſt, & nos manendi neceſſitate liberos redderent. Non enim quisquam eſt, qui dicat miniſtros manere oportere, ubi jam non fuerint, quibus neceſſe ſit miniſtrare. Itaque quidam ſancti Epiſcopi de Hiſpaniâ profugerunt, priùs plebibus partim fugâ lapſis, partim per-

emptis,

emptis, partim obſidione conſumptis, partim captivitate diſperſis. Sed multo plures, illic manentibus, propter quos manerent, ſub eorundem periculorum denſitate manſerunt. Et ſi aliqui deſeruerunt plebes ſuas, hoc eſt, quod dicimus fieri non debere. Neque enim tales docti autoritate divinâ, ſed humano vel errore decepti, vel timore ſunt victi. Cur enim ſibi putant indifferenter obtemperandum eſſe præcepto, ubi legunt de civitate in civitatem eſſe fugiendum, & mercenarium non exhorrent, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non eſt ei cura de ovibus? Cur non iſtas duas Dominicas, veráſque ſententias, unam ſcilicet, ubi fuga ſinitur, aut jubetur, alteram, ubi arguitur atque culpatur, ſic intelligere ſtudent, ut inter ſe reperiantur non eſſe contrariæ, ſicut non ſunt? Et hoc quomodo reperitur, niſi attendatur, quod jam ſuperiùs diſputavi, tunc de locis, in quibus ſumus, premente perſequutione fugiendum eſſe Chriſti miniſtris, quando ibi aut plebs Chriſti non fuerit, cui miniſtretur, aut etiam fuerit, & poteſt impleri per alios neceſſarium miniſterium, quibus non eſt eadem cauſa fugiendi: ſicut in ſportâ ſubmiſſus, quod ſuprà memoravi, fugit Apoſtolus, cùm à perſecutore pro-

prìè

priè ipſe quæreretur, aliis utique neceſſitatem ſimilem non habentibus, à quibus illic miniſterium, abſit, ut deſereretur Eccleſiæ. Sic fugit ſanctus Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, cùm eum ſpecialiter apprehendere Conſtantius cuperet Imperator, nequaquàm à cæteris miniſtris deſertâ plebe catholicâ, quæ in Alexandriâ commanebat. Cùm autem plebs manet, & miniſtri fugiunt, miniſteriúmque ſubtrahitur, quid erit niſi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non eſt cura de ovibus? Veniet enim lupus, non homo, ſed Diabolus, qui plerunque fideles apoſtatas eſſe perſuaſit, quibus quotidianum miniſterium Dominici corporis defuit, & peribit infirmus in tuâ non ſcientiâ, ſed ignorantiâ frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt. Quod autem ad eos attinet, qui in hac re non falluntur errore, ſed formidine ſuperantur, quare non potiùs contra ſuum timorem Domino miſerante atque adjuvante, fortiter dimicant, ne mala ſine comparatione graviora, quæ multò ampliùs ſunt tremenda, contingant? Fit hoc, ubi DEI charitas flagrat, non mundi cupiditas fumat. Charitas enim dicit: *Quis infirmatur, & non ego infirmor? Quis ſcandalizatur, & non ego uror?* Sed charitas ex Deo 2. Cor. 11.

Deo eſt. Oremus ergo, ut ab illo detur, à quo jubetur. Et per hanc magis timeamus, ne oves Chriſti ſpiritalis nequitiæ gladio in corde, quàm ne ferro in corpore trucidentur, ubi quandocunque quocunque mortis genere morituri ſunt. Magis timeamus, ne ſenſu interiori corrupto, pereat caſtitas fidei, quàm ne fœminæ violenter conſtuprentur in carne: quia violentiâ non violatur pudicitia, ſi mente ſervatur, quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis ſuâ turpiter carne non utitur, ſed ſine conſenſione tolerat, quod alius operatur. Magis timeamus, ne lapides vivi extinguantur deſerentibus nobis, quàm ne lapides & ligna terrenorum ædificiorum incendantur præſentibus nobis. Magis timeamus, ne membra corporis Chriſti deſtituta ſpiritali victu necentur, quàm ne membra corporis noſtri oppreſſa hoſtili impetu torqueantur. Non quia iſta non ſunt vitanda, cùm poſſunt, ſed quia potiùs ferenda ſunt, quando vitari ſine impietate non poſſunt: niſi fortè quiſquam contenderit non eſſe miniſtrum impium, qui tunc ſubtrahit miniſterium pietati neceſſarium, quando magis eſt neceſſarium. An non cogitamus, cùm ad iſtorum periculorum pervenitur extrema, nec eſt poteſtas ulla fugien-

1. de Civit. Dei, c. 16 & 18.

fugiendi, quantus in Eccleſiâ fieri ſoleat ab utroque ſexu, atq; ab omni ætate concurſus, aliis baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipſius actionem, omnibus conſolationem & ſacramentorum confectionẽ; & erogationem? Ubi, ſi miniſtri deſint, quantum exitium ſequatur eos, qui de iſto ſæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus eſt etiam luctus fidelium ſuorum, qui eos ſecum in vitæ æternæ requie non habebunt? Quantus denique gemitus omnium, & quorundam quanta blaſphemia de abſentiâ miniſteriorum & miniſtrorum? Vide quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo ſit acquiſitio malorum æternorum. Si autem miniſtri aſſint pro viribus, quas eis Dominus ſubminiſtrat, omnibus ſubvenitur: alii baptizantur, alii reconciliantur, nulli Dominici corporis communione fraudantur, omnes conſolantur, ædificantur, exhortantur, ut Deum rogent, qui potens eſt omnia, quæ timentur, avertere, parati ad utrumque, ut ſi non poteſt ab eis calix iſte tranſire, fiat voluntas ejus, qui mali aliquid non poteſt velle. Certè jam vides quod te ſcripſeras non videre, quantum boni conſequantur populi Chriſtiani, ſi in præſentibus malis non eis deſit *Philip. 2.*

præſen-

præſentia miniſtrorum Chriſti: quorum vides etiam quantum obſit abſentia, dum ſua quærunt, non quæ Jeſu Chriſti, nec
1. Cor. habent illam, de quâ dictum eſt, *non quærit quæ ſua ſunt*, nec imitantur eum qui
10. dixit: *Non quæro quod mihi utile, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.* Qui etiam perſecutoris principis illius inſidias non fugiſſet, niſi ſe aliis, quibus neceſſarius erat, ſervare voluiſſet. Propter quod ait: *Compel-*
Philip. *lor autem ex duobus, concupiſcentiam ha-*
1. *bens, diſſolvi & eſſe cum Chriſto multò magis optimum, manere in carne neceſſarium propter vos.* Hîc forte quis dicat, ideo debere Dei miniſtros fugere à talibus imminentibus malis, ut ſe pro utilitate Eccleſiæ, temporibus tranquillioribus ſervent. Rectè hoc fit à quibusdam, quando non deſunt alii, per quos ſuppleatur eccleſiaſticum miniſterium, ne ab omnibus deſeratur, quod feciſſe Athanaſium ſuprà diximus. Nam quantum neceſſarium fuerit Eccleſiæ, quantúmque profuerit, quod vir ille manſit in carne, catholica fides novit, quæ adversùs Arrianos hæreticos ore illius & amore defenſa eſt. Sed quando eſt commune periculum, magíſque timendum eſt, ne quisquam id facere credatur, non conſulendi voluntate, ſed timore moriendi, magíſque fugiendi

di obſit exemplo, quàm vivendi proſit officio, nulla ratione faciendum eſt. Denique ſanctus David, ne ſe committeret periculis præliorum, & fortaſſis extingueretur, ſicut ibi dictum eſt, lucerna Iſraël, à ſuis hoc petentibus ſumpſit, non ipſe præſumpſit, Alioquin multos imitatores feciſſet ignaviæ, qui eum crederent hoc feciſſe non conſideratione utilitatis aliorum, ſed ſuæ perturbatione formidinis. Occurrit aliquando alia quæſtio, quam contemnere non debemus. Si enim hæc utilitas negligenda non eſt, ut aliqui miniſtri propterea fugiant imminente aliquâ vaſtitate, ut ſerventur qui miniſtrent eis, quos poſt illam cladem reſiduos potuerint invenire, quid fiet, ubi omnes videntur interituri, niſi aliqui fugiant? Quid ſi enim hactenus ſæviat illa pernicies, ut ſolos miniſtros Eccleſiæ perſequatur? Quid dicam, an relinquenda eſt à miniſtris fugientibus Eccleſia, ne à morientibus miſerabiliùs relinquatur? Sed ſi laici non quæruntur ad mortem, poſſunt occultare quoquomodo Epiſcopos & Clericos ſuos, ſicut ille adjuverit, in cujus poteſtate ſunt omnia, qui poteſt & non fugientem per mirabilem conſervare potentiam. Sed ideo quærimus, quid nos facere debeamus, ne in omnibus quærendo divina

mira-

miraculo, tentare Dominum judicemur. Non quidem talis eſt iſta tempeſtas, quando laicorum & clericorum eſt commune periculum, ſicut in navi unâ commune periculum eſt mercatorum atque nautarum. Verùm abſit, ut tanti pendenda ſit hæc navis noſtra, ut debeant eam nautæ, & maximè gubernator periclitantem deſerere, etiam ſi in ſcapham tranſiliendo, vel etiam natando poſſit effugere. Quibus enim metuimus, ne noſtra deſertione pereant, non temporalem mortem, quæ quandoque ventura eſt, ſed æternam, quæ poteſt, ſi non caveatur, venire, & poteſt, ſi caveatur, etiam non venire, metuimus. In communi autem periculo vitæ hujus cur exiſtimamus, ubicunque fuerit hoſtilis incurſus, omnes clericos, & non etiam omnes laicos eſſe morituros, ut ſimul finiant hanc vitam, cui ſunt clerici neceſſarii: Aut cur non ſperemus, ſicut laicos aliquos, ſic etiam clericos remanſuros à quibus eis neceſſarium miniſterium valeat exhiberi? Quanquam inter hos Dei miniſtros inde ſit diſceptatio, qui eorum maneant, ne fugâ omnium: & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia. Tale quippe certamen erit inter eos, ubi utrique ferveant charitate, & utrique placeant charitati. Quæ dilce-

diſceptatio ſi aliter non potuerit terminari, quantùm mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte legendi ſunt. Qui enim dixerint ſe potiùs fugere debere, aut timidi videbuntur, quia imminens malũ ſuſtinere noluerunt: aut arrogantes, quia ſe magis, qui ſervandi eſſent, neceſſarios Eccleſiæ judicârunt. Deinde fortaſſis ii, qui meliores ſunt, eligent pro fratribus animas ponere: & hi ſervabuntur fugiendo, quorum eſt minus utilis vita, quia minor conſulendi & gubernandi peritia. Qui tamen, ſi piè ſapiunt, contradicent eis, quos vident & vivere potiùs oportere, & magis mori mallè quàm fugere. Ideo ſicut ſcriptum eſt: *Contradictiones ſedat ſortitio, & inter potentes definit.* Melius enim Deus in hujuſcemodi ambagibus, quàm homines, judicat, ſive dignetur ad paſſionis fructum vocare meliores, & parcere infirmis, ſive iſtos facere ad mala perferenda fortiores; & huic vitæ ſubtrahere, quorum non poteſt Dei Eccleſiæ tantùm, quantùm illorum vita prodeſſe. Res quidem fiet minùs uſitata, ſi fiat iſta ſortitio. Sed ſi facta fuerit, quis eam reprehendere audebit? Quis non eam, niſi imperitus aut invidus, congruâ prædicatione laudabit? Quod ſi non placet facere, cujus facti non occurrit exemplum, *Prov. 18.*

nullius fuga faciat, ut Eccleſiæ miniſteriũ maximè in tantis periculis neceſſarium ac debitum deſit. Nemo excipiat perſonam ſuam, ut ſi aliquã gratiã videtur excellere, ideo ſe dicat vitâ, & ob hoc fugâ eſſe digniorem. Quiſquis enim hoc putat, nimiùm ſibi placet. Quiſquis autem etiam hoc dicit, omnibus diſplicet. Sunt ſanè, qui arbitrantur Epiſcopos & Clericos non fugientes in talibus periculis, ſed manentes facere, ut plebes decipiantur, cum ideo non fugiunt, quia manere ſuos præpoſitos cernunt. Sed facile eſt hanc reſponſionem, vel invidiam declinare, alloquendo eaſdem plebes atque dicendo, non vos decipiat, quod de loco iſto non fugimus. Non enim propter nos, ſed propter vos potiùs hic manemus, ne vobis non miniſtremus quicquid ſaluti veſtræ, quæ in Chriſto eſt, novimus neceſſarium. Si ergo fugere volueritis, & nos ab iſtis, quibus tenemur, vinculis ſolviſtis. Quod tunc puto eſſe dicendum, quando verè videtur utile eſſe ad loca tutiora migrare. Quo audito ſi vel omnes, vel aliqui dixerint, in illius poteſtate ſumus, cujus iram nullus, quocunque vadit, evadit: cujus miſericordiam, ubicunque ſit, poteſt invenire, qui nuſquam vult ire, ſive certis neceſſitatibus impeditus, ſive laborare nolens

lens ad incerta ſuffugia, & non ad finienda, ſed ad mutanda pericula, procul dubio iſti deſerendi non ſunt miniſterio Chriſtiano. Si autem hoc audito abire maluerint, nec illis manendum eſt, qui propter illos manebant: quia ibi jam non ſunt, propter quos manere adhuc debeant. Quicunq; igitur iſto modo fugit, ut Eccleſiæ neceſſarium miniſterium illo fugiente non deſit, facit quod Dominus præcepit, ſive permiſit. Qui autem ſic fugit, ut gregi Chriſti ea, quibus ſpi italiter vivit, alimenta ſubtrahantur, mercenarius ille eſt, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non eſt ei cura de ovibus. Hæc tibi, quia me conſuluiſti, frater dilectiſſime, quâ exiſtimavi veritate & certâ charitate reſcripſi, ſed ne meliorem, ſi inveneris, ſequaris ſententiam, non præſcripſi. Melius tamen, quod in his periculis faciamus, invenire non poſſumus, quàm orationes ad Dominum Deum noſtrum, ut miſereatur noſtri. Quod ipſum, ut ſcilicet Dei Eccleſias non dereſerent, Dei dono nonnulli prudentes & ſancti viri & velle & facere meruerunt, & inter dentes obtrectantium à ſui propoſiti intentione minimè defecerunt.

DOCUMENTUM XV.

Afflictionum temporalium admonitu, ad æternam vitam per opera bona aſpirandum.

EPISTOLA CXXXVIII.

Dilectiſſimis fratribus conſclericis, & univerſæ plebi Hipponenſi Auguſtinus in Domino ſalutem. In primis peto charitatem veſtram, & per Chriſtum obſecro, ne vos mea contriſtet abſentia corporalis. Nam ſpiritu & cordis affectu, puto vos non dubitare ullo modo, me à vobis poſſe diſcedere, quamvis me amplius contriſtet quàm fortè voſipſos, quod infirmitas mea ſufficere non poteſt omnibus curis, quas de me exigunt membra Chriſti, quibus me & timor ejus & charitas ſervire compellit. Illud enim noverit dilectio veſtra, nunquam me abſentem fuiſſe licentioſâ libertate, ſed neceſſariâ ſervitute, quæ ſæpe ſanctos fratres & collegas meos, etiam labores marinos & tranſmarinos compulit ſuſtinere, à quibus me ſemper non indevotio mentis, ſed minùs idonea valetudo corporis excuſavit. Proinde, dilectiſſimi fratres, ſic agi-

te, ut quod ait Apoſtolus, ſive adveniens *Philip.*
& videns vos, ſive abſens audiam de vo- *1.*
bis, quia ſtatis in uno ſpiritu, uno animo collaborantes fidei Evangelicæ. Si vos aliqua moleſtia temporalis exagitat, ipſa vos magis admonere debet, quemadmodum de illâ vitâ cogitare debeatis, ubi ſine aliquo labore vivatis, evadentes non moleſtas anguſtias temporis parvi, ſed horrendas pœnas ignis æterni. Nam ſi modo tantâ curâ, tantâ intentione, tanto labore agitis, ne in aliquos cruciatus tranſitorios incidatis, quantum vos oportet eſſe ſolicitos, ut ſempiternas miſerias fugiatis? Et ſi mors ſic timetur, quæ finit temporalem laborem, quo modo timenda eſt, quæ mittit in æternum dolorem? Et ſi deliciæ ſæculi hujus breves & ſordidæ ſic amantur, quanto vehementiùs futuri ſæculi gaudia pura & infinita quærenda ſunt? Iſta cogitantes nolite eſſe pigri in operibus bonis, ut ad veſtri ſeminis meſſem ſuo tempore veniatis. Nuntiatum enim eſt mihi, quòd morem veſtrum de veſtiendis pauperibus fueritis obliti, ad quam miſericordiam, cùm præſens eſſem, vos exhortatus ſum, & nunc exhortor, ne vos vincat & pigros faciat contritio hujus mundi, cui talia videtis accidere, qualia Dominus & Redemptor no-

ſter, qui mentiri non poteſt, ventura prædixit. Non ſolùm ergo non debetis minùs facere opera miſericordiæ, ſed etiam debetis ampliùs, quàm ſoletis. Sicut enim ad loca munitiora feſtinantius migrant, qui ruinam domus vident contritis parietibus imminere: ſic corda Chriſtiana, quantò magis ſentiunt mundi hujus ruinam crebreſcentibus tribulationibus propinquare, tanto magis debent bona, quæ in terrâ recondere diſponebant, in theſaurum cæleſtem impigrâ celeritate transferre: ut ſi aliquis humanus caſus acciderit, gaudeat, qui de loco ruinoſo emigravit: ſi autem nihil tale fuerit ſubſecutum, non contriſtetur, qui quandoq; moriturus, immortali Domino, ad quem venturus eſt, bona propria commendavit. Itaque fratres mei dilectiſſimi, ex eo quod quiſque habet, ſecundùm ſuas vires, quas ipſe novit, facite quod ſoletis, alacriore animo, quàm ſoletis, & inter omnes ſæculi hujus moleſtias Apoſtolicam exhortationem corde retinete, ubi ait: *Dominus in proximo eſt, nihil ſoliciti fueritis.* Talia mihi de vobis nuncientur, quibus noverim, non propter meam præſentiam, ſed propter Dei præceptum, qui nunquam eſt abſens, vos ſolere facere, quod multis annis me præſente, & aliquando

quando etiam me abſente feciſtis. Dominus vos in pace conſervet, & dilectiſſimi fratres orate pro nobis.

DOCUMENTUM XVI.

De tolerandâ adversâ valetudine, & cohibenda ira.

EPISTOLA CXLIX.

FRatri Profuturo Auguſtinus. Secundùm ſpiritum, quantùm Domino placet, atque vires ipſe præbere dignatur, rectè ſumus, Corpore autem ego in lecto ſum. Nec ambulare enim, nec ſtare, nec ſedere poſſum, rhagadis vel exochadis dolore & tumore. Sed etiam ſic, quoniam id Domino placet, quid aliud dicendum eſt, niſi quia rectè ſumus? Potiùs enim, ſi id nolumus, quod ille vult, nos culpandi ſumus, quàm ille non rectè aliquid vel facere, vel ſinere exiſtimandus eſt. Noſti hæc omnia; ſed quia mihi es alter ego, quod libentiùs tecum loquerer, niſi quod mecum loquor? Commendamus ergo ſanctis orationibus tuis & dies & noctes noſtras, ut oretis pro nobis, ne diebus intemperanter utamur, ut noctes æquo ani-

ctibus animi contra eſt. Nam incomparabiliter ſalubrius eſt etiam iræ juſtè pulſanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere non facile receſſuram, & perventuram de ſurculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam creſcere citiùs, quàm putatur. Non enim erubeſcit in tenebris, cùm ſuper eam ſol occiderit. Recolis certè quâ curâ & quantâ ſolicitudine iſta ſcripſerim, ſi recolis quid mecum nuper in itinere quodam loquutus ſis. Fratrem Severum, & qui cum eo ſunt, ſalutamus. Etiam fortaſſe ipſis ſcriberemus, ſi per feſtinationem perlatoris liceret. Peto autem, ut apud eundem fratrem noſtrum Victorem, cui ago etiam apud tuam ſanctitatem gratias, quod Conſtantinam dum pergeret, indicavit, petendo adjuves propter negotium quod ipſe novit, de quo graviſſimum pondus pro eâ re multum deprecantis Nectarii majoris patior, per Calamam remeare ne gravetur: ſic enim promiſit mihi. Vale.

meis, inter præcipuos aurâ laudis inflabas. Porrò in rebus divinis, quarum mihi illo tempore nulla luxerat veritas, utique in majore illius definitionis parte noſtra amicitia claudicabat. Erat enim rerum tantummodo humanarum, non etiam divinarum, quamvis eum benevolentiâ & charitate conſenſio. Et poſtea quàm illa cupere deſtiti, perſeverante quidem benevolentiâ, ſalvum me eſſe cupiebas ſalute mortali, & eâ rerum proſperitate felicem, quam mundus optare conſuevit. Etiam ſic itaque aliquantum tibi erat mecum rerum humanarum benevola & chara conſenſio. Nunc verò quantum de te gaudeo, quibus explicem verbis, quando eum, quem quoquo modo habui diu amicum, habeo jam verum amicum. Acceſſit enim etiam rerum conſenſio divinarum, quoniam qui mecum temporalem vitam quondam jucundiſſimâ benignitate duxiſti, nunc ſpe vitæ æternæ mecum eſſe cœpiſti. Modò verò etiam de rebus humanis inter nos nulla diſſenſio eſt, qui eas rerum divinarum cognitione penſamus, ne plus eis tribuamus, quàm modus earũ juſtiſſimus poſtulat: nec eas in aliquo contemptu abjiciendo, creatori earum Domino rerum cæleſtium atque terreſtrium faciamus injuriam. Ita fit, ut inter

quos amicos non eſt rerum conſeſſio divinarum, nec humanarum plena eſſe poſſit ac vera. Neceſſe eſt enim, ut aliter, quàm oportet, humana æſtimet, qui divina contemnit, nec hominem rectè diligere noverit, quiſquis eum non diligit, qui hominem fecit. Proinde non dico, nunc mihi plenius amicus es, qui eras ex parte, ſed, quantùm ratio indicat, nec ex parte eras, quando nec in rebus humanis mecũ amicitiam veram tenebas. Rerum quippe divinarum, ex quibus rectè humana penſantur, ſocius mihi nondum eras, ſive quando nec ipſe in eis eram, ſive poſteà quàm ego eas utcunque ſapere cœpi, à quibus tu longè abhorrebas. Nolo autem ſuccenſeas, nec tibi videatur abſurdum, quòd illo tempore, cùm in vana hujus mundi æſtuarem, quamvis me multũ amare videreris, nondum eras amicus meus, quando nec ipſe mihi amicus eram, ſed potiùs inimicus. Diligebam quippe iniquitatem, & re vera, quia divina ſententia eſt, qua ſcriptum eſt in ſanctis libris: *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Cùm ergo odiſſem animam meam, verum amicum quomodo habere poteram, ea mihi optantem in quibus ipſe meipſum patiebar inimicum? Cùm verò benignitas & gratia Salvatoris noſtri

ſtri illuxit mihi, non ſecundùm merita mea, ſed ſecundùm ipſius miſericordiam, tu ab hac alienus, quomodo eſſe poſſes amicus meus, qui, unde beatus eſſe poſſem, penitus ignorabas, & non in hoc me amabas, in quo mihi ipſe jam fueram utcunque amicus effectus? Gratias itaque Deo, quòd te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc enim nobis eſt rerum humanarum & divinarum cum benevolentiâ & charitate conſenſio in Chriſto Jeſu Domino noſtro, veriſſimâ pace noſtrâ. Qui duobus præceptis cuncta præconia divina concluſit dicens: *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ mente tuâ, & diliges proximum tuum tanquam teipsũ.* In iis duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. In illo primo rerum divinarũ, in hoc ſecundo rerum humanarum eſt cum benevolentiâ & charitate conſenſio. Hæc duo ſi mecum firmiſſimè teneas, amicitia noſtra vera ac ſempiterna erit, & non ſolùm nos invicem, ſed etiam ipſi Domino ſociabit. Quod ut fiat, exhortor gravitatem & prudentiam tuam, ut jam etiam fidelium ſacramenta percipias. Decet enim ætatem, & congruit, quantùm credo, moribus tuis. Memento, quid mihi dixeris profecturo, comicum quidem

de

de Terentio recolens verſum, ſed tamen aptiſſimum & utiliſſimum. *Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores poſtulat.* Quod ſi veraciter dixiſti, ſicut de te dubitare non debeo, jam profectò ſic vivis, ut ſis dignus baptiſmo ſalutari remiſſionem præteritorum accipere peccatorum. Iam omnino non eſt, cui alteri præter Dominum Chriſtum dicat genus humanum

Virgil. Eclo. 4

Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetuâ ſolvent formidine terras.

Quod ex Entheo, id eſt, ex Sibyllino carmine ſe faſſus eſt tranſtuliſſe Virgilius, quoniam fortaſſis etiam illa vates aliquid de unico Salvatore in ſpiritu audierat, quod neceſſe habuit confiteri. Hæc tibi Domine meritò ſuſcipiende & in Chriſto dilectiſſime, ac deſideratiſſime frater, ſive pauca, ſive forſitan multa ſint, utcunque occupatiſſimus ſcripſi, tua mereri ſcripta deſidero, & te nomen dediſſe inter competentes, vel daturum eſſe, jamjámque cognoſcere. Dominus Deus noſter in quem credidiſti, & hîc, & in futuro ſæculo te conſervet Domine meritò ſuſcipiende & in Chriſto dilectiſſime ac deſideratiſſime frater.

Docu-

DOCUMENTUM XVIII.

Aliena vitia æquo, ac tenero animo ſufferenda.

EPISTOLA CXLV.

DOmino ſancto, deſiderabili, & in Chriſti honore ſuaviſſimo fratri Sebaſtiano, Auguſtinus in Domino ſalutem. Quamvis ab animo noſtro nullo modo te ſeparatum eſſe permittat dulce vinculum charitatis, & indeſinenter tuos ſanctos mores, atque colloquia recolamus, tamen bene feciſti, & gratias agimus, quod nobis etiam corporalis ſalutis tuæ nuntios apices mittendo, nos plurimum exhilarâſti. Senſi autem in epiſtolâ tuâ, quod tædium te detinuerit à peccatoribus relinquentibus legem Dei. Illo enim ſpiritu vivis, quo dictum eſt: *Vidi inſenſatos, & tabeſcebam.* Pia eſt iſta triſtitia, &, ſi dici poteſt, beata miſeria, vitiis alienis tribulari, non implicari, mœrere, non hærere, dolore contrahi, non amore attrahi. Hæc eſt perſecutio, quā patiuntur omnes, qui volunt in Chriſto piè vivere, ſecundùm Apoſtolicam mordacem verámque ſententiam. Quid enim hîc magis perſe-

quitur vitam bonorum, quàm vita iniquorum, non cùm cogit imitari, quod diſplicet, ſed cùm cog t dolore, quod videt? Quoniam coram pio vivens impiè, etſi non obligat conſentientem, cruciat ſentientem. Nam ſæpe & diu impiorum corporibus à ſæcularibus poteſtatibus, & quorumlibet vexationibus parcitur, piorum autem cordibus à malis hominum moribus nunquam uſque ad hujus ſæculi finem. Sic ergo potiùs impletur, quod commemoravi dixiſſe Apoſtolum: *Quia*
2.Tim. 3. *omnes, qui volunt in Chriſto Ieſu piè vivere, perſecutionem patientur*, & tantò amariùs, quantò interiùs, donec diluvium tranſeat, ubi arca continet corvum & columbam. Sed inhære frater illi, à quo
Matt. 24. audiſti, *Qui perſeveraverit usque in finem, hic ſalvus erit.* Conjungere Domino, ut creſcat in noviſſimis vita tua. Scio enim non deeſſe recreationem cordis de fratribus bonis. Huic adjunge promiſſiones Dei fideles, magnas, certas, ſempiternas, ipſiúsque tolerantiæ imperturbabilem ineffabilémque mercedem. Et vide, quàm
Pſ. 93. verum Domino cantes, *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ jocundaverunt animam meam.* Mitte fratri Firmo literas noſtras. Sanctitatem tuam, & familiam Dei, quæ

tuo

tuo miniſterio gubernatur, fratres & ſorores, quæ apud nos ſunt, nobiſcum in Domino reſalutant.

Incolumes pro nobis oretis, dilectiſſimi, & ſancti fratres. Ego Alipius impenſiſſimè ſaluto ſynceritatem tuam, omnéſque tibi in Domino conjunctos. Atque ut hanc tanquam meam epiſtolam deputes, peto. Etſi enim aliam propriam mittere potuiſſem, tamen malui huic ſubſcribere, ut unanimitatem noſtram una etiam pagina teſtaretur.

Documentum XIX.

Charitas, dum mutuò exhibetur, augetur.

Epistola LXII.

DOmino venerabili nimiúmque deſiderabili, ſancto fratri & condiacono Cæleſtino, Auguſtinus in Domino ſalutem. Quamvis longè abſens fuerim, quando per Projectum clericum ad me directa Hipponem Sanctitatis tuæ ſcripta venerunt, tamen poſteaquam veni, eiſq; lectis, reſcriptorum debitorem me factum eſſe cognovi, reddendi tempus operiebar:

& ecce ſubitò profecturi à nobis chariſſimi fratris noſtri Albini gratiſſima occurrit occaſio. De tuâ igitur, quæ mihi exoptatiſſima eſt, ſalute lætatus, Sanctitati tuæ ſalutationem debitam reddo. Semper autem debeo charitatem, quæ ſola, etiam reddita, ſemper detinet debitorem. Redditur enim, cum impenditur, debetur autem, etiam ſi reddita fuerit, quia nullum eſt tempus quando impendenda jam non ſit: nec cum redditur amittitùr, ſed potiùs reddendo multiplicatur: habendo enim redditur, non carendo. Et cum reddi non poſſit, niſi habeatur, nec haberi poteſt, niſi reddatur: imò etiam cum redditur ab homine, creſcit in homine, & tanto major acquiritur, quanto pluribus redditur. Quomodo autem negetur amicis, quæ debetur & inimicis? Sed inimicis cauta impenditur, amicis ſecura rependitur. Agit tamen, quantùm poteſt, ut ab iis etiam, qnibus pro malis bona retribuit, id recipiat, quod impendit. Optamus quippe fieri amicum, quem veraciter diligimus inimicum: quia non eum diligimus, niſi velimus bonum, quod utiq; non erit, niſi amiſerit inimicitiarum malum. Non ergo ſic impenditur charitas, ut pecunia. Excepto enim, quod impendendo illa diminuitur, hæc augetur, etiam

illo

illo inter ſe differunt: quod pecuniam cui dederimus, tunc benevolentiores erimus, ſi recipere non quæramus: non autem poteſt eſſe verus charitatis impenſor, niſi fuerit benignus exactor: quoniam pecunia cum recipitur, accedit cui datur, ſed recedit, à quo datur: charitas verò non ſolùm apud eum creſcit, qui hanc ab eo quem diligit, exigit, etiam ſi non recipit, ſed etiam ille, à quo eam recipit, tunc incipit habere, cum reddit. Proinde Domine frater mutuam tibi charitatem libens reddo, gaudénſque recipio: quam recipio, adhuc repeto: quam reddo, adhuc debeo. Unum enim magiſtrum, apud quem condiſcipuli ſumus, per ejus Apoſtolum dociles audire debemus præcipientem ac dicentem, *Nemini quicquam debeatis, niſi ut invicem dilidatis.*

DOCUMENTUM XX.

Clementia Iudicis in reos, & ejus, qui pro illis intervenit, miſericordia.

EPISTOLA LIV.

AUguſtinus Epiſcopus famulus Chriſti, familiæque ejus, dilecto filio Macedonio

cedonio in Domino ſalutem. Negocioſiſſimum in republicâ virum, & non ſuis, ſed aliorum utilitatibus attentiſſimum, qualem te eſſe & tibi gratulamur, & rebus humanis, nec deſerere debemus alloquio, nec occupare proœmio. Accipe itaque quod per me vel noſſe voluiſti, vel utrùm ipſe noſſem, experiri. Quod ſi parvum aut ſuperfluum judicares, nullo modo inter tam magnas, támque neceſſarias curas tuas curandum eſſe cenſeres. Quæris à me, cur officii ſacerdotii noſtri eſſe dicamus, intervenire pro reis, &, niſi obtineamus, offendi, quaſi quod erat officii noſtri minimè reportemus? Ubi vehementer te dicis ambigere, utrùm iſtud ex religione deſcendat. Deinde adjungis, qua ratione ita movearis. Nam ſi à Domino peccata, inquis, adeò prohibentur, ut nec pœnitendi quidem copia poſt primam pœnitentiam tribuatur, quemadmodum nos poſſumus ex religione contendere, ut nobis, qualecunque illud crimen fuerit, dimittatur? Adhuc graviùs urges, & dicis nos probare, quod volumus impunitum: &, ſi conſtat non minùs autorem, quàm probatorem teneri in omnibus, quæ peccantur, certum eſſe, nos culpæ ſocietate vinciri, quoties eum impunitum eſſe volumus, qui culpæ tenetur

obno-

obnoxius. His verbis quem non terreas tuæ lenitatis & humanitatis ignarum? Unde nos, qui te novimus, & hæc quærendi gratiâ, non decernendi ſcripſiſſe minimè dubitamus, aliis verbis tuis ad iſta citiùs reſpondemus. Tanquam enim nos hæſitare in hac quæſtione nolueris, aut prævidiſti, quid dicturi eſſemus, aut admonuiſti, quid dicere deberemus. Ais: Tum præterea accidit hoc, quod gravius eſt. Nam omnia peccata videntur veniabiliora, cum is, qui reus eſt, correctionem promittit. Antequam ergo diſcutiam, quid ſit illud gravius, quod in epiſtolâ tuâ ſequitur, hoc interim, quod dediſti, accipiam, eóque utar ad molem hanc amovendum, qua noſtræ interceſſiones poſſe reprimi videbantur. Ideo quippe, quantùm facultas datur, pro peccatis omnibus intercedimus, quia omnia peccata videntur veniabiliora, cùm is, qui reus eſt, correctionem promittit. Hæc tua eſt, hæc & noſtra ſententia. Nullo modo ergo culpas, quas corrigi volumus, approbamus, nec quod perperam committitur, ideo volumus impunitum eſſe, quia placet: ſed hominem miſerantes, facinus autem ſeu flagitium deteſtantes, quanto magis nobis diſplicet vitium, tanto minus volumus inemendatum interire vitioſum. Facile

cile enim eſt atque proclive, malos odiſſe, quia mali ſunt, rarum autem & pium, eoſdem ipſos diligere, quia homines ſunt, ut in uno ſimul & culpam improbes, & naturam approbes, ac propterea culpam juſtiùs oderis, quod eâ fœdatur natura, quam diligis. Non eſt igitur iniquitatis, ſed potiùs humanitatis ſocietate devinctus, qui propterea eſt criminis perſecutor, ut ſit hominis liberator. Morum porrò corrigendorum nullus alius, quàm in hac vitâ locus: nam poſt hanc quisq; id habebit, quod in hac ſibimet conquiſierit. Ideo compellimur humani generis charitate intervenire pro reis, ne iſtam vitam ſic finiant per ſupplicium, ut eâ finitâ non poſſint finire ſupplicium. Noli ergo dubitare, hoc officium noſtrum ex religione deſcendere, cùm Deus, apud quem nulla eſt iniquitas, cujus ſumma poteſtas eſt, qui non tantùm, qualis quiſque ſit, videt, verumetiam qualis futurus ſit, prævidet, qui ſolus poteſt judicando non labi, quia in cognoſcendo non poteſt falli, *facit* tamen, ſicut Evangelium loquitur, *ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* Cujus mirabilis bonitatis ut ſimus imitatores, Dominus Chriſtus exhortans: *Diligite*, inquit,
Matt. 5. *inimicos veſtros, & benefacite eis, qui vos oderunt,*

oderunt, & orate pro eis, qui vos perſequuntur, ut ſitis filii patris veſtri, qui in cælis eſt, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Hac indulgentiâ & lenitate divinâ multos abuti ad perniciem ſuam quis neſciat? Quos arguens Apoſtolus, & graviter increpans, dicit: *Exiſtimas autem ô homo omnis, qui judicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quoniam tu effugies judicium Dei? An divitias benignitatis ejus & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam cordis tui & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuiq; ſecundum opera ejus.* Rom. 2. Nunquid quoniam iſti in ſuâ nequitiâ perſeverant, ideo Deus in ſuâ patientiâ non perſeverat, perpauca in hoc ſæculo puniens, ne divina providentia non eſſe credatur, & multa ſervans ultimo examini, ut futurum judicium commendetur? Non, ut opinor, magiſter ille cæleſtis impietatem nos diligere præcepit, cùm præcepit, ut noſtros diligamus inimicos, benefaciamus eis, qui nos oderunt, oremus pro eis, qui nos perſequuntur, cum procul dubio, ſi piè Deum colimus, inimicos atque odiis adverſùm nos acerrimis incitatos

tatos ac perſequutores, niſi impios habere non poſſimus. Num igitur diligendi ſunt impii ?) Num impiis benefaciendum eſt? Num pro impiis etiam orandum eſt? Ita planè. Qui enim hoc præcepit, Deus eſt: nec tamen nos hoc pacto ſocietati adjungit impiorum, quibus & ipſe parcendo, & vitam ſalutémque largiendo, non utique ſociatur. Conſilium quippe ejus, quantùm homini pio noſſe donatum eſt, exponit Apoſtolus dicens: *Ignoras quia patientia Dei ad pænitentiam te adducit?* Ad hanc volumus adduci, pro quibus intervenimus, non eorum peccatis vel parcimus, vel favemus. Nam quoſdam, quorum crimina manifeſta ſunt, à veſtrâ ſeveritate liberatos, à ſocietate tamen removemus altaris, ut pœnitendo placare poſſint, quem peccando contempſerant, ſéque ipſos puniendo. Nam nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, niſi ut id, quod mali fecerit, impunitum eſſe non ſinat. Eo quippe modo ſibi non parcenti ille parcit, cujus altum juſtúmque judiciũ nullus contemptor evadit. Quod ſi iniquis & ſceleſtis ille parcendo, eíſque vitam, ſalutémque largiendo, etiam pleriſque eorum quos novit non acturos, pœnitentiam, tamen exhibet patientiam: quanto magis nos in eos, qui correctionẽ promit-

promittunt, & utrum faciant, quod promittunt, incerti ſumus, miſericordes eſſe debemus, ut rigorem veſtium pro eis intercedendo flectamus, pro quibus & Dominum, quem nihil de moribus eorum etiam futuris latet, non tamen impudenter, quia hoc ipſe præcepit, oramus? In tantum autem hominum aliquando iniquitas progreditur, ut etiam poſt actam pœnitentiam, poſt altaris reconciliationem, vel ſimilia vel graviora committant: & tamen Deus facit etiam ſuper tales oriri ſolem ſuum, nec minus tribuit, quàm antè tribuebat largiſſima munera vitæ ac ſalutis. Et quamvis eis in Eccleſiâ locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen ſuper eos ſuæ patientiæ non obliviſcitur. Ex quorum numero ſi quis nobis dicat: Aut date mihi eundem iterum pœnitendi locum, aut deſperatum me permittite, ut faciam quicquid libuerit, quantum meis opibus adjuvor, & humanis legibus non prohibeor, in ſcortis, omníque luxuriâ, damnabili quidē apud Dominum, ſed apud homines pleroſque etiam laudabili. Aut ſi me ab hac nequitiâ revocatis, dicite utrùm mihi aliquid proſit ad vitam futuram, ſi in iſtâ vitâ illecebroſiſſimæ voluptatis blandimenta contempſero, ſi libidinum incitamenta

fræ navero, ſi ad caſtigandum corpus meũ multa mihi etiam licita & conceſſa ſubtraxero, ſi me pœnitendo vehementiùs, quàm priùs excitavero, ſi miſerabiliùs ingemuero, ſi flevero uberiùs, ſi vixero meliùs, ſi pauperes ſuſtentavero largiùs, ſi charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentiùs: quis noſtrum ita deſipit, ut huic homini dicat, Nihil tibi iſta proderunt in poſterum, vade, ſaltem vitæ hujus ſuavitate perfruere? Avertat Deus tam immanem, ſacrilegámque dementiam. Quamvis ergo cautè ſalubritérque proviſum ſit, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel in Eccleſiâ conceda:ur, ne medicina vilis minùs utilis eſſet ægrotis, quæ tanto magis ſalubris eſt, quanto minùs contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere Deo: Quare huic homini, qui poſt primam pœnitentiam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterum parcis? Quis audeat dicere; erga iſtos non agi, quod Apoſtolus ait: *Ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit?* Aut iſtis exceptus eſſe definitum, quod ſcriptum eſt: *Beati omnes, qui confidunt in eum?* Aut ad iſtos non pertinere, quod dicitur: *Viriliter*
Rom. 2.
agite & confortetur cor veſtrum, omnes qui
Pſ. 30.
ſperatis in Dominum! Cùm igitur ſuper peccatores tanta ſit patientia, tanta miſericordia

ricordia Dei, ut in hac temporali vitâ moribus emendatis, non damnentur in æternum, qui nullius, quæ ſibi præbeatur, expectat miſericordiam, quoniam nemo eſt illo beatior, nemo potentior, nemo juſtior, quales nos eſſe oportet homines erga homines, qui hanc vitam noſtram, quantacunque laude cumulemus, eam ſine peccato eſſe non dicimus? Quod ſi dixerimus, nosipſos, ſicut ſcriptum eſt, decipimus, & veritas in nobis non eſt. Proinde licet accuſatoris alia perſona ſit, alia defenſoris, alia interceſſoris, alia judicis, de quorum propriis officiis nimis longum eſt, & non neceſſarium hoc ſermone diſſerere. Sic tamen etiam ipſos criminum ultores, atq; in hoc officio non irâ propriâ concitatos, ſed legum miniſtros, nec ſuarum, ſed alienarũ injuriarum vindices, quales judices eſſe debent, terruit cenſura divina, ut cogitarent ſibi propter ſua peccata Dei miſericordiam neceſſariam, nec putarent ad culpam ſui officii pertinere, ſi quid erga eos miſericorditer agerent, quorum vitæ necíſque haberent legitimam poteſtatem. Nam cùm ad Dominum Chriſtum Judæi adduxiſſent mulierem in adulterio comprehenſam, cúmque tentantes dicerent, quòd juſſa eſſet lege lapidari, ac deinde quærerent, quid de illâ ipſe præciperet:

Ioan. 8. Reſpondit eis: *Qui ſine peccato eſt ve-ſtrum, prior in eam lapidem jaciat.* Ita nec legem improbavit, quæ hujuſmodi ream juſſit occidi, & illos terrendo ad miſericordiam revocavit, quorum judicio hæc poſſet occidi. Puto quod hâc ſententiâ Domini auditâ, ſi præſens fuit etiam maritus ipſe, qui violatam ſui thori fidem vindicari poſtulabat, exterritus animum ad voluntatem parcendi ab ulciſcendi cupiditate deflexit. Nam quomodo eſt admonitus accuſator, ne ſuas perſequeretur injurias, quando ipſi judices ita ſunt à judicando prohibiti, qui in adulterâ puniendâ, non privato dolori compellebantur ſervire, ſed legi? Unde Ioſeph, cui Virgo Maria Domini mater fuerat deſponſata, cùm eam comperiſſet eſſe prægnantem, cui ſe noverat non eſſe commiſtum, & ob hoc nihil aliud quàm adulteram crediſſet, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitii fuit. Nam hæc voluntas ejus etiam juſtitiæ deputatur. Ita quippe de illo ſcriptum eſt, *Et cùm eſſet ho-*
Matt. 1. *mo juſtus, & nollet eam divulgare, ſtatuit eam occulte dimittere.* Hæc eo cogitante, apparuit illi angelus, qui doceret

eſſe;

eſſe numinis, quod ille putaverat criminis. Si ergo cogitatâ infirmitate communi, & accuſatorius dolor, & judicatorius rigor frangitur, quod tandem cenſes pro reis eſſe debere vel defenſoris, vel interceſſoris officium: quandoquidem & vos viri boni, qui nunc judices eſtis, & in foro aliquando verſati, cauſas hominum ſuſcepiſtis, ſatis ſcitis quàm libentiùs defendere, quàm accuſare ſoletis? Et tamen defenſor ab interceſſore plurimùm diſtat. Nam ille diluendis, vel obtegendis criminibus operam maximè impendit: Interceſſor autem, etiam cùm de culpâ conſtat, pro pœnâ removendâ, vel temperandâ curam gerit. Hoc ſunt apud Deum pro peccatoribus juſti, hoc pro ſe ipſi peccantes invicem ut faciant, admonentur. Nam ſcriptum eſt: *Confitemini invicem peccata veſtra, & orate pro vobis.* Has ſibi partes humanitatis, ubi poteſt, omnis homo apud hominem vendicat. Nam quod ipſe quiſque domi ſuæ puniret admiſſum, in alterius domo vult impunitum. Sive enim adhibeatur apud amicum, ſive ille cuiquam, in quem poteſtas ulciſcendi eſt, ſe præſente ſuccen-

Iacob 5.

ſcat, ſive iraſcenti fortuitò ſuperveniat, non juſtiſſimus, ſed inhumaniſſimus judicatur, ſi non interveniat. Scio ego teipſum, cum aliis amicis tuis in Eccleſiâ Carthaginenſi interceſſiſſe pro clerico, cui meritò ſuccenſebat Epiſcopus, & utiq; nullum ibi diſcrimen ſanguinis, ſub incruentâ diſciplinâ timebatur. Nec cùm id, quod etiam vobis diſplicebat, inultum eſſe velletis, tanquam delicti approbatores vos judicabamus, ſed tanquam humaniſſimos interceſſores audiebamus. Si ergo vobis fas eſt eccleſiaſticam correptionem intercedendo mitigare, quomodo epiſcopus veſtro gladio non debet intercedere, cùm illa exeratur, ut, in quem exeritur, bene vivat, iſte, ne vivat? Poſtremò ipſe Dominus apud homines interceſſit ne lapidaretur adultera, & eo modo nobis interceſſionis commendavit officium, niſi quia ille terrendo fecit, quod nos petendo. Ille enim Dominus, nos ſervi ſumus. Veruntamen ille ſic terruit, ut omnes timere debeamus. Quis enim eſt noſtrûm ſine peccato? Quod cùm illis dixiſſet, à quibus ei offerebatur punienda peccatrix, ut qui

Ioan 8.

ſcirct ſe eſſe ſine peccato, prior in illam lapidem mitteret, cecidit ſævitia, tremente conſcientiâ. Tunc enim ex illâ jam congregatione dilapſi, ſolùm miſericordi miſeram reliquerunt. Cedat huic ſententiæ pietas Chriſtianorum, cui ceſſit impietas Judæorum. Cedat humilitas obſequentium, cui ceſſit ſuperbia perſequentium. Cedat confeſſio fidelis, cui ceſſit ſimulatio tentatoris. Malis parce vir bone: quanto melior, tanto eſto mitior: quanto ſis celſior poteſtate, tanto humilior fias pietate. Ego quidem intuens mores tuos, appellavi te virum bonum: ſed tu intuens verba Chriſti, dic tibi ipſi: *Nemo bonus, niſi unus Deus* Quod cùm verum ſit (hoc enim veritas dixit) nec ego tamen illud exiſtimari debeo fallaci aſſentatione dixiſſe, & Dominicis verbis quaſi contrarius extitiſſe, ut cùm ille dicat, *Nemo bonus niſi unus Deus*, ego te appellaverim virum bonum. Non enim & ipſe Dominus contraria ſibi locutus eſt, ubi ait: *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bona* Deus ergo ſingulariter bonus eſt, & hoc amittere non poteſt. Nullius enim boni participatione

Marc. 10.

Luca 6.

bonus eſt, quoniam bonum, quo bonus eſt, ipſe ſibi eſt: homo autem cùm bonus eſt, ab illo bonus eſt, quod à ſeipſo eſſe non poteſt. Illius enim ſpiritu boni fiunt, cujus capax creata eſt noſtra natura per propriam voluntatem. Pertinet ergo ad nos, ut boni ſimus, accipere & habere, quod dat, qui de ſuo bonus eſt. Quo quiſque neglecto, de ſuo malus eſt. Proinde in quantum homo rectè agit, id eſt, ſcienter & amanter, & piè, bonum operatur, in tantum bonus eſt: in quantum autem peccat, id eſt, à veritate & charitate & pietate deviat, in tantum malus eſt. Quis autem eſt in hac vitâ ſine aliquo peccato? Sed eum dicimus bonum, cujus prævalent bona: eúmque optimum, qui peccat minimùm. Idcirco ipſe Dominus, quos dicit bonos propter participationem gratiæ divinæ, eoſdem etiam malos dicit propter vitia infirmitatis humanæ, donec totum, quo conſtamus, ab omni vitioſitate ſanatum, tranſeat in eam vitam, ubi nihil omnino peccabitur. Nam utique bonos docebat orare, non malos, quibus præcepit ut dicerent: *Matt. 6.* *Pater noſter, qui es in cælu.* Ex hoc enim boni,

boni, quo filii DEI, non naturâ geniti, ſed gratiâ facti, tanquam ii, *Ioan.* I.
quibus recipientibus eum, dedit poteſtatem filios Dei fieri. Quæ generatio ſpiritalis more ſcripturarum etiam adoptio nominatur, ut diſtinguatur ab illâ generatione Dei & Deo, coæterni de coæterno. Unde ſcriptum eſt: *Generationem ejus quis enarrabit?* Cùm ergo bonos eſſe demonſtraverit, quos voluit Deo veraciter dicere: *Pater noſter qui eſt in cœlis:* præcepit tamen, ut in eadem oratione inter cætera dicerent: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Quæ debita, eſſe peccata quamvis manifeſtum ſit, poſtea tamen manifeſtius declaravit, dicens: *Si enim dimiſeritis peccata hominibus, dimittet vobis & pater veſter peccata veſtra.* Hanc orationem baptizati orant, nec eſt prorſus præteritorum aliquid peccatorum, quod non baptizatis in ſanctâ Eccleſiâ dimittatur. Sed poſtea vivendo in hac fragilitate mortali, niſi contraherent quod dimittendum eſſet, non veraciter dicerent: *Dimitte nobis debita noſtra.* Boni ergo, in quantum non peccant, filii Dei ſunt: in quantum au-

Eſaiæ 53.

Matt. 6.

tem peccant (quod ſua non mendaci confeſſione teſtantur) utique mali ſunt. Niſi fortè, quis dicat, alia bonorum, alia malorum eſſe peccata: quod non uſquequaque improbabiliter dicitur. Veruntamen Dominus JESUS ſine ullâ ambiguitate malos appellavit eoſdem ipſos, quorum patrem dicebat Deum. Nam in eodem ſermone, ubi illam docet orationem, alio loco exhortans ad precandum

Matt. 7. Deum, ait: *Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, invenit. & pulſanti aperietur.* Et paulò pòſt: *Si ergo vos,* inquit, *cum ſitis mali, nôſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter, qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe?* Num igitur Deus pater malorũ eſt? Abſit. Quomodo ergo dicitur, *pater veſter cæleſtis,* quibus dicitur, *Cum ſitis mali.* niſi quia utrumque veritas monſtrat, quid ſimus Dei dono, quid humano vitio, hoc commendans, illud emendans? Meritò ait Seneca (qui temporibus Apoſtolorum fuit, cujus etiam quædam ad Paulum Apoſtolum leguntur epiſtolæ) Omnes odit, qui malos odit: & tamen ideo diligendi

ſunt

ſunt mali, ut non ſint mali: quemadmodum non ut permaneant, ſed ut ſanentur, diliguntur ægroti, Quicquid autem poſt eam, quæ fit in baptiſmo, ablutionem peccatorum in hac vitâ manendo peccamus, etiã ſi non tale ſit, quod à divinis removere compellat altaribus, non dolore ſterili, ſed miſericordiæ ſacrificiis expiatur. Quod ergo agimus, ut faciatis intercedentibus nobis, Deo nos noveritis offerre pro vobis. Indigetis enim miſericordiâ, quam præbetis: Et videte quis dixerit: *Dimittite & dimittetur vobis, Date & dabitur vobis.* *Luc. 6. Matt. 6.* Quanquam etiam ſi ita viveremus, ut non eſſet, quare diceremus, *Dimitte nobis debita noſtra:* quanto à nequitiâ purior animus eſſet, tanto clementiâ plenior eſſe deberet, ut, ſi nõ compungeremur ſententiâ Domini dicentis, *Qui veſtrum eſt ſine peccato, prior in illam lapidem jaciat:* *Ioan. 8.* Ipſius qui hoc dixit, ſectaremur exemplum, qui cum eſſet utique ſine peccato, ait mulieri, quam perterriti illi reliquerant: *Nec ego te condemnabo, vade, jam deinceps noli peccare.* Potuit enim metuere flagitioſa mulier, ne illis diſcedentibus, qui ſua peccata cognove-

rant, ut peccato parcerent alieno, illam juſtiſſimè jam ipſe damnaret, qui erat ſine peccato. At ille non conſcientiâ pavidus, ſed plenus clementiâ, cùm illa reſpondiſſet à nemine ſe fuiſſe damnatam: *nec ego te*, inquit, *damnabo*. Tanquam diceret: Si malitia tibi parcere potuit, quid metuis innocentiam? Et ne delictorum non donator, ſed approbator videretur, *vade*, ait, *jam deinceps noli peccare*: ut ſe homini peperciſſe, non hominis culpam ſibi placuiſſe monſtraret. Jam vides igitur de religione deſcendere, nec nos ſocietate criminum obſtringi, quod intercedimus plerunque etiam pro ſceleratis, etſi non ſcelerati, tamen pro peccatoribus peccatores, &c, quod veraciter pòtiùs, quàm injuriosè dictum accipias, puto, quod apud peccatores. Nec ideo ſanè fruſtra inſtituta ſunt poteſtas regis, vis gladii cognitoris, ungulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, ſeveritas etiam boni patris. Habent iſta omnia modos ſuos, cauſas, rationes, utilitates. Hæc cùm timentur, & coërcentur mali, & quietiùs inter malos vivunt boni: non quia boni pronuntiandi ſunt, qui

qui talia metuendo non peccant (Non enim bonus eſt quiſquam timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ) veruntamen non inutiliter etiam metu legum humana coërcetur audacia, & ut tuta ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis, dum formidato ſupplicio frænatur facultas, invocato Deo ſanetur voluntas. Sed huic ordinationi rerum humanarũ, contrariæ nõ ſunt interceſſiones Epiſcoporum; Imò verò nec cauſa, nec locus intercedendi ullus eſſet, ſi iſta non eſſent. Tanto enim ſunt intercedentium, & parcentium beneficia gratiora, quanto peccantium juſtiora ſupplicia. Nec ob aliud, quantùm ſapio, in veteri teſtamento, antiquorum temporibus Prophetarum ſeverior legis vindicta fervebat, niſi ut oſtenderetur, rectè iniquis pœnas conſtitutas: ut, quòd eis parcere novi teſtamenti indulgentiâ commonemur, aut remedium ſit ſalutis, quo peccatis parcatur & noſtris, aut commendatio manſuetudinis, ut per eos, qui parcunt, veritas prædicata, non tantùm timeatur, verumetiam diligatur. Plurimùm autem intereſt, quo animo quiſque parcat. Sicut enim

enim eſt aliquando miſericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nam, ut exempli gratiâ manifeſtum aliquid ponam, quis non crudelem veriùs dixerit eum, qui puero pepercerit volenti obſtinatiſſimè de ſerpentibus ludere? quis autem non miſericordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum etiam verberibus emendaverit? Et ideo non uſque ad mortem protendenda eſt diſciplina, ut ſit, cui prodeſſe poſſit; quanquam etiam cùm homo ab homine occiditur, multùm diſtet, utrùm fiat nocendi cupiditate, vel injuſtè aliquid auferendi, ſicut fit ab inimico, ſicut à latrone: an ulciſcendi vel coediendi ordine, ſicut à judice, ſicut à carnifice: an evadendi vel ſubveniendi neceſſitate, ſicut interimitur latro à viatore, hoſtis à milite. Et aliquando qui cauſa mortis fuit, potiùs in culpa eſt, quàm ille, qui occîdit: velut ſi quiſquam decipiat fidejuſſorem ſuum, atque ille pro iſto ſupplicium legitimum luat: nec tamen omnis, qui cauſa alienæ mortis eſt, reus eſt. Quid ſi enim quisquam ſtuprum petat, ſeséque ſi non impetraverit, interimat? Quid

ſi

ſi filius timens patris pia verbera, præcipitio pereat? Quid ſi alius homine liberato, vel ne alius liberetur, ſibiipſe mortem inferat? Num propter iſtas alienarum mortium cauſas, aut ſceleri conſentiendum eſt, aut vindicta peccati, quæ non fit nocendi, ſed corrigendi ſtudio, etiam paterna tollenda, aut opera miſericordiæ cohibenda ſunt? Hæc cùm accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa, ne accidant, rectè factorum reprimere voluntatem. Sic etiam cùm intercedimus pro peccatore damnando, ſequuntur aliquando, quæ nolumus, ſive in ipſo, qui noſtrâ interceſſione liberatur, ut vel immaniùs impunita graſſetur audacia. ſubdita cupiditati, ingrata lenitati, atque unus morti ereptus plurimos necet, vel ipſo per beneficium noſtrum in melius commutato, moribúſque correcto, alius malè vivendo pereat, ſibíque hujus impunitate propoſitâ, talia vel graviora committat: non, ut opinor, hæc mala imputanda ſunt nobis, cùm intercedimus vobis, ſed potiùs illa bona, quæ, cùm id facimus, intuemur & volumus, id eſt,

commen-

commendatio manſuetudinis, ad conciliandam dilectionem verbo veritatis: & ut, qui liberantur à temporali morte, ſic vivant, ne in æternam, unde nunquam liberentur, incurrant. Prodeſt ergo & ſeveritas veſtra, cujus miniſterio quies adjuvatur & noſtra: prodeſt & interceſſio noſtra, cujus miniſterio ſeveritas tẽperatur & veſtra. Non vobis diſpliceat, quòd rogamini à bonis, quia nec bonis diſplicet, quod timemini à malis: nam hominum iniquitatem etiam Apoſtolus Paulus non tantum de judicio futuro, verumetiam de poteſtatibus veſtris ſecularibus terruit, aſſerens & ipſas ad diſpenſationem divinæ providentiæ pertinere. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt. Quapropter qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi judicium acquirunt. Principes enim non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illâ. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quòd ſi malum feceris, time: non enim fruſtra gladium portat: Dei enim miniſter eſt, vindex*

Rom 13.

dex in irâ ei qui malè agit. Ideóq; neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed & propter conſcientiam: ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum perſeverantes. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem honorem; nemini quicquam debeatis, niſi ut invicem diligatis. Hæc verba Apoſtoli utilitatem veſtræ ſeveritatis oſtendunt. Proinde ſicut dilectionem juſſi ſunt terrentibus debere, qui timent, ita dilectionem juſſi ſunt timentibus debere, qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, ſed omnia conſulendi charitate; & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur ultio cognitoris, ut nec interceſſoris religio contemnatur: quia & plectendo & ignoſcendo hoc ſolum bene agitur, ut vita hominum corrigatur. Quòd ſi tanta eſt perverſitas & impietas, ut ei corrigendæ nec diſciplina poſſit prodeſſe, nec venia, à bonis tamen, intentione atq; conſcientiâ, quam Deus cernit, ſive ſeveritate, ſive lenitate, non niſi officium dilectionis impleatur. Quod autem in epiſtolâ tuâ ſequitur, ubi dicis:

dicis: Verùm nunc, ut mores noſtri ſunt, & ſceleris pœnam cupiunt ſibi homines relaxari, & id, propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſſidere peſſimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omnino non prodeſt. Si enim res aliena, propter quam peccatum eſt, cùm reddi poſſit, non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur: ſi autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed, ut dixi, cùm reſtitui poteſt. Plerunque enim qui aufert, amittit, ſive alios patiendo malos, ſive ipſe male vivendo, nec aliud habet, unde reſtituat. Huic certè non poſſumus dicere, redde quod abſtuliſti, niſi cùm habere credimus & negare. Ubi quidem ſi aliquos ſuſtinet repente cruciatus, dum exiſtimatur habere, quod reddat, nulla eſt iniquitas: quia & ſi non eſt, unde luat ablatam pecuniam, meritò tamen, dum eam per moleſtias corporales redhibere compellitur, peccati, quo male ablata eſt, pœnas luit. Sed inhumanū non eſt etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum: non ad hoc, ut minimè reſtituantur aliena, ſed ne fruſtra homo in hominem ſæviat, ille præſertim, qui jam remiſit culpam, ſed quærit pecuniam, & ſi fraudari metuit, non expedit vindicari.

Deniq;

Deniq; in talibus cauſis, ſi perſuadere potuerimus, eos, pro quibus intervenimus, non habere quod poſcitur, continuò nobis eorum moleſtiæ relaxantur. Aliquando autem miſericordes & in ipſo dubio nolunt homini pro incertâ pecuniâ certa inferre ſupplicia. Ad hanc miſericordiam etiam nos provocare & exhortari decet: Melius enim, etiam ſi habet, amittis, quã, ſi non habet, aut excrucias, aut occidis. Sed pro iſtis magis apud eos, qui repetunt, quàm apud eos, qui judicant, intercedere convenit, ne ipſe videatur auferre, qui, cùm habet poteſtatem, non cogit reddere, quamvis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ne amittat humanitatem. Illud verò fidentiſſimè dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne malè ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem, quantùm honeſtè poteſt, ad reſtituendum non compellit, ſocium eſſe fraudis & criminis. Nam miſericordiùs opem noſtram talibus ſubtrahimus, quã impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adjuvat, ac non potiùs ſubvertit atque opprimit. Sed nunquid ideo nos aut exigere, aut ad exigendum tradere vel poſſumus, vel debemus? Agimus quantum epiſcopalis facultas datur, & humanum quidem nonnunquam, ſed maxime

xime ac ſemper divinum judicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus & male abſtuliſſe, &, unde reddant, habere, arguimus, increpamus, & deteſtamur, quoſdam clàm, quoſdam palam, ſicut diverſitas perſonarum diverſam videtur poſſe recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad majorem inſaniam concitari. Aliquando etiam, ſi res magis curanda non impedit, ſancti altaris communione privamus. Verùm ſæpe accidit, ut nos fallant, vel negando ſe abſtuliſſe, vel affirmando ſe, unde reſtituant, non habere. Sæpe etiam & vos fallimini putando, vel nos non agere, ut reddant, vel ipſos habere, unde reddant: & omnes, aut penè omnes homines amamus noſtras ſuſpiciones vel vocare, vel exiſtimare cognitiones, quando credibilibus rerum ſignis movemur, cùm credibilia nonnulla ſint falſa, ſicut incredibilia nonnulla ſunt vera. Ideo quoſdam commemorans, qui & ſceleris pœnam ſibi cupiunt relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſſidere, addidiſti: Pro his quoque interveniendum putat ſacerdotium veſtrum. Fieri enim poteſt, ut tu ſcias, quod ego neſcio, & propterea putem pro aliquo interveniendum; quòd me fallere potuit, cùm te non potuerit, ut

ego

ego cum non credam poſſidere, quod tu poſſidere nôſti. Ita fit, ut cùm de reo ſententia non una ſit noſtra, neutri tamen noſtrûm placeat, quòd res non redditur aliena. De homine, ut homines, diverſa ſentimus, ſed in ipsâ juſtitiâ ſimul ſumus. Eo modo etiam fieri poteſt, ut quod ſcio aliquem non habere, hoc cum tu habere non certiſſimè teneas, ſed credibiliter ſuſpiceris, & ob hoc tibi videar intervenire pro eo, qui & ſceleris pœnam ſibi cupiat relaxari, & id, propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſſidere. Ad ſummam igitur neque apud tales, ſi qui reperiuntur, qualem te eſſe gaudemus, neque apud ipſos, qui magno ſtudio aliena ac nihil profutura, multúmque etiam periculoſa ac perniicioſa petunt, neq; apud cor meum, cui teſtis eſt Deus, auſim dicere, ſentire, decernere, intervemiendum eſſe pro aliquo, ut quod ſcelere abſtulit, ſceleris impunitate poſſideat: ſed ut remiſſâ injuriâ, quod injurioſè abſtulit, reddat, ſi tamen habet, quod abſtulit, vel aliud, unde illud reſtituat. Non ſanè quicquid ab invito ſumitur, injurioſè aufertur. Nam pleriq; nec medico volunt reddere honorem ſuum, nec operario mercedem, nec tamen hæc qui ab invito accipiunt, per injuriam accipiunt, quæ potiùs per injuriam non darentur.

rentur. Sed non ideo debet judex vendere juſtum judicium, aut teſtis verum teſtimonium, quia vendit advocatus juſtū patrocinium, & jurisperitus verum conſilium. Illi enim inter utranque partem ad examina adhibentur: iſti ex unâ parte conſiſtunt. Cùm autem judicia, & teſtimonia, quæ nec juſta, nec vera vendenda ſunt, iniqua & falſa venduntur, multo ſceleratiùs utique pecunia ſumitur, quia ſcelerate etiam quamvis à volentibus datur. Ille tamen ſolet tanquam malè ſibi ablatam pecuniam repetere, qui juſtum judicium emit: quoniam venale eſſe non debuit. Qui verò pro iniquo judicio dedit, vellet quidem repetere, niſi timeret, vel puderet emiſſe. Sunt aliæ perſonæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non inſolenter accipiunt, ſicut officialis, & à quo amovetur, & cui admovetur officium, ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent, data per tolerabilem conſuetud nem non ſolent, magíſq; reprehendimus, qui talia inuſitatè repetiverunt, quàm qui ea de more ſumpſerunt: quoniam multæ neceſſariæ perſonæ rebus humanis, vel invitantur hujuſmodi commodis, vel tenentur. Iſti ſi viam vitæ mutaverint, aut excellentioris conſcenderint ſanctitatis gradum, faciliùs ea,

quæ

quæ hoc modo acquiſierunt, tanquam ſua pauperibus largiuntur, quàm eis, à quibus accepta ſunt, tanquam aliena reſtituant. Qui verò contra jus ſocietatis humanæ, furtis, rapinis, calumniis, oppreſſionibus, invaſionibus abſtulerit, reddenda potiùs quàm donanda cenſemus, Zachæi publicani Evangelico exemplo, qui cum hoſpitio Dominum ſuſcepiſſet, in vitam ſanctam repente mutatus, *Dimidiū, inquit, rerum mearum do pauperibus, & ſi cui aliquid abſtuli, quadruplum reddo.* Veruntamen ſi juſtitia ſynceriùs conſulatur, juſtiùs dicitur advocato: Redde quod accepiſti, quando contra veritatem ſtetiſti, iniquitati affuiſti, judicem fefelliſti, juſtam cauſam oppreſſiſti, de falſitate viciſti, (quod vides multos honeſtiſſimos & diſertiſſimos viros, non ſolùm impunè, verùm etiam glorioſè videri ſibi committere) quàm cuiquam in quolibet officio militanti, Redde quod accepiſti, quando jubente judice cuicunque cauſæ neceſſarium hominem tenuiſti, ne reſiſteret, vinxiſti, ne fugeret, incluſiſti, poſtremò aut permanente lite exhibuiſti, aut finitâ dimiſiſti. Sed illud cur advocato non dicatur, in promptu eſt, quia ſcilicet ita non vult homo repetere, quod patrono, ut male vinceret, dedit: ſicut non vult reddere, Lucæ 19.

dere, quod ab adverſario, cùm malè vicisſet, accepit. Quis tandem advocatus, aut ex advocato ita vir optimus facilè reperitur, qui ſuſcepto ſuo, dicat; Recipe quod mihi, cùm tibi malè adeſſem, dediſti, & redde adverſario tuo, quod me agente inique, abſtuliſti? Et tamen, quem prioris non rectæ vitæ rectiſſimè pœnitet, et iā hoc facere debet, ut ſi ille, qui iniquè litigavit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, ejus tamen iniquitatis nolit iſte habere mercedem: niſi forte reſtituendū eſt alienum, quod per furtum clanculo aufertur, & reſtituendum non eſt alienum, quod in ipſo foro, ubi peccata puniuntur, decepto judice, & circumventis legibus obtinetur? Quid dicam de uſuris, quas etiam ipſæ leges & judices reddi jubent? An crudelior eſt, qui ſubtrahit aliquid, vel eripit diviti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque hujusmodi malè utique poſſidentur, & vellem, ut reſtituerentur, ſed non eſt, quo judice repetantur. Iam verò ſi prudenter intueamur, quod ſcriptum eſt: Fidelis hominis totus mundus divitiarum eſt, infidelis autem nec obolus: nónne omnes, qui ſibi videntur gaudere licitè conquiſitis, eisque uti neſciunt, aliena poſſidere convincimus? Hoc enim certe alienum non eſt,

quod

quod jure poſſidetur: hoc autem jure, quod juſtè; & hoc juſtè, quod bene. Omne igitur quod malè poſſidetur, alienum eſt: malè autem poſſidet, qui malè utitur. Cernis ergo quàm multi debeant reddere aliena, ſi vel pauci, quibus reddantur, reperiantur: qui tamen ubi ſunt, tanto magis iſta contemnunt, quanto ea juſtiùs poſſidere potuerunt. Iuſtitiam quippe & nemo male habet, & qui non dilexerit, non habet. Pecunia verò & à malis malè habetur, & à bonis tanto meliùs habetur, quanto minus amatur. Sed inter hæc toleratur iniquitas malè habentium, & quædam inter eos jura conſtituuntur, quæ appellantur civilia, non quòd hinc fiat, ut bene utentes ſint, ſed ut malè utentes minùs moleſti ſint: donec fideles & pii, quorum jure ſunt omnia, qui vel ex illis fiunt, vel inter illos tantiſper viventes, malis eorum non obſtringuntur, ſed exercentur, perveniant ad illam civitatem, ubi hæreditas æternitatis eſt, ubi non habet niſi juſtus locum, non niſi ſapiens principatum, ubi poſſidebunt, quicunque ibi erunt, verè ſua. Sed tamen etiam hîc non intercedimus, ut ſecundùm mores, legéſque terrenas non reſtituantur aliena: quamvis placabiles vos velimus malis, non ut placeant, vel permaneant mali, ſed quia ex

illis fiunt, quicunque fiunt boni; & ſacrificio miſericordiæ placatur Deus, quem niſi propicium haberent mali, nulli eſſent boni. Diu eſt, quòd occupationibus tuis loquendo videor onerofus, cùm tibi homini acuto & docto citò ſolvi potuerit quod quærebas. Iam dudum autem finire deberem, ſi te tantùm ſcirem fuiſſe lecturum, quod flagitaſti ut reſcriberem. Felix in Chriſto vivas fili chariſſime.

DOCUMENTUM XXI.

Iuſtitiam in corrigendo, puniendoque miſericordiâ temperandam.

EPISTOLA CCLIV.

DOmino eximio, meritóque honorabili, ac ſuſcipiendo fratri Nectario Auguſtinus in Domino ſalutem. Legi literas benignitatis tuæ, quibus mihi longè poſtea reſpondiſti, quàm meas ad te perferendas dedi. Nam ego reſcripſeram, cùm adhuc vobiſcum eſſet, neque navigâſſet ſanctus frater, & coëpiſcopus meus Poſſidius. Has autem, quas mei causâ illi dignatus es reddere, accepi VI. Cal. April. poſt menſes fermè octo, quàm ſcripſe-

ſcripſeram. Cur ergo ad te tam ſerò mea ſcripta pervenerint, aut tua ad me, prorſus ignoro. Niſi forte modo reſcribere prudentiæ tuæ placuerit, quod facere ante contempſeras. Hoc ſi ita eſt, miror unde ſit. An aliquid audîſti, quod nos adhuc latet, fratrem meum Poſſidium adversùs cives tuos, quos, pace tuâ dixerim, multo ſalubriùs diligit ipſe, quàm tu, quò plectantur ſeveriùs, impetrâſſe? Nam hoc & epiſtola tua te metuere indicat, cùm admones, ut mihi ante oculos conſtituã, qualis illa ſit ſpecies Civitatis, ex qua ad ſupplicium ducendi extrahuntur. Quæ ſit matrum, quæ conjugum, quæ liberorum, quæ parentum laniatio. Quo pudore ad patriam venire poſſint liberati, ſed torti; quos renovet dolores aut gemitus conſideratio vulnerum, & cicatricum. Abſit, ut iſta cuiquam inimicorum noſtrorum vel per nos, vel per quemquã ut ingerantur, inſtemus; ſed, ut dixi, ſi aliquid tale ad te fama pertulit, apertiùs ediſſere, ut noverimus, vel quid agere, ne iſta fiant, vel quid hæc credentibus reſpondere debeamus. Literas meas potiùs intuere, quibus te reſcribere piguit; illic enim ſatis expreſſi animum noſtrum, ſed, ut opinor, oblitus quid tibi reſcripſerim, omnino mihi alia longè diverſa, & diſſi-

milia retuliſti. Quippe quaſi recordatus, quod in literis meis poſui, hoc tuis inſerviſti, quod omnino non poſui. Poſtremum enim fuiſſe in literis meis dicis, non caput, aut ſanguinem in Eccleſiæ poſtulari vindictam, ſed rebus, quibus maximè metuunt, ſpoliandos. Deinde oſtendens quantum ſit hoc mali, adjungis, atque contexis: niſi te opinio fallit, arbitrari, gravius eſſe, ſpoliari facultatibus, quàm occidi. Atque ut apertius exponas, de quibus facultatibus dixeris, pergis atque addis, me frequentatum in literis noſſe, quòd mors malorum omnium aufert ſenſum, egeſtoſa autem vita æternam pariat calamitatem. Deinde concluſiſti, gravius eſſe in malis vivere, quam mala morte finire. Et ego quidem nec in noſtris, ad quas me ſeriùs fateor animum applicuiſſe, quàm vellem, nec in veſtris, quas ab ineunte ætate didici, literis uſpiam legiſſe recolo, quòd egeſtoſa vita æternam pariat calamitatem. Nam nec unquam eſt laborioſa paupertas, & eſt aliquanta reſtrictio, atque coërcitio peccatorum. Ac per hoc non eſt metuendum, ne cuiquam poſt hanc brevem vitam hoc ad æternam valeat animæ calamitatem, quòd pauper hîc vixerit, & in hac ipsâ, quam in terris degimus, nullo modo ulla calamitas æterna

eſſe.

eſſe poterit, cum eadem vita æterna eſſe non poſſit, quæ nec ſaltem diuturna eſt, ad quamlibet ætatem, ſenectutémq; pervenerit. Hoc enim potiùs in illis legi, quoniam vita ipſa, qua fruimur, brevis eſt, in qua tu arbitratris, & frequentatum in literis jam mones, æternam eſſe poſſe calamitatem, mortem autem malorum omnium eſſe finem. Habent quidem veſtræ literæ, ſed nec ipſæ omnes; Epicureorum eſt quippe iſta ſententia, & ſi qui alii mortalem animam putant. At illi, quos Tullius quaſi conſulares Philoſophos appellat, quòd eorum magni pendat authoritatem, quoniam cùm extremum diem fungimur, non extingui animam, ſed emigrate cenſent, & ut merita quoq; ejus aſſerunt, ſeu bona, ſeu mala, vel ad beatitudinem, vel ad miſeriam permanere. Hoc congruit & literis ſacris, quarum me cupio literatorem. Malorum ergo finis eſt mors, ſed in eis, quorum caſta, pia, fidelis, innocens vita: non in eis, qui temporalium nugarum & vanitatum cupiditate flagrantes, & cùm hîc ſibi felices videntur, ipſa voluntatis pravitate miſeri convincuntur, & poſt mortem graviores miſerias non habere tantùm, verùm etiam ſentire coguntur. Hæc ergo cum & veſtris quibusdam, quas honorabiliùs ha-

betis, & noſtris omnibus literis frequentetur, ô bone dilector etiam terrenæ patriæ tuæ, luxurioſam vitam time civibus tuis, non egeſtoſam: aut ſi egeſtoſam times, illam potiùs egeſtatem mone devitandam, quæ magnâ licet rerum terrenarum proſperitate circumfluat, eis tamen inſatiabiliter inhiando, ut veſtrorum ipſorum verbis utar authorum, neque copiâ, neque inopiâ minuitur. Veruntamen in illis, quibus reſpondiſti, literis meis inimicos Eccleſiæ cives tuos nec illâ egeſtate dixi emendandos, ubi neceſſaria naturæ deſunt, ſeu cui ſuccurrit miſericordia, de quâ nobis etiam præſcribendum putâſti, quòd operum noſtrorum hoc indicet ratio, quibus pauperes ſuſtinemus, morbidos curatione relevamus, medicinam afflictis corporibus adhibemus. Quanquam & ſic egere utilius ſit, quàm ad ſatiandam nequitiam rebus omnibus abundare. Sed abſit, ut ego illâ coërcitione ad hanc ærumnam eos, de quibus agimus, redigendos eſſe cenſuerim. Recenſe epiſtolam meam, ſi tamen dignam habuiſti, ſi non quam relegeres, cum ei eſſet reſpondendum, ſaltem quam ita reponeres, ut tibi jubenti, cum volueris, proferretur, & attende quid dixerim. Hoc profectò invenies, cui te non reſpondiſſe, quantùm

exiſtimo,

exiſtimo fatearis. Nam ex epiſtola illâ mea verba nunc infero. Non præterita, inquam, vindicando paſcere iram noſtrã ſtudemus, ſed miſericorditer in futurum conſulendo ſatagimus. Habent homines mali, ubi & per Chriſtianos, non ſolùm manſuetè, verùm etiam utiliter, ſalubritérque plectantur. Habent enim quòd corpore incolumes vivunt, habent, unde vivunt: habent, unde malè vivunt. Duo prima ſalva ſint, ut, quos pœniteat, ſint. hoc optamus, hoc, quantùm in nobis eſt, etiam impensâ operâ inſtamus. Tertium verò ſi Dominus voluerit tanquam putre, noxiúmque reſecare, valde miſericorditer puniet. Hæc verba mea ſi recenſuiſſes, cum mihi reſcribere dignareris, non ſolùm de morte, ſed & de damnis corporalibus evitandis eorum, non nos invidioſiùs, quàm officioſiùs rogandos putares, quorum dixi velle nos ſalvum eſſe, quòd incolumes corpore vivunt. Nec egeſtoſam vitam, ut victu indigeant ab aliis impartito, per nos eis utique formidares, quorum & illud ſecundum dixi velle nos ſalvum, quòd habent, unde malè vivunt, id eſt, ut nihil aliud dicam, unde falſorum Deorum argentea fabricavêre ſimulachra, pro quibus vel ſervandis, vel adorandis, vel ſacrilego ritu adhuc colendis, uſque

ad Eccleſiæ Dei proſiliatur incendium, & religioſiſſimorum pauperum ſuſtentacula infelici vulgo diripienda præbeantur, ſanguiſque fundendus, tu, qui tuæ conſulis civitati, quare metuis reſecari? ne omnimodè impunita pernicioſa nutriatur, & roboretur audacia? Hoc nobis ediſſere, hoc doce circumſpectâ diſputatione, quid mali ſit? Diligenter attende quod dicimus, ne id, quod vobis dicimus, velut ſpecie petendi, quodamodo accuſatione obliquâ objicere videaris. Sint honeſti cives tui, probis moribus, non ſuperfluis facultatibus. Non eos volumus ad aratrum Quintii, & ad Fabricii focum per nos ullâ coërcitione perduci. Qua paupertate illi Romanæ Reip. principes non ſolùm non viluerunt civibus ſuis, ſed ob eam fuerunt præcipuè chariores, & patriæ gubernandis opibus aptiores. Ne illud quidem optamus, aut agimus, ut patriæ tuæ divitibus, illius Rufini bis Conſulis argenteulus decerpendo remaneat: quod tunc laudabiliter ſevera cenſura adhuc reſecandum, tanquam vitium indicavit. Tantùm nos conſuetudo decoloris ætatis nimiùm marcidas animas mitiùs contrectare perſuadet, ut manſuetudini Chriſtianæ, quod illis cenſoribus juſtum viſum eſt, nimium videatur. Et vides quàm multum interſit, utrùm

utrùm jam punienda culpa ſit, tantum habere, an propter alias graviſſimas culpas, ut tantum quis habeat, permittere. quod tunc jam fuit peccatum, nunc volumus ſit ſaltem pœna peccati. Sed eſt quod fieri poſſit & debeat, ut nec usque ad iſta progrediatur ſeveritas, nec nimis ſecura lætetur, & debachetur impunitas, & imitationis exemplum ad graviſſimas & occultiſſimas pœnas infelicibus proponatur. Saltem concede, ut nimiùm ſuperfluis ſuis timeant, qui neceſſaria noſtra incendere ac vaſtare moliuntur. Liceat & hoc beneficium tribuere inimicis noſtris, ut, dum metuunt rebus, quas noxium non eſt amittere, quod ſibi noxium eſt, non conentur admittere. Neque enim hæc dicenda eſt vindicta peccati, ſed tutela conſilii: non eſt hoc irrogare ſupplicium, ſed ab excipiendo ſupplicio communire. Quisque imprudentem cum aliquo ſenſu doloris privat, ne ſupervacuis ſceleribus aſſuefactus pœnas atrociſſimas pendat: puero capillos vellit, ne ſerpentibus plaudat: atque ita, unde moleſta dilectio eſt, nullum membrum læditur, unde autem deterret, ſalus & vita periclitatur. Non tunc benefici ſumus, cum id, quod à nobis petitur, facimus, ſed cum id facimus, quod non obſit petentibus. Nam pleráq;

non dando proſumus, & noceremus, ſi dediſſemus; unde illud proverbium: Nec puero gladium. Tu verò, inquit Tullius ne unico quidem filio. Quò enim quenquam magis diligimus, eò minùs ei debemus, in quibus magno periculo peccatur, committere. Et de divitiis, niſi fallor, cum hæc loqueretur, agebat. Proinde quæ periculosè malè utentibus committuntur, ſalubriter etiam plerunque detrahuntur. Medici cum vident ſecandam, urendamque putredinem, ſæpe adversùs multas lachrimas miſericorditer obſurdeſcunt. Si, quoties parvuli, vel etiam grandiuſculi veniam peccantes deprecati ſumus, toties à parentibus, vel magiſtris accepiſſemus, quis noſtrum tolerandus creviſſet? quis aliquid utile didiciſſet? providenter iſta, non crudeliter fiunt. Ne, quæſo, in hac causâ nihil aliud intendas, niſi quemadmodum apud nos efficias, quod rogaris à tuis. Omnia verò diligenter conſidera. Si præterita negligis, quæ fieri jam infecta non poſſunt, aliquantum proſpice in poſterum. Non quid cupiant, qui te rogant, ſed quid eis expediat, prudenter attende. Non ſanè fideliter eos amare convincimur, ſi hoc ſolùm intuemur, ne, non faciendo quod poſcunt, minuatur, quòd amamur ab eis. Et ubi eſt,
quod

quod & veſtræ literæ illum laudant patriæ rectorem, qui populi utilitati magis conſulat, quàm voluntati? Nihil intereſt, inquis, quale videatur eſſe peccatum, cùm indulgentia poſtulatur. Rectè hoc diceres, ſi de puniendis, non de corrigendis hominibus ageretur. abſit enim à corde Chriſtiano, ut libidine ulciſcendi ad pœnam cujusquam rapiatur. Abſit ut in dimittendo peccatum aut non præveniat preces rogantis, aut certè non continuò ſubſequatur. Sed hoc utique, ne oderit hominem, ne malum pro malo retribuat, ne nocendi inflammetur ardore, ne vindictâ etiam lege debitâ paſci deſideret; non autem ne conſulat, ne proſpiciat, ne compeſcat â malis. Fieri enim poteſt, ut vehementiùs adverſando, emendationem quisque negligat hominis, quem graviùs odit: & nonnullâ moleſtiâ reddat coërcendo meliorem, quem maximè diligit. Nam & pœnitentia, ſicut ſcribis, impetrat veniam, & purgat admiſſum; ſed illa, quæ in verâ religione agitur, quæ futurum judicium Dei cogitat: non illa, quæ ad horam hominibus aut exhibetur, aut fingitur, non ut à delicto anima purgetur in æternum, ſed ut interim â præſenti metu moleſtiæ vita citò peritura liberetur. Hinc eſt quod Chriſtianis confitentibus

atque deprecantibus, qui delicto illo fuerant implicati, vel non ſuccurrendo arſuſæ Eccleſiæ, vel de ſceleratiſſimis rapinis aliquid auferendo, pænitentiæ dolorem fructuoſum eſſe credidimus, eiſque ad correctionem ſufficere exiſtimavimus, quòd ineſt cordibus eorum fides, qua conſiderare poſſent, quid de divino judicio formidare deberent. Quæ autem pænitentia ſanare poteſt eos, qui fontem ipſum indulgentiæ non ſolùm agnoſcere negligunt, verùm etiam irridere, ac blaſphemare non deſinunt, & contra hos tamen inimicitias in corde non retinemus, quod illi patet, ac nudum eſt, cujus & in præſenti, & in futurâ vitâ & timemus judicium, & ſperamus auxilium. Sed arbitramur nos etiam pro ipſis aliquid providere, ſi homines, qui Deum non timent, aliquid timeant, quo non eorum lædatur utilitas, ſed vanitas caſtigetur: ne ab eis Deus ipſe, quem ſpernunt, noxiâ ſecuritate audacioribus factis graviùs offendatur, & ne aliis ad imitandum, eadem ipſa ſecuritas multò pernicioſiùs proponatur. Denique pro quibus abs te rogamur, nos pro illis Deum rogamus, ut eos ad ſe convertat, ut fide mundans corda eorum, veracem ac ſalubrem agere pœnitentiam doceat. Ecce quantò eos, quibus nos ar-

bitraris

bitraris iraſci, pace tuâ dixerim, ordinatiùs quàm tu, utiliúſq; diligimus, pro quibus & ad evitāda tantò majora mala, & ad cōſequēda tantò majora bona, deprecamur. Quos etiā tu, ſi ex Dei cæleſti munere, nō ex hominū terreno more diligeres, ſinceritérq; mihi reſcriberes, quòd, cùm te ad exuperantiſſimi Dei cultū, religionémque compellerem, libenter audieris, non ſolùm hæc eis optares, ſed eis ad hæc ipſe præires. Sic omne apud nos tuæ petitionis negotiū cum magno & ſano gaudio finiretur. Sic illā cæleſtem patriā, quam cùm intuendam eſſe ſuaderem, libens te accepiſſe dixiſti, ex hujus etiam, quæ te carnaliter genuit, verâ & piâ dilectione promereteris, verè conſulens tuis, non ad vanitatem lætitiæ temporalis, nec ad impunitatem pernicioſiſſimam ſceleris, ſed ad gratiam ſempiternæ felicitatis. Habes expoſitas in hâc cauſâ cogitationes, & vota pectoris mei. Quid autem lateat in conſilio Dei, fateor, homo ſum, neſcio. Sed certiſſimè ſcio, quidquid illud eſt, id eſſe juſtius, atque ſapientius, & firmiſſimè ſtabilitum incomparabili excellentiâ præ omnibus mentibus hominum. Verum eſt quippe quod legitur in libris noſtris: *multæ cogitationes ſunt in corde viri, conſilium autem Domini manet in æternū.*

Proin-

Proinde quid tempus afferat, quid nobis facultatis, aut difficultatis oriatur, quid poſtremò voluntatis ex rerum præſentiū vel correctione, vel ſpe ſubitò poſſit exiſtere: utrùm Deus ſic indignetur hîs factis, ut eâ, quam petunt, impunitate, magis ſeveriúsque puniantur, an illo modo, quo magis placet, coërcendos miſericorditer judicet, an aliquâ duriore, ſed ſalubriore eorum præcedente correctione, nec ad hominum, ſed ad ſuam miſericordiam veraci converſione, quidquid terroris præparabatur, avertat, & convertat in gaudium, jam novit, nos autem ignoramus. Quid ergò hîc ante tempus inter nos ego, & Præſtantia tua fruſtra laboremus? Seponamus paululùm curam, cujus hora non eſt; &, quod ſemper inſtat, ſi placet, agamus. Nullum enim tempus eſt, quo non deceat & oporteat agere, unde Deo placere poſſimus, quod in hac vitâ usq; ad eam perfectionem impleri, ut nullum omninò peccatum inſit in homine, aut non poteſt, aut fortè difficillimum eſt. Inde præciſis omnibus dilationibus, ad illius gratiam confugiendum eſt, cui veriſſimè dici poteſt, quòd carmine adulatorio neſcio cui nobili dixit, qui tamen ex Cumæo, tanquam ex Prophe-

prophetico carmine ſe accepiſſe confeſſus eſt:

Te duce nulla manent ſceleris veſtigia noſtri,

Irrita perpetuâ ſolvent formidine terras.

Hoc enim duce, ſolutis omnibus dimiſſisque peccatis, hâc viâ ad cæleſtem patriam pervenitur, cujus habitatione, cum eam tibi amandam, quantùm potui, commendarem, admodum delectatus es. Sed quia dixiſti, quod omnes eam leges diverſis viis, & tramitibus appetant, vereor ne fortè, cùm putas etiam illam viam, in qua nunc conſtitutus es, eò tendere, pigrior ſis ad eam tenendam, quæ illuc ſola perducit. Sed rurſus verbum, quod poſuiſti, diligenter attendens, videor mihi tuam non imprudenter aperire ſententiam; neque enim dixiſti: quam omnes leges diverſis viis, & tramitibus aſſequuntur, aut oſtendunt, aut inveniunt, aut ingrediuntur, aut obtinent, aut aliquid ejusmodi, ſed dicendo, *appetunt*, librato verbo, atque perpenſo, non adeptionem ſignificâſti, ſed adipiſcendi cupiditatem. Ita nec illam, quæ vera eſt, excluſiſti, nec alias, quæ falſæ ſunt, admiſiſti; & illa quippe appetit, quæ perducit, nec perducit omnis, quæ hoc appetit, quò quisquis perducitur, ſine ullâ dubitatione beatus

eſt.

Beati autem omnes eſſe volumus, hoc eſt, appetimus, nec tamē omnes, quod volumus, hoc eſt, quod appetimus, adipiſcimur. Ille ergò adipiſcitur, qui viam tenet, non ſolū quâ id appetit, ſed quâ etiã pervenitur, relinquēs alias in itineribus appetendi, ſine fine adipiſcendi. Quoniã nec error eſſet, ſi nihil appeteretur, nec ſi appetita veritas teneretur. Si verò diverſas vias ita dixiſti, ut non intelligamus adverſas, ſicut dicimus diverſa præcepta, quæ tamen omnia bonam ædificent vitam, alia de caſtitate, alia de patientiâ, alia de fide, alia de miſericordiâ, & ſi quæ ſunt præterea, non ſolùm appetitur viis & tramitibus ita diverſis illa patria, verùm etiam reperitur. Nam & in ſcripturis ſanctis &
Pſ. 50. viæ leguntur, & via: viæ, ſicut illud eſt: *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te*
Pſ. 85. *convertentur*: via, ſicut illud: *Deduc me in viâ tuâ, & ambulabo in veritate tuâ.* Non aliæ illæ, alia iſta, ſed omnes una, de
Pſ. 24. quibus alio loco eadem ſancta ſcriptura dicit: *Vniverſa via Domini miſericordia & veritas.* Quæ ſi diligenter conſiderentur, copioſum pariunt ſermonem, intellectúmque ſuaviſſimum, quod ſi opus fuerit, in tempus aliud differam. Nunc autem quod ſatis eſſe arbitror, pro ſuſcepto officio reſcribendi Præſtantiæ tuæ, quoniam Chriſtus dixit: *Ego ſum via*, in

illo quærenda eſt miſericordia & veritas, ne ſi alibi quæſierimus, erremus, tenentes appetentem viam, ſed non etiam perducentem. Velut ſi hanc ipſam tenere vellemus, unde quiddam commemorâſti, *omnia peccata eſſe paria*, nónne ab illâ patriâ veritatis, & beatitatis nos longè exules mitteret? Quid enim abſurdius, quid inſanius dici poteſt, quàm ut ille, qui aliquando immoderatiùs riſerit, & ille, qui patriam truculentiùs incenderit, peccâſſe judicentur æqualiter? Quam quidem tu ex quorundam Philoſophorum opinione, non diverſam viam, quæ tamen ducat ad cæleſtem habitationem, ſed planè perverſam, quæ ducit ad pernicioſiſſimum errorem, non pro tuo ſenſu, ſed pro cauſâ civium tuorum adhibendam putâſti, ut ſic ignoſcamus eis, quorum ſævientium ignibus arſit Eccleſia, quemadmodum ignoſceremus, ſi ab eis aliquo petulanti convicio appeteremur. Sed quemadmodum id adſtruxeris vide, ſi, ut quibusdam, inquis, Philoſophiis placet, omnia peccata paria ſunt, indulgentia omnibus debet eſſe communis. Deinde cum quaſi moliris oſtendere omnia paria eſſe peccata, ſubjungis, & dicis: *petulantiùs locutus eſt aliquis, peccavit; convitia aut crimina ingeſſit, æquè peccavit.* Hoc non eſt doce-

re,

re, ſed id, quod perverſè ſentitur, ſine ullâ documentorum adſtructione proponere. Ad hoc enim, quod dicis, *æquè peccavit*, citò reſpondetur, non æquè peccavit. Exigis fortaſſis ut probem; quid enim tu, quòd æquè peccaverit, jam probâſti? An illud, quod jungis, audiendum eſt? *Aliena quiſque diripuit, inter delicta numeratur.* Hîc jam etiam tu ipſe verecundatus es; puduit enim te dicere, quòd peccavit æqualiter, ſed, inter delicta, inquis, numeratur. Non autem ibi quæſtio eſt, utrùm & hoc inter delicta numeretur, ſed utrùm hoc illi delicto æqualitate jungatur. Aut ſi propterea ſunt paria, quia utraque delicta ſunt, mures & elephanti pares erunt, quia utráque ſunt animalia: muſcæ & aquilæ, quia utráque volatilia. Adhuc etiam progrederis, & conjectas: *Loca profana, ſacráque violavit, non eſt ab indulgentiâ ſecernendus.* Hîc ſanè de violatis ſacris locis, ad facinus tuorum civium perveniſti. Verùm locutioni petulanti, nec tu ipſe id coæquâſti, tantummodo eis petîſti indulgentiam, quæ rectè petitur à Chriſtianis propter abundantem miſerationem, non propter peccatorum parilitatem. Ego autem ſuprà poſui ſcriptum in literis noſtris: *Univerſa via Domini miſericordia & veritas.* Conſequentur

tur itaque miſericordiam, ſi non oderint veritatem; quæ non quaſi æquè peccantibus, acſi petulantiùs fuiſſent locuti, ſed de ſcelere immaniſſimo, atque impio rectè pœnitentibus Chriſtiano jure debetur. Tu verò vir meritò laudabilis, ne quæſo, iſta paradoxa Stoicorum ſectanda doceas Paradoxum tuum, quem tibi optamus verâ pietate, ac felicitate grandeſcere. Nam quid generoſus adoleſcens ſapere iniquiùs, & tibi ipſi periculoſiùs poteſt, quàm ſi convitio in quemlibet extraneum jaculato, non dico parricidium, ſed ipſum in patrem convitium coæquaverit? Convenienter itaque apud nos pro civibus tuis agis, ingerendo nobis miſericordiam Chriſtianorum, non duritiam Stoicorum, quæ cauſæ à te ſuſceptæ non modò nihil ſuffragatur, verùm etiam multùm adverſatur; nam ipſam miſericordiam, quam ſi non habeamus, nullâ tuâ petitione, nullis illorum precibus flecti poterimus, in vitio Stoici ponunt, eámq; à ſapientis animo penitus expellunt, quem prorſus ferreum, & inflexibilem volunt. Melius itaque tibi occurreret de tuo Cicerone, quod diceres; qui Cæſarem laudans, *Nulla*, inquit, *de virtutibus tuis admirabilior, vel gratior miſericordiâ eſt.* Quantò magis debet ea in Eccleſiis præva-

prævalere, quando eum ſequuntur, qui dixit: *Ego ſum via*; & legunt: *Vniverſæ viæ Domini miſericordia & veritas.* Noli ergo metuere, innocentibus ne moliamur exitium, qui nec nocentes volumus ad dignum ſupplicium pervenire, prohibente nos illâ miſericordiâ, quam in Chriſto cum veritate diligimus. Sed qui vitiis nutriendis parcit, & favet, ne contriſtet peccantium voluntatem, tam non eſt miſericors, quàm qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem, & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum. Serva ergo tempori opportuno, quod apud nos agas pro his hominibus, in quorum dilectione, da veniam, non ſolùm nos minimè præcedis, ſed nec adhuc ſequeris; & reſcribe potiùs, quid te de hac viâ moveat, quam tenemus, & in quâ nobiſcum ad ſupernam patriam, quâ te delectari novimus & gaudemus, ut gradiaris, inſtamus. Cives autem carnalis patriæ tuæ, etſi non omnes, ſed quoſdam innocentes quidem dixiſti; veruntamen quod relectâ illâ epiſtolâ meâ debes advertere, non defendiſti. Quorum non flores, ſed ſpinas nos ſenſiſſe cùm dicerem, reſpondens ad illud, quod ſcripſeras, florentem te cupere patriam relinquere,

jocari

jocari me putâſti. Hoc ſcilicet in malis tantis libeat! ita eſt prorſus; fumant adhuc ruinæ incenſæ Eccleſiæ, & in eâ cauſâ nos jocamur! Et ego quidem, quamvis innocentes illîc mihi non occurrerent, niſi qui aut abſentes fuerunt, aut mala illa perpeſſi ſunt, aut nullis ad prohibendum viribus, vel authoritate valuerunt, tamen nocentiores à minus nocentibus in reſcribendo diſtinxi, aliámque cauſam poſui eorum qui timuerunt offendere potentes inimicos Eccleſiæ, aliam eorum, qui hoc committi voluerunt, aliam eorum, qui commiſerunt; nihil agi de immiſſoribus volens, quia hoc ſine tormentis corporalibus à propoſito noſtro abhorrentibus, fortaſſe non poteſt inveniri. Stoici autem tui omnes æqualiter nocentes eſſe concedunt, quibus placet omnia paria eſſe peccata; qui etiam duritiam ſuam, quâ miſericordiam vituperant, huic ſententiæ ſociantes, nullo modo cenſent omnibus pariter ignoſcendum, ſed omnes pariter eſſe puniendos. Remove ergo illos, quàm longiſſimè potes, à patrocinio cauſæ iſtius, & opta potiùs, ut tanquam Chriſtiani agamus, ut, ſicut optamus nos, in Chriſto eos, quibus parcimus, acquiramus, ne perniciosâ illis diſſolutione parcamus.

Deus

inſinuaturam. Ecce feci, quod te voluiſſe, quamvis non per te, comperi, ne viderer tibi oſtium fiduciæ inhumaniter claudere: ſupereſt ut promas ipſa, ſi quid ex me quærendum putas. Aut enim ſcio, quod inquiſieris, & non negabo: Aut ita neſcio, ut nullo fidei, ſalutiſque detrimento neſciam; & de hoc etiam teipſam, ſi potuero, faciam redditâ ratione ſecuram: Aut certè ſi & neſcio, & tamen ſciendum eſt, vel impetrabo à Domino, ne tibi deſim; nam ſæpe officium impertiendi, meritum eſt accipiendi: vel ita tibi reſpondebo, ut noveris pro hac ipſa re, quam pariter neſcimus, ad quem pulſare debeamus. Hæc ideo prælocutus ſum, ne te pro certo ſperes, quicquid à me quæſiveris, audituram, & cùm hoc non provenerit, audacter potiùs, quàm prudenter me feciſſe arbitreris, quòd tibi quærendi, ſi quid voles, facultatem dedi. Hoc enim feci non doctor perfectus, ſed cum docendis perficiendus, Domina eximia, meritóque honorabilis in Chriſto, ac ſuſcipienda filia. Equidem etiam in iis rebus quas utcunque ſcio, magis te cupio eſſe ſcientem, quàm ſcientiæ noſtræ indigentem. Neque enim, ut quod ſcimus, doceamus, aliorum ignorantiam optare debemus. Multò quippe melius omnes ſumus dociles Deo, quod

utique

utiq; in illâ ſupernâ patriâ, cùm in nobis completum fuerit, quod promiſſum eſt, perficietur, ut non dicat homo proximo
Hieron ſuo. *Cognoſce Dominum. Omnes enim co-*
31. *gnoſcent eum*, ſicut ſcriptum eſt, *à minore uſque ad majorem eorum*. Et ſolicit ſſimè cavendum eſt in docendo ſuperbiæ vitiū; quod in diſcendo non ita eſt. Unde & ſancta ſcriptura nos admonet dicens: *Sit*
Iacobi *omnis homo velox ad audiendum, tardus*
1. *autem ad loquendum*. Et ille in Pſalmo
Pſ. 50. ait: *Auditui meo dabis gaudium & exultationem & lætitiam*: continuóque ſubjecit, *Ex exultabunt oſſa humiliata*. Vidit enim in audiendo facillimè ſervari humilitatem, quæ difficilis eſt in docendo; quoniam neceſſe eſt ut doctor habeat ſuperiorem locum, ubi laborioſum eſt obtinere, ne ſubrepat elatio. Vidéſne quemadmodum periclitemur, à quibus hoc expectatur, ut non ſolùm doctores ſimus, verumetiam cùm ſimus homines, divina doceamus? Sed laborum, periculorúmq; noſtrorum ſingulare eſt ſolatium, cùm ita proficitis, ut illò perveniatis, ubi nullius hominis doctoris egeatis. Iſto autem periculò non tantum nos (nam ad illū, de quo dicturus ſum, quid ſumus nos?) non ergo nos tantùm periculo iſto, ſed etiam ille doctor gentium periclitatum ſe-

eſſe:

eſſe teſtatur cùm dicit: *Ne in magnitudine revelationum mearum extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis*, &c. Unde & ipſe Dominus, tumoris hujus admirabilis medicus, *Nolite*, inquit, *ab hominibus vocari Rabbi, unus eſt enim magiſter veſter Chriſtus.* Quod retinens idem ipſe Doctor gentium dicit: *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Hoc & ille meminit, qui in natis mulierum, quantò magnus erat, tantò ſe in omnibus humiliabat, indignum ſe affirmans, qui Chriſti calceamenta portaret. Quid enim aliud oſtendit, ubi ait: *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi ſtat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi?* Hic eſt ille auditus, de quo paulo antè commemoravi in Pſalmo poſitum. *Auditui meo dabis exultationem & latitiam, & exultabunt oſſa humiliata.* Proinde tantò me certiùs, tantò ſolidiùs, tantò ſaniùs gaudere ſcias de fide, & ſpe, & dilectione tuâ, quantò minùs indigueris, non tantum à me quicquam diſcere, ſed ab ullo prorſus hominum. Veruntamen quia cùm illic eſſem, te quidem per ætatem verecundante, boni parentes & amantiſſimi bonorum ſtudiorum tuorum, quanto pietatis, veræque ſapientiæ ardore flagrares, mihi intimare

2. Cor. 12.

Matt. 23.

1. Cor. 3.

Luc. 3.

Ioan. 1.

Ioan. 3

Pſ. 50.

dignati ſunt, & benevolentiſſimè petierunt, ne tibi inſtruendæ, in quo opus eſſet, meam operulam denegarem: admonendam te his literis credidi, ſecundùm ſupradictas optiones, ut quæras quod vis, ne ſim ſuperfluus, ſi conatus fuero docere quod ſcis, dum tamen firmiſſimè teneas, quod etſi aliquid ſalubriter per me ſcire potueris, ille te docebit, qui eſt interioris hominis magiſter interior, qui in corde tuo tibi oſtendit verum eſſe, quod dicitur. *Quia neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat DEVS.*

DOCUMENTUM XXIII.

Dotes humilis, & avidi Diſcipuli.

EPISTOLA LXXXIV.

CAjo Auguſtinus. Ut abs te abſceſſimus, dici non poteſt, quantâ ſuavitate nos perfuderit recordatio tui, ac ſæpe perfundat. Recolimus enim ardore inquiſitionis tuæ, cùm eſſet mirabilis, non fuiſſe perturbatam modeſtiam diſputandi. Nam neque flagrantiùs percontantem, neque tranquilliùs audientem, quenquam facilè invenerim. Vellem itaque

tecum multũ loqui; non enim multum eſſet, quantumcunque eſſet, ſi tecum loquerer. Sed quia difficile eſt, quid opus eſt cauſas quærere? Prorſus difficile eſt. Erit fortaſſe aliquando facillimum, ita Deus velit, nunc certè aliud eſt. Dedi ergo negotium fratri, per quem literas miſi, ut omnia noſtra legenda præbeat prudentiſſimæ charitati tuæ. Non enim aliquid meum inculcabit invito. Novi enim quid benignitatis in nos animo geras, quæ tamen lecta probaveris, vera pervideris, noſtra eſſe non putes, niſi quia data ſunt, eóque te convertas licet, unde tibi quoque eſt, ut ea probares, datum. Nemo enim quod legit, in codice ipſo cernit verum eſſe, aut in eo, qui ſcripſerit, ſed in ſeipſo potiùs, ſi ejus menti quoddam non vulgariter candidum, ſed à fæce corporis remotiſſimum lumen veritatis impreſſum eſt. Quod ſi falſa aliqua atq; improbanda compereris, de humano nubilò irrorata ſcias, & ea verè noſtra eſſe non dubites. Hortarer autem te ad quærendum, niſi videre mihi viderer hiantia quædam ora cordis tui: hortarer etiam, ut quod verum cognove-

ris, viriliter teneas, niſi patefaceret evidentiſſimum robur animi & conſilii tui. Totum ſe mihi brevi tempore, diſcuſſis corporeis tegumentis, quod in te vivit, aperuit. Neque ullo modo ſiverit Domini noſtri miſericordiſſima providentia, ut catholico Chriſti gregi tu vir tam bonus & egregiè cordatus alienus ſis.

DOCUMENTUM XXIV.

Fugienda curioſa ſtudia; ſolida humilitatis ſapientia conſectanda.

EPISTOLA LVI.

TU me innumerabilium quæſtionum turbâ repente circumvallandum, vel potiùs obruendum putâſti, etiam ſi vacantem otioſúmq; credidiſti: Quando enim ego in quolibet otio, tot rerum nôdos tam feſtinanti, &, ut ſcribis, jam penè proficiſcenti poſſem diſſolvere? Numero enim rerum ipſarum impedirer, etiam ſi nodi faciles ad ſolvendum forent. Tantâ ſunt autem perplexitate involuti, & tenacitate conſtri-

ſti: ut, etiam ſi pauci eſſent, otioſiſſimum me occupantes, magnâ morâ temporis fatigarent intentionem, atque attenerent ungues meos, Ego autem vellem te abripere de medio delicioſarum inquiſitionum tuarum, & conſtipare inter curas meas, ut vel diſceres non eſſe inaniter curioſus, vel curioſitatem tuam cibandam atque nutriendam imponere non auderes eis, quorum inter curas vel maxima cura eſt, reprimere ac refrænare curioſos. Quantò enim meliùs, quantóque fructuoſiùs, ſi in dandis ullis ad te literis tempus atque opera impenditur, ad hoc potius impenditur ut reſecentur vanæ atque fallaces cupiditates tuæ, quæ tanto magis cavendæ ſunt, quanto faciliùs decipiunt, neſcio quâ umbrâ honeſtatis & liberalium ſtudiorum nomine velatæ atque palliatæ, quàm ut noſtro miniſterio, atque, ut ita dixerim, ſatellitio induratæ, in dominatum, quo tam bonam tuam mentem premant, vehementius excitentur. Ecce enim tot dialogi lecti, ſi ad videndum finem & capeſſendum omnium actionum tuarum nihil te adjuverunt, quid proſunt, dic mihi?

Nam ubi finem conſtitueris totius hujus flagrantiſſimi ſtudii tui, & tibi infructuoſi & nobis moleſti, epiſtolâ tuâ ſatis indicas. Cùm enim de ſolvendis quæſtionibus quas miſiſti tu ad me, per literas ſatageres, ita ſcripſiſti. *Poſſem te,* inquis, *plus & per multos charos tuos exorare. ſed novi animum tuum, qui non rogari deſiderat, ſed omnibus præſtare, ſi tantum abſit, quod dedecet, quod in hac re penitus nihil eſt dedecoris: tamen quodcunque eſt, peto præſtes navigaturo.* In his verbis epiſtolæ tuæ rectè quidem de me exiſtimas, quod omnibus præſtare deſiderem, ſi abſit, quod dedecet. Sed in hac re nihil eſſe dedecoris, non mihi videtur. Non enim decora facies rerum attingit ſenſum meum, cùm cogito Epiſcopum Eccleſiaſticis curis circumſtrepentibus diſtrictum atque diſtentũ, repente quaſi obſurdeſcentem cohiberi ab his omnibus, & dialogorum Tullianorũ quæſtiunculas, uni ſcholaſtico exponere. Quod quantum dedeceat, quanquam tuorum ſtudiorũ raptus ardore, prorſus nolis attendere, tu etiam ſentis tamen. Quid enim aliud indicat, quod cùm dixiſſes, in hac re penitus nihil eſſe dedecoris,

e oris, ſtatim adjunxiſti: *tamen quodcunque eſt, peto præſtes navigaturo.* Hoc enim ſonat, videri tibi quidem nihil in hac re eſſe dedecoris, tamen quodcunque eſt dedecoris, petere te, ut præſtem navigaturo. Sed quid eſt, quæſo te, quod addidiſti, *navigaturo?* An ego, niſi navigaturus eſſes, præſtare tibi aliquid dedecoris non deberem? Nimirum putas, quod aquâ marinâ dedecus abluatur? Quod ſi ita eſſet, meum certè, qui navigaturus non ſum, inexpiatum remaneret. Scribis etiam noſſe me, quàm tibi moleſtiſſimum ſit oneri eſſe cuipiam, & atteſtaris ſolum Deum noſſe, quod nimia neceſſitate impulſus hoc feceris. Hic ſanè cum epiſtolam tuam legerem, ſatis adverti animum cognoſcere neceſſitatem tuam. Cùm ecce mihi affers & dicis, mores hominum non ignoratis, qui proclives ſunt ad vituperandum, & quoniam, ſi interrogatus quis non reſponderit, indoctus & hebes putabitur: Hoc loco verò exarſi ad reſcribendum tibi. Hoc enim languore animi tui penetraſti mihi pectus, & irrupiſti in curas meas, ut diſſimulare non poſſem, quantum me Deus adjuvaret,

 mederi

mederi tibi, non ut de tuis quæſtionibus enodandis, explicandíſque cogitarem, ſed ut felicitatem tuam pendentem ex linguis hominum atque nutantem, à tam infelici retinaculo abrumperem, & cuidam ſedi omnino inconcuſſæ ſtabilíque religarem. Tu ne ô Dioſcore, nec Perſium tuum reſpicis inſultantem tibi contorto verſiculo, ſed planè puerile caput, ſi ſenſus adſit, idoneo colapho contundentem atque coërcentem:

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter.

Tot, ut ſuperius dixi, legiſti dialogos, tot Philoſophorum altercationibus cor inſerviſti; Dic mihi, quis eorum finem actionum ſuarum conſtituerit in famâ vulgi, aut in linguâ hominum vel bonorum atq; ſapientium? Tu autem, & quod magis pudendum eſt, jam navigaturus, ſatis præclarè te in Africam proficiſci teſtaris, cùm aliam ob cauſam te oneri non eſſe aſſeris negotioſiſſimis, & in alia longè diſtantia intentis Epiſcopis, ut tibi exponant Ciceronem; niſi quia times homines proclives ad vituperandum, ne interrogatus ab eis, ſi non reſponderis, indoctus & hebes

hebes puteris. O rem dignam vigiliis & lucubrationibus Epiſcoporum! Non mihi videris aliud dies noctéſq; cogitare, niſi ut in ſtudiis tuis atque doctrinâ æquè lauderis ab hominibus. Quod & ſi ſemper ad certa & recta tendentibus periculoſum eſſe judicavi, nunc tamen in te maximè experior. Non enim aliunde, quàm ex eadem pernicie, non vidiſti, quâ tandem re poſſemus moveri, ut tibi, quod petebas, daremus. Quàm enim peruersè tuipſe nō ob aliud ad ea diſcenda, quæ interrogas, raperis, niſi ut lauderis, aut non vitupereris ab hominibus, tam perversè etiam nos putas in tuâ petitione talibus cauſis allegatis moveri; & utinam poſſemus efficere, ut tu quoque tam inani atque fallaci humanæ laudis bono minimè movereris, cùm tibi nos indicaremus, non ad præſtandum tibi, quod petis, quoniam hæc de te ſcribis, ſed ad te corrigendum moveri. Mores hominum, inquis, proclives ſunt ad vituperandum. Quid deinde? Si interrogatus quis non reſponderit, inquis, indoctus & hebes putabitur. Ecce ego te interrogo nō de Ciceronis libris aliquid, cujus ſen-

ſum fortaſſe legentes indagare non poſſunt, ſed de epiſtolâ ipsâ tuâ, & de ſententiâ verborum tuorũ. Quæro enim, cur non dixeris, qui non reſponderit, indoctus & hebes putabitur, niſi quia ſatis etiam ipſe intelligis eum, qui talia non reſponderit, non eſſe indoctum & hebetem, ſed putari. At ego te admoneo, eum, qui talium putatorum linguis, tanquam falcibus concidi timet, lignũ eſſe aridum, & ideo non putari tantum indoctum & hebetem, ſed verè eſſe atque convinci. Fortaſſe dixeris, ſed cùm hebes animo non ſim, & præcipuè non eſſe ſtudeam, nolo hebes animo vel putari. Rectè, ſed quo fine nolis, id quæro. Quod enim illis quæſtionibus aperiendis tibi & explicandis, nec nobis oneri eſſe dubitâſti, hanc cauſam, & hunc finem eſſe dixiſti, & tam neceſſarium, ut eam nimiam neceſſitatem appellares, ne ſcilicet de his interrogatus neque reſpondens, ab hominibus ad vituperandum proclivibus, hebes indoctuſque puteris. Ego autem quæro, hoccine totum ſit, cur à nobis iſta deſideres, an etiam indoctus & hebes putari propter aliud aliquid nolis? Si

hoc

hoc totum eſt, cernis, ut arbitror, hunc eſſe finem tam vehementis intentionis tuæ, qua nobis quoq; oneri es, ut fateris. Quid autem à Dioſcoro poteſt nobis eſſe oneri, niſi quòd ipſum Dioſcorum etiam neſcientem onerat, quod non ſentiet, niſi cùm ſurgere voluerit: atq; utinam non ſic alligarent hæc onera, ut fruſtra etiam humeros conetur excutere: quod non ideo dico, quia iſtæ diſcuntur quæſtiones, ſed quia tali fine diſcuntur. Hunc enim finem jam certè ſentis eſſe nugatorium, inané, ventoſum: Habet & tumorem, ſub quo etiam tabes gignitur, & pupilla mentis ad non videndam opulentiam veritatis offunditur. Crede, ſic eſt, mi Dioſcore, ita te fruar in ipsâ, cujus voluntate, & in ipſâ, cujus umbrâ averteris, dignitate veritatis. Unde enim tibi, niſi vel hoc modo de hac re fidem faciam, non invenio. Non enim vides eam, aut ullo modo, quamdiu linguis humanis ruinoſa gaudia conſtruis, potes eam videre. Si autem ibi non finis eſt harū actionum, atque intentionis tuæ, ſed propter aliud aliquid indoctus & hebes non vis putari, quæro quid illud

ſit: ſi propterea, ne anguſtior tibi aditus ad acquirendas temporales divitias, uxorem impetrandam, honores capeſſendos, & cætera hujusmodi, præcipiti fluxu tranſcurrentia, atque in ſe lapſos in imum rapientia? Neque ad hunc finem tibi ſervire nos decet, imò decet etiam hinc te amovere. Non enim ſic te prohibemus in incerto famæ finem ponere, ut tanquam de Mintio in Eridanum emigres, quò te ipſe fortaſſe Mintius etiam non emigrantem impingeret. Cùm enim non ſatiaverit avidum ſpiritum vanitas laudis humanæ, quia nihil ad cibandum affert, niſi inane & inflatum, cogetur eam ipſa aviditas referre in aliud, quaſi uberius atque fructuoſius, quod nihilominus, ſi temporali lapſu præterfluit, ita eſt, quaſi fluvius ducat in fluvium, ut non ſit finis miſeriæ, quandiu finis officiorum noſtrorum in re inſtabili collocatur. In aliquo igitur firmo atque incommutabili bono te figere volumus conſtantiſſimæ intentionis domum, & ſecuriſſimam requiem omnis bonæ atq; honeſtæ actionis tuæ. Aut fortè iſtam ipſam terrenam felicitatem, quam comme-

commemoravi, ſi proſperi rumoris aurâ, aut etiam flatibus vela pandendo ad eam potueris pervenire, hanc etiam cogitas referre in aliud certum & verum & plenum bonum? At mihi non videtur, atque omninò ipſa veritas negat, vel tantis ad ſe anfractibus, quæ tam proxima eſt, vel tantis ſumptibus, quæ tam gratuita eſt, perveniri. An ipsâ humanâ laude, tanquam inſtrumento utendum exiſtimas, ut aditū per hanc præpares ad animos hominum, perſuadendo vera atque ſalubria, & caves, ne te, cùm indoctum atque hebetem putaverint, indignum arbitrentur, cui aurem vel intentiſſimam vel patientiſſimam præbeant, ſive ad rectè facta quenquam exhorteris, ſive malitiam atque nequitiam peccantis objurges? Hunc tu finem juſtitiæ ac beneficentiæ, ſi in illis interrogandis quæſtionibus cogitâſti, nos de te malè meruimus, quibus in epiſtolâ tuâ, non id potius, quo moveremur, poſuiſti, ut aut libenter daremus, quod petebas, aut ideo non daremus, quia cauſa quælibet alia fortaſſe prohiberet; non tamen quia tuæ vanæ cupiditati, non ſolùm ſervire

vire, verumetiam non reſiſtere puderet. Quanto enim meliùs atque ſalubriùs, quæſo te, ipſas veritatis regulas, multo certiùs & breviùs per ſeipſas accipis, quibus falſa omnia poſſis ipſe refellere, ne, quod falſum & pudendum eſt, ſi multorum annoſas & decrepitas falſitates, ſtudio jactantiore, quàm prudentiori didiceris, doctum atque intelligentem te eſſe arbitreris, quod jam non exiſtimo tibi videri. Non enim fruſtra tam diu, tam vera Dioſcoro diximus, ex quo in hac Epiſtolâ gradimur. Quapropter jam illud videamus, cùm te iſtarum rerum ignorantiâ nequaquam indoctum atque hebetem judices, ſed ipſius potiùs veritatis, ut quisquis de his rebus ſcripſit, vel ſcripſerit, aut ea ſint, quæ jam certus tenes, aut ſi falſa ſunt, ſecurus ignores, neque de diverſitate cognoſcendâ ſententiarum alienarum, ne quaſi indoctus & hebes remaneas, inani ſolicitudine macereris: Cùm ergo hæc ita ſint, etiam illud ſi placet videamus, utrum aliorum falſa exiſtimatio, qui ſunt, ut ſcribis, ad vituperandum proclives, ita ut ſi te iſta ignorare perſenſerint, indo-

indoctum atque hebetem, falſò quidem, ſed tamen putent, ſic te movere debeat, ut etiam ab Epiſcopis tibi hæc exponi non incongruenter petas: quandoquidem eo fine jam te iſta cupere credimus, quo illis conſulas ad perſuadendam veritatem, vitámque eorum corrigendam, qui te, ſi in illis Ciceronis libris indoctum hebetémque putaverint, indignum habebunt, à quo aliquid utilis ſalubríſque ſcientiæ ſibi accipiendum eſſe arbitrentur? Quod non ita eſt, mihi crede. Primùm quia eſſe aliquos in illis terris, ubi imperitus, minimèque acutus videri times, qui te de iſtis quæſtionibus quicquam interrogent, omnino nõ video: quandoquidem hîc, quò ad ea diſcenda veniſti, & Romæ expertus es, quàm negligenter habeantur, & ob hoc neque doceantur neque diſcantur; & in Africâ uſque adeò de his interrogatorem pateris neminem, ut nec teipſum qui patiatur, invenias, eáque inopiâ Epiſcopis exponenda ea mittere cogaris: quaſi verò Epiſcopi iſti, etiam ſi adoleſcentes eodem, quo tu raperis, animi ardore, vel potiùs errore, quaſi aliquid magnum

hæc

eum & in gymnaſia cogitationem injeciſti, & ea quoque ipſa inveniſti talibus rebus nuda atque frigida, ubi has curas tuas deponeres, Chriſtianorum tibi baſilica Hipponenſis occurrit, quia in eâ nunc ſedet Epiſcopus. qui aliquando iſta pueris vendidit. Sed nec te volo eſſe adhuc puerum, & me jam eſſe puerilium rerum, ſicut non venditorem, ita nec largitorem decet. Quæ cum ita ſint, id eſt, cum duæ tantæ urbes Latinarum literarum artifices, Roma atque Carthago, nec tædio tibi ſint, ut à te iſta perquirant, nec tædia tua curent, ut te iſta perquirentem exaudiant, miror tantùm, quantùm dici non poteſt, vereri te tam boni ingenii juvenem, ne in Græcis atque Orientalibus urbibus quenquam de his rebus moleſtum interrogatorem feras. Faciliùs quippe corniculas in Africâ audieris, quàm in illis partibus hoc genus vocis. Deinde ſi fallor, & quiſquã ibi fortè hujuſmodi quæſtionum tanto utique odioſior, quanto in illis locis ineptior percontator extiterit, nónne magis caves, ne multò faciliùs exiſtant, qui te Græci homines in Græciâ conſtitutum,

&

& Græcâ imbutum primitus linguâ, de ipſis philoſophorum libris aliqua interrogent, quæ Cicero in ſuis literis non poſuit? Quod ſi acciderit, quid reſponſurus es, potiùs te iſta in Latinorum autorum libris, quàm in Græcorum noſſe voluiſſe? Qua reſponſione primò Græciæ facies injuriam, & nôſti quàm illi homines hoc non ferant. Deinde jam exulcerati & irati, quàm citò te, quod nimis non vis, & hebetem judicabunt, qui Græcorum philoſophorum dogmata, vel potiùs dogmatum particulas quaſdam diſcerptas atque diſperſas in Latinis dialogis, quàm in ipſorum autorum libris Græcis tota atque contexta diſcere maluiſti, & indoctũ, qui, cùm tam multa in tuâ linguâ neſcias, earum rerum fruſta in alienâ colligere ambîſti. An fortè illud reſpondebis, non te Græcos de his rebus libros contempſiſſe, ſed priùs Latinos curâſſe cognoſcere, nunc autem velle te in Latinis doctum, jam Græcè quærere? Si hoc non pudet hominem Græcum, Latina puerum didiciſſe, nunc velle diſcere Græca barbatum, pudebitne tandem in ipſis Latinis ignorare aliqua, quæ quàm multi Latini docti tecum neſciant, vel hoc ipſo ſentis, quod te nobis magnâ neceſſitate dicis onerofum in tantâ doctorum multitudine apud

apud Carthaginem conſtitutus. Poſtremò fac te de omnibus, quæ à nobis quæris, interrogatum, reſpondere potuiſſe, ecce jam doctiſſimus atque acutiſſimus diceris, ecce jam te laudibus in cælum Græculus flatus attollit, tu tantùm memento gravitatis tuæ, & illam mereri laudem quo fine volueris, ut ſcilicet eos leviter levia iſta miratos, & benevolentiſſimè atque avidiſſimè jam in tua ora ſuſpenſos, graviſſimum aliquid & ſaluberrimum doceas: idipſum quicquid eſt graviſſimum & ſaluberrimum, utrum teneas, & rectè tradere noveris, vellem cognoſcere. Ridiculum eſt enim cum propterea ſuperflua multa didiceris, ut tibi aures hominum ad neceſſaria præparentur, ipſa neceſſaria non tenere, quibus excipiendis eas per ſuperflua præparaveris: & dum occuparis, ut diſcas unde facias intentos, nolle diſcere, quod infundatur intentis. Sed ſi hoc te ſcire jam dicis, ídque ipſum Chriſtianam doctrinam eſſe reſpondes, quam te omnibus præponere novimus, & in eâ ſolâ eſſe præſumere ſpem ſalutis æternæ, non opus eſt ei cognitione dialogorum Ciceronis, & collectione emendicatarum diſcordantium ſententiarum alienarum procurari auditores, ut oribus tuis intenti fiant, qui abs te aliquid tale accepturi

pturi ſunt. Nolo priùs aliquid doceas, quod dediſcendum eſt, ut vera doceas. Nam ſi alienarum ſententiarum diſſidentium & repugnantium cognitio aliquid adjuvat inſinuatorem Chriſtianæ veritatis, ut noverit, quomodo adverſantes deſtruat falſitates, ad hoc duntaxat, ne quis contrà diſſerens, non niſi in refellendis tuis figat oculum, ſua verò ſedulò occultet. Nam cognitio veritatis, omnia falſa, ſi modo proferantur, etiam quæ priùs inaudita erant, & dijudicare & ſubvertere idonea eſt, ſed ut non ſolùm aperta feriantur, ſed etiam abſcondita eruantur, ſi alienos opus eſt cognoſcere errores, erige oculos, auréſque oro te, & vide, atque auſculta, utrum aliquis adversùs nos de Anaximene & de Anaxagora proferat aliquid: quando jam ne ipſorum quidem multò recentiorum, multúmque loquacium Stoicorum aut Epicureorum cineres calent, unde aliqua contra fidem Chriſtianam ſcintilla excitetur: ſed circuli atq; conventicula partim fugacia, partim etiam audacter prompta, vel Donatiſtarum, vel, Maximianenſium, vel Manichæorum, vel etiam, ad quorum greges turbámque venturus es, Arrianorum, Eunomianorum, Macedonianorum, Cataphrygarum, cæterarúmque peſtium innume-

numerabiliter perſtrepunt: quorũ omniũ errores ſi cognoſcere piget, quid nobis eſt propter defenſionem Chriſtianæ religionis, quærere quid ſenſerit Anaximenes, & olim ſopitas lites inani curioſitate recoquere, cum quorundam etiam hæreticorum, qui nomine Chriſtiano gloriari voluerunt, ut Marcioniſtarum & Sabellianorum, multorúmque præterea jam diſſenſiones quæſtionéſque ſileantur. Tamen ſi opus eſt, ut dixi, veritati adverſantes prænoſcere aliquas, & prætractatas habere ſententias, de hæreticis potiùs, qui ſe Chriſtianos vocant, quàm de Anaxagorâ & Democrito nobis cogitandum fuit. Ille autem, quiſquis abs te quæſierit, quæ tu à nobis quæris, audiat, quòd ea doctiùs & prudentiùs neſcias. Si enim Themiſtocles non curavit quod eſt habitus indoctior, cum canere nervis in epulis recusâſſet, ubi cum ſe neſcire illa dixiſſet, atque ei dictum eſſet, quid igitur noſti? reſpondit, Rempublicam ex parvâ magnam facere: dubitandum eſt tibi dicere, te iſta neſcire, cum ei, qui rogârit quid noveris, reſpondere poſſis, neſſe te quomodo etiam ſine iſtis homo eſſe poſſit beatus? Quod ſi adhuc non tenes, tam perversè iſta conquiris, quàm perversè ſi aliquo corporis periculoſo morbo gravareris,

teris, delicioſas & tenerrimas veſtes potiùs, quàm medicamenta, medicóſq; conquireres. Non enim ullo modo differenda eſt iſta cognitio; aut illa huic, à te præſertim jam in hac ætate, vel diſcendi ordine præferenda eſt. Vide autem, quàm facilè poſſes hoc ſcire, ſi velles. Qui enim quærit, quomodo ad beatam vitam perveniat, nihil aliud profectò quærit, niſi ubi ſit finis boni, hoc eſt, ubi conſtitutum ſit, non pravâ opinione atque temerariâ, ſed certâ atque inconcuſſâ veritate ſummum hominis bonum, quod à quolibet ubi conſtituatur, non invenitur, niſi aut in corpore, aut in animo, aut in Deo, aut in duobus aliquibus horum, aut certè in omnibus. Quod ſi didiceris, neque ſummum bonum, nec aliquam partem ſummi boni omnino eſſe in corpore, duo reſtabunt, animus & Deus, quorum vel in uno, vel in ambobus ſit. Si autem adjeceris & didiceris hoc idem de animo, quod de corpore, quid aliud jam niſi Deus occurret, in quo ſummum hominis bonum conſtitutum ſit, non quo alia bona non ſint, ſed ſummum id dicitur quò cuncta referuntur. Eo enim fruendo quiſq; beatus eſt, propter quod cætera vult habere, cum illud jam non propter aliud, ſed propter ſeipſum diligatur. Et ideo finis ibi

dici,

dicitur, quia jam quò excurrat, & quò referatur, non invenitur. Ibi requies appetendi, ibi fruendi ſecuritas, ibi tranquilliſſimum gaudium optimæ voluntatis. Da igitur, qui citò videat, non corpus eſſe animi bonum, ſed animum potius eſſe corporis bonum. Recedetur jam ab inquirendo, utrum ſummum illud bonum, vel aliqua ejus pars ſit in corpore. Quod enim ſtultiſſimè negatur, meliorem eſſe animum corpore, item ſtultiſſimè negatur, meliorem eſſe eum, qui dat beatam vitam, vel partem aliquam beatæ vitæ, quàm eum, qui accipit. Non igitur accipit animus à corpore vel ſummum bonũ, vel partem aliquam ſummi boni. Hoc qui non vident, cæcati ſunt dulcedine carnalium voluptatum, quam ex indigentiâ ſanitatis venire non intuentur. Sanitas autem perfecta corporis, illa extrema totius hominis immortalitas erit. Tam potenti enim naturâ Deus fecit animam, ut ex ejus pleniſſimâ beatitudine, quæ in fine temporum ſanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod eſt corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis eſt propria, ſed plenitudo ſanitatis, id eſt, incorruptionis vigor. Quod qui non vident, ut dixi, bellant inquietis altercationibus, variè, pro ſuo

quisq; captu, in corpore conſtituentes ſummum hominis bonum, & carnalium ſeditioſorum turbas concitant, inter quos Epicurei apud indoctam multitudinem excellentiore authoritate viguerunt. Da item, qui citò videat, animum quoque ipſum non ſuo bono beatum eſſe, cum beatus eſt, alioquin nunquam eſſet miſer; & recederetur à quærendo, utrùm in animo ſit ſummum illud, atque, ut ita dixerim, beatificum bonum, vel al qua pars ejus. Nam cum ſeipſo ſibi quaſi ſuo bono animus gaudet, ſuperbus eſt. Cum verò perſpicit ſe eſſe mutabilem, vel hoc uno ſaltem, quod de ſtulto ſapiens efficitur, ſapientiámque eſſe incommutabilem cernit, ſimul oportet, cernat, eſſe illam ſupra ſuam naturam, ejúſque participatione atque illuſtratione ſe uberiùs & certiùs gaudere, quàm ſeipſo: ita ceſſans atque detumeſcens à jactatione atque inflatione propriâ, inhærere DEO, atque ab illo incommutabili refici & reformari nititur, à quo eſſe jam capit non ſolùm omnem ſpeciem rerum omnium, ſive quæ ſenſu corporis, ſive quæ intelligentiâ mentis attinguntur, ſed etiam ipſam capacitatem formationis ante formationem, cum vel informe aliquid dicitur, quod formari poteſt. Itaque tanto minus ſe eſſe ſtabilem

lem ſentit, quanto minùs hæret Deo qui ſummè eſt. Et ideo illum ſummè eſſe, quia nullâ mutabilitate proficit, ſeu deficit: ſibi autem illam commutationem expedire, qua proficit, ut perfectè illi cohæreat, eam verò commutationem, quæ in defectu eſt, eſſe vitioſam, omnem autem defectum ad interitum vergere: quò utrùm aliqua res perveniat, tametſi non appareat, tamen apparere omnibus, eò ducere interitum, ut non ſit, quod erat. Unde colligit non ob aliud res deficere, vel poſſe deficere, niſi quòd ex nihilo factæ ſunt, ut quod in eis eſt, quod ſunt & manent, & pro defectibus etiam ſuis ad univerſitatis complexum ordinantur, ad ejus bonitatem omnipotentiámque pertineat, qui ſummè eſt & conditor, qui potens eſt etiam ex nihilo, non tantum aliquid, ſed etiam magnum aliquid facere. Primum autem peccatum, hoc eſt primũ voluntarium defectum eſſe, gaudere ad propriam poteſtatem. Ad minus enim gaudet, quàm ſi ad poteſtatem Dei gaudeat, quæ utique major eſt. Hoc non videntes, & potentias intuentes animi humani, magnámque pulchritudinem factorum atque dictorum, etiam ſi in corpore puduit ponere ſummum bonum, in ipſo tamen animo ponentes, infra utique po-

ſuerunt, quàm ubi ſynceriſſima ratione ponendum eſt. Inter hos, qui ita ſentiunt apud Græcos philoſophos, & numero & diſputandi ſubtilitate Stoici prævaluerunt, qui tamen in naturalibus corporea omnia eſſe arbitrantes, magis à carne, quàm à corpore animum avertere potuerunt. Inter eos autem, qui fruendum Deo, à quo & nos & omnia facta ſunt, unum atque ſummum bonum noſtrum eſſe dicunt, apud illos eminuerunt Platonici, qui non immeritò ad officium ſuum pertinere arbitrati ſunt, Stoicis & Epicureis maximè & propè ſolis omnino reſiſtere. Iidem quippe Academici, qui Platonici, quod docet auditorum ipſa ſucceſſio. Archeſilas enim, qui primus occultatâ ſententiâ ſuâ, nihil aliud iſtos quàm refellere ſtatuit, quære cui ſucceſſerit, Polemonem invenies; Quære cui Polemon, Xenocratem; Xenocrati autem diſcipulo Academiam ſcholam ſuam reliquit Plato. Quantùm igitur pertinet ad quæſtionem de ſummo hominis bono, remove perſonas hominum, atque ipſam diſceptationem conſtitue, profectò reperies duos errores inter ſe adverſa fronte collidi. Unũ conſtituentem in corpore, alium conſtituentem in animo ſummum bonum. Rationem autem veritatis, quæ ſummum

bonum

bonum noſtrum, Deus eſſe intelligitur, utique reſiſtere, ſed non priùs docentem vera, quàm prava dedocentem. Idipſum rurſum adjunctis perſonis conſtitue, reperies Epicureos & Stoicos inter ſe acerrimè dimicantes. Eorum verò litem conantes dijudicare Platonicos, occultantes ſententiam veritatis, & illorum vanam in falſitate fiduciam convincentes & redarguentes. Sed non ſicut illi errorum ſuorum, ita Platonici veræ rationis perſonam implere potuerunt. Omnibus enim defuit divinæ humilitatis exemplum, quod opportuniſſimo tempore per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum illuſtratum eſt: cui uni exemplo in cujuſvis animoférociter arrogantis, omnis ſuperbia cedit, & frangitur, & emoritur. Ideóq; non valentes illi autoritate turbas terrenarum rerum delectatione cæcatas ad inviſibilium fidem ducere, cùm eas viderent Epicureis maximè contentionibus commoveri, non ſolùm ad hauriendam, quò ultro ferebantur, ſed etiam ad defenſitandam corporis voluptatem, ut in eâ ſummum bonum hominis conſtitueretur: eos autem, qui adverſùs hanc voluptatem, virtutis laude moverentur, minùs difficulter eam contemplari in animis hominum [illegible]

cunq; poterant judicare, procederent: ſimul videbant, ſi eis conarentur inſinuare aliquam rem divinam, & ſuper omnia incommutabilem, quæ nullo attingeretur corporis ſenſu, ſed ſolâ mente intelligeretur, quæ tamē etiam naturam ipſius mentis excederet, cúmque eſſe Deum propoſitum animo humano ad fruendum, purgatum ab omni labe humanarum cupiditatum, in quo uno acquieſceret omnis beatitudinis appetitus, & in quo nobis uno bonorum omnium finis eſſet, non eos intellecturos, ſed repugnantibus vel Epicureis, vel Stoicis multo, quàm ſibi, faciliùs palmam daturos: ita ut vera ſalubríſque ſententia, quod pernicioſiſſimum eſt generi humano, imperitorum populorum irriſione ſordeſceret. & hoc in moralibus. In naturalibus autem quæſtionibus ſi iſti dicerent effectricem omniū naturarum eſſe incorpoream ſapientiam: illi autem à corpore nuſquam diſcederent, cum alii atomis, alii quatuor elementis, in quibus ad efficienda omnia ignis prævaleret, principia rerum darent, quis non videret, ſtultorum abundantiam corpori deditam, cùm incorpoream potentiam conditricem rerum nequaquam valeret intueri, in quorum potiùs ſuffragium raperetur? Reſtabat pars rationalium quæ-

ſtionum.

ſtionum. Noſti enim, quicquid propter adipiſcendam ſapientiam quæritur, aut de moribus, aut de naturâ, aut de ratione quæſtionem habere. Cùm ergo Epicurei nunquam ſenſus corporis falli dicerent, Stoici autem falli aliquando concederent, utrique tamen regulam comprehendendæ veritatis in ſenſibus ponerent, quis iſtis contradicentibus audiret Platonicos? Quis non modo in ſapientium, ſed omnino in hominum numero habendos putaret, ſi ab eis promptè diceretur, non ſolùm eſſe aliquid, quod neque tactu corporis, neque olfactu vel guſtatu, neq; his auribus, aut oculis percipi poſſit, neque omnino talium rerum, quæ ita ſentirentur aliqua imaginatione cogitari: ſed id ſolum verè eſſe, atque id ſolum poſſe percipi, quia incommutabile & ſempiternum eſt: percipi autem ſolâ intelligentiâ, quâ unâ veritas, quo modo attingi poteſt, attingitur? Cùm ergo talia ſentirent Platonici, quæ neque docerent carni deditos homines, neque tantâ eſſent autoritate apud populos, ut credenda perſuaderent, donec ad eum habitum perduceretur animus, quo iſta capiuntur, elegerunt occultare ſententiam ſuam, & contra eos diſſerere, qui verum ſe inveniſſe jactarent, cùm inventionem ipſam veri in carnis

ſenſibus ponerent: & eorum quidem conſilium quale fuerit, quid attinet quærere? divinum certè, vel divinâ aliquâ autoritate præditum non fuit. Tantùm illud attende, quoniam Plato à Cicerone multis modis apertiſſimè oſtenditur, in ſapientiâ non humanâ, ſed planè divinâ, unde humana quodam modo accenderetur, in illâ utique ſapientiâ prorſus immutabili, atque eodem modo ſemper ſe habente, veritatem conſtituiſſe, & finem boni, & cauſas rerum, & ratiocinandi fiduciam; Oppugnatos autem eſſe nomine Epicureorum & Stoicorum à Platonicis eos, qui in corporis, vel in animi naturâ ponerent & finem boni, & cauſas rerum, & ratiocinandi fiduciam; eò rem ſucceſſione temporum eſſe devolutam, ut cùm Chriſtianæ etiam ætatis exordio, rerum inviſibilium atque æternarum fides per viſibilia miracula ſalubriter prædicaretur hominibus, qui nec videre, nec cogitare aliquid præter corpora poterant, beato Apoſtolo Paulo, qui eandem fidem gentibus præſeminabat, iidem ipſi Epicurei & Stoici in Actibus Apoſtolorum contradixiſſe inveniantur. Qua in re ſatis mihi videtur demonſtratum eſſe, errores gentium, ſive de moribus, ſive de naturâ rerum, ſive de ratione inveſtigandæ verita-

tis,

tis, qui quamvis eſſent multi, atque multiplices, in his tamen maximè duabus ſectis eminebant, expugnantibus doctis, & tantâ diſſerendi ſubtilitate atque copiâ ſubvertentibus, duràſſe tamen uſque in tempora Chriſtiana. Quos jam certè noſtrâ ætate ſic obmutuiſſe conſpicimus, ut vix jam in ſcholis Rhetorum commemoretur tantùm, quæ fuerint illorum ſententiæ, certamina tamen etiam de loquaciſſimis Græcorum gymnaſiis eradicata atq; compreſſa ſunt, ita ut ſi qua nunc erroris ſecta contra veritatem, hoc eſt, contra Eccleſiam Chriſti emerſerit, niſi nomine cooperta Chriſtiano, ad pugnandum proſilire non audeat. Ex quo intelligitur ipſos quoque Platonicæ gentis philoſophos, paucis mutatis, quæ Chriſtiana improbat diſciplina, invictiſſimo uni regi Chriſto pias cervices oportere ſubmittere, & intelligere verbum Dei homine indutum, qui juſſit, & creditum eſt, quod illi vel proferre metuebant. Huic te, mi Dioſcore, ut totâ pietate ſubdas velim, nec aliam tibi ad capeſſendam & obtinendam veritatem viam munias, quàm quæ munita eſt ab illo, qui greſſuum noſtrorum, tanquam Deus, videt infirmitatem. Ea eſt autem prima humilitas, ſecunda humilitas, tertia humilitas, & quoties in-

terrogares, hoc dicerem, non quòd alii non ſint præcepta, quæ dicantur, ſed niſi humilitas omnia, quæcunque benefacimus, & præceſſerit, & comitetur, & conſecuta fuerit, & propoſita, quam intueamur, & appoſita, cui adhæreamus, & impoſita, quâ reprimamur, jam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu ſuperbia. Vitia quippe cætera in peccatis, ſuperbia vero etiam in rectè factis timenda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittantur. Itaque ſicut Rhetor ille nobiliſſimus cùm interrogatus eſſet, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis obſervari oportere, *pronuntiationem* dicitur reſpondiſſe: cùm quæreretur, quid ſecundò, eandem *pronuntiationem*: quid tertiò, nihil aliud, quàm *pronuntiationem* dixiſſe; ſi interrogares, & quoties interrogares de præceptis Chriſtianæ religionis, nihil me aliud reſpondere, niſi *humilitatem* liberet, etſi fortè & alia dicere neceſſitas cogeret. Huic humilitati ſaluberrimæ, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ut doceret, humiliatus eſt, huic, inquam, maximè adverſatur quædam, ut ita dicam, imperitiſſima ſcientia, dum nos ſcire gaudemus, quid Anaximenes, quid Anaxagoras,

Demoſthenes

ras, quid Pythagoras, quid Democritus ſenſerit, & cæteri hujuſmodi, ut docti eruditíque videamur, cùm hoc à verâ doctrinâ & eruditione longè abſit. Qui enim didicerit Deum non diſtendi atq; diffundi per locos, neque finitos, neque infinitos, quaſi in aliquâ parte major ſit, in aliquâ minor, ſed totum ubique eſſe præſentem, ſicut veritatem, cujus nemo ſobriè dicit partem eſſe in iſto loco, & partem in illo, qoniam veritas utique Deus eſt, nequaquam eum movebit, quod de infinito aëre ſenſit, quicunque ſenſit, quòd ipſe Deus eſſet. Quid ad illum, ſi neſciat quã dicant iſti corporis formam? eam quippe dicunt, quæ undique finita ſit: & utrùm refellendi causâ, tanquam Academicus, Anaximeni Cicero objecerit, formam & pulchritudinem Deum habere oportere, quaſi corpoream ſpeciem cogitans, quia ille corporeum Deum eſſe dixerat: aër enim corpus eſt: an ipſe ſentiebat eſſe formam & pulchritudinem incorpoream veritati, quâ ipſe animus informatur, & per quam omnia ſapientis facta pulchra eſſe judicamus: ut non tantùm refellendi gratiâ, ſed etiam veriſſimè dixerit, quòd Deum pulcherrimâ ſpecie deceat eſſe, quia nihil eſt pulchrius ipsâ intelligibili atque incommutabili veritate. Quod au-

tem ait ille gigni aërem, quem tamen Deum eſſe cenſebat, nullo modo movet hunc virum, qui intelligit, non ſicut aër gignitur, id eſt, aliquâ cauſâ, ut ſit, efficitur, cùm omnino Deus non ſit, ita genitum eſſe verbum Dei. Deum apud Deum: ſed longè alio modo, quem nemo, niſi cui ipſe Deus inſpirârit, intelligit. Illum autem etiam in ipſis corporalibus deſipere quis non videat, cùm aërem gigni dicat, & Deum velit, eum autem, à quo aër gignitur (non enim à nullo gigni poteſt) non dicat Deum? Cùm autem dicitur aër eſſe ſemper in motu, nequaquam conturbat hominem, ut propterea illum Deum putet, qui novit omnis corporis motum inferiorem eſſe, quàm eſt motus animi; motum autem animi longè pigriorem, quàm eſt motus ſummæ atque incommutabilis ſapientiæ. Item Anaxagoras, ſive quilibet, ſi mentem dicit ipſam veritatem atq; ſapientiam, quid mihi eſt de verbo cùm homine contendere? Manifeſtum eſt enim omnium rerum deſcriptionem, & modum de illâ fieri, eámque non incongruè dici infinitam, non per ſpacia locorum, ſed per potentiam, quæ cogitatione humanâ comprehendi non poteſt, neque quòd informe aliquid ſit ipſa ſapientia; hoc enim corporum

rum

rum eſt, ut quæcunque infinita fuerint, ſint & informia. Cicero autem ſtud o refellendi, quantùm videtur, propter adverſarios corporaliter ſentientes, negat infinito aliqu d jungi poſſe, quia ex eâ parte, quâ quicquam adjungitur, neceſſe eſt eſſe in corporibus aliquem finem. Ideo ait non eum vid ſſe, neque motum ſenſui junctum & continentem, id eſt, continuâ copulatione adhærentem, infinito, id eſt, infinitæ rei ullum eſſe potuiſſe, quaſi de corporibus ageret, quibus nihil jungi, niſi per fines locorum poteſt: neq; ſenſum omnino, quo non tota natura pulſa ſentiret; quaſi ille dix ſſet, mentem illam ordinatricem & moderatricem rerum omnium habere ſenſum, qualem haberet anima per corpus. Nam manifeſtum eſt totam ſentire animam, cùm per corpus aliquid ſentit; nam totam utique non latet, quicquid illud eſt, quod ſentitur. Ad hoc autem dixit, totam naturam ſentire, ut illi quaſi auferret, quod ait, mentem infinitam. Quomodo enim tota ſentit, ſi infinita eſt? Senſus enim corporis ab aliquo loco incipit, nec percurrit totum, niſi ad cujus finem pervenerit, quod in infinito dici non poteſt. Sed neque ille de ſenſu corporis aliquid dixerat. Et aliter dicitur totum, quod incorporeum eſt,

quia ſine finibus locorum intelligitur, ut & totum, & infinitum dici poſſit: totum propter integritatem, infinitum propter hoc, quia locorum finibus non ambitur. Deinde inquit: Si mentem ipſam quaſi animal aliquod eſſe voluit, erit aliquid interius, ex quo illud animal nominetur, ut mens iſta quaſi corpus ſit, & habeat intus animam, unde animal appelletur. Vide quemadmodum corporali conſuetudine loquitur, propter ſenſum craſſum, ut opinor, eorum, contra quos diſſerit, & tamen dixit rem, quæ illos, ſi evigilare poſſent, ſatis admoneret, omne, quod ſicut corpus vivum animo occurrit, magis animam habere, & eſſe animal, quàm animam eſſe cogitari oportere. Hoc eſt enim, quod ait; Erit aliquid interius, ex quo illud animal nominetur; ſed adjungit: Quid autem interius mente? Non ergo poteſt mens habere interiorem animam, ut ſit animal, quia ipſa eſt interior. Ergo corpus habeat extrinſecùs, cui ſit interior, ut ſit animal. Hoc eſt enim, quod ait: Cingatur igitur corpore externo: quaſi Anaxagoras dixerit, niſi animalis alicujus eſſet, mentem eſſe non poſſe. Si mentem ipſam ſolam ſapientiam eſſe ſentiebat, quæ nullius quaſi animantis propria eſt, quia omnibus animis ſe frui valenti-

lentibus veritas communiter præſto eſt. Et ideo vide, quàm urbanè concludat. Quod quoniam non placet, inquit, hoc eſt, non placet Anaxagoræ, ut illa mens, quam dicit Deum, cingatur corpore externo, quo animal eſſe poſſit, aperta ſimpléxque mens nullâ re adjunctâ, quâ ſentire poſſit, id eſt, nullo corpore adjuncto, per quod ſentire poſſit, fugere intelligentiæ noſtræ vim & notionem videtur. Nihil verius, quàm fugere hoc vim & notionem intelligentiæ Stoicorum & Epicureorum, qui niſi corporalia cogitare non poſſunt. Quod autem ait, *Noſtræ*, humanæ intelligi voluit: & bene non ait, *fugit*, ſed, *fugere videtur*. Hoc enim illis videtur, neminem hoc poſſe intelligere, & ideo nihil tale eſſe arbitrantur. Sed quorundam intelligentiam, quantùm homini datum eſt, non fugit, eſſe apertam ſimplicémque ſapientiam atque veritatem, quæ nullius animantis ſit propria, ſed qua communiter omnis, quæ id poteſt, anima ſapiens & verax efficitur. Quam ſi ſenſit eſſe Anaxagoras, eámque Deum eſſe vidit, mentémque appellavit, non ſolùm nomen Anaxagoræ, quod propter literatam vetuſtatem, omnes, ut militariter loquar, literatiores libenter ſufflant, nos doctos & ſapientes non facit, ſed ne ipſa quidem

quidem ejus cognitio, quâ id verum eſſe cognovit. Non enim mihi propterea veritas chara eſſe debet, quia non latuit Anaxagoram, ſed quia veritas eſt, etiam ſi nullus eam cognoviſſet illorum. Si igitur nec ejus hominis, qui verum forſitan vidit, cognitio nos inflare debet, ut eâ quaſi docti eſſe videamur; ſed nec ipſius veri ſolida res, qua verè docti eſſe poſſumus, quanto minus eorum hominum, qui falſa ſenſerunt, nomina & dogmata noſtram poſſunt adjuvare doctrinam, & latentia cognita facere? Cùm, ſi homines ſumus: magis nos contriſtari deceat tot & tam nobilitatorum hominum erroribus, ſi eos audire contigerit, quàm hæc propterea ſtudioſè quærere, ut inter eos, qui illa neſciunt, jactatione inaniſſimâ ventilemur. Quanto enim meliùs ne audiſſem quidem nomen Democriti, quàm cum dolore cogitarem, neſcio quem, ſuis temporibus magnum putatum, qui Deos eſſe arbitraretur imagines, quæ de ſolidis corporibus fluerent, ſolida quæ ipſæ non eſſent, eáſque hàc atque hàc motu proprio circumeundo, atque illabendo in animos hominum, facere ut vis divina cogitetur, cùm profectò illud corpus, unde imago flueret, quanto ſolidius eſt, præſtantius quoque eſſe judicetur? Ideóque

fluctua-

fluctuavit ejus, ſicut iſti dicunt nutavitq; ſententia, ut aliquando naturam quandam, de quâ fluerent imagines, Deum eſſe diceret, qui tamen cogitari non poſſet, niſi per eas imagines, quas fundit, ac emittit, id eſt, quæ de illâ naturâ, quam neſcio quam corpoream & ſempiternam, ac etiã per hoc divinam putat, quaſi vaporis ſimilitudine, continuâ velut emanatione ferrentur, & venirent, atque intrarent in animos noſtros, ut Deum vel Deos cogitare poſſemus. Nullam enim aliam cauſam cujuslibet cogitationis noſtræ opinantur iſti, niſi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animos noſtros: quaſi non multa ac propè innumerabilia cogitentur incorporaliter atque intelligibiliter ab eis, qui talia cogitare noverunt, ſicut ipſa ſapientia & veritas. Quam ſi iſti non cogitant, miror quomodo de illâ utcunq; diſputent. Si autem cogitant, vellem mihi dicerent, vel de quo corpore, vel qualis in eorum animos veniat imago veritatis. Quanquam Democritus etiam hoc diſtare in naturalibus quæſtionibus ab Epicuro dicitur, quòd iſte ſentit ineſſe concurſioni atomorum vim quandam animalem & ſpiritalem: quâ vi eum credo & imagines ipſas divinitate præditas dice-

re, non omnes omnium rerum, ſed Deorum, & principia mentis eſſe in univerſis, quibus divinitatem tribuit, & animantes imagines, quæ vel prodeſſe nobis ſoleant vel nocere. Epicurus verò neque aliquid in principiis rerum ponit præter atomos, id eſt, corpuſcula quædam tam minuta, ut etiam dividi nequeant, neque ſentiri, aut viſu, aut tactu poſſint: quorum corpuſculorum concurſu fortuito, & mundos innumerabiles, & animantia, & ipſas animas fieri dicit, & Deos, quos humanâ formâ, non in aliquo mundo, ſed extra mundos, atque inter mundos conſtituit: & non vult omnino aliquid præter corpora cogitare: quæ tamen ut cogitet, imagines dicit ab ipſis rebus, quas atomis formari putat, defluere, atque in animum introire ſubtiliores, quàm ſunt illæ imagines, quæ ad oculos veniunt. Nam & videndi cauſam hanc eſſe dicit, ingentes quaſdam imagines, ita ut univerſum mundum complectantur extrinſecùs. Intelligis autem jam, ut arbitror, quas iſti opinentur imagines. Miror non admonuiſſe Democritum, vel hoc ipſo falſa eſſe, quæ dicit, quia venientes tam magnæ imagines in tam brevem animum noſtrum, ſi corporeus, ut illi volunt, tam parvo corpore includitur, totæ illum tangere non poſſunt.

A ma-

A magno enim corpore cùm parvum corpus attingitur, à toto ſimul attingi nullo pacto poteſt. Quomodo igitur totæ ſimul cogitantur, ſi intantum cogitantur, inquantum venientes atque intrantes animum attingunt, quæ nec totæ intrare poſſunt per tam parvum corpus, nec totæ tam parvum animum attingere? Memento me ſecundùm illos hæc dicere: non enim ego talem animum ſentio: aut ſi incorporeum Democritus animum exiſtimat, Epicurus quidem ſolus iſtâ ratione urgeri poteſt. Sed etiam ille quare non vidit, non opus eſſe, nec fieri poſſe, ut incorporeus animus adventu atque contactu corporearum imaginum cogitet. De viſu certè oculorum, ambo pariter redarguuntur, Tam breves enim oculos, tam grandium imaginum corpora tota attingere nullo modo poſſunt. Cùm autem quæritur ab eis, quare una imago videatur corporis alicujus, à quo innumerabiliter imagines fluunt? Reſpondent, eo ipſo, quo frequenter fluunt, & tranſeunt imagines, quaſi quadam earum conſtipatione & denſitate fieri, ut ex multis una videatur. Quam vanitatem Cicero ita refellit, ut eo ipſo neget æternum Deum eorum poſſe cogitari, quo innumerabiliter fluentibus & labentibus imaginibus cogi-

cogitatur. Et quoniam innumerabilitate atomorum ſuppeditante, dicunt fieri formas Deorum ſempiternas, cùm ita diſcedunt quædam corpuſcula de divino corpore, ut alia ſuccedant, & diſſolvi illam naturam eadem ſucceſſione non ſinant; Omnia ergo, inquit, æterna eſſent, quia nulli deeſt iſta innumerabilitas atomorū, quæ perpetuas ruinas ſubinde ſuppleat. Deinde quo modo non vereatur iſte Deus, ne intereat, cùm ſine ullâ intermiſſione pulſetur, agitetúrque atomorum incurſione ſempiterna? Pulſari enim dicit illud corpus, quod irruentibus atomis ſeriatur, & agitari, quod penetretur. Deinde cùm ex ipſo imagines de quibus jam ſatis dictum eſt, ſemper affluant, quomodo poteſt de immortalitate eſſe ſecurus? In quibus omnibus deliramentis hæc opinantium, illud præcipuè dolendum eſt, quod non ſufficit ea narrari, ut nullâ cujuſquam diſputatione adverſante reſpuātur. Sed acutiſſimorum hominum ingenia id etiam negotium ſuſceperunt, ut copioſè iſta refellerent, quæ ſtatim dicta etiam à tardiſſimis derideri, abjicíq; debuerunt. Si enim conceſſeris eſſe atomos, ſi conceſſeris etiam concurſu fortuito ſeipſas pellere, & agitare, num & illud eis fas eſt concedere, ut inter ſe atomi fortuito

tuito concurrentes, rem aliquam ita conficiant, ut eam formâ modificent, figurâ determinent, æqualitate poliant, colore illuſtrent, animâ vegetent? quæ omnia nullo modo niſi arte divinæ providentiæ fieri videt, quiſquis magis mente, quàm oculis amat videre, ídque ab eo expetit, à quo factus eſt. Nam nec ipſas atomos eſſe ullo modo concedendum eſt, quod, omiſſâ ſubtilitate, quæ de diviſione corporum à doctis traditur, vide quàm facilè ſecundùm ipſorum opinionem poſſit oſtendi. Certè enim ipſi dicunt omnia, quæ ſint naturæ, nihil eſſe aliud quàm corpora & inane, quæque his accidant, quod credo motum & pulſum dicere, & conſequentes formas. Dicant ergo, in quo genere ponant imagines, quas de corporibus ſolidioribus affluere putant, ipſas minimè ſolidas, ita ut tactu, niſi oculorum, cùm videmus, & animi, cùm cogitamus, ſentiri non poſſint, ſi & ipſa corpora ſunt? nam ita cenſent, ut exire à corpore, & venire ad oculos, vel ad animum poſſint, quem nihilominus dicunt eſſe corporeũ. Quæro, utrùm etiam ab ipſis atomis affluant imagines? Si affluunt, quomodo jam ſunt atomi, à quibus aliqua corpora ſeparantur? Si non affluunt, aut poteſt aliquid ſine imaginibus cogitari, quod vehementer

ter nolunt: aut unde nôrunt atomos, quas nec cogitare potuerunt? Sed jam pudet me iſta refellere, cùm eos non puduerit iſta ſentire. Cùm verò auſi ſint etiam defendere, non jam eorum, ſed ipſius generis humani me pudet, cujus aures hæc ferre potuerunt. Cùm igitur tanta ſit cæcitas mentium per ingluviem peccatorũ, amorémque carnis, ut etiam iſta ſententiarum portenta otia doctorum contere-re diſputando potuerint, dubitabis tu Dioſcore, vel quiſquam vigilanti ingenio præditus, ullo modo ad ſequendam veritatem meliùs conſuli potuiſſe generi humano, quàm ut homo ab ipsâ veritate ſuſceptus ineffabiliter atque mirabiliter, & ipſius in terris perſonam gerens, recta præcipiendo, & divina faciendo, ſalubriter credi perſuaderet, quod nondum prudenter poſſet intelligi? Hujus nos gloriæ ſervimus; huic te immobiliter atq; conſtanter credere hortamur, per quem factum eſt, ut non pauci, ſed populi etiam, qui non poſſunt iſta dijudicare ratione, fide credant, donec ſalutaribus præceptis adminiculati evadant ab his perplexitatibus in auras puriſſimæ atq; ſynceriſſimæ veritatis. Cujus autoritati tanto devotiùs optemperari oportet, quanto videmus, nullum jam errorem ſe audere extollere,

tollere, ad congregandas ſibi turbas imperitorum, qui non Chriſtiani nominis velamenta conquirat. Eos autem ſolos ex veteribus præter Chriſtianum nomen, in conventiculis ſuis aliquanto frequentiùs perdurare, qui ſcripturas eas tenent, per quas annuntiatum eſſe ipſum Dominum Jeſum Chriſtum, ſe intelligere & videre diſſimulant. Porrò illi, qui cùm in unitate atq; communione catholicâ non ſint, Chriſtiano tamen nomine gloriãtur, coguntur adverſari credentibus, & audent imperitos quaſi ratione traducere, quando maximè cum iſtâ medicinâ Dominus venerit, ut fidem populis imperaret. Sed hoc facere coguntur, ut dixi, quia jacere ſe abjectiſſimè ſentiunt, ſi eorum autoritas cum autoritate catholicâ conferatur. Conantur ergo autoritatem ſtabiliſſimam fundatiſſimæ Eccleſiæ, quaſi rationis nomine & pollicitatione ſuperare. Omnium enim hæreticorum quaſi regularis eſt iſta temeritas. Sed ille fidei imperator clementiſſimus, & per conventus celeberrimos populorum atque gentium, ſedéſq; ipſas Apoſtolorum, arce authoritatis munivit Eccleſiam, & per pauciores piè doctos & verè ſpiritales viros copioſiſſimis apparatibus etiam invictiſſimæ rationis armavit. Verùm illa rectiſſima diſciplina

eſt, in arcem fidei quàm maximè recipi infirmos, ut pro eis jam tutiſſimè poſitis, fortiſſimâ ratione pugnetur. Platonici verò, qui falſorum Philoſophorum erroribus illo tempore circunlatrantibus, non habentes divinam perſonam, quâ impetrarent fidem, ſententiam ſuam tegere quærendam, quàm polluendam proferre maluerunt, cùm jam Chriſti nomen terrenis regnis admirantibus, perturbatíſque crebreſceret, emergere cœperant, ad proferendum atque aperiendum, quid Plato ſenſiſſet. Tunc Plotini ſchola Romæ floruit, habuítq; condiſcipulos multos acutiſſimos & ſolertiſſimos viros. Sed aliqui eorum magicarum artium curioſitate depravati ſunt, aliqui Dominum JESUM Chriſtum ipſius veritatis atque ſapientiæ incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoſcentes geſtare perſonam, in ejus militiam tranſierunt. Itaque totum culmen autoritatis, luménque rationis in illo uno ſalutari nomine, atq; in unâ ejus Eccleſiâ, recreando atq; reformando humano generi conſtitutum eſt. Hæc me tibi diutiſſimè in hac Epiſtola locutum, & ſi alia forte tu malles, omnino non pœnitet: Probabis enim hæc magis, quanto magis in veritate proficies, & tunc pro- ... meum, quod nunc utili-

tati ſtudiorum tuorum minùs obſecutum putas. Quanquam etiam illis ipſis quæſtionibus tuis, non ſolùm quibusdam in hac epiſtolâ, ſed etiam cæteris penè omnibus in ipſis membranis, in quibus eas miſiſti, ut potui, breviter annotando reſpõderim. In quibus me ſi parum egiſſe, aut aliud, quàm volebas, egiſſe arbitraris, non rectè cogitas, mi Dioſcore, à quo nunc iſta quæſieris. Oratoris autem libros, & quæ ſunt de oratore, QQ. omnes prætermiſi. Neſcio quis enim nugator mihi eſſe viſus ſum, ſi ea exponenda perſequerer. Nam de cæteris poſſem etiam decenter interrogari, ſi mihi quiſquam res ipſas, non de libris Ciceronis, ſed per ſeipſas tractandas diſſolvendáſque proferret. In illis autem res ipſæ nunc noſtræ profeſſioni minùs congruunt. Hæc autem omnia non facerem, niſi me poſt ægritudinem, in quâ eram, cùm homo tuus veniſſet, aliquantùm ab Hippone removerem. Quibus item diebus perturbatione valetudinis, febribúſque repetitus ſum. Inde factum eſt, ut tardiùs quàm poſſent, tibi hæc mitterentur. Quæ quomodo acceperis, reſcripta flagito.

Huc etiam facit Epiſtola CXXXI.

Docu-

DOCUMENTUM XXV.

Laudis humanæ quæ fuga, quæ proſequutio honeſta.

EPISTOLA CCLXIV.

AUguſtinus ſervus Chriſti, membrorúmque Chriſti, Dario filio, membro Chriſti, in ipſo ſalutem. Quòd acceperim literas tuas, mea reſcripta indicio eſſe voluiſti. Ecce reſcribo, & tamen reſcriptis hoc indicare non poſſum, vel iſtis, vel quibuslibet aliis, ſive breviter, ſive prolixiſſimè ſcribam. Neque enim aut paucis, aut multis verbis indicari poteſt, quod indicari verbis non poteſt. Et ego quidem parum eloquor, etſi multum loquar. Sed nulli eloquenti omnino conceſſerim, ut qualicunque, & quantacunq; epiſtolâ ſuâ affectum explicet. Reſtat ergo ſic tibi indicare, quod ſcire voluiſti, ut in verbis meis, & quod non indicant, ſentias. Quid igitur dicam, niſi delectatum me eſſe literis tuis valde. Repetitio verbi hujus, non eſt repetitio, ſed quaſi perpetua dictio. Quia fieri non poſſet, ut ſemper diceretur, ideo factum eſt, ut ſaltem

ſaltem repeteretur; ſic enim fortaſſe dici poteſt. Hîc ſi quærat aliquis, quid me tandem in tuis tam valde literis delectaverit: utrum eloquium? reſpondebo, Non. Et ille forſitan reſpondebit: Ergo laudes tuæ. Sed de his quoque reſpondebo, Non; non ideo, quia non ſint iſta in illâ epiſtolâ: nam & eloquium ibi tantum eſt, ut & optimo te natum ingenio, & talibus diſciplinis ſatis eruditum præclariſſimè luceat, & prorſus plena eſt meis laudibus. Ergóne, ait quispiam, non te iſta delectant? Immò verò: neque enim mihi, ut ait quidam, cornea fibra eſt, ut hæc non ſentiam, vel ſine delectatione ſentiam. Delectant & iſta: ſed ad illud, quo me valde dixi eſſe delectatum, quid ſunt iſta? Nam eloquium tuum me delectat, quoniam graviter ſuave eſt, vel ſuaviter grave. Meis autem laudibus, cùm profectò nec omnibus delecter, nec ab omnibus, ſed eis, qualibus me dignum eſſe arbitratus es, & ab eis, qualis es, id eſt, qui propter Chriſtum diligant ſervos ejus, etiam laudibus meis me delectatum in literis tuis, negare non poſſum. Viderint graves & periti viri, quid de

illo Themiſtocle ſentiant, ſi tamen hominis nomen verum recolo, qui cùm in epulis, quòd clari & eruditi Græciæ facere ſolebant, canere fidibus recuſâſſet, & ob hoc indoctior haberetur, totúmque illud jocunditatis genus aſpernatus eſſet, dictum illi eſt: Quid ergo audire te delectat? Ad quod ille reſpondiſſe fertur: Laudes meas. Viderint ergo, quo fine, & quâ intentione eum hoc dixiſſe crediderint, vel ipſe quâ dixerit. Erat enim ſecundùm hoc ſæculum vir magnificus; nam etiam cùm ei dictum fuiſſet: Quid igitur nôſti? Rempublicam, inquit, ex parvâ magnam facere. Ego autem, quod ait Ennius: *Omnes mortales ſeſe laudari exoptant*, partim puto approbandum, partim cavendum. Ut enim appetenda eſt veritas, quæ procul dubio eſt, etiamſi non laudetur, ſola laudabilis, ſic ea, quæ facilè ſubrepit, vanitas in hominum laude fugienda eſt. Hæc eſt autem, vel cùm ipſa bona, quæ laudatione digna ſunt, non putantur habenda, niſi laudetur ab hominibus homo. Vel ea quoque vult in ſe multùm quiſque laudari, quæ aut exiguâ laude, aut etiam vituperatione

tione digniora ſunt. Unde Horatius Ennio vigilantior ait:

Laudis amore tumes, cui certa piacula ſunto,

Quæ te perlecto poterunt recreare libello.

Ita tumorem de amore laudis humanæ, velut ſerpentis morſum medicinalibus verbis quaſi excantandum putavit. Docuit itaque nos per Apoſtolum ſuum Magiſter bonus, neque propterea nos rectè facere, ut laudemur ab hominibus; id eſt, finem recti noſtri non in hominum laudibus ponere, & tamen propter ipſos homines quærere laudes hominum. Etenim cum laudantur boni, non laudatis, ſed laudantibus prodeſt; nam ipſis, quantũ ad ipſos attinet, quòd boni ſunt, ſufficit. Sed eis, quibus expedit imitari bonos, gratulandum eſt, cùm ab eis laudantur boni, quoniam ſic indicant eos ſibi placere, quos veraciter laudant. Dicit ergo Apoſtolus quodam loco: *Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* *Ad Galat. 1. 10.* Et idem dicit alio loco: *Placere omnibus per omnia ſicut & ego omnibus per omnia placeo*; ſed adjungens cauſam: *1. ad Cor. 10. 33.* *non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.* Ecce quid quæ-

rebat in laude hominum; ubi etiam dicebat: *De cætero, fratres, quæcunq; ſunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; caſta, quæcunq; ſancta, quæcunq; cariſſima, quæcunq; bona fama; ſi qua virtus, ſi qua laus, hæc cogitantes, quæ didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum* Cætera igitur, quæ ſuprà commemoravit, virtutis nomine amplexus eſt, dicens, *ſi qua virtus*; illud autē, quod ſubjecit, *Quæcunq; bona fama*, alio uno verbo congruo proſecutus eſt dicendo. *Si qua laus, Quod itaq; ais, ſi hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* ſic accipiendum, tãquam dixerit: ſi bona, quæ facio, ſine laudis humanæ facerem, laudis amore tumeſcerem. Volebat ergo Apoſtolus placere omnibus, & eis placere gaudebat, non quorum laudibus tumeſcebat in ſe ipſo, ſed quos laudatus ædificabat in Chriſto. Cur ergo me non delectet laudari à te, cum & vir bonus ſis, nec me fallas, & ea laudes, quæ ames, & quæ amare utile ac ſalubre eſt, etiãſi non ſint in me. Neq; hoc tibi tantùm, ſed etiam mihi prodeſt. Si enim non ſunt in me, ſalubriter erubeſco, atque ut ſint, inardeſco. Ac per hoc, quòd

Ad Philipp. 4. 8.

quòd agnoſco mea in laude tuâ, gaudeo me habere, & abs te illa, ac meipſum diligi propter illa. Quæ autem non agnoſco, non ſolùm ut ipſe habeam, deſidero conſequi, verùm etiam ne ſemper in meâ laude fallantur, qui me ſinceriter diligunt. Ecce, quàm multa dixi: & , quid ſit, quod me longè amplius eloquio tuo, longè amplius laudibus meis in tuis literis delectavit, non adhuc dixi. Quid autem putas eſſe ô bone homo, niſi quòd te talem virum, & non viſum feci amicum: ſi tamen non viſum dicere debeo, cujus non corpus, ſed animam in ipſis tuis literis vidi, ubi de te, non ſicut antea, fratribus meis, ſed mihi credidi. Quis enim eſſet, jam pridem acceperam, ſed qualis erga me eſſet, nondum tenebam. Ex hac amicitiâ tuâ etiam laudes meas, quæ me quo fine delectent, ſatis dixi, multo uberiùs Eccleſiæ Chriſti non dubito profuturas, quandoquidem etiam labores meos in defenſione Evangelii adversùs reliquias impiorum dæmonicolarum ſic habes, ſic legis, ſic amas, ſic prædicas, ut in eis tanto ſiam notior, quanto es ipſe nobilior. Eos enim latentes illuſtris

illuſtras, clariúſque declaras, & ubi prodeſſe poſſe perſpicies, ignorari omnino non ſines. Si unde id ſciam, quæris; talis mihi apparuiſti in literis tuis. Hinc jam vide, quantùm me illæ literæ delectare potuerint. Si enim bene de me exiſtimas, cogita, quantum me Chriſti lucra delectent. Jam verò quod te ipſum, qui, ut ſcribis, à parentibus, ab avis, & poſtremâ usque gentis prole Chriſti jura percipere potuiſti, tamen adverſùs gentiles ritus, ut nunquam aliàs, eisdem laboribus meis adjectum eſſe ſignificas, parúmne cogito, quantū boni aliis, & quàm multis, quàm claris, & quàm facilè, quámque ſalubriter per illos cæteris, quibus talia conveniunt, poſſint ſcripta noſtra te commendante atque diſſeminante conferre. Aut hoc cogitans poſſumne parvorum, vel mediocrium gaudiorum jocunditate perfundi? Quia igitur non potui verbis explicare, quantam delectationem de tuis literis ceperim, unde me delectaverint, dixi. Jam quod nequivi ſatis dicere, id eſt, quantùm delectaverint, tibi conjiciendum relinquo. Sume itaq; mi fili, ſume vir bone, & non in ſu-

perſi-

perfidie, ſed Chriſtiana caritate Chriſtiane; ſume, inquam, libros, quos deſideraſti Confeſſionum mearum. Ibi me inſpice, ne me laudes ultrà, quàm ſum. Ibi non aliis de me crede, ſed mihi. Ibi me attende, & vide, quid fuerim in me ipſo per me ipſum: & ſi quid in me tibi placuerit, lauda ibi mecum, quem laudari volui de me, quoniam ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Nos autem perdideramus nos: ſed qui fecit, refecit. Cùm autem ibi me inveneris, ora pro me, ne deficiam, ſed perficiar. Ora fili mi: Sentio quid dicam, ſcio quid petam. Non tibi videatur indignum, & quaſi ultra merita tua. Fraudabis me magno adjutorio, ſi non feceris: nec ſolùm tu, ſed etiam omnes, qui ex ore tuo dilexerint. Orate pro me, hoc eis me petiviſſe indica; & ſi multum nobis tribuitis, juſſiſſe nos exiſtimate quod petimus: & tamen date petentibus, vel obtemperate jubentibus. Orate pro nobis. Lege literas divinas, & invenies ipſos parentes noſtros Apoſtolos petiiſſe hoc à filiis ſuis, ſive præcepiſſe auditoribus ſuis. Ego certè, quoniam hoc à me petîſti, pro te quantùm faciam, videt,

det, qui exaudiat, & videbat, quia & ante faciebam. Sed redde etiamin hac re dilectionis vicem. Præpoſiti veſtri ſumus: grex Dei eſtis. Conſiderate & videte pericula noſtra majora eſſe, quàm veſtra, & orate pro nobis. Hoc enim & nobis condecet, & vobis, ut bonam rationem de vobis reddamus, paſtorum principi, & omnium noſtrûm capiti: pariterq; evadamus hujus mundi periculoſiores blanditias, quàm moleſtias; niſi cum pax ejus ad hoc proficit, quod Apoſtolus orare nos monuit, ut quietam vitam & tranquillam agamus in omni pietate & caritate. Si enim deſit pietas & caritas, quid eſt ab illis, & à cæteris mundi malis tranquillitas, & quies, niſi luxuriæ, perditioníſque materies, ſive invitamentum, ſive adjumentum. Ut ergo habeamus quietam, & tranquillam vitam in omni pietate & caritate, quod nos pro vobis, orate pro nobis, ubicunq; eſtis, ubicunque ſumus, nuſquam enim non eſt, cujus ſumus. Miſi & alios libros, quos non petîſti. De fide rerum, quæ non videntur, De Patientia, De Continentia, De Providentiâ, & unum grandem de Fide

1. ad Tim. 2. 2.

Spe

Spe & Charitate. Hos omnes, ſi dum es in Africâ legeris, judicium tuum mitte de illis. * Suſcepi gratiſſimè, quæ miſiſti, uti & ſalutem meam, quamvis corporalem, quoniam vis me utique ſine impedimento malæ valetudinis Deo vacare, & bibliothecam noſtram, ut ſint unde libri vel parentur, vel reparentur, adjuvare dignatus es. Rependat tibi Dominus & hîc, & in futuro ſæculo bona, quæ talibus, qualem te eſſe voluit, præparavit. Pignus pacis apud te depoſitum, noſtrûmque utrique dulciſſimum, ſicut ante à me ſalutari, ita nunc reſalutari peto.

Documentum XXVI.

Idea Diſciplinæ religioſæ præſertim ſanctimonialium,

Epistola CIX.

1 Sicut parata eſt ſeveritas peccata, quæ invenerit, vindicare, ita non vult charitas quod vindicet invenire. Hæc cauſa fecit, ut ad vos non venirem, cùm meam præſentiam

quæreretis non ad pacis veſtræ gaudium, ſed ad diſſenſionis veſtræ augmentum. Quomodo enim contemnerem, & impunitũ relinquerem, ſi & me præſente tantus veſter tumultus exiſteret, quantus me abſente, etſi oculos meos latuit, tamen aures meas veſtris vocibus verberavit. Nam fortaſſis etiam major eſſet veſtra ſeditio in præſentiâ meâ, quũ neceſſe eſſet vobis non concedi, quæ in pernicioſiſſimum exemplum contra ſanam diſciplinam, quod vobis non expedit, petebatis: ac ſic, quales non volo, invenirem vos, & ipſe invenirer à vobis, qualem non volebatis. Cùm ergo ſcribat Apoſtolus ad Corinthios dicens, *Teſtem Deum facio ſuper animam meam, quia parcens vobis, nondum veni Corinthum, non quia dominamur fidei veſtræ, ſed cooperatores ſumus gaudii veſtri*, hoc ego etiam dico vobis, quia parcens vobis, non ad vos veni. Peperci etiam mihi, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem, & elegi, non ut exhiberem faciem meã vobis, ſed effunderem cor meum Deo pro vobis, & cauſam magni periculi veſtri, non apud vos verbis, ſed apud Deum lacrymis agerem, ne convertat

2. *Corinth.* 1.

in

In luctum gaudium meum, quo ſoleo gaudere de vobis, & inter tanta ſcandala, quibus ubique abundat hic mundus, aliquando cõſolari, cogitans copioſam congregationem, & caſtam dilectionem, & ſanctam converſationem veſtram, & largiorem gratiam Dei, quæ data eſt vobis, ut non ſolũm carnales nuptias contemneretis, verùm etiam eligeretis in domo ſocietatem unanimes habitandi, ut ſit vobis anima una & cor unum in Deum. Hæc in vobis bona, hæc Dei dona conſiderans, inter multas tempeſtates, quibus ex aliis malis quatitur cor meum, ſolet utcunque requieſcere. *Currebatis bene quis vos faſcinavit?* Suaſio illa non eſt ex Deo, qui vocavit vos. *Modicum fermenti;* nolo dicere quod ſequitur. Hoc enim magis cupio & oro & hortor, ut ipsũ fermentum convertatur in melius, ne tota maſſa, ſicut penè jam fecerat, convertatur in pejus. Si ergo repullulaſtis ſanum facere, orate, ne intretis in tentationem, ne iterum in contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſeditiones, ſuſurrationes. Non enim ſic plantavimus, & rigavimus hortũ

Dominicum in vobis, ut ſpinas metamus iſtas ex vobis. Si autem adhuc veſtra tumultuatur infirmitas, orate, ut ervamini de tentatione. Quæ autem conturbant vos, ſi adhuc conturbant vos, niſi correxerint, portabunt judicium, quæcunque illæ fuerint. Cogitate quid mali ſit, ut cum Deo natis in dogmatis unitate gaudeamus, interna ſchiſmata in monaſterio lugeamus. Perſeverate in bono propoſito, & non deſiderabitis mutare Præpoſitam, quâ in monaſterio illo per tam multos annos perſeverante, & numero & ætate creviſtis, quæ vos mater non utero, ſed animo ſuſcepit. Omnes enim, quæ illuc veniſtis, ibi eam aut ſanctæ Præpoſitæ ſorori meæ ſervientem, placentem, aut etiam ipſam Præpoſitam, quæ vos ſuſcepit, inveniſtis: ſub ipsâ eſtis eruditæ, ſub illâ velatæ, ſub illâ multiplicatæ; & ſic tumultuamini, ut eam vobis mutetis, cùm lugere deberetis, ſi eam vobis mutare vellemus. Ipſa eſt, quam noſtis, ipſa eſt, ad quam veniſtis, ipſa eſt, quam per tot annos habendo creviſtis. Novum non accepiſtis niſi Præpoſitum; aut ſi propter illum quæ-
ritis

ritis novitatem, & in ejus invidiam contra matrem veſtram ſic rebellâſtis, cur non potiùs id petîſtis, ut ipſe vobis mutetur? Si autem hoc exhorretis, quia novi, quo modo eum in Chriſto venerabiliter diligatis, cur non potiùs illam? In vobis nanq; regendis ſic præpoſiti rudimenta turbantur, ut magis velit vos ipſe deſerere, quàm iſtam ex vobis famam, & invidiam ſuſtinere, ut dicatur non vos aliam quæſituras fuiſſe Præpoſitam, niſi ipſum cœpiſſetis habere Præpoſitum. Tranquillet ergo Deus, & componat animos veſtros; non in vobis prævaleat opus diaboli, ſed pax Chriſti vincat in cordibus veſtris: nec dolore animi, quia non fit quod vultis, vel quia pudet voluiſſe, quod velle non debuiſtis, erubeſcendo curratis in mortem, ſed potiùs pœnitendo reſipiatis: nec habeatis pœnitentiam Judæ traditoris, ſed potiùs lacrymas Petri paſtoris. Hæc ſunt, quæ ut obſervetis præcipimus in monaſterio conſtitutæ. Primum, propter quod eſtis in unum congregatæ, ut unanimes habitetis in domo, & ſit vobis cor unum, & anima una in Deo. Et non dicatis aliquid proprium,

ſed

ſed ſint vobis omnia communia, & diſtribuatur unicuiq; veſtrûm à Præpoſitâ veſtrâ victus & tegumentum: non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, ſed unicuique ſicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apoſtolorum: Quia erant eis omnia communia, & diſtribuebatur ſingulis, prout cuiq; opus erat. Quæ aliquid habebant in ſæculo, quando ingreſſæ ſunt monaſterium, libenter velint illud eſſe commune. Quæ autem non habebant, non ea quærant in monaſterio, quæ nec foris habere potuerunt: ſed tamen earum infirmitati quod opus eſt tribuatur, etſi pauperies earum, quando foris erant, nec ipſa neceſſaria poterat invenire. Ac non ideo putent ſe eſſe felices, quia invenerunt victum & tegumentum, quale foris invenire non potuerunt: nec erigant cervicem, quia ſociantur eis, ad quas foris accedere non audebant, ſed ſurſum cor habeant, & terrena bona non quærant, ne incipiant monaſteria eſſe divitibus utilia, non pauperibus, ſi divites illic humiliantur, & pauperes illic inflantur. Sed rurſus etiam illæ, quæ aliquid eſſe
vide-

videbantur in ſæculo, non habeant faſtidio ſorores ſuas, quæ ad illam ſanctam ſocietatem ex paupertate venerunt. Magis autem ſtudeant non de parentum divitum dignitate, ſed de pauperum ſororum ſocietate gloriari. Nec extollantur, ſi communi vitæ de ſuis facultatibus aliquid contulerunt: nec de ſuis divitiis magis ſuperbiant, quia eas monaſterio partiuntur, quàm ſi eis in ſæculo fruerentur. Alia quippe quæcunque iniquitas in malis operibus exercetur, ut fiant: ſuperbia verò bonis operibus inſidiatur ut pereant. Et quid prodeſt diſpergere, dando pauperibus, & pauperem fieri, ſi anima miſera ſuperbior efficiatur contemnendo, quàm fuerat poſſidendo? Omnes ergo unanimiter & concorditer vivite, & honorate in vobis invicem Deū, cujus templa factæ eſtis: orationibus inſtate horis, & temporibus conſtitutis. In oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod eſt factū, unde & nomen accepit. Ut ſi aliquæ etiam præter horas conſtitutas, ſi eis vacat, orare voluerint, non eis ſint impedimento, quæ ibi aliquid agere voluerint. Pſalmis & hymnis cùm

oratis

ſunt corpore fortiores, frugalitatem pervenire nequiverint. Nec illæ debent conturbari, quod eas vident ampliùs, non quia honorantur, ſed quia tolerantur, accipere, ne contingat deteſtanda perverſitas, ut in monaſterio, ubi, quantùm poſſunt, fiunt divites laborioſæ, fiant pauperes delicatæ. Sanè quemadmodum ægrotantes neceſſe habent minùs accipere, ne graventur: ita poſt ægritudinem ſic tractandæ ſunt, ut citiùs recreentur, etiam ſi de humillimâ ſæculi paupertate venerunt, tanquam hoc illis contulerit recentior ægritudo, quod divitibus anterior conſuetudo. Sed cùm vires priſtinas recuperaverint, redeant ad feliciorem conſuetudinem ſuam, quæ famulas Dei tanto ampliùs decet, quanto minùs indigent: nec ibi eas teneat voluntas jam vegetas, quò neceſſitas levârat infirmas. Illæ ſe exiſtiment ditiores, quæ fuerint in ſuſtinendâ parcitate fortiores. Melius eſt enim minùs egere, quàm plus habere. Non ſit notabilis habitus veſter, nec affectetis veſtibus placere, ſed moribus. Nec ſint vobis tam tenera capitum tegmina, ne retiola ſubter appareant. Capillos ex nullâ parte nudos habeatis, nec foris vel ſpargat negligētia, vel componat induſtria. Quādo proceditis, ſimul ambulate: cùm ve-

neritis,

neritis, quò itis, ſimul ſtate. In inceſſu, in ſtatu, in habitu, in omnibus motibus veſtris nihil fiat, quod illiciat cujusquam libidinem, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem. Oculi veſtri & ſi jaciuntur in aliquem, figantur in neminem. Neq; enim quando proceditis, viros videre prohibemini, ſed appetere, aut ab ipſis appeti velle criminoſum eſt. Nec ſolo tactu, ſed affectu quoque & aſpectu appetitur, & appetit fœmina. Nec dicatis vos habere animos pudicos, ſi habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis eſt nuntius. Et cùm ſe invicem ſibi, etiam tacente linguâ, conſpectu mutuo corda nuntiant impudica, & ſecundùm concupiſcentiam carnis, alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immundâ violatione corporibus, fugit caſtitas ipſa de moribus. Nec putare debet, quæ in maſculum figit oculum, & illius in ſeipſam diligit fixum, non ab aliis videri, cùm hoc facit. Videtur omnino, & à quibus videri non arbitratur. Sed ecce lateat, & à nemine hominum videatur; quid faciet de illo ſuperno inſpectore, quem latere nihil poteſt? An ideo putandus eſt non videre, quia tanto videt patientiùs, quanto ſapientius? Illi ergo timeat ſancta fœmina diſplicere, ne velit

viro

viro malè placere; illum cogitet omnia videre, ne velit viro malè videri. Illius namque & in hac cauſa commendatus eſt timor, ubi ſcriptum eſt: Abominatio eſt Domino defigens oculum. Quando ergo ſimul eſtis in Eccleſiâ, & ubicunque, ubi & viri ſunt, invicem veſtram pudicitiam cuſtodite. Deus enim qui habitat in vobis, etiam iſto modo vos cuſtodiet ex vobis. Et ſi hanc, de quâ loquor, oculi petulantiam in aliquâ veſtrûm adverteritis, ſtatim admonete, ne cœpta progrediantur, ſed ex proximo corrigantur. Si autem & poſt admonitionem iterum, vel alio quocunque die idipſum eam facere videritis, jam velut vulneratam ſanandam prodat, quæcunq; invenire potuit: priùs tamen & alteri, vel tertiæ demonſtratam, ut duarum vel trium poſſit ore convinci, & competenti ſeveritate coërceri. Nec vos judicetis eſſe malevolas, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non eſtis, ſi ſorores veſtras, quas indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permititis. Si enim ſoror tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occultari, dum timeret ſecari, nónne crudeliter abs te ſileretur, & miſericorditer indicaretur? Quanto ergo potiùs eam debes manifeſtare, ne pernicioſiùs putreſcat in corde? Sed an-

tequam

tequam aliis demonſtretur, per quas convincenda eſt, ſi negaverit, priùs Præpoſitæ debet oſtendi, ſi admonita neglexerit corrigi, ne fortè poſſit ſecretiùs correpta innoteſcere cæteris. Si autem negaverit, tunc neganti adhibendæ ſunt aliæ, ut jam coram omnibus poſſit, non ab una teſte argui, ſed à duabus tribúſve convinci. Convicta verò ſecundum Præpoſitæ, vel Presbyteri arbitrium, debet emendatoriam ſuſtinere vindictam, quam ſi ferre recuſaverit, etſi ipſa non abſceſſerit, de veſtrâ ſocietate projiciatur. Non enim & hoc fit crudeliter, ſed miſericorditer, ne contagione peſtiferâ plurimas perdat. Et hoc, quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inveniendis, prohibendis, indicandis, convincendis, vindicandíſq; peccatis diligenter obſervetur, cum dilectione hominum & odio vitiorum. Quæcunque autem in tantum progreſſa fuerit malum, ut occultè ab aliquo literas, vel quælibet munuſcula accipiat, ſi hoc ultro confitetur, parcatur illi, & oretur pro eâ: ſi autem deprehenditur, atque convincitur, ſecundùm arbitrium Præpoſitæ, vel Presbyteri, vel etiam Epiſcopi, graviùs emendetur. Veſtes veſtras in uno loco habete ſub unâ cuſtode, vel duabus, vel quot ſufficere potuerint ad eas excutiendas,

tiendas, ne à tineâ lædantur. Et ſicut paſcimini ex uno cellario, ſic induamini ex uno veſtiario. Et ſi fieri poteſt, non ad vos pertineat, quid vobis induendum pro temporis congruentiâ proferatur, utrum hoc recipiat unaquæque veſtrûm, quod depoſuerat, an aliud, quod altera habuerat, dum tamen unicuique, quod opus eſt, non negetur. Si autem hinc inter vos contentiones & murmura oriuntur, & conqueritur aliqua deterius aliquid ſe accepiſſe, quàm priùs habuerat: & indignã ſe, quæ non ita veſtiatur, ſicut alia ſoror ejus veſtiebatur, hinc vos probate, quantùm vobis deſit in illo interiore ſancto habitu cordis, quæ pro habitu corporis litigatis. Tamen ſi veſtra toleratur infirmitas, ut hoc recipiatis, quod poſueratis, in uno tamen loco ſub communibus cuſtodibus habete, quod ponitis, ita ſanè, ut nulla ſibi aliquid operetur, ſive unde induatur, ſive ubi jaceat, ſive unde cingatur, vel operiatur, vel caput contegat: ſed omnia opera veſtra in commune fiant majore ſtudio, & frequentiori alacritate, quàm ſi vobis propria faceretis. Charitas enim, de qua ſcriptum eſt, quod *non quærit, quæ ſua ſunt*, ſic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit. Et ideo quanto am- *1. Cor. 13.*

plius

pliùs rem communem, quàm propriam curaveritis, tanto ampliùs vos profeciſſe noveritis, ut in omnibus, quibus utitur tranſitura neceſſitas, ſupereminea, quæ permanet charitas. Conſequens ergo eſt, ut etiam illud, quod ſuis vel filiabus, vel aliquâ neceſſitudine ad ſe pertinentibus in monaſterio conſtitutis aliquis, vel aliqua contulerit, ſive veſtem, ſive quodlibet aliud inter neceſſaria deputandum, non occultè accipiatur, ſed ſit in poteſtate Præpoſitæ, ut in commune redactum, cùm neceſſarium fuerit, præbeatur. Quod ſi aliqua rem ſibi collatam celaverit, furti judicio condemnetur. Indumenta veſtra ſecundùm arbitrium Præpoſitæ laventur, ſive à vobis, ſive à fullonibus, ne interiores animæ ſordes contrahat mundæ veſtis nimius appetitus. Lavacrum etiam corporum, uſúſque balnearum non ſit aſſiduus, ſed eo, quo ſolet, intervallo temporis tribuatur, hoc eſt, ſemel in menſe. Cujus autem infirmitatis neceſſitas cogit lavandum corpus, non longiùs differatur. Fiat ſine murmure, de conſilio medici, ita ut etiam ſi nolit, jubente Præpoſitâ faciat, quod faciendum eſt pro ſalute. Si autem velit, & fortè non expedit, ſuæ cupiditati non obediatur: aliquando enim etiam ſi noceat, prodeſſe creditur, quod delectat.

delectat. Denique ſi latens eſt dolor in corpore famulæ Dei, dicenti quid ſibi doleat, ſine dubitatione credatur: ſed tamen utrùm ſanando illi dolori, quod delectat, expediat, ſi non eſt certum, medicus conſulatur. Nec eant ad balneas, ſive quocunq; ire neceſſe fuerit, minùs quàm tres. Nec illa, quæ habet aliquò eundi neceſſitatem, cum quibus ipſa voluerit, ſed cum quibus Præpoſita juſſerit, ire debebit. Ægrotantium cura, ſive poſt ægritudinem reficiendarum ſive aliquâ imbecillitate etiam, ſive febribus laborantium, alicui debet injungi, ut ipſa de cellario petat, quod cuique opus eſſe perſpexerit. Quæ autem ſive cellario, ſive veſtibus, ſive codicibus præponuntur, ſine murmure ſerviant ſororibus ſuis. Codices certâ horâ ſingulis diebus petantur, extra horam, quæ petiverint, non accipiant. Veſtimenta verò & calceamenta quando fuerint indigenti neceſſaria, dare non differant, ſub quarum cuſtodiâ ſunt, quæ poſcuntur. Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrimè finiatis, ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtucâ, & animam faciat homicidam. Neque enim ad ſolos viros pertinet, quod ſcriptum eſt: *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*, ſed ſexu maſculino, quem primum Deus fecit,

cit, etiam fœmineus præceptum ſexus accepit. Quæcunque convitio, vel maledicto, vel etiam criminis objectu alteram læſerit, meminerit ſatisfactione quantocyus curare, quod fecit; & illa, quæ læſa eſt, ſine diſceptatione dimittere. Si autem invicem ſe læſerunt, invicem ſibi debita relaxare debebunt propter orationes veſtras, quas utique quanto crebriores habetis, tanto ſanctiores habere debetis. Melior eſt autem, quæ quamvis irâ ſæpe tentatur, tamen impetrare feſtinat, ut ſibi dimittat, cui ſe feciſſe agnoſcit injuriam, quàm quæ tardiùs iraſcitur, & ad veniam petendam difficiliùs inclinatur. Quæ non vult dimittere ſorori, non ſperet accipere orationis effectum. Quæ autem nunquã vult petere veniam, aut non ex animo petit, ſine causâ eſt in monaſterio, etiam ſi non inde projiciatur. Proinde vobis à verbis durioribus parcite, quæ ſi emiſſa fuerint ex ore veſtro, non pigeat ex ipſo ore proferre medicamenta, ex quo facta ſunt vulnera. Quando autem neceſſitas diſciplinæ minoribus coërcendis dicere vos verba dura compellit, ſi etiam in ipſis modum vos exceſſiſſe ſentitis, non à vobis exigitur, ut ab eis veniam poſtuletis, ne apud eas, quas oportet eſſe ſubjectas, dum nimia ſervatur humilitas, regendi

frauga-

frangatur autoritas, ſed tamen petenda eſt venia ab omnium Domino, qui novit, etiam eas, quas plùs juſto fortè corripitis, quantâ benevolentiâ diligatis. Non autem carnalis, ſed ſpiritalis inter vos debet eſſe dilectio: nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, jocando turpiter, & ludendo, non ſolùm à viduis, & intactis ancillis Chriſti in ſancto propoſito conſtitutis, ſed omnino nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus ſunt facienda nupturis. Præpoſitæ tanquam matri obediatur, honore ſervato, ne in illâ offendatur Deus: multo magis presbytero, qui omnium veſtrûm curam gerit. Ut ergo cuncta iſta ſerventur, & ſi quid ſervatum non fuerit, non negligenter prætereatur, ſed emendandum, corrigendúmque curetur, ad Præpoſitam præcipuè pertinet, ita ut ad Presbyterum, qui vobis intendit, referat, quod modum, vel vires ejus excedit. Ipſa verò non ſe exiſtimet poteſtate dominante, ſed charitate ſerviente felicem. Honore coram hominibus prælata ſit vobis, coram Deo ſubſtrata ſit pedibus veſtris. Circa omnes ſeipſam bonorum operum præbeat exemplum. Corripiat inquietas, conſoletur puſillanimes, ſuſcipiat infirmas, patiens ſit ad omnes, diſciplinam libens ha-

DOCUMENTUM XXVII.

Sobrietas in celebritatibus Sanctorũ, & fuga laudis humanæ.

EPISTOLA LXIV.

AUrelio Epiſcopo, Auguſtinus Preſbyter. Qua gratia reſponderem literis Sanctitatis tuæ, cum diu hæſitans non reperirem: omnia enim vicit affectus animi mei, quem jam ſponte ſurgentem lectio epiſtolæ tuæ multò ardentiùs excitavit: commiſi me jam Deo, qui pro viribus meis operaretur in me, ut ea reſcriberem, quæ utriúſque noſtrũm ſtudio in Domino, & curæ Eccleſiaſticæ pro tuâ præſtantiâ, & meâ obſecundatione congruerent. Atque illud primum, quòd orationibus meis te adjuvari credis, non ſolùm non refugio, verùm etiam libenter amplector. Ita enim, & ſi non meis, certè tuis, me Dominus noſter, exaudiet. Quòd fratrem Alipium in noſtrâ conjunctione manſiſſe, ut exemplo ſit fratribus curas mundi hujus vitare cupientibus, benevolentiſſimè accepiſti, ago gratias, quas nullis verbis explicare poſſim. Dominus hoc

rependat in animam tuam. Omnis itaq; fratrum cœtus, qui apud nos cœpit coaleſcere, tantâ tibi prærogativâ obſtrictus eſt, ut locis terrarum tantùm longè diſjunctis ita nobis conſulueris, tanquam præſentiſſimus ſpiritu. Quapropter precibus, quantùm valemus, incumbimus, ut gregem tibi commiſſum, tecum Dominus ſuſtinere dignetur, nec te uſpiam deſerere, ſed adeſſe adjutor in opportunitatibus, faciens cum Eccleſiâ ſuâ miſericordiam per ſacerdotium tuum, quale ſpiritales viri, ut faciat, lachrymis eum, gemitibúſque interpellant. Scias itaque Domine beatiſſime, & pleniſſimâ charitate venerabilis, non deſperare nos, imò ſperare vehementer, quòd Dominus & Deus noſter per authoritatem perſonæ, quam geris (quam non carni, ſed ſpiritui tuo impoſitam eſſe confidimus) multas carnales fœditates & ægritudines, quas Africana Eccleſia in multis patitur, in paucis gemit, conſiliorum gravitate tuâ poſſit ſanare. Cùm enim Apoſtolus tria breviter genera vitiorum deteſtanda, & vitanda uno in loco poſuerit, de quibus innumerabilium peccatorum exurgit ſeges, unum horum, quòd ſecundo loco poſuit, acerrimè in Eccleſiâ vindicatur: duo autem reliqua, id eſt, primum & ultimum,

tole-

tolerabilia videntur hominibus, atq; ita paulatim fieri poteſt, ut nec vitia jam putentur. Ait enim vas electionis: *Non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & dolo, ſed induite vos Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis.* Rom. 13. Horum ergo trium, cubilia & impudicitiæ tam magnum crimen putantur, ut nemo dignus, non modo Eccleſiaſtico miniſterio, ſed ipſâ etiam ſacramentorum communione videatur, qui ſe iſto peccato maculaverit. Et rectè omnino. Sed quare ſolum? Comeſſationes enim, & ebrietates ita conceſſæ & licitæ putantur, ut in honorem etiam beatiſſimorum Martyrum non ſolùm per dies ſolennes, quod ipſum quis non lugendum videat, qui hæc non carnis oculis inſpicit? ſed etiam quotidie celebrentur. Quam fœditatem, ſi tantùm flagitioſa & non etiam ſacrilega eſſet, quibuſcunque tolerantiæ viribus ſuſtentandam putaremus. Quanquam ubi eſt illud, quod cùm multa vitia enumeraſſet idem Apoſtolus, inter quæ poſuit ebrioſos, ita concluſit, ut diceret, cum talibus nec panem edere. 1. Cor 5. Sed feramus hæc in luxu & labe domeſticâ, & eorum conviviorum, quæ privatis parietibus continentur, accipiamúſque cum

Eccleſiâ inchoanda eſt medicina, ſicut videtur audaciæ, mutare conari, quod Carthaginenſis Eccleſia tenet, ſic magnæ impudentiæ eſt velle ſervare, quod Carthaginenſis Eccleſia correxit. Ad hanc autem rem quis alius Epiſcopus eſſet optandus, niſi qui ea diaconus execrabatur? Sed quod erat tunc dolendum, nunc auferendum eſt, non aſperè, ſed, ſicut ſcriptum eſt, in ſpiritu lenitatis & manſuetudinis. Dant enim mihi fiduciam literæ tuæ, indices germaniſſimæ charitatis, ut tecum, tanquam mecum audeam colloqui. Non ergo aſperè, quantùm exiſtimo, non duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur, magis docendo, quàm jubendo, magis monendo, quàm minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda eſt in peccata paucorum. Et ſi quid minamur cum dolore, fiat de Scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipſi in noſtrâ poteſtate, ſed Deus in noſtro ſermone timeatur. Ita priùs movebuntur ſpiritales, vel ſpiritalibus proximi, quorum autoritate & leviſſimis quidem, ſed inſtantiſſimis admonitionibus cætera multitudo frangatur. Sed quoniam iſtæ in cœmeteriis ebrietates, & luxurioſa convivia, non ſolùm honore Martyrum

Galat. 6.

à carnali & imperitâ plebe credi ſolent, ſed etiam ſolatia mortuorum, mihi videtur faciliùs illis diſſuaderi poſſe iſtam fœditatem ac turpitudinem, ſi & de Scripturis prohibeatur, & oblationes pro ſpiritibus dormientium, quas verè aliquid adjuvare credendum eſt, ſuper ipſas memorias non ſint ſumptuoſæ, atque omnibus petentibus, ſine typho, & cum alacritate præbeantur, neq; vendantur. Sed ſi quis pro religione aliquid pecuniæ offerre voluerit, in præſenti pauperibus erogetur. Ita nec deſerere videbuntur memorias ſuorum, quod poteſt gignere non levem cordis dolorem, & id celebrabitur in Eccleſiâ, quod piè, honeſtéque celebratur. Hæc interim de comeſſationibus & ebrietatibus dicta ſint. De contentione autem & dolo quid me attinet dicere, quando iſta vitia non in plebe, ſed in noſtro numero graviora ſunt? Horum autem morborum mater ſuperbia eſt, & humanæ laudis aviditas, quæ etiam hypocriſim ſæpe generat. Huic non reſiſtitur, niſi crebris divinorum librorum teſtimoniis incutiatur timor, & charitas Dei: ſi tamen ille, qui hoc agit, ſeipſum præbeat patientiæ atque humilitatis exemplum, minus ſibi aſſumendo, quàm offertur, ſed tamen ab eis, qui ſe honorant, nec totum, nec nihil

hil accipiendo, & id, quod accipitur laudis aut honoris, non propter ſe, qui totus coram Deo eſſe debet, & humana contemnere, ſed propter illos accipiatur, quibus conſulere non poteſt, ſi nimiâ dejectione vileſcat. Ad hoc enim pertinet quod dictum eſt: *Nemo juventutum tuam contemnat*, cùm hoc ille dixerit, qui alio loco ait: *Si hominibus placere vellem, Chriſti ſervus non eſſem.* Magnum eſt de honoribus & laudibus hominum non lætari, ſed omnem pompam inanem præcidere, & ſi quid inde neceſſarium retinetur, id totum ad utilitatem honorantium ſalutémque conferre. Non enim fruſtra dictum eſt: Deus confringet oſſa hominum placere volentium. Quid enim languidius, quid tam ſine ſtabilitate ac fortitudine, quod oſſa ſignificant, quàm homo, quem malè loquentium lingua debilitat, cùm ſciat falſá eſſe, quæ dicuntur? Cujus rei dolor nullo modo animæ viſcera dilaniaret, ſi non amor laudis oſſa ejus confringeret. Præſumo de robore animi tui. Itaque iſta, quæ tecum confero, mihi dico. Dignaris tamen, credo, mecum conſiderare, quàm ſint gravia, quàm difficilia. Non enim hujus hoſtis vires ſentit, niſi qui ei bellum indixerit: quia & ſi cuiquam facile eſt laude carere, dum de-

1. Timoth. 4. *Galat. 1.* *Pſ. 52.*

negatur, difficile eſt eâ non delectari, cùm offertur. Et tamen tanta mentis in Deum debet eſſe ſuſpenſio, ut, ſi non meritò laudemur, corrigamus eos, quos poſſumus, ne arbitrentur aut in nobis eſſe, quod non eſt, aut noſtrum eſſe, quod Dei eſt: aut ea laudent, quæ quamvis non deſint nobis, aut etiam ſuperſint, nequaquam tamen ſunt laudabilia: velut ſunt bona omnia, quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impiis hominibus. Si autem meritò laudamur, propter Deū gratulemur eis, quibus placet verum bonum: non tamen nobis, quia placemus hominibus, ſed ſi coram Deo tales ſumus, quales nos eſſe credunt, & non tribuitur nobis, ſed Deo, cujus dona ſunt omnia, quæ verè meritóque laudantur. Hæc mihi ipſe canto quotidie, vel potiùs ille, cujus ſalutaria præcepta ſunt, quæcunq; ſive in divinis lectionibus inveniuntur, ſive intrinſecus animo ſuggeruntur. Et tamen vehementer cum adverſario dimicans, ſæpe ab eo vulnera capio, cum delectationem oblatæ laudis mihi auferre non poſſum. Hæc propterea ſcripſi, ut ſi tuæ Sanctitati jam non ſunt neceſſaria, ſive quòd plura hujusmodi ipſe cogites, atque utiliora, ſive quòd tuæ Sanctitati medicinâ iſtâ non opus ſit, mala tamen mea no-

ta ſint tibi, ſciáſque unde pro meâ infirmitate Deum rogare digneris, quod ut impenſiſſimè facias, obſecro per humanitatem illius, qui præceptum dedit, ut invicem onera noſtra portemus. Multa ſunt, quæ de vitâ noſtrâ & converſatione deflerem, quæ nollem per literas ad te venire, ſi inter cor meum & cor tuum ulla eſſent miniſteria præter os meum, & aures tuas. Si autem venerabilis nobis, omniúmq; noſtrûm totâ ſynceritate chariſſimus, cujus in te verè fraternam, cùm præſens eſſem, benignitatem, ſtudiúmque perſpexi, ſenex Saturnius dignatus fuerit, quando opportunum videbitur, ad nos venire, quicquid cum ejus ſanctitate & ſpeciali affectu colloqui potuerimus, aut nihil, aut non multum diſtabit, ac ſi cum tuâ dignatione id ageremus. Quod ut nobiſcum ab eo petere, atque impetrare digneris, tantis precibus poſco, quantis verba nulla ſufficiunt. Abſentiam enim meam tantam longè Hipponenſes vehementer, nimíſque formidant, neque ullo modo mihi ſic volunt credere, ut ego vobis. Agrum fratribus datum proviſione & liberalitate tuâ didicimus ante epiſtolam tuam, per ſanctum fratrem & conſervum noſtrum Parthenium, à quo multa alia, quæ audire deſiderabamus, audi-

vimus. Præſtabit Dominus, ut etiam cætera, quæ adhuc deſideramus, impleantur.

DOCUMENTUM XXVIII.

Cultus corporis caſtigatus, decénsq; Chriſtianum.

EPISTOLA LXXIII.

DOmino dilectiſſimo, & venerabili fratri, & conſacerdoti Poſſidio, & qui tecum ſunt, fratribus Auguſtinus, & qui mecum ſunt fratres, in Domino ſalutem. Magis quid agas cum eis, qui obtemperare nolunt, cogitandum eſt, quã quemadmodum eis oſtendas non licere, quod faciunt. Sed nunc epiſtola ſanctitatis tuæ, & occupatiſſimum me reperit, & celerrimus bajuli reditus neque reſcribere tibi, neq; ad ea, quæ conſuluiſti, ita, ut oportet, reſpondere permiſit. Nolo tamen de ornamentis auri, vel veſtis præproperam habeas in prohibendo ſententiam, niſi in eos, qui neque conjugati, neq; conjugari cupientes, cogitare debeant, quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant, quæ ſunt mundi, quo modo placeant vel viri uxoribus, vel mulieres maritis; niſi quod

capillos

capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare Apoſtolus jubet, nec maritatas decet. Fucari autem pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt, quâ non dubito etiam ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminæ ornari, ſecundùm veniam, non ſecundùm imperium. Nam verus ornatus, maximè Chriſtianorum & Chriſtianarum, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem, veſtíſque pompa, ſed mores boni ſunt. Execranda autem ſuperſtitio ligaturarum, in quibus etiam inaures virorum, in ſummis ex unâ parte auriculis ſuſpenſæ deputentur, non ad placendum hominibus, ſed ad ſerviendum dæmonibus adhibetur. Quis autem poſſit ſpeciales nefariarum ſuperſtitionum prohibitiones in Scripturis invenire, cùm generaliter Apoſtolus dicat: *Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum.* Et iterum: *Quæ enim conſonantia chriſti ad Belial?* N. ſi fortè quia Belial nominavit, & generalem ſocietatem dæmoniorum prohibuit, licet Chriſtianos ſacrificare Neptuno, quia nihil propriè de Neptuno vetitum legimus? Moneantur interim miſeri, ut ſi obtemperare nolunt præceptis ſalubrioribus, ſaltem ſacrilegia ſua non defendant, ne

2. Cor. 6.

ne majori ſe ſcelere implicent. Quid autem cum eis agendum ſit, ſi ſolvere inaures timent, & corpus Chriſti cum ſigno diaboli accipere non timent? De ordinando autem, qui in parte Donati baptizatus eſt, autor tibi eſſe non poſſum. Aliud eſt enim facere, ſi cogaris, aliud conſulere ut facias.

DOCUMENTUM XXIX.

Arduum Epiſcopale miniſterium ſuſcipienti, animus SS. Scripturarum attentâ meditatione adverſus ingruentia pericula præmuniendus.

EPISTOLA CXLVIII.

DOmino beatiſſimo, & venerabili, in conſpectu Domini ſincerâ charitate chariſſimo patri Valerio, Auguſtinus presbyter in Domino ſalutem. Ante omnia peto, ut cogitet religioſa prudentia tua, nihil eſſe in hac vitâ, & maximè hoc tempore facilius, & lætius, & hominibus acceptabilius Epiſcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, ſi perfunctoriè, atq; adulatoriè res agatur; ſed nihil apud Deum miſeq

miſerius, & triſtius, & damnabilius. Item nihil eſſe in hac vitâ, & maximè hoc tempore, difficilius, laborioſius, periculoſius Epiſcopi aut Presbyteri aut Diaconi officio, ſed apud Deum nihil beatius, ſi eo modo militetur, quo noſter Imperator jubet. Quis autem iſte ſit modus, nec à pueritiâ, nec ab adoleſcentiâ meâ didici: & eo tempore, quo diſcere cœperam, vis mihi facta eſt, merito peccatorum meorū. Nam quid aliud exiſtimem neſcio, ut ſecundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram. Sed arbitror Dominum meum propterea me ſic emendare voluiſſe, quòd multorū peccata nautarum, antequam expertus eſſem, quid illic agitur, quaſi doctior, & melior reprehendere audebam. Itaque poſtquam miſſus ſum in medium, tunc ſentire cœpi temeritates reprehenſionum mearum; quanquam & antea periculoſiſſimum judicarem hoc miniſterium. Et hinc erant lacrymæ illæ, quas me fundere in civitate, ordinationis meæ tempore, nonnulli fratres adnimadverterunt, & neſcientes cauſas doloris mei, quibus potuerunt ſermonibus, qui omnino ad vulnus meum non pertinerent, tamen bono animo conſolati ſunt. Sed multo valde, multo amplius expertus ſum, quàm putabam.

bam, non quia novos aliquos fluctus, aut tempeſtates vidi, quas ante non noveram, vel non audieram, vel non legeram, vel non cogitaveram, ſed ad eas evitandas, aut perferendas ſolertiam & vires meas omnino non noveram, & alicujus momenti arbitrabar. Dominus autem irriſit me, & rebus ipſis oſtendere voluit meipſum mihi. Quod ſi non damnando, ſed miſerando fecit (hoc enim ſpero) certè vel nunc cognitâ ægritudine meâ, debeo ſcripturarum ejus medicamenta omnia perſcrutari, & orando, ac legendo agere, ut idonea valetudo animæ meæ ad tam periculoſa negotia tribuatur: quod ante non feci, quia & tempus non habui. Tunc enim ordinatus ſum, cùm de ipſo actionis tempore ad cognoſcendas divinas Scripturas cogitaremus, & ſic nos diſponere vellemus, ut nobis ocium ad hoc negotium poſſet eſſe. Et, quod verum eſt, nondum ſciebam quid mihi deeſſet ad tale opus, quale me nunc torquet & conterit. Quod ſi propterea in re ipsâ didici, quid ſit homini neceſſarium, qui populo miniſtrat ſacramentum & verbum DEI, ut jam non mihi liceat aſſequi, quod me non habere cognovi, jubes ergo ut pereã, pater Valeri? Ubi eſt charitas tua? Certè diligis me, certè diligis ipſam Eccle-
ſiam

ſiam, cui me ſic miniſtrare voluiſti, & tamen certus ſum, quod & me, & ipſam diligis. Sed putas me idoneum, cùm ego meliùs me noverim, qui tamen nec ipſe me noſſem, niſi experiendo didiciſſem. Sed dicit fortaſſe Sanctitas tua: Vellem ſcire, quid deſit inſtructioni tuæ. Tam multa autem ſunt, ut faciliùs poſſim enumerare, quæ habeo, quàm quæ habere deſidero. Audeo enim dicere, ſcire me & plenâ fide retinere, quid pertineat ad ſalutem noſtram. Sed hoc ipſum quo modo miniſtrem ad ſalutem aliorum, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant? Et ſunt fortaſſe aliqua, imò non eſt dubitandum eſſe in ſanctis libris conſcripta conſilia, quibus cognitis & apprehenſis poſſit homo Dei rebus eccleſiaſticis ordinatioribus miniſtrare, aut certè inter manus iniquorum vel vivere conſcientiâ ſaniore, vel mori, ut illa vita non amittatur, cui uni Chriſtiana corda humilia & manſueta ſuſpirant. Quo modo autem hoc fieri poteſt, niſi quemadmodum ipſe Dominus dicit, petendo, quærendo, pulſando, id eſt, orando, legendo, plangendo? Ad quod negotium mihi parvum tempus vel uſque ad Paſcha impetrari volui per fratres à tuâ ſyncertiſſimâ & venerabili charitate, &

nunc

nunc per has preces volo. Quid enim reſponſurus ſum Domino judici? Non poteram iſta jam quærere, cum eccleſiaſticis negotiis impedirer? Si ergo mihi dicat, Serve nequam, ſi villa eccleſiæ calumnioſum aliquem pateretur, cujus fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro, quem rigavi ſanguine meo, ſi quid agere pro eâ poſſes apud judicem terræ, nónne omnibus conſentientibus, nonnullis etiam jubentibus, & cogentibus pergeres, &, ſi contra te judicaretur, etiam trans mare proficiſcereris, atq; hoc modo vel annuam vel amplius abſentiam tuam nulla querela revocaret, ne alius poſſideret terram, non animæ, ſed corpori pauperum neceſſariam, quorum tamen famem vivæ arbores meæ multo faciliùs, mihíque gratiùs, ſi diligenter colerentur, explerent? Cur ergo ad diſcendam agriculturam meam, vacationem temporis tibi defuiſſe cauſaris? Dic mihi quid reſpondeam, rogo te? An forte vis dicam, Senex Valerius dum me omnibus rebus inſtructum eſſe crediſſet, quanto ampliùs me dilexit, tantò minùs iſta diſcere permiſit? Attende omnia iſta ſenex Valeri, obſecro te per bonitatem, & ſeveritatem Chriſti, per miſericordiam, & judicium ejus, per eum, qui tantam tibi inſpira-

ſpiravit erga nos charitatem, ut te nec pro lucro animæ noſtræ audeamus offendere. Si autem mihi Deum & Chriſtum teſtem facis innocentiæ & charitatis, & ſynceri affectûs, quem circa nos habes, quaſi ego non de his jurare omnibus poſſim, ipſam ergo charitatem & affectum imploro, ut miſerearis mei, & concedas mihi ad hoc, quod rogavi, tempus, quantum rogavi, atque adjuves me orationibus tuis, ut non ſit inane deſideriũ meum, nec infructuoſa Eccleſiæ Chriſti atque utilitati fratrum & conſervorum meorum abſentia mea. Scio quod illâ charitate pro me orante, maximè in tali causâ non aberit Dominus, & eam ſicut ſacrificium ſuavitatis accipiens, fortaſſis breviore tempore, quàm poſtulavi, me ſaluberrimis conſiliis de Scripturis ſuis reddet inſtructum.

DOCUMENTUM XXX.

Peſtis diſſidiorum Religionis per ſanctam maxime Epiſcoporum concordiam coercenda.

EPISTOLA CXLVII.

DOmino honorabili, & dilectiſſimo Proculeiano, Auguſtinus. Propter impe-

imperitorum hominum vanitates diutiùs apud te de titulo epiſtolæ meæ diſputare non debeo. Cum enim nos revocare invicem ab errore conamur, quamvis, ante pleniſſimam diſcuſſionem cauſæ, quibuſdam videri poſſit, quis noſtrum erret, incertum: ſervimus tamen invicem nobis, ſi bono animo nobiſcum agimus, ut à perverſitate diſcordiæ liberemur. Quod me ſyncero corde agere, & cum tremore Chriſtianæ humilitatis, etiam ſi plerisque hominibus apertum non eſt, videt tamen ille, cui nulla corda clauduntur. Quid autem in te honorare non dubitem, facilè intelligis. Non enim errorem ſchiſmatis, unde omnes homines, quantùm ad me attinet, cupio ſanari, dignum honore aliquo exiſtimo. Sed te ante omnia, quòd ipſius nobis humanæ ſocietatis vinculo aſtringeris, & quòd nonnulla in te præeminent placidioris mentis indicia, quibus nullo modo deſperandum eſt, facilè te poſſe veritatem, cùm fuerit demonſtrata, complecti, ſine ullo æſtu dubitationis honorandum puto. Dilectionis autem tantum tibi debeo, quantum nobis imperat ipſe, qui nos dilexit uſq; ad crucis opprobrium. Sed ne mireris, quod apud benevolentiam tuam diu tacui; non putabam in hac te eſſe ſententiâ, quam mihi

mihi frater Euodius, cui fidem non habere non poſſum, gaudens indicavit. Nam cum fortè contigiſſet, ut in unam domum conveniretis, & ſermo inter vos de ſpe noſtrâ, hoc eſt, de Chriſti hæreditate ortus eſſet, ait dixiſſe benignitatem tuam, velle te bonis viris ſedentibus conferre nobiſcum. Quod te multum gaudeo noſtræ humilitati offerre dignatum. Neque ullo modo poſſum tantam occaſionem benigni animi tui deſerere, ut quantùm vires Dominus præbere dignabitur, quæram tecum atque diſcutiam, quæ cauſa, quæ origo, quæ ratio in Eccleſiâ Chriſti, cui dixit: *Pacem meam do vobis pacem meam relinquo vobis*, tam lugendæ atque plangendæ diſceſſionis extiterit? *Ioan. 14.* Audivi quidem de memorato fratre te fuiſſe conqueſtum, quod neſcio quid tibi contumeliosè reſponderit: quod, quæſo te, ne illam contumeliam deputes, quam certũ mihi eſt non de ſuperbo animo proceſſiſſe: novi enim fratrem meum; ſed ſi quid in diſputando pro fide ſuâ, & pro Eccleſiæ charitate, dixit fortaſſe ferventius, quã tua gravitas vellet audire, non illa contumacia, ſed fiducia nominanda eſt. Collatorem enim & diſputatorem, non aſſentatorem, & adulatorem ſe eſſe cupiebat. Nam hoc eſt oleum peccatoris, quo Propheta

pheta non vult impinguari caput. Ita
Ÿ.140 enim dicit: *Emendabit me juſtus in miſericordiâ, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Mavult enim ſeverâ miſericordiâ juſti emendari, quàm leni adulationis unctione laudari. Unde etiam illud propheticum eſt: *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt.*
Eſa. 3. *tunt.* Ideóq; de homine, quem falſæ blanditiæ faciunt arrogantem, rectè etiam vulgò dicitur: *Crevit caput*; impinguatum eſt enim oleo peccatoris, hoc eſt, non aſperâ veritate corrigentis, ſed leni falſitate laudantis. Neque hoc in eam partem peto accipias, quaſi ego te à fratre Euodio tanquam à juſto emendatum intelligi velim. Vereor enim, ne me quoque aliquid contumelioſè in te dicere exiſtimes,
Joan. 14. quod vehementer caveo, quantùm poſſum. Sed juſtus eſt ille qui dixit: *Ego ſum veritas.* Itaque de cujuslibet hominis ore nobis verum cum aliquâ aſperitate ſonuerit, non ab illo homine, qui fortè peccator eſt, ſed ab ipsâ veritate, hoc eſt, à Chriſto, qui juſtus eſt, emendamur, ne noſtrum caput blandæ, ſed pernicioſæ adulationis unctio, hoc eſt, oleum peccatoris impinguet. Quanquam etiam ſi frater Euodius aliquantum pro ſuæ communionis defenſione turbatior, aliquid

elatius

elatius animo commotiore dixiſſet, ætati hominis, & neceſſitatis cauſâ te oporteret ignoſcere. Iſtud tamen, quod promittere dignatus es, peto memineris, ut ſedentibus, quos ipſe delegeris, dummodo verba noſtra non inaniter ventilentur, ſed ſtylo excipiantur: ut & tranquilliùs & ordinatiùs diſſeramus, & ſi quid fortè à nobis dictum de memoriâ lapſum fuerit, recitatione revocetur, & rem tam magnã, & ad ſalutem omnium pertinentem cum concordiâ requiramus. Aut ſi placet, nullo medio interpoſito, priùs nobiſcum ſivè per epiſtolas, ſive per collocutionem, atque lectionem, ubi placuerit, conferamus, ne fortè intemperantes nonnulli auditores malint quaſi noſtrum expectare certamen, quàm de noſtrâ ſalute in noſtrâ collocutione cogitare, ut quod fuerit inter nos terminatum, poſtea per nos populus noverit, aut ſi per epiſtolas agi placet, ipſæ plebibus recitentur, ut aliquando non plebes, ſed plebs una dicatur. Prorſus ſicut volueris, ſicut juſſeris, ſicut tibi placuerit, libenter amplector. Et de animo beatiſſimi & venerabilis mihi patris Valerii nunc abſentis totâ ſecuritate polliceor, hoc eum cum magnâ lætitiâ cogniturum. Novi enim quantùm diligat pacem, & nullâ vani faſtûs inanitate

jactetur. Rogo te, quid nobis eſt cum veteribus diſſenſionibus, ut huc uſq; vulnera illa duraverint, quæ animoſitas hominum ſuperborum noſtris membris inflixit? quorum vulnerum putrefactione etiam dolorem perdidimus, quo ſolet medicus implorari. Vides, quantâ, & quàm miſerabili fœditate Chriſtianæ domus, familiæque turbatæ ſint. Mariti & uxores de ſuo lecto ſibi conſentiunt, & de Chriſti altari diſſentiunt. Per illum ſibi jurant, ut inter ſe pacem habeant, & in illo habere non poſſunt. Filii cum parentibus unam domum habent ſuam, & domum Dei non habent unam. Succedere in eorum hæreditatem cupiunt, cum quibus de Chriſti hæreditate rixantur, ſervi & domini communem Deum dividunt, qui formam ſervi accepit, ut omnes ſerviendo liberaret. Honorant nos veſtri, honorant vos noſtri. Per coronam noſtram nos adjurant veſtri, per coronam veſtram vos adjurant noſtri. Omnium verba ſuſcipimus, neminem offendere volumus. Quid nos ſolus Chriſtus offendit, cujus membra laniamus? Et homines quidem cauſas ſuas ſæculares apud nos finire cupientes, quando eis neceſſarii fuerimus; ſic nos ſanctos & Dei ſervos appellant, ut negotia terræ ſuæ peragant.

Aliquan-

Aliquando agamus & negotium ſalutis noſtræ, & ſalutis ipſorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidie ſubmiſſo capite ſalutamur, ut diſſenſiones hominũ terminemus, ſed de ipſo capite noſtro tam turpis inter nos & pernicioſa diſſenſio eſt. Quantumlibet capita ſubmittant, qui nos ſalutant, ut eos concordes in terrâ faciamus, de cælo uſque ad crucem ſubmiſſum eſt caput noſtrum, in quo concordes non ſumus. Rogo te, atque obſecro, ſi eſt in te aliqua humanitas, quam multi prædicant, hîc appareat bonitas tua, ſi non propter honores tranſitorios ſimulatur, ut contremiſcant in te viſcera miſericordiæ, & velis aliquando rem diſcuti inſtando nobiſcum orationibus, & omnia pacificè conferendo: ne miſeræ plebes, quæ noſtris honoribus obſequuntur, premant nos obſequiis ſuis in judicio Dei, ſed potiùs noſtra non ficta charitate nobiſcum revocatæ ab erroribus, & diſſenſionibus, in veritatis & pacis itinera dirigantur. Opto te coram oculis Dei beatum eſſe, Domine honorabilis & dilect iſſime.

DOCUMENTUM XXXI.

Paſtoris etiam mali ſuſpicienda præcepta, vita non imitanda.

EPISTOLA CCIX.

DOminæ merito ſuſcipiendæ, & in Chriſti membris honorandæ filiæ Feliciæ, Auguſtinus in Domino ſalutem. Non dubito animum tuum & pro tuâ fide, & pro aliorum infirmitate, vel inquitate turbatum, cum ſanctus Apoſtolus plenus viſceribus charitatis confiteatur & dicat, *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?*
2. Cor. 11.
Unde etiam ego ipſe compunctus, & pro tuâ, quæ in Chriſto, ſalute ſolicitus, has vel conſolatorias, vel exhortatorias literas ad tuam ſanctitatem dandas putavi: quoniam in Domini noſtri Jeſu Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia ejus, & unitas membrorum ejus, germaniſſima nobis facta es, quæ tanquam honorabile membrum in ejus compage diligeris, & nobiſcum illius Sancto Spiritu vivis. Unde te admoneo, ne graviùs perturberis his ſcandalis, quæ ideo ventura prædicta ſunt,

ut quando venirent, reminiſceremur eſſe prædicta, & non eis valde commoveremur. Nam hæc ipſe Dominus in Evangelio ita prædixit. *Væ mundo ab ſcandalis. Oportet venire ſcandala. væ autem homini illi, per quem ſcandalum venit.* Matt. 18. Qui ſunt iſti homines, niſi de quibus dicit Apoſtolus, ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. Alii ſunt ergo, qui propterea tenent paſtorales catedras, ut Chriſti gregibus conſulant: alii verò, qui propterea in eis ſedent, ut ſuis honoribus temporalibus, & commodis ſæcularibus gaudeant. Iſta duo genera paſtorum, aliis morientibus, aliis naſcentibus, in ipsâ catholicâ Eccleſiâ neceſſe eſt uſque ad finem ſæculi, & uſque ad Domini judicium perſeverent. Si enim temporibus Apoſtolorum fuerunt tales, inter quos falſos fratres Apoſtolus gemeret. & diceret, *periculis in falſis fratribus*, 2. Cor. 1. nec eos per ſuperbiam ſepararet, ſed per tolerantiam ſuſtineret: quanto magis temporibus noſtris neceſſe eſt ut ſint, cum de tempore hujus ſæculi, quod propinquat ad finem, apertiſſimè Dominus dicat, *quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Matt. 24. Sed quod ſequitur, nos debet conſolari & exhortari: *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Matt. 10. Sicut autem ſunt paſtores boni

& mali, ſic etiam in ipſis gregibus ſunt boni & mali. Boni ovium nomine ſignificantur, mali verò hædi appellantur; ſed commixti pariter paſcunt, donec veniat princeps paſtorum, qui dictus eſt unus paſtor, &, quemadmodum ipſe promiſit, ſeparet ſicut paſtor oves ab hædis. Nobis enim imperavit congregationem, ſibi autē ſervavit ſeparationem: quia ille debet ſeparare, qui neſcit errare. Nam qui ſeparare ante tempus, quod ſibi Dominus ſervavit, ſuperbi ſervi facilè auſi ſunt, ipſi potiùs ab unitate catholica ſeparati ſunt. Nam ſchiſmate imundi mundum gregem unde habere potuerunt? Ut ergo in unitate maneamus, nec offenſi ſcandalis palearum, aream dominicam deſeramus, ſed potius uſque in finem ventilationis frumenta perſeveremus, comminutam ſtipulam firmo charitatis pondere toleremus. Ipſe paſtor noſter in Evangelio de paſtoribus bonis nos admonet, ut propter bona opera eorum nec in eis ipſis noſtram ſpem ponamus, ſed eum, qui tales illos fecit, patrem, qui in cælis eſt, glorificemus, & de paſtoribus malis, quos nomine Scribarum & Phariſæo-

rum ſignificare voluit docentes bona & facientes mala. Nam de bonis paſtoribus ita loquitur, *Vos eſtis lumen mundi. Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem conſtituta, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lumen veſtrum coram hominibus ut videant opera veſtra, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Matt. 5.
De malis autem paſtoribus oves admonet dicens. *Super cathedram Moyſi ſedent, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, ipſi facere nolite: Dicunt enim & non faciunt.* Matt. 23.
His auditis oves Chriſti etiam per malos doctores vocẽ ipſius audiunt, & unitatem illius non relinquunt: quia bonum, quod eos audiunt dicere, non eſt ipſorum, ſed illius. Et ideo ſecurè oves paſcuntur, quia & ſub malis paſtoribus paſcuis dominicis nutriuntur. Non autem faciunt malorum facta paſtorũ, quia talia opera non ſunt illius, ſed ipſorum. Quos autem bonos vident, non ſolùm audiunt bona quæ dicunt, ſed etiam imitantur bona, quæ faciunt. De talibus erat Apoſtolus, qui dicebat, *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* 1. Cor. 11.
Iſte lumen erat illuminatum

à lumine ſempiterno ipſo Domino Ieſu Chriſto, & in candelabro poſitum erat, quia in ejus cruce gloriabatur: unde ait, *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Et quia non ſua quærebat, ſed quæ Ieſu Chriſti, quamvis ad imitationem ſuam, quos per Evangelium genuerat, hortatur, tamen corripit graviter eos, qui per Apoſtolorum nomina ſchiſmata fecerunt, & objurgat illos, qui dicunt, *ego ſum Pauli. Nunquid Paulus pro vobis*, inquit, *crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* hinc intelligimus & bonos paſtores non ſua quærentes, ſed quæ Ieſu Chriſti, & bonas oves, quamvis imitentur facta paſtorum bonorum, tamen in eis non ponere ſpem ſuam, quorum miniſterio ſunt congregatæ, ſed in Domino potiùs, cujus ſanguine ſunt redemptæ; ut quando forte incurrerint in paſtores malos, doctrinam illius prædicantes, & ſua mala opera facientes, quæ dicunt, faciant, quæ autem faciunt, non faciant: nec propter filios iniquitatis paſcua deſerant unitatis. In catholicâ enim Eccleſiâ, quæ non in ſolâ Africâ, ſicut pars Donati, ſed per omnes gentes

Phi-lipp. 3
Galat 7.
1. Cor. 1.

tes

tes, ſicut promiſſa eſt, dilatatur atq; diffunditur, in univerſo mundo, ſicut dicit Apoſtolus, fructificans & creſcens, & boni ſunt & mali. Ab ea verò ſeparati, quam diu contra illam ſentiunt, boni eſſe non poſſunt; quia etſi aliquos eorum bonos videtur oſtendere quaſi laudabilis converſatio, malos eos facit ipſa diviſio: dicente Domino. *Qui mecum non eſt, adverſum me eſt: & qui mecum non colligit, ſpargit* Unde & exhortor, Domina meritò ſuſcipienda, & in Chriſti membris honoranda filia, & quod tibi Dominus præſtitit, fideliter teneas, eúmque corde toto diligas, & ejus Eccleſiam, qui te non permiſit virginitatis tuæ fructum cum perditis perdere, vel perire. Si enim de iſto ſæculo exires ſeparata ab unitate corporis Chriſti, nihil tibi prodeſſet ſervata integritas corporis tui. Sed Deus, qui dives eſt miſericordiâ, fecit juxta te, quod in Evangelio ſcriptum eſt, cum excuſarent invitati venire ad cœnam patrisfamilias, inter cætera dicit ſervis ſuis, *Exite in vias, & ſepes, & quoſcunq; inveneritis, cogite intrare.* Tu ergo, quamvis dilectionem ſynceriſſimam debeas etiam

Coloſſ. 1.

Luca 14.

bonis ſervis ejus, per quorum miniſterium intrare coacta es, in illo tamen debes ſpem ponere qui convivium præparavit, cui & tu ad vitam æternam beatámque ſolicita es. Ei quippe commendans cor tuum, & propoſitum tuum, & ſanctam virginitatem tuam, & fidem, & ſpem, & charitatem tuam, non moveberis ſcandalo, quod abundabit usq; in finem, ſed ſtabili robore pietatis ſalva eris, atque in Dominó glorioſà, in ejus unitate perſeveranda usque in finem. Quo modo autem hanc acceperis pro te ſolicitudinem meam, quam, quibus potui literis, tibi inſinuare curavi, fac ut noverim reſcriptis tuis. Dei miſericordia & gratia te ſemper protegat.

DOCUMENTUM XXXII.

Non promovendus ad majora religioſæ deſertor diſciplinæ.

EPISTOLA LXXVI.

DOmino beatiſſimo, & debitâ obſervantiâ venerabili, ſynceritérque

que chariſſimo fratri & conſacerdoti Papæ Aurelio, Auguſtinus in Domino ſalutem. Literas nullas tuæ venerabilitatis, ex quo ab invicem corporaliter digreſſi ſumus, accepi. Nunc verò legi epiſtolam benignitatis tuæ de Donato & fratre ejus, & quid reſponderem, diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid ſit utile ſaluti eorum, quibus in Chriſto nutriendis ſervimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, niſi non eſſe iſtam viam dandam ſervis Dei, ut ſe faciliùs putent eligi ad aliquid melius, ſi facti fuerint deteriores. Et ipſis enim facilis lapſus, & ordini clericorum ſit indigniſſima injuria, ſi deſertores monaſteriorum ad militiam clericatûs eligantur, cùm tamen ex iis, qui in monaſterio permanent, non niſi probatiores, atq; meliores in clerum aſſumere ſoleamus; niſi forte, ſicut vulgares dicunt; *Malus choraula bonus ſymphoniacus eſt:* ita iidem ipſi vulgares de nobis jocabuntur dicentes: *Malus monachus bonus clericus eſt.* Nimis dolendum, ſi ad tam ruinoſam ſuperbiam monachos ſurrigamus, & tam gravi contumeliâ clericos dignos putemus, in

quorum numero ſumus, cùm aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, ſi adſit ei ſufficiens continentia, & tamen deſit inſtructio neceſſaria, aut perſonæ regularis integritas. Sed de iſtis, credo, arbitrata ſit beatitudo tua, quod noſtra voluntate, ut ſuis potius corregionalibus utiles eſſent, de monaſterio receſſiſſent. Sed falsū eſt, ſponte abierunt, ſponte deſerverunt, nobis, quantùm potuimus, pro eorum ſalute renitentibus. Et de Donato quidem, quia jam factum eſt, ut antequam de hac re aliquid in concilio ſtatueremus, ordinaretur, ſi forte à ſuperbiæ perverſitate correctus eſt, quod vult prudentia tua de ſuo faciat; de fratre verò ejus, cujus vel maximè cauſa de monaſterio etiam ipſe Donatus abſceſſit, cùm intelligas quid ſentiam, neſcio quid reſpondeam. Contradicere tamen prudentiæ, honori, charitatíq; tuæ non audeo, & ſanè ſpero id te facturum, quod membris Eccleſiæ ſalubre perſpexeris.

DOCUMENTUM XXXIII.

Præclara Virginitatis DEO dicatæ ſublimitas.

EPISTOLA CLXXIX.

DOminabus, honore digniſſimis, meritò illuſtribus, & præſtantiſſimis filiabus Probæ & Iulianæ, Auguſtinus in Domino ſalutem. Impleſtis gaudio cor noſtrum, tantò jocundiùs, quantò chariùs, tantò gratiùs, quantò citiùs. Veſtræ nanque ſtirpis ſanctimoniam virginalem, quoniam quacunque innotuiſtis, ac per hoc ubique fama celeberrima prædicat, velociſſimum volatum ejus fideliore atque certiore literarum nuntio præveniſtis, & priùs nos feciſtis exultare de cognito tam excellenti bono, quā dubitare de audito. Quis verbis explicet? quis digno præconio proſequatur, quantùm incomparabiliter glorioſius atque fructuoſius habeat ex veſtro ſanguine fœminas virgines Chriſtus, quàm viros conſules mundus? Nam volumina temporum ſi magnum atque præclarum eſt nomi-

nis dignitate ſignare, quanto eſt majus, atque præclarius cordis & corporis integritate tranſcendere? Magis itaq; gaudeat puella nobilis genere, nobilior ſanctitate, quòd ſit per divinum conſortium præcipuam in cælis conſecutura ſublimitatem, quàm ſi eſſet per humanum connubium prolem propagatura ſublimem. Generoſiùs quippe elegit Aniciana poſteritas tam illuſtrem familiam beare, nuptias neſciendo, quàm multiplicare pariendo, & in carne jam imitari vitam angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc eſt uberior fœcundiórq; felicitas, non ventre graveſcere, ſed mente grandeſcere: non lacteſcere pectore, ſed corde candeſcere: non viſceribus terram, ſed cælum orationibus parturire. Dominæ honore digniſſimæ, perfruamini in illâ, quod defuit vobis: perſeveret uſque in finem adhærens conjugio, quod non habet finem. Imitentur eam multæ familiæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelſæ excelſiùs humilem, virgines, quæ ſibi optant Amicorum claritatem, eligant ſanctitatem. Illud enim quantalibet cupidita-

piditate quando aſſequentur? Hoc autem, ſi plenè cupierint, mox habebunt. Protegat vos incolumes & feliciores dextera altiſſimi, dominæ honore digniſſimæ & præſtantiſſimæ filiæ. Pignora ſanctitatis veſtræ, præcipuè ipſam ſanctitatem veſtram, debito veſtris meritis officio, dilectione Domini ſalutamus. Velationis apophoretum gratiſſimè accepimus.

DOCUMENTUM XXXIV,

Militis Chriſtiani ex charitate robur, atq; ex eadem vera laus militiæ fortiter exercitæ petenda.

EPISTOLA CCV.

DOmino eximio, & meritò inſigni, atque honorabili filio Bonifacio, Auguſtinus in Domino ſalutem. Iam reſcripſerã charitati tuæ, ſed cũ epiſtolæ dirigendæ occaſio quæreretur, ſupervenit dilectiſſimus filius meus Fauſtus, pergens ad eximietatem tuam. Qui cum ipſas literas, quas jam feceram, accepiſſet tuæ benevolentiæ perferendas, ſuggeſſit mihi, multùm

multùm te deſiderare, ut aliquid tibi ſcriberem, quod te ædificet ad ſempiternam ſalutem, cujus tibi ſpes eſt in Domino noſtro Jeſu Chriſto. Et quamvis mihi occupato tantùm inſtitit, ut facere non differrem, quantùm ſcis, quòd te ſynceriter diligat. Feſtinanti ergo ut occurrerem, malui feſtinãter aliquid ſcribere, quàm religioſum tuum deſiderium retardare, Domine eximie & meritò inſignis atque honorabilis fili. Quod ergo breviter poſſum dicere, Dilige Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in totâ animâ tuâ, & in totâ virtute tuâ: & dilige proximum tuum tanquam teipſum. Hoc eſt enim verbum, quod breviavit Dominus ſuper terram, dicens in Evangelio. *In his duobus præceptis tota lex pendet*
Matt. 22. *& Prophetæ.* In hac ergo dilectione
quotidie profice, & orando, & bene
Marc. 12. agendo, ut ipſo adjuvante, qui tibi
eam præcepit, atque donavit, nu-
Lucæ 10. triatur & creſcat, donec hæc te per-
fecta perficiat. Ipſa eſt enim charitas,
Rom. 5. quæ, ſicut Apoſtolus dicit, *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum,*
Rom. 13. *qui datus eſt nobis.* Ipſa eſt de qua iterum dicit, *Plenitudo legis charitatis.*

Ipſa eſt, per quam fides operatur. Unde iterum, *Neq; circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed fides, quæ per dilectionem operatur.* In hac ergo omnes ſancti patres noſtri & Patriarchæ & Prophetæ & Apoſtoli placueruntDeo. In hac omnes veri Martyres, uſq; ad ſanguinem contra diabolum certaverunt: & quia in eis non refriguit, nec defecit, ideo vicerunt. In hac omnes fideles boni quotidie proficiũt, pervenire cupientes non ad regnum mortalium, ſed regnum cælorum: non ad temporalem, ſed ad ſempiternam hæreditatem: non ad aurum & argentum, ſed ad divitias incorruptibiles angelorum: non ad aliqua bona hujus ſæculi, in quibus cum timore vivatur, nec ea quiſquam ſecum poteſt auferre, cùm moritur, ſed ad videndum Deum, cujus ſuavitas & delectatio excedit omnem non ſolum terreſtrium, verùm etiam cæleſtium corporum pulchritudinem, excedit omnem decorem animarum, quantumlibet juſtarum, atq; ſanctarum, excedit omnem ſpeciem ſupernorum angelorum atque virtutum, excedit, quicquid de illo non ſolùm dicitur, verùm etiam cogitatur, neqs hanc

Gal. 5

hanc rem magnam promiſſionem, quia valde magna eſt, ideo deſperemus; ſed potius, quia valde magnus eam promiſit, accepturos nos eſſe credamus. Sicut enim dicit beatus
1.Ioan. 3. Ioannes Apoſtolus; *Filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Noli exiſtimare neminem Deo placere poſſe, qui in armis bellicis militat. In his erat ſanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit teſtimonium. In his etiam plurimi illius temporis juſti. In his erat & ille Centu-
Matt. 8. rio qui Domino dixit, *Non ſum dignus ut intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic vade, & vadit: & alii veni, & venit: & ſeruo meo fac hoc, & facit:* de quo & Dominus, *Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſraël*: In his erat & ille Cornelius, ad quē miſſus angelus dixit, *Corneli, acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ, & exauditæ ſunt orationes tuæ*: ubi eum admonuit, ut ad beatum Petrum Apoſtolum mitteret: & ab illo audiret, quæ facere deberet. Ad

quem

quem Apoſtolum, ut ad eum veniret, etiam religioſum militem miſit. In his erant & illi, qui baptizandi cum veniſſent ad Ioannem ſanctum Domini præcurſorem, & amicum ſponſi, de quo Dominus ipſe ait, *In natis mulierum non ſurrexit major Ioanne Baptiſta:* & quæſiſſent ab eo, quid facerent: reſpondit eis, *neminem concuſſeritis: nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum.* Non eos utique ſub armis militare prohibuit, quibus ſuum ſtipendium ſufficere debere præcepit. Majoris quidem loci ſunt apud Deum, qui omnibus iſtis ſecularibus actionibus derelictis etiam ſummâ continentiâ caſtitatis ei ſerviunt: Sed vnusquiſque, ſicut Apoſtolus dicit, proprium donum habet à Deo, alius ſic, alius autem ſic. Alii ergo pro vobis orando pugnant contra inviſibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra viſibiles Barbaros. Vtinam una fides eſſet in omnibus, quia & minùs laboraretur, & faciliùs diabolus cum angelis ſuis vinceretur. Sed quia in hoc ſæculo neceſſe eſt ut cives regni cælorum inter errantes & impios tentationibus agitentur, ut exerceantur, & tan-

quam

quam in fornace, ſicut aurum, probentur, non debemus ante tempus velle cũ ſolis ſanctis, & juſtis vivere: ut hoc ſuo tempore mereamur accipere. Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipſa corporalis donum Dei eſt. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere contra Deum. fides enim quãdo promittitur, etiam hoſti ſervanda eſt, contra quem bellum geritur: quantò magis amico, pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas, ut liberet Deus à neceſſitate, & conſervet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur, ſed bellum geritur, ut pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem vincendo perducas. *Beati* enim *pacifici*, ait Dominus, *quoniam ipſi filii Dei vocabuntur.* Si autem pax humana tam dulcis eſt pro temporali ſalute mortalium, quantò eſt dulcior pax divina pro æternâ ſalute angelorum.? Itaque hoſtem pugnantem neceſſitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & reſiſtenti violentia redditur, ita victo vel capto miſericordia jam debetur,

betur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur, Ornet mores tuos pudicitia conjugalis, ornet ſobrietas, & frugalitas: valde enim turpe eſt, ut quem non vincit homo, vincat libido; & obruatur vino, qui non vincitur ferro. Divitiæ ſæculares ſi deſunt, non per mala opera quærantur in mundo; ſi autem adſunt, per bona opera ſerventur in cælo. Animum virilem & chriſtianum nec debent, ſi accedunt, extollere, nec debent frangere, ſi recedunt. Illud potiùs cogitemus quod Dominus ait: *ubi eſt theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum:* & vtique cùm audimus, Cor ſurſum habeamus, non mendaciter reſpondere debemus, quod noſti quia reſpondemus. Et in his quidem bene ſtudioſũ te eſſe cognovi, & famâ tuâ multum delector, multùmque tibi in Domino gratulor, ita ut hæc Epiſtola magis tibi ſit ſpeculum, ubi, qualis ſis, videas, quàm vbi diſcas, qualis eſſe debeas. Veruntamen quicquid ſive in iſtâ, ſive in Scripturis ſanctis inveneris, quod tibi ad bonam vitam adhuc minus eſt, inſta, ut acquiras, & agendo, & orando: & ex his, quæ habes, gratias age Deo tanquam fonti boni-

Matt. 6.

DOCUMENTUM XXXV.

Catholicorum Principum Vis ſalutariter armata adverſus hæreſes.

EPISTOLA XLVIII.

DIlectiſſimo fratri Vincentio, Auguſtinus. Accepi Epiſtolam, quam tuam eſſe non mihi incredibile viſum eſt. Attulit enim eam, quem catholicum Chriſtianum eſſe conſtaret, qui, ut opinor, mihi mentiri non auderet. Sed & ſi fortè non ſunt literæ tuæ, ego ei, qui ſcripſit, reſcribendum putavi: Nunc me potiùs quietis eſſe avidum, & petentem, quàm tunc, cùm me adoleſcentem, vivo adhuc Rogato, cui ſucceſſiſti, & apud Carthaginem noveras. Sed Donatiſtæ nimiùm inquieti ſunt, quos per ordinatas à DEO poteſtates cohiberi atq; corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum jam correctione gaudemus, qui tam veraciter unitatem catholicam tenent, atq; defendunt, & à priſtino errore ſe liberatos eſſe lætantur, ut eos cum magna gratulatione mirentur. Qui tamen, neſcio, qua vi conſuetudinis nullo modo mutari in melius cogitarent, niſi hoc terrore perculſi, ſolicitam

2. Retr. 5.

etiam mentem ad conſiderationem veritatis intenderent, ne forè non pro juſtitiâ, ſed pro perverſitate & præſumptione hominum, ipſas temporales moleſtias infructuosâ & vanâ tolerantiâ paterentur, & apud Deum poſtea non invenirent niſi debitas pœnas impiorum, qui ejus tam lenem admonitionem, & paterna flagella contempſerint: ac ſic iſtâ cogitatione dociles facti, non in calumniis & fabulis humanis, ſed in divinis libris promiſſam per omnes gentes invenirent Eccleſiam, quam ſuis oculis reddi conſpicerent, in quibus & Chriſtum prænuntiatum, etiam non viſum, ſuper cœlos eſſe minimè dubitarent. Nunquid nam ego iſtorum ſaluti invidere debebam, ut collegas meos ab hujuſmodi paternâ diligentiâ revocarem, per quam factum eſt, ut multos videamus accuſare ſuam priſtinam cæcitatem: qui cùm ſuper cælos exaltatum Chriſtum etiam non videntes credebant, gloriam tamen ejus ſuper omnem terram, etiam videntes negabant, cum propheta utrumque unâ ſententiâ, tantâ manifeſtatione complexus ſit, dicens: *Exaltare ſuper cælos Deus, &*
Pſ.107 *ſuper omnem terram gloria tua.* Iſtos ergo atroces quondam inimicos noſtros, pacem & quietem noſtram variis violentiarum

rum & inſidiarum generibus graviter infeſtantes, ſi ſic contemneremus, & toleraremus, ut nihil omnino, quod ad eos terrendos ac corrigendos valere poſſet, excogitaretur, & ageretur à nobis, verè malum pro malo redderemus. Si enim quiſquam inimicum ſuum periculoſis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nónne tunc potiùs malum pro malo redderet, ſi eum ſic currere permitteret, quàm ſi corripiendum ligandúmque curaret? & tamen tunc ei moleſtiſſimus & adverſiſſimus videretur, quando utiliſſimus & miſericordiſſimus extitiſſet. Sed planè ſalute reparatâ, tanto uberiùs ei gratias ageret, quanto ſibi eum minùs peperciſſe ſenſiſſet. O ſi poſſem tibi oſtendere ex ipſis Circuncellionibus quàm multos jam catholicos manifeſtos habeamus, damnantes ſuam priſtinam vitam, & miſerabilem errorem, quo ſe arbitrabantur pro Eccleſia Dei facere, quicquid inquietâ temeritate faciebant: qui tamen ad hanc ſanitatem non perducerentur, niſi legum iſtarum, quæ tibi diſplicent, vinculis tanquam phrenetici ligarentur. Quid illud alterum genus morbi graviſſimi eorum, qui turbulentam quidem audaciam non habebant, ſed quadam vetuſtâ ſocordiâ premebantur

dicentes

dicentes nobis: Verum quidem dicitis, non eſt quod reſpondeatur, ſed durum eſt nobis traditionem parentum relinquere: nónne ſalubriter virgulâ temporalium moleſtiarum excutiendi erant, ut tanquã de ſomno lethargico emergerent, & in ſalutem unitatis evigilarent? Quàm multi ex ipſis nunc nobiſcum gaudentes, priſtinum pondus perniciofi ſui operis accuſant, & fatentur nos ſibi moleſtos eſſe debuiſſe, ne tanquam mortifero ſomno, ita morbo veternoſæ conſuetudinis interirent. At enim quibuſdam iſta non proſunt. Nunquid ideo negligenda eſt medicina, quia nonnullorum eſt inſanabilis peſtilentia? Tu non attendis niſi eos, qui ita duri ſunt, ut nec iſtam recipiant diſciplinam. De talibus enim ſcriptum eſt,
Jer. 2. 30. *Fruſtra flagellavi filios veſtros, diſciplinam non receperunt.* Puto tamen, quia dilectione, non odio flagellati ſunt. Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum ſalute gaudemus. Si enim terrerentur & non docerentur, improba quaſi dominatio videretur. Sed rurſus ſi docerentur, & non terrerentur, vetuſtate conſuetudinis obdurati ad capeſſendam viam ſalutis pigriùs moverentur: quandoquidẽ multi (quos bene novimus) redditâ ſibi ratione, & manifeſtatâ ex divinis teſtimoniis

veritate,

veritate, reſpondebant nobis, cupere ſe in Eccleſiæ Catholicæ communionem transire, ſed & violentas perditorum hominũ inimicitias formidare, quas quidem pro juſtitiâ, & pro æternâ vitâ utique contemnere debuerunt. Sed talium infirmitas, donec firmi efficiantur, ſuſtinenda eſt, non deſperanda. Nec obliviſcendum, quod ipſe Dominus adhuc infirmo Petro ait: *Non potes me modo ſequi, ſequêris autem poſtea.* Cùm verò terrori utili doctrina ſalutaris adjungitur, ut non ſolùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ conſuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (ſicut dixi) ſalute lætamur, benedicentium nobiſcum, & gratias agentium Deo, quod ſuâ pollicitatione completâ, quâ reges terræ Chriſto ſervituros eſſe promiſit, ſic curavit morbidos, ſic ſanavit infirmos. Non omnis qui parcit, amicus eſt, nec omnis, qui verberat, inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici. Melius eſt cum ſeveritate diligere, quàm lenitate decipere. Utilius eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus juſtitiam negligebat, quàm eſurienti panis frangitur, ut injuſtitiæ ſeductus acquieſcat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus

P molestus

moleſtus, ambos amat. Quis nos poteſt ampliùs amare, quàm Deus? Et tamen nos non ſolum docere ſuaviter, verum etiam ſalubriter terrere non ceſſat. Fomentis lenibus, quibus conſolatur, ſæpe etiam mordaciſſimum medicamentum tribulationis adjungens, exercet fame patriarchas etiam pios & religioſos, populum contumacem pœnis gravioribus agitat. Non aufert ab Apoſtolo ſtimulum carnis tertiò rogatus, ut virtutem in infirmitate perficiat. Diligamus etiam inimicos noſtros; quia hoc juſtum eſt, & hoc præcepit Deus, ut ſimus filii patris noſtri qui in cælis eſt, qui facit Solem ſuũ oriri ſuper bonos & malos: & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Sed ſicut iſta dona ejus laudamus, ita etiam flagella ejus in eos, quos diligit, cogitemus. Putas neminem debere cogi ad juſtitiam, cùm legas patremfamiliàs dixiſſe ſervis: Quoſcunque inveneritis cogite intrare? Cùm legas etiam ipſum primò Saulum, poſteà Paulum, ad cognoſcendam & tenendam veritatem, magnâ violentiâ Chriſti cogentis eſſe compulſum; niſi fortè chariorem putas hominibus eſſe pecuniam, vel quamlibet poſſeſſionem, quàm lucem iſtam, quæ oculis carpitur. Hanc ille cæleſti proſtratus lumine ſubito amiſſam non recuperavit, niſi cùm ſanctæ incor-

Matt. 5.

pora

poraretur Eccleſiæ; & putas nullam vim adhibendam eſſe homini, ut ab erroris pernicie liberetur, cùm ipſum Deum, quo nemo nos utiliùs diligit, certiſſimis exemplis hoc facere videas, & Chriſtum audias dicentem: *Nemo venit ad me, niſi quem pater attraxerit*, quod fit in cordibus omnium, qui ſe ad eum divinæ iracundiæ timore convertunt: & noveris aliquando furem avertendis pecoribus pabulum ſpargere, & aliquando paſtorem flagello ad gregem pecora errantia revocare. Nónne contumacem ancillam, datâ ſibi poteſtate, Sara potiùs affligebat? Et utique non eam, quam ſuperiùs beneficio ſuo matrem fecerat, crudeliter oderat, ſed in eâ ſuperbiam ſalubriter edomabat. Non autem ignoras, quod iſtæ duæ mulieres Sara & Agar, & duo filii earum Iſaac & Iſmaël, pro ſpiritalibus & carnalibus figurentur; Et cùm legamus ancillam & filium ejus à Sara paſſos graves moleſtias, Paulus tamen Apoſtolus dicit, quod ab Iſmaële perſequutionem ſit paſſus Iſaac. Sed ſicut tunc, inquit, ille, qui erat ſecundum carnem, perſequebatur eum, qui erat ſecundum ſpiritum, ita & nunc: ut, qui poſſunt, intelligant, magis Eccleſiam catholicam perſequutionem pati ſuperbiâ & impietate carnalium, quos temporalibus moleſtiis atque terroribus emendare

Ioan. 6.

Gen. 16.

Galat. 4.

conatur. Quicquid ergo facit vera & legitima mater, etiam ſi aſperum, amarúmque ſentiatur, non malum pro malo reddit, ſed bonum diſciplinæ expellendo malo iniquitatis apponit, non odio nocendi, ſed dilectione ſanandi. Cùm boni & mali eadem faciunt, eadémque patiuntur, non factis & pœnis, ſed cauſis utique diſcernendi ſunt. Pharao populum Dei duris laboribus atterebat, Moyſes eundem populum impiè agentem duris coërcitionibus affligebat: ſimilia fecerunt, ſed non ſimiliter prodeſſe voluerunt: ille dominatione inflatus, iſte dilectione inflammatus eſt. Iezabel occidit Prophetas, Helias occidit pſeudoprophetas. Puto quod diverſa ſint merita facientium, & diverſa paſſorum. Aſpice etiam tempora novi teſtamenti, quando jam ipſa manſuetudo charitatis, non ſolum in corde erat ſervanda, verumetiam in luce monſtranda, quando Petri gladius in vaginam revocatur à Chriſto, & oſtenditur non debuiſſe de vaginâ eximi nec pro Chriſto. Legimus tamen non ſolùm quòd cæciderunt Iudæi Paulum Apoſtolum, verùm etiam quòd cæciderunt & Græci pro Paulo Apoſtolo Soſthenem Iudæum. Nónne ſimilitudo facti quaſi utroſque conjungit, & tamen eos cauſæ diſſimilitudo diſcernit?

nit? Nempe Deus *proprio filio ncn pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* *Rom.* 8
Nempe de filio ipſo dicitur : *Qui me dilexit, & tradidit ſemetipſum pro me.* *Galat.* 2.
Nēpe & de Iuda dicitur, quod introierit in eum Satanas, ut traderet Chriſtum. Cùm *Ioan.* 13.
ergo & pater tradiderit filium ſuum, & ipſe Chriſtus corpus ſuum, & Iudas Dominum ſuum, cur in hac traditione Deus eſt pius, & homo reus, niſi quia in re unâ, quam fecerunt, cauſa non una eſt, ob quam fecerunt. Tres cruces in loco uno erant. In una latro liberandus, in aliâ latro damnandus, in mediâ Chriſtus, alterum liberaturus, alterum damnaturus. Quid ſimilius iſtis crucibus? quid diſſimilius iſtis pendentibus? Traditus eſt *Act.* 16
Paulus includendus & colligandus, ſed quolibet cuſtode carceris pejor eſt utique *1. Cor.* 5.
Satanas, cui tamen ipſe Paulus tradidit hominem in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini Jeſu. Et hic quid dicimus? Ecce mitiori tradidit crudelis traditor, crudeliori tradidit miſericors traditor. Diſcamus, frater, in ſimilitudine operum diſcernere animos operantium, ne clauſis oculis calumniemur, & benevolos pro nocentibus accuſemus. Item cùm ait Apoſtolus, tradidiſſe ſe *1. Tim.* 1.
quoſdam Satanæ, ut diſcerent non bla-

 ſphemare:

ſphemare: malum pro malo reddidit, an potiùs malos etiam per malum emendare, bonum opus eſſe indicavit? Si ſemper eſſet laudabile perſecutionem pati, ſufficeret Domino dicere: *Beati qui perſecutionem patiuntur*, nec adderet, *propter juſtitiam*. Item ſi ſemper eſſet culpabile perſecutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis libris: *Detrahentem proximo ſuo occultè, hunc perſequebar.* Aliquando ergo & qui eam patitur, injuſtus eſt, & qui eam facit, juſtus eſt. Sed planè ſemper, & mali perſequuti ſunt bonos, & boni perſequuti ſunt malos. Illi nocendo per injuſtitiam, illi conſulendo per diſciplinam. Illi immaniter, illi temperanter. Illi ſervientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat, quemadmodum laniet: qui autem curat, conſiderat, quemadmodum ſecet. Ille enim perſequitur ſanitatem, ille putredinem. Occiderunt impii Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ. Flagellaverunt Iudæi Chriſtum, Iudæos flagellavit & Chriſtus. Traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ, tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati Satanæ In his omnibus quid attenditur, niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causâ, quis emendandi?

Matt. 5.

Pſ 100.

dandi? Non invenitur exemplum in Evangelicis & Apoſtolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Eccleſiâ & contra inimicos Eccleſiæ. quis negat non inveniri? Sed nondum implebatur illa Prophetia. *Et nunc reges intelligite, & erudimini qui judicatis terram: Servite Domino in timore.* Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem Pſalmo paulò ſuperius dicitur: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus.* Verumtamen ſi facta præterita in Propheticis libris, figuræ fuerunt futurorum, in rege illo, qui appellabatur Nabuchodonoſor, utrumque tempus figuratum eſt, & quod ſub Apoſtolis habuit, & quod nunc habet Eccleſia. Temporibus itaque Apoſtolorum & Martyrum illud implebatur, quod figuratum eſt, quando rex memoratus pios & juſtos cogebat adorare ſimulacra, & recuſantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò pòſt in eodem rege figuratum eſt, cùm converſus ad honorandum Deum verum, decrevit in regno ſuo, ut quicunque blaſphemaret Deum Sidrac Miſac & Abdenago, pœnis debitis ſubjaceret. Prius ergo tempus illius regis, ſigni-

Pſ. 2.

Daniel. 2.

ſignificabat priora tempora regum infidelium, quos paſſi ſunt Chriſtiani pro impiis. Poſterius verò tempus illius regis, ſignificavit tempora poſteriorum regum jam fidelium, quos patiuntur impii pro Chriſtianis. Sed planè in eis, qui ſub nomine Chriſti errant ſeducti à perverſis, ne fortè oves Chriſti ſint errantes, & ad gregem aliter revocandæ, temperata ſeveritas, & magis manſuetudo ſervatur, ut coërcitione exiliorum, atque damnorum tribulatione, admoneantur conſiderare, quid, & quare patiantur, & diſcant præponere rumoribus, & calumniis hominum ſcripturas, quas legunt. Quis enim noſtrũ, quis veſtrũ non laudat leges ab imperatoribus datas adversùs ſacrificia Paganorum? Et certè longè ibi pœna ſeverior conſtituta eſt; illius quippe impietatis capitale ſupplicium eſt. De vobis autẽ corripiendis, atq; coërcendis habita ratio eſt, quâ potius admoneremini ab errore diſcedere, quàm pro ſcelere puniremini. Poteſt enim fortaſſe etiam de vobis dici, quod ait Apoſtolus de Iudæis: *Teſtimonium illis perhibeo, quia zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim Dei juſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti.* Quid enim aliud & vos, quàm veſtram juſtitiam vultis conſtituere

Rom. 10.

ſtituere, quando non dicitis juſtificari niſi eos, qui à vobis potuernnt baptizari? In hac ergo Apoſtolicâ ſententiâ, quam de Iudæis protulit, hoc diſtatis à Iudæis, quod vos habetis ſacramenta Chriſtiana, quibus illi adhuc carent. Cæterùm ad hoc, quod ait: Ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, & quod zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam, pares eſtis omnino, exceptis duntaxat illis, quicunque in vobis ſunt ſcientes quid verum ſit, & pro animoſitate ſuæ perverſitatis, contra veritatem etiam ſibi notiſſimam dimicantes. Horum quippe impietas, etiam idololatriam forſitan ſuperat. Sed quia non facilè convinci poſſunt (in animo namque latet hoc malum) omnes tanquam non à nobis nimiùm alieni, leviori ſeveritate coërcemini. Et hoc quidem vel de omnibus hæreticis, qui Chriſtianis ſacramentis imbuuntur, & à Chriſti veritate, ſive unitate diſſentiunt, vel Donatiſtis omnibus dixerimus. Quod autem ad vos attinet, qui non ſolùm cum illis communiter Donatiſtis à Donato, verùm etiam propriè Rogatiſtæ à Rogato appellamini, mitiores quidem eſſe videmini, quia cum Circumcellionum immaniſſimis gregibus non ſævitis, ſed nulla beſtia, ſi neminem vul-

neret, propterea manſueta dicitur, quia dentes & ungues non habet. Sævire vos nolle dicitis; ego non poſſe arbitror. Ita enim eſtis numero exigui, ut movere vos contra adverſarias vobis multitudines non audeatis, etſi cupiatis. Sed ponamus vos etiam nolle, quod non valetis; ponamus vos Evangelicam ſententiam, quâ ſcriptum eſt: *Si quis tibi voluerit tunicam tollere, & judicio tecum contendere, dimitte illi & pallium*, ſic intelligere, ſic tenere, ut perſequentibus vos non ſolùm nullâ injuriâ, verùm etiam nullo jure reſiſtendum putetis, hunc certè intellectum Rogatus autor veſter aut non habuit, aut non implevit, qui de neſcio quibus rebus, ut dicitis, veſtris acerrimâ perſeverantiâ etiam forenſi diſceptatione conflixit. Cui ſi diceretur, quis unquam Apoſtolorum in causâ fidei, res ſuas judicio publico defendit, ſicut tu in epiſtolâ tuâ poſuiſti? quis unquam Apoſtolorum in cauſâ fidei res alienas invaſit? nullum quidem in divinis literis hujus facti reperiret exemplū, ſed tamen fortè inveniret aliquam veram defenſionem, ſi veram Eccleſiam retineret, & non ſub Eccleſiæ vero nomine impudenter aliquid poſſideret. Quod autem pertinet ad terrenarum poteſtatum juſſa contra ſchiſmaticos aut hæreticos

Matt. 5.

vel

vel impetranda, vel exercenda, illi quidem, à quibus vos ſeparâſtis, acerrimi fuerunt, & contra vos, quantùm audire potuimus, & contra Maximianiſtas, quod geſtorum etiam certis documentis probamus: ſed tamen nondum ab eis ſeparati eratis, quando Iuliano Imperatóri in ſuâ petitione dixerunt, quòd apud eum ſola juſtitia locum haberet, quem certè apoſtatam noverant, & idololatriis deditum ſic videbant, ut aut juſtitiam eſſe idololatriam faterentur, aut ſe ſceleratè mentitos negare non poſſent, ut apud eum dicerent ſolam locum habere juſtitiam, apud quem magnum locum cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo, de facto ipſo quid dicis? Si nihil juſtum ab Imperatore petendum eſt: cur à Iuliano petitum eſt, quod juſtum putatum eſt? An hoc petendum eſt, ut ſua quisque recuperet, non ut aliquem, quò ab Imperatore coërceatur, accuſet? Interim & in ſuarum rerum recipiendarum repetitione ab Apoſtolicis exemplis receditur, quia hoc feciſſe nemo invenitur illorum. Sed tamen cum majores veſtri ipſum Cæcilianum tunc Eccleſiæ Carthaginenſis Epiſcopum, cui tanquam criminoſo communicare noluerunt, apud principem Conſtantinum per Anulinum proconſulem accuſaverunt,

runt, non res ſuas amiſſas repetiverunt, ſed innocentem, ſicut exiſtimamus, & ſicut ipſe judiciorum exitus docuit, calumniosè appetiverunt: quo quid ſceleratius ab eis fieri potuit? Si autem, ſicut falsò arbitramini, verè criminoſum judicandũ terrenis poteſtatibus tradiderunt, quid nobis objicitis, quòd veſtrorum præſumptio primitus fecit? quod eos non argueremus, quia fecerunt, ſi non animo invido & noxio, ſed emendandi & corrigendi voluntate feciſſent. Vos autem indubitanter arguimus, quibus crimen videtur de inimicis communionis noſtræ Chriſtiano Imperatori aliquid conqueri, cum libellus à majoribus veſtris Anulino proconſuli datus, & Conſtantino Imperatori mittendus, ita ſuperſcriptus ſit: Libellus Eccleſiæ catholicæ, criminum Cæciliani, traditus à parte majori. Illos autem magis hinc arguimus, quia cum apud Imperatorem ultrò Cæcilianum accuſaſſent, quem primò utique apud collegas transmarinos convincere debuerant. Ipſo autem Imperatore longè ordinatiùs agente, ut epiſcoporum cauſam ad ſe delatam, ad epiſcopos mitteret, nec victi pacem cum fratribus habere voluerunt: ſed rurſus ad eundem Imperatorem venerunt, rurſus non Cæcilianum tantùm, verùm etiam
datos

datos ſibi epiſcopos judices, apud terrenum regem accuſaverunt: Rurſus ab alio epiſcopali judicio ad eundem Imperatorem appellaverunt: Nec eo ipſo inter partes cognoſcente atque judicante, vel veritati, vel paci cedendum eſſe duxerunt. Quid autem aliud ſtatueret Conſtantinus adversùs Cæcilianum, & ſocios ejus, ſi eſſent veſtris majoribus accuſantibus victi, quàm quod ſtatuit in eos ipſos, qui cum ultrò accuſâſſent, nec ea, quæ intendebant, probare potuiſſent? Noluerunt enim veritati conſentire, nec victi. Ille quippe Imperator primus conſtituit in hac causâ, ut res convictorum, & unitati pervicaciter reſiſtentium, fiſco vendicarentur. Sed videlicet ſi veſtris majoribus accuſantibus atque ſuperantibus, contra communionem Cæciliani Imperator tale aliquid decreviſſet, proviſores Eccleſiæ, defenſores pacis, & unitatis nominari velletis. Cum verò in eos, qui ultro accuſantes nihil probare potuerunt, nec oblato ſibi gremio pacis, quo correcti exciperentur, conſentire voluerunt, ab imperatoribus talia decernuntur, indignum facinus clamitatur, neminem ad unitatem eſſe cogendum, malum pro malo reddendum nemini eſſe contenditur. Quid eſt hoc aliud, quàm id, quod de vobis qui-

dam

dam ſcripſit: *Quod volumus ſanctum eſt?* Et nunc non erat magnum, neq; difficile conſiderare atque cogitare, Conſtantini judicium, atque ſententiam contra vos vigere, quæ veſtris majoribus Cæcilianum apud Imperatorem toties accuſantibus & non convincentibus, adversùs vos promulgata eſt: eam neceſſariò ſequi ceteros Imperatores, maxime catholicos Chriſtianos, quoties de vobis aliquid agere veſtræ obſtinationis neceſſitas cogit. Facile erat iſta cogitare, ut vobisipſis aliquando diceretis: Si Cæcilianus vel innocens fuit, vel nocens & convinci non potuit, quid in hoc negotio tam longè, latéque diffuſa ſocietas Chriſtiana peccavit? Cur orbi Chriſtiano non licuit ignorare, quod non potuerunt, qui accuſaverant, demonſtrare? Cur illi, quos Chriſtus in agro ſuo, id eſt, in hoc mundo ſeminavit, & inter zizania creſcere uſq; ad meſſem præcepit, cur tot millia fidelium in omnibus gentibus, quorum multitudinem ſtellis cæli & arenæ maris Dominus comparavit, quos in ſemine Abrahæ benedicendos promiſit & reddidit, propterea negantur eſſe Chriſtiani, quia in hac causâ, in qua diſcutiendâ non interfuerūt, judicibus potiùs ſuo periculo judicantibus, quàm victis litigatoribus credere maluerunt?

luerunt? Certè nullius crimen maculat neſcientem. Quomodo fideles toto orbe diffuſi, crimen traditorum cognoſcere poterant, quod accuſatores etiam ſi noverant, tamen eis oſtendere non valebant? Hos ergo ab hoc crimine innocentes eſſe ipſa nempe ignorantia facillimè oſtendit. Cur ergo innocentes falſis criminibus accuſantur, quia crimina aliena, ſeu falſa, ſeu vera neſcierunt? Quis locus innocentiæ reſervatur, ſi crimen eſt proprium, neſcire crimen alienum? Porrò ſi tot gentium populos ipſa ignorantia, ſicut dictum eſt, innocentes oſtendit, quàm magnum crimen eſt ab iſtorum innocentium communione ſeparari? Nam & facta nocentium, quæ innocentibus demonſtrari, vel ab innocentibus credi non poſſunt, non inquinant quenquam, ſi propter innocentium conſortium etiam cognita ſuſtinentur. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt: ſicut toleraverunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec communionem ſacramentorum illius populi relinquebant: ſicut ipſe Dominus nocentem Iudam uſq; ad condignum ejus exitum toleravit, & eum ſacram cœnam cum innocentibus communicare permiſit: ſicut tolerârunt Apoſtoli eos, qui per invidiam (quod ipſius

ipſius diaboli vitium eſt) Chriſtum annuntiabant: ſicut toleravit Cyprianus collegarum avaritiam, quam ſecundùm Apoſtolum appellat idololatriam. Poſtremò quicquid tunc inter illos epiſcopos geſtum eſt, etiam ſi fortè ab aliquibus eorum ſciebatur, ſi non ſit acceptio perſonarum, nunc ab omnibus ignoratur. Cur ergo non ab omnibus pax amatur? Hæc facillime cogitare poſſetis, aut fortaſſe etiam cogitatis. Sed melius erat, ut amaretis poſſeſſiones terrenas, quas timendo perdere, cognitæ veritati conſentiretis, quàm ut amaretis vaniſſimam hominum gloriam, quam vos putatis perdere, ſi cognitæ veritati conſenſeritis. Vides itaque jam (ut opinor) non eſſe conſiderandum, quòd quiſque cogitur, ſed quale ſit illud, quò cogitur, utrum bonum, an malum; non quòd quis bonus poſſit eſſe invitus, ſed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animoſitatem, vel ignoratam compellitur cognoſcere veritatem, ut timens vel reſpuat falſum, de quo contendebat, vel quærat verum, quod neſciebat, & volens teneat jam, quod nolebat. Superfluò hoc fortaſſe diceretur quibuslibet verbis, ſi non tam multis oſtenderetur exemplis. Non illos, aut illos homines, ſed multas civitates vi-

demus

demus fuiſſe Donatiſtas, nunc eſſe catholicas, deteſtari vehementer diabolicam ſeparationem, diligere ardenter unitatem. Quæ tamen timoris hujus, qui tibi diſplicet, occaſionibus catholicæ factæ ſunt per leges Imperatorum, à Conſtantino, apud quem primùm veſtri ultro Cæcilianum accuſaverunt, uſque ad præſentes Imperatores, qui judicium illius, quem veſtri elegerunt, quem judicibus Epiſcopis prætulerunt, juſtiſſimè contra vos cuſtodiendum eſſe decernunt. His ergo exemplis à collegis meis mihi propoſitis ceſſi. Nam mea primitus ſententia erat neminem ad unitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota eſſet in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium converſa eſt, quam nunc videmus ita hujus veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, ut in eâ nunquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipſis rebus agnoſcerem etiam in hac causâ rectè intelligi poſſe, quod

ſcriptum

Prov. ſcriptum eſt: *Da ſapienti occaſionem, &*
9. *ſapientior erit.* Quàm multi enim, quod certò ſcimus, jam volebant eſſe catholici, manifeſtiſſimâ veritate commoti, & offenſionem ſuorum reverendo quotidie differebant? Quàm multos non veritas, in quâ nunquam præſumpſiſtis, ſed obduratæ conſuetudinis grave vinculum colligabat, ut in eis compleretur divina illa ſententia: *Verbis non emendabitur ſer-*
Prov. *vus durus: ſi enim & intellexerit, non obe-*
29. *diet.* Quàm multi propterea putabant veram Eccleſiam eſſe partem Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicam veritatem, ſecuritas torpidos, faſtidioſos, pigróſque faciebat. Quàm multis aditum intrandi obſcrabant rumores maledicorum, qui neſcio quid aliud nos in altare Dei ponere jactitabant. Quàm multi nihil intereſſe credentes, in quâ quiſq; parte Chriſtianus ſit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde diſcedere, atque ad catholicam nemo tranſire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges ſerviunt Domino in timore, ita profuit, ut nunc alii dicant: Iam hoc volebamus, ſed Deo gratias, qui nobis occaſionem præbuit jam faciendi, & dilationum morulas amputavit; alii dicant:

Hoc eſſe verum jam ſciebamus, ſed neſcio quâ conſuetudine tenebamur. Gratias Domino, qui vincula noſtra diſrupit, & nos ad pacis vinculum tranſtulit. Alii dicant? Neſciebamus hîc eſſe veritatem, nec eam diſcere volebamus, ſed nos ad eam cognoſcendam metus fecit attentos, quo timuimus, ne fortè ſine ullis rerum æternarum lucris, damno rerum temporalium feriremur. Gratias Domino, qui negligentiam noſtram ſtimulo terroris excuſſit, ut ſaltem ſoliciti quæreremus, quod ſecuri nunquam noſſe curavimus. Alii dicant: Nos falſis rumoribus terrebamur intrare; quos falſos eſſe neſciremus, niſi intraremus: nec intraremus, niſi cogeremur: Gratias Domino, qui trepidationem noſtram flagello abſtulit, expertos docuit quàm vana & inania de Eccleſiâ ſuâ mendax fama jactaverit. Hinc jam credimus & illa falſa eſſe, quæ autores hujus hæreſis criminati ſunt, quando poſteri eorum tam falſa & pejora finxerunt. Alii dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe, ubi fidem Chriſti teneremus: ſed gratias Domino, qui nos à diviſione collegit, & hoc uni Deo congruere, ut in unitate colatur, oſtendit. His ergo dominicis lucris impediendis, ad contradicendum me opponerem col-
legis

legis meis, ne in montibus & collibus veſtris, id eſt, in tumoribus ſuperbiæ veſtræ, Chriſti oves errantes, in pacis ovile colligerentur, ubi eſt unus grex & unus paſtor? Ita ſanè huic proviſioni contradicere debui, ne res quas dicitis veſtras, perderetis, & ſecuri Chriſtum proſcriberetis? ut jure Romano teſtamenta conderetis, & jure divino patribus conditum teſtamentum, ubi ſcriptum eſt, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes*, calumnioſis criminationibus rumperetis? ut in emptionibus, & venditionibus liberos contractus haberetis, & vobis dividere, quod Chriſtus emit venditus, auderetis? ut quod quisq; veſtrûm cuiquam donaſſet, valeret, & quod donavit Deus Deorum, à ſolis ortu uſque ad occaſum vocatis filiis, non valeret? ut de terrâ corporis veſtri in exilium non mitteremini, & de regno ſanguinis ſui, à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos orbis terræ Chriſtum exulem facere conaremini? Imò verò ſerviant reges terræ Chriſto, etiam leges ferendo pro Chriſto. Majores veſtri Cæcilianum & ſocios ejus regibus terræ puniendos, falſis criminibus objecerunt: convertantur leones ad comminuenda oſſa calumniantium, nec Daniel ipſe intercedat innocens comprobatus, & de lacu, quo illi

pereunt

pereũt, liberatus. Qui enim parat proximo ſuo foveam, ipſe juſtiùs cadet in eam. Eripe te frater, dum in hac carne vivis, ab irâ, quæ ventura eſt pertinacibus & ſuperbis. Terror temporalium poteſtatum, quando veritatem oppugnat, juſtis fortibus glorioſa probatio eſt: infirmis periculoſa tentatio: quando autem veritatem prædicat errantibus, & diſcordantibus, cordatis utilis admonitio eſt, & inſenſatis inutilis afflictio. *Non eſt* tamen *poteſtas niſi à Deo. Qui autem reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Principes enim non ſunt timori bono operi, ſed malo. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illâ.* Sive enim poteſtas veritati favens aliquem corrigat, laudem habet ex illâ, qui fuerit emendatus: ſive inimica veritati in aliquem ſæviat, laudem habet ex illâ, qui victor fuerit coronatus. Tu autem non bonum facis, ut timere non debeas poteſtatem, niſi fortè bonum eſt ſedere, & non adversùs fratrem detrahere, ſed adversùs fratres omnes in omnibus gentibus conſtitutos, quibus teſtimoniũ perhibent prophetæ, Chriſtus, Apoſtoli, cum legitur: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes,* cum legitur: *Ab ortu ſolis usque ad occaſum ſacrificium mundum offertur nomini meo: quoniam glorificatum eſt*

Rom. 13.

Geneſ. 26.

Malach. 1.

eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus. Audi, dicit Dominus, non dicit Donatus, aut Rogatus, aut Vincentius, aut Hilarius, aut Ambroſius, aut Auguſtinus, ſed dicit

Pſ. 71. Dominus, cum legitur: *Et benedicentur in eo omnes tribus terra, omnes gentes magnificabunt eum: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui fecit mirabilia ſolus: Et benedictum nomen gloriæ ejus in æternum, & in ſæculum ſæculi: Et replebitur gloriâ ejus omnis terra, fiat fiat.* Et tu ſedes Cattenis, & cum decem Rogatiſtis, qui remanſiſtis, dicitis: Non fiat, non fiat. Au-

Luca 24. dis loqui Evangelium: *Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis, & Pſalmis de me: Et tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas, & dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis tertiâ die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem.* Legis etiam actus Apoſtolorum, quemadmodum hoc Evangelium cœperit ab Hieruſalem, ubi primò illos centum viginti Spiritus ſanctus implevit, atq; inde in Judæam, atque Samariam, & in omnes gentes exierit, ſicut eis dixerat aſcenſurus

Act. 1. in cælum: *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in totâ Iudæâ & Samariâ, & usque in*

in fines terræ, quia in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et tu contradicis divinis teſtimoniis tantâ firmitate roboratis, tantâ luce manifeſtatis, & ad iſtam proſcriptionem Chriſti hæreditatem perducere conaris, ut cum in ejus nomine, ſicut dixit, prædicetur pœnitentia in omnibus gentibus, quiſquis hac fuerit prædicatione commotus, in qualibet parte orbis terrarum, niſi quæſierit & invenerit latentem in Mauritaniâ Cæſarienſi Cartennenſem Vincentium, aut aliquem ex ejus novem, aut decem conſortibus, dimitti ei peccata non poſſint? Quid non audeat typhus morticinæ pelliculæ, quò non ſe præcipitet præſumptio carnis & ſanguinis? Hoccine eſt bonum opus tuum, propter quod non timeas poteſtatem? Tantum ſcandalum ponis adversùs filium matris tuæ, parvulum ſcilicet, & infirmum, propter quem Chriſtus eſt mortuus, nondum cibo paterno idoneum, ſed adhuc materno lacte nutriendum: & Hilarii libros mihi opponis, uti neges Eccleſiam creſcentem in omnibus gentibus uſque in finem ſæculi, quam Deus contra incredulitatem veſtrâ cum juratione promiſit? Et cùm eſſetis infeliciſſimi, ſi tunc, quando promittebatur, reſiſteretis, nunc etiam, cùm redditur,

contra

contradicitis? Sed hiſtoricus doctus magnum aliquid inveniſti, quod contra Dei teſtimonia proferendum putares. Dicis enim, quantum ad totius mundi pertinet partes, modica pars eſt, in compenſatione totius mundi, in qua fides Chriſtiana nominatur: nec vis attendere, aut te noſſe diſſimulas, in quàm multas jam barbaras nationes tam parvo tempore venerit Evangelium, ut nec inimici Chriſti dubitare jam poſſint brevi tempore futurū, quod diſcipulis reſpondit de ſæculi fine quærentibus: *Et prædicabitur hoc Evangelium in univerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Nunc & clama, & contende, quantùm potes, etiam ſi apud Perſas,& Indos Evangelium prædicetur, ubi quidem jam diu prædicatur, niſi quiſquis hoc audierit, Cartennas venerit, vel in viciniam Cartennenſium, mundari omnino à delictis ſuis non poterit. Ita ne ſi carueris iſtâ voce, rideri te metuis: & cum eâ non careas, fleri te non vis? Acutum autem aliquid videris dicere, cùm catholicæ nomen non ex totius orbis communione interpretaris, ſed ex obſervatione præceptorum omnium divinorum, atq; omnium ſacramentorum, quaſi nos, etiam ſi fortè hinc ſit appellata *Catholica*, quòd totum veraciter teneat

cujus

cujus veritatis nonnullæ particulæ etiam in diverſis inveniuntur hæreſibus, hujus nominis teſtimonio nitamur ad demonſtrandum Eccleſiam in omnibus gentibus, & non promiſſis Dei, & tam multis, tamque manifeſtis oraculis ipſius veritatis. Sed nempe hoc eſt totum, quod nobis perſuadere conaris, ſolos remanſiſſe Rogatiſtas, qui catholici rectè appellandi ſunt, ex obſervatione præceptorum omnium divinorum, atque omnium ſacramentorum: & vos eſſe ſolos, in quibus inveniat fidem, cùm venerit filius hominis. Da veniam; non credimus. Licet enim & hoc audeas forſitan dicere, ut in vobis poſſit inveniri fides, quam ſe in terrâ non inventurum Dominus dixit, non vos in terrâ, ſed in cælo eſſe deputandos. Nos tamen Apoſtolus ita cautos reddidit, ut etiam angelum de cælo nobis aliud evangelizantem, præterquam quod accepimus, anathema debere eſſe præceperit. Quo modo autem confidimus ex divinis literis accepiſſe nos Chriſtum manifeſtū, ſi non inde accepimus & Eccleſiam manifeſtam? Quaslibet quiſque anſas, & uncos adversùs ſimplicitatem veritatis intexat, quaslibet nebulas callidæ falſitatis offundat, ſicut anathema erit, qui annuntiaverit Chriſtum neque paſſum eſſe, neque

tertiâ die reſurrexiſſe, quoniam in veritate evangelicâ accepimus : *Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die:* ſic erit anathema, quiſquis annuntiaverit Eccleſiam præter communionem omnium gentium : quia eadem veritate conſequenter accepimus & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. Et inconcuſſe tenere debemus : *quiſquis vobis annuntiaverit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit.* Si autem univerſos Donatiſtas non audimus, ſe pro eccleſiâ Chriſti ſupponentes, quia nullum pro ſe teſtimonium de divinis libris proferunt, quo id doceant : quanto minus, rogo te ; Rogatiſtas audire debemus, qui nec illud pro ſe interpretari conabuntur, quod ſcriptum eſt : *Ubi paſcis, ubi cubas in Meridie?* Si enim hoc loco Scripturarum Meridies Africa intelligenda eſt, in parte Donati, quæ ſub cæli ferventiori plagâ eſt, omnes vos Maximianiſtæ ſuperabunt, quorum ſchiſma in Byzantio, & in Tripoli exarſit. Sed confligant cum eis Arzuges, & hoc magis ad ſe pertinere contendant, Mauritania tamen Cæſarienſis Occidentali, quàm Meridianæ parti vicinior, quando nec Africam ſe vult dici, quo modo de Meridie

Luca 24.

gloria-

gloriabitur, non dico, adversùs orbem terrarum, ſed adversùs ipſam partem Donati, unde pars Rogati, breviſſimum fruſtum de fruſtô majore præciſum eſt. Quis autem non impudentiſſimè nitatur aliquid in allegoriâ poſitum pro ſe interpretari, niſi habeat & manifeſta teſtimonia, quorum lumine illuſtrentur obſcura? Quod autem omnibus Donatiſtis dicere ſolemus; quantò vobis fortiùs dicimus, ſi poſſunt, quod fieri non poteſt, aliqui habere cauſam juſtam, quâ communionem ſuam ſeparant à communione orbis terrarum, eamq; appellant eccleſiam Chriſti, quòd ſe juſtè ab omnium gentium communione ſeparaverint, unde ſcitis, in Chriſtianâ ſocietate tam longè, latéque diffusâ, ne fortè, antequam vos ſepararetis, jam ſe aliqui juſtâ causâ ſeparaverint in longinquiſſimis terris, unde ad vos eorum juſtitiæ fama non potuerit pervenire? Quo modo in vobis poteſt eſſe eccleſia potiùs, quàm in illis, qui ſe priores fortè ſeparaverunt? Ita fit, ut cùm hoc neſcitis, incerti vobiſmetipſis ſitis; quod neceſſe eſt contingat omnibus, qui pro ſuâ ſocietate utuntur teſtimonio non di-

vino, ſed ſuo. Neque enim poteſtis dicere, ſi hoc contigiſſet, nos latere non poſſet, cùm in Africâ ipſâ, quot jam partes factæ ſint ex parte Donati, ſi interrogemini, non dicatis, præſertim quia tantò ſibi videntur, qui hoc faciunt, juſtiores, quantò fuerint pauciores, & utique tantò ſunt latentiores. Ac per hoc incerti eſtis, ne fortè aliqui pauci juſti, & ideo minimè noti, alicubi longè contra Africæ Meridiem, antequam pars Donati juſtitiam ſuam à cæterorum hominum iniquitate ſecerneret, ſe primitus causâ æquiſſimâ ſeparaverint in latere Aquilonis: & ipſa ſit potiùs Eccleſia Dei, tanquam Syon ſpiritalis, quæ vos omnes juſtâ ſeparatione prævenit, multóque præſumptiùs pro ſe interpretetur, quod ſcriptum eſt: *Mons Syon latera Aquilonis, civitas regis magni*, quam pro ſe interpretatur pars Donati: *Vbi paſcis, ubi cubas in Meridie?* Et tamen vereris, ne cum imperialibus legibus ad unitatem cogimini, nomen Dei à Iudæis & Paganis diutiùs blaſphemetur, quaſi neſciant Iudæi, quemadmodum primus populus Iſraël etiam bello delere voluerit duas illas tribus & dimi-

Pſal. 47.

diam,

diam, quæ ultra Iordanem terras acceperant, quando eas putaverunt ſe ab unitate ſui populi ſeparâſſe. Pagani verò magis nos blaſphemare poſſunt de legibus, quas contra idolorum cultores, Chriſti Imperatores tulerunt, & tamen ex eis multi correcti, & ad Deum vivum verumq; converſi ſunt, & quotidie convertuntur. Sed planè & Iudæi & Pagani, ſi tam paucos putarent eſſe Chriſtianos, quàm pauci vos eſtis, qui ſolos vos Chriſtianos eſſe perhibetis, nec blaſphemare vos dignarentur, ſed & nunquam ridere ceſſarent. Non timetis ne vobis dicant Iudæi: Ubi eſt quod Paulus veſter eccleſiam veſtram intelligit, ubi dictum eſt: *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe & exclama, quæ non parturis, quoniam multi filii deſertæ, magis quàm ejus, quæ habet virum*: præponens multitudinem Chriſtianorum multitudini Iudæorum, ſi Chriſti Eccleſia eſt paucitas veſtra? Hoccine illis dicturi eſtis: Ideo magis juſti ſumus, quia pauci ſumus; nec attenditis eos reſponſuros, quodlibet vos eſſe dicatis, non tamen eſtis illi, de quibus dictum eſt: *Multi filii deſertæ*: ſi tam exigui nume- *Galat.* 4.

 ro

ro remanſiſtis? Hîc tu oppoſiturus es exemplum juſti illius in diluvio, qui cum domo ſuâ ſolus liberari dignus inventus eſt. Vides ergo adhuc, quàm longè ſis à juſtitiâ. Prorſus donec ad ſeptem remaneas, quibus tu ſis octavus, juſtum te eſſe non dicimus; ſi tamen non iſtam juſtitiam, ſicut dicebam, præripuit aliquis ante partem Donati, & cum ſuis ſeptem juſtâ aliquâ cauſâ commotus ſe longè alibi ſeparavit, & à mundi hujus diluvio liberavit. Quod cùm ignoretis an factum ſit, atq; ita vobis inauditum, ſicut multis populis Chriſtianorum in longinquis terris conſtitutorum nomen Donati inauditum eſt, incerti eſtis, ubi ſit Eccleſia. Ibi enim erit, ubi primùm forſitan factum eſt, quod poſtea vos feciſtis; ſi potuit eſſe ulla juſta cauſa, quâ vos à communione omnium gentium ſeparare poſſetis. Nos autem ideo certi ſumus neminem ſe à communione omnium gentium juſtè ſeparare potuiſſe, quia non quiſque noſtrûm in juſtitiâ ſuâ, ſed in Scripturis divinis quærit Eccleſiam, & ut promiſſa eſt, reddi conſpicit. Ipſa eſt enim de qua dicitur: *Cant. 2.* *Sicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea*

mea in medio filiarum. Quæ nec ſpinæ dici poſſent, niſi malignitate morum; nec filiæ, niſi communione ſacramentorum. Ipſa eſt quæ dicit: *A finibus terræ ad te clamavi, cum anxiaretur cor meum.* Quæ & in alio Pſalmo dicit: *Tædium detinuit me à peccatoribus de relinquentibus legem tuam, & vidi inſenſatos, & tabeſcebam.* Ipſa eſt quæ dicit ſponſo ſuo: *Vbi paſcis, ubi cubas in Meridie? ne fortè fiam ſicut operta ſuper greges ſodalium tuorum.* Id eſt, quod alibi dicitur: *Dexteram tuam notam fac mihi, & eruditos corde in ſapientiâ.* In quibus luce fulgentibus & charitate fruentibus, quaſi in Meridie requieſcis, ne fortè velut operta, id eſt, occulta & ignorata, irruam non in gregem tuum, ſed in greges ſodalium tuorum, id eſt hæreticorum. Quos ita *Sodales*, dicit, ſicut ſpinas illas *filias* propter communionem ſacramentorum. De quibus alibi dicitur: *Tu verò unanimis meus, & dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Domini ambulavimus cum conſenſu. Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viventes,* ſicut Dathan & Abiron, impiæ ſeparationis autores. Ipſa eſt cui continuò re-

Pſ. 60.

Pſ. 118.

Cant. 1.

Pſ. 89.

Pſ. 54.

Canti. ſpondetur: *Niſi cognoveris temetipſam*
1. *ô pulchra inter mulieres, exi tu in veſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* O reſponſio dulciſſimi ſponſi: Niſi cognoveris temetipſam, in-
Matt. quit. Quia utique *non poteſt civitas ab-*
5. *ſcondi ſupra montem conſtituta*: & ideo non es operta, ut incurras in greges ſodalium tuorum. Ego enim ſum mons paratus in cacumine montium, ad quem venient univerſæ gentes. Niſi ergo cognoveris temetipſam, non in verbis calumnioſorum, ſed in teſtimoniis librorum meorum, niſi cognoveris temetipſam, quia de te di-
Eſaia ctum eſt: *Porrige longiùs funiculos, &*
54. *palos validos confirma, etiam atque etiam in dexteram atque ſiniſtram extende. Semen enim tuum hæreditabit gentes, & civitates, quæ deſertæ erant, inhabitabis.* Non eſt quod metuas, prævalebis enim, nec erubeſcas quod deteſtabilis fueris. Confuſionem enim in æternum obliviſceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor. Ego enim ſum Dominus qui facio te, Dominus nomen ei: Et qui eruit te, ipſe Deus
Pſ.44. Iſraël univerſæ terræ vocabitur. Niſi cognoveris temetipſam ô pulchra inter mulieres, quia de te dictum eſt:

Concu-

Concupivit rex ſpeciem tuam; quia de te dictum eſt: *Pro patribus tuis nati ſun tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Niſi ergo cognoveris temetipſam, exi tu, non ego te ejicio, ſed exi, ut dicatur de te: *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis.* Exi tu in veſtigiis gregum, non in veſtigiis meis, ſed in veſtigiis gregum: nec unius gregis, ſed gregum diverſorum & errantium. Et paſce hædos tuos, non ſicut Petrus, cui dicitur: *Paſce oves meas*, ſed paſce hædos tuos, in tabernaculis paſtorum, non in tabernaculo paſtoris, ubi eſt unus grex, & unus paſtor. Cognoſcit enim ſemet ipſam, ne hoc ei contingat, quia eis contingit hoc, qui ſe in illâ non cognoverunt. Ipſa eſt, de cujus paucitate dicitur in comparatione plurimorum malorum, quia *anguſta & arcta via* Matt.
eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui 7.
ambulant in eâ. Et rurſus ipſa eſt, de cujus multitudine dicitur: *Sic erit ſe-* Gen.
men tuum, ſicut ſtellæ cæli, & ſicut arena 22.
maris. Iidem quippe fideles ſancti & boni, & in comparatione plurimorũ malorum pauci ſunt, & per ſe ipſi multi ſunt: *quia multi filii deſertæ magis quàm ejus, quæ habet virum. Et multi*

 ab

Galat. 4. Matt. 8. *ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob, in regno cælorum*: & quia exhibet ſibi Deus populum abundantem æmulatorem bonorum operum. Et multa millia, quæ numerare nemo poteſt, videntur in Apocalypſi, ex omni tribu, & linguâ, in ſtolis albis, palmíſq; Pſ. 10. victricibus. Ipſa eſt quæ aliquando obſcuratur, & tanquam obnubilatur multitudine ſcandalorum, quando peccatores intendunt arcum, ut ſagittent in obſcurâ lunâ rectos corde. Sed etiam tunc in ſuis firmiſſimis eminet. Et ſi aliqua in his verbis divinis diſtributio facienda eſt, fortaſſe non fruſtra dictum ſit de ſemine Abrahæ, *Sicut ſtella cæli, & ſicut arena quæ* Gen. 21. 17. *eſt ad oram maris*: ut in ſtellis cæli pauciores, firmiores, clarioréſque intelligantur, in arenâ autem maritimi litoris magna multitudo infirmorum, atque carnalium. Quæ aliquando tranquillitate temporis quieta & libera apparet, aliquando autem tribulationum & tentationum fluctibus operitur atque turbatur. Tale tunc erat tempus, de quo ſcripſit Hilarius, unde putâſti inſidiandum contra teſtimonia tot divina, tanquam

quam perierit Eccleſia de orbe terrarum. Potes hoc modo dicere, nec tot Eccleſias Galatiæ tunc fuiſſe, quando dicebat Apoſtolus : *O ſtulti Galatæ, quis vos faſcinavit, ut cùm ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini?* Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos graviter increpabat, quos iterum parturiebat, donec Chriſtus formaretur in eis. Quis enim neſcit illo tempore obſcuris verbis multos parvi senſûs fuiſſe deluſos, ut putarent hoc credi ab Arrianis, quod etiam ipſi credebant: alios autem timore ceſſiſſe, & ſimulatè conſenſiſſe, non rectè ingredientes ad veritatem Evangelii, quibus tu poſteà correctis ſic, quemadmodum notum eſt, nolles ignoſci? Prorſus non nôſti literas Dei. Lege enim quid de Petro ſcripſerit Paulus, & quid inde etiam ſenſerit Cyprianus, & non tibi diſpliceat Eccleſiæ manſuetudo, quæ membra Chriſti diſperſa colligit, non collecta diſpergit: quanquam & illi, qui tunc firmiſſimi fuerunt, & verba hæreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide fortiter

Ad Galat. 3.

titer exulabant, quidam toto orbe latitabant. Ac ſic Eccleſia, quæ per omnes gentes creſcit, in frumentis Dominicis conſervata eſt, & uſq; in finem, donec omnino gentes omnes, etiam Barbaras teneat, conſervabitur. Ipſa eſt igitur Eccleſia in bono ſemine, quod ſeminavit filius hominis, & uſque ad meſſem creſcere inter zizania prænuntiavit. Ager autem mundus eſt, meſſis finis eſt ſæculi. Hilarius ergo decem provinciarum Aſianarum, aut zizania, non triticum arguebat, aut ipſum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quantò vehementiùs, tanto utiliùs arguendum putabat. Habent enim etiam Scripturæ Canonicæ hunc arguendi morem, ut tanquam omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perveniat. Quod etiam
1. Cor. Apoſtolus dicit ad Corinthios: *Quo-*
15. *modo dicunt quidam in vobis, quia reſurrectio mortuorum non eſt?* Manifeſtat utique non omnes eſſe tales; veruntamen & tales non extrà, ſed in eis fuiſſe teſtatur, à quibus ne illi ſeducerentur, qui non ita ſentiebant, paulò pòſt monuit dicens: *Nolite ſeduci; Corrumpunt mores bonos colloquia mala.*

mala. Sobrii eſtote juſtè, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reverentiam vobis loquor. Quod autem dicit: *Cùm enim ſint inter vos æmulatio, & contentio; nónne eſtis carnales, & ſecundum hominem ambulatis*: tanquam omnibus dicit: & vides, quàm ſit grave, quod dicit. Proinde niſi in ipsâ epiſtolâ legeremus: *Gratias ago DEO meo ſemper pro vobis in gratiam Dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu, quia in omnibus ditati eſtis in illo; in omni verbo, & ſcientia, ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis; ita ut nihil deſit vobis in ulla gratia*: putaremus omnes Corinthios carnales & animales; non percipientes quæ ſunt Spiritus Dei, contentioſos, æmulos, ſecundùm hominem ambulantes. Itaque & *totus mundus in maligno poſitus eſt*, propter zizania, quæ ſunt per totum mundum, & Chriſtus propitiator eſt peccatorum noſtrorum, non tantùm noſtrorum, ſed totius mundi, propter triticum quod eſt per totum mundum. Refrigeſcet autem charitas multorum propter ſcandalorum abundantiam, quanto magis magíſque glorificato Chriſti nomine congregabuntur in commu-

1. Cor. 3.

1. Cor. 1.

1. Ioan. 5.

Matt. 24.

communionem ſacramentorum ejus etiam maligni, & perſeverabunt omnino perverſi, ſed tamen tanquam palea de areâ Dominicâ non niſi ultimâ ventilatione ſeparandi. Non extinguent iſti frumenta dominica, in eorum quidem comparatione pauca, ſed multa per ſeipſa: non extinguent electos Dei congregandos in fine ſæculi, ſicut Evangelium loquitur, à quatuor ventis, à ſummis cælorum uſque ad terminos eorum. Ipſorum enim vox eſt: *Salvum me fac Domine, quomodo defecit ſanctus? Quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.* De quibus & Dominus dicit inter abun-
Pſ. 11. dantiam iniquitatis; *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Denique non unum hominem, ſed plu-
Matt. res in eodem Pſalmo loqui conſequen-
24. tia docent, ubi dicitur: *Tu Domine ſervabis nos, & cuſtodies nos à generatione hac in æternum.* Propter hanc enim abundantiam iniquitatis, quam Dominus futuram eſſe prædixit, etiam illud poſitum eſt: *Cùm venerit filius*
Luca *hominis, putas inveniet fidem in terrâ?*
18. Dubitatio enim cuncta ſcientis noſtram in illo dubitationem præfiguravit,

ravit, quando Eccleſia ex multis, de quibus multum ſperavit, ſæpe decepta, quod aliter, quàm credebantur, inventi ſunt, ſic perturbatur in ſuis, ut de nullo facilè boni aliquid velit credere. Ipſos tamen, quorum inventurus eſt fidem in terrâ, per totum agrum cum zizaniis creſcere dubitare fas non eſt. Ipſa eſt ergo Eccleſia, quæ intra ſagenam dominicam cum malis piſcibus natat, à quibus corde ſemper & moribus ſeparatur atque diſcedit, ut exhibeatur viro ſuo glorioſa, non habens maculam neque rugam. Corporalem autem ſeparationem in litore maris, hoc eſt in fine ſæculi expectat, corrigens quos poteſt, tolerans, quos corrigere non valet: non tamen propter eorum, quos non corrigit, iniquitatem, ipſa bonorum deſerit unitatem. Noli ergo frater contra divina tam multa, tam clara, tam indubitata teſtimonia colligere velle calumnias ex Epiſcoporum ſcriptis, ſive noſtrorum, ſicut Hilarii, ſive antequam pars Donati ſepararetur, ipſius unitatis, ſicut Cypriani, & Agrippini: primò, quia hoc genus literarum ab autoritate cano-

Ad Epheſ. 5.

canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, ut contrà ſentire non liceat, ſicubi fortè aliter ſapuerint, quàm veritas poſtulat. In eo quippe numero ſumus, ut non dedignemur etiam nobis dictum ab Apoſtolo accipere. *Et ſi quid aliter ſapitis, id quoq; Deus vobis revelavit.* Verumtamen in id, quod pervenimus, in eo ambulemus, in illa viâ ſcilicet, quæ eſt Chriſtus. De quâ viâ ita Pſalmus loquitur: *Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, illuminet vultum ſuum ſuper nos. Vt cognoſcamus in terrâ viam tuam, in omnibus gentibus ſalutare tuum.* Deinde ſi ſancti Cypriani Epiſcopi & glorioſi martyris te delectat autoritas, quam quidem, ſicut dixi, à canonica autoritate diſtinguimus, cur in eo te non delectat, quòd unitatem orbis terræ, atque omnium gentium, & diligendo tenuit, & diſputando defendit: quòd eos, qui ſe tanquam juſtos ab eâ ſeparare voluiſſent, arrogantiſſimos & ſuperbiſſimos judicavit, irridens eos hoc ſibi aſſumere, quod nec Apoſtolis conceſſit Dominus, ut ante

Ad Philip. 3.

Pſ. 66.

tempus

tempus zizania colligerent, aut tanquam ipſis paleam ferre, & aream purgare conceſſum ſit, paleas conarentur à tritico ſeparare: quòd unúquenq; peccatis alienis maculari non poſſe monſtravit, quam ſibi omnes impiæ ſeditionis autores ſolam cauſam ſeparationis aſſumunt: quòd in eo ipſo, in quo aliter ſapuit, collegas diverſa ſentientes, nec judicandos, nec à jure communionis amovendos eſſe decrevit: quòd in eâ ipsâ epiſtolâ ad Jubajanum, quæ in concilio, cujus autoritatem ad rebaptizandum ſequi vos dicitis, primitus recitata eſt, (cùm fateatur in præteritum ſic eſſe admiſſos in Eccleſiam, qui fuerant alibi baptizati, ut denuo non baptizarentur, unde illos ſine baptiſmo fuiſſe arbitratur) tantùm tamén ponit utilitatis, & ſalubritatis in pace Eccleſiæ, ut propter illam non eos credat ab Eccleſiæ muneribus ſeparari. Quâ in re, ſicut ingenium tuum novi, facillimè perſpicis totam cauſam veſtram penitus everſam, & extinctam. Si enim ſacramenta cum peccatoribus communicando, ſicut putatis, periit Eccleſia, quæ fuerat in orbe terrarum, (nam vos ideo ſeparâſtis)

râſtis) jam priùs tota perierat, cùm, ſicut dicit Cyprianus, in eam ſine baptiſmo admittebantur; ac ſic nec ipſe Cyprianus habebat, in quâ Eccleſiâ naſceretur, quanto magis multo poſterior veſter autor paterq; Donatus? Si autem illo tempore, cùm in eam ſine baptiſmo admittebantur, erat tamen Eccleſia, quæ pareret Cyprianum, pareret & Donatum, manifeſtum eſt non contaminari juſtos alienis peccatis, quando cum eis ſacramenta communicant. Ac per hoc ſeparationem, quâ exîſtis ab unitate, quâ excuſatione poſſitis abluere, non habetis; impleturque in vobis ſanctæ ſcripturæ illud oraculum: *Filius malus ipſe ſe juſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit.* Meritis autem Cypriani ſic non æquatur, qui propter paria ſacramenta nec ipſos hæreticos audet rebaptizare, ſicut non æquatur meritis Petri, quiſquis non cogit gentes judaizare. Sed illa Petri non tantum claudicatio, verùm etiã correctio in Scripturis canonicis continetur. Cyprianus autem ſenſiſſe aliter de baptiſmo, quàm forma & conſuetudo habebat Eccleſiæ, non in canonicis, ſed in ſuis & in Conci-

lii

lii literis invenitur: correxiſſe autem iſtam ſententiam non invenitur. Non incongruenter tamen de tali viro exiſtimandum eſt, quòd correxerit, & fortaſſe ſuppreſſum ſit ab eis, qui hoc errore nimiùm delectati ſunt, & tanto velut patrocinio carere noluerunt. Quanquam non deſint, qui hoc Cyprianum prorſus non ſenſiſſe contendat, ſed ſub ejus nomine à præſumptoribus, atque mendacibus fuiſſe confictum. Neque enim ſic potuit integritas, atque notitia literarum, unius quamlibet illuſtris Epiſcopi cuſtodiri, quemadmodum ſcriptura canonica, tot linguarum literis & ordine & ſucceſſione celebrationis Eccleſiaſticæ cuſtoditur, contra quam tamen non defuerunt, qui ſub nominibus Apoſtolorum multa confingerent. Fruſtra quidem, quia illa ſic commendata, ſic celebrata, ſic nota eſt: verùm quid poſſit adversùs literas non canonicâ autoritate fundatas, etiam hinc demonſtravit impiæ conatus audaciæ, quòd & adverſus eas, quæ tantâ notitiæ mole firmatæ ſunt, ſeſe erigere non prætermiſit. Nos tamen duas ob res, non negamus, illud ſenſiſſe Cyprianum:

num: quòd & ſtylus ejus habet quandam propriam faciem, quâ poſſit agnoſci: & quòd ibi magis contra vos noſtra cauſa monſtratur invictior, veſtraque ſeparationis præſumptio (videlicet ne macularemini peccatis alienis) totâ facilitate ſubvertitur, cùm apparet in literis Cypriani, communicata eſſe cum peccatoribus ſacramenta, cùm admiſſi ſunt in Eccleſiam, qui ſecundum veſtram, &, ſicut vultis, illius ſententiam, baptiſmum non habeant; & tamen Eccleſiam non periiſſe, ſed in ſui generis dignitate per totum orbem ſparſa dominica frumenta manſiſſe. Ac per hoc ſi perturbati tanquam ad aliquem portum, ſic ad autoritatem Cypriani confugitis, videtis, quem illic ſcopulum veſter error offendat. Si autem jam nec illuc confugere audetis, ſine ullo luctamine naufragatis. Porrò autem Cyprianus, aut non ſenſit omnino quod eum ſenſiſſe recitatis: aut hoc poſteà correxit in regulâ veritatis: aut hunc quaſi nævum ſui candidiſſimi pectoris coopervit ubere charitatis, dum unitatem Eccleſiæ toto orbe creſcentis, & copioſiſſimè defendit, & perſeverantiſſimè retinuit vinculum pacis.
1.Petr. 4. Scriptum eſt enim: *Charitas cooperit multitudinem peccatorum.* Acceſſit huc etiam, quod tanquam ſarmentum fructuoſiſſimum

mum; ſi quid in eo fuerat emendandum, purgavit pater falce paſſionis. Sarmentum autem, ait Dominus, quod in me facit fructum, purgat illud pater meus, ut majorem fructum afferat: Unde? niſi quia hærens in diffuſione vitis radicem non deſeruit unitatis? Nam etſi traderet corpus ſuum ita ut arderet, charitatem autem non haberet, nihil ei prodeſſet. Attende adhuc paululum in literas Cypriani, ut advertas, quàm inexcuſabilem oſtenderit, qui ſe voluerit ab unitate Eccleſiæ, quam Deus in omnibus gentibus promiſit & reddidit, quaſi juſtitiæ ſuæ causâ, ſeparare: magiſq; intelligas, quàm ſit vera ſententia paulò antè à me commorata: Filius malus ipſe ſe juſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit. Ponit in quadam epiſtolâ ſuâ, quam ſcripſit ad Antonianum, rem quandam ſatis rei de qua nunc agimus, neceſſariam, ſed melius ejus verba inſerimus. * Anteceſſores, inquit, noſtri quidam de epiſcopis iſthinc, in provinciâ noſtrâ dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt: non tamen à coëpiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt, aut catholicæ Eccleſiæ unitatem vel duritie, vel cenſuræ ſuæ obſtinatione ruperunt, ut quia apud alios adulte-
ris

tis pax dabatur, qui non dabat, de eccleſia ſepararetur, manente concordiæ vinculo, & perſeverante catholicæ Eccleſiæ individuo ſacramento. Actum ſuum diſponit & dirigit unusquisque Epiſcopus, rationem propoſiti ſui Domino redditurus. Quid ad hæc dicis, frater Vincenti? nempe intueris hunc tantum virum pacificum Epiſcopum, & fortiſſimum martyrem nihil vehementiùs ſategiſſe, quàm ne unitatis vinculum rumperetur. Vides eum parturientem, non ſolùm ut parvuli in Chriſto concepti naſcantur, verùm etiam ne jam nati, de ſinu matris excuſſi; moriantur. Porrò autem ipſam rem; quam contra impios ſeparatores commemoravit, attende. Si adulteris communicabant, qui pœnitentibus adulteris pacem dabant, nunquid illi, qui hoc non faciebant, collegio maculabantur iſtorum? Si autem, quod veritas habet, & quod Eccleſia meritò tenet, rectè pœnitentibus adulteris pax dabatur, illi qui in totum locum pœnitentiæ contra adulteros claudebant, impiè utiq; agebant, qui membris Chriſti ſanitatem negabant, & claves Eccleſiæ pulſantibus ſubtrahebant, & miſericordiſſimæ patientiæ Dei, quæ illos propterea ſinebat vivere, ut pœnitendo ſanarentur ſacrificio contriti ſpiritus & con-
 tribulati

tribulati cordis oblato, durâ crudelitate contradicebant. Nec tamen iſtos miſericordes & pacificos, cum eis Chriſtiana ſacramenta communicantes, & eos intra unitatis retia tolerantes, donec ad litus perducti ſepararentur; tam immanis eorum error & impietas inquinabat, aut ſi inquinabat, jam tunc Eccleſia malorum communione deleta eſſet, nec erat, quæ pareret ipſum Cyprianum. Si autem, quod certum eſt, permanſit Eccleſia, certum eſt etiam peccatis alienis in unitate Chriſti neminem poſſe maculari, non malorum factis conſentientem, ne ipſis peccatis communicando polluatur, ſed propter ſocietatem bonorum malos, tanquam paleas, uſque ad ultimam ventilationem in areâ dominicâ tolerantem. Quæ cum ita ſint, ubi eſt præſumptio ſeparationis veſtræ? Nonne filii mali eſtis, qui ipſi vos juſtos dicitis, exitum autem veſtrum non abluitis? Jam ſi velim & illa commemorare quæ Tychonius, homo communionis veſtræ, ſcriptis ſuis inſerit; qui magis contra vos pro Eccleſiâ catholicâ ſcripſit, fruſtra ſe ab Afrorum, quaſi traditorum communione ſecernens, quo uno eum Parmenianus ſuffocat, quid reſpondere poteritis, niſi quod de vobis idem Tychonius dixit, & ego paulò antè

recolui,

recolui, *quod volumus, ſanctum eſt?* Scribit enim ille Tychonius, homo, ut dixi, veſtræ communionis, à ducentis & ſeptuaginta Epiſcopis veſtris Concilium Carthagine celebratum. In quo concilio per ſeptuaginta & quinque dies, poſtpoſitis omnibus præteritis, limatam eſſe ſententiam atque decretam, ut traditoribus immenſi criminis reis, ſi baptizari nollent, pro integris communicaretur. Deuterium etiam Macrinenſem Epiſcopum communionis veſtræ, dicit traditorum plebem congregatam, eccleſiæ miſcuiſſe, & ſecundùm ſtatuta illius Concilii à ducentis & ſeptuaginta Epiſcopis veſtris facti, feciſſe cum traditoribus unitatem, eique Deuterio poſt hoc factum jugiter communicaſſe Donatum: nec ſolum huic Deuterio, ſed etiam univerſis Maurorum Epiſcopis per quadraginta annos, quos dicit uſque ad perſequutionem per Macharium factam, traditoribus ſine baptiſmo communicâſſe. Sed dicis: Quis eſt ille Tychonius? Ille eſt Tychonius, quem Parmenianus reſcribendo compeſcit, & eum deterret, ne talia ſcribat: non tamen refellit ea ipſa, quæ ſcribit: ſed uno, ſicut ſupra dixi, eum premit, quòd, cùm talia diceret de Eccleſiâ toto orbe diffuſâ: & quòd neminem in ejus unitate macularent

rent aliena peccata, ab Afrorum ſe tamen quaſi traditorum contagione removebat, & erat in parte Donati. Poſſet autem dicere Parmenianus, iſta eum omnia eſſe mentitum; ſed ſicut idem Tychonius commemorat, adhuc vivebant multi, per quos hæc certiſſima & apertiſſima eſſe oſtenderetur. Sed de his taceo; contende Tychonium eſſe mentitum, ad Cyprianum te revoco, cujus mentionem ipſe feciſti. Prorſus ſecundùm ſcripta Cypriani, ſi peccatis alienis in unitate quiſque maculatur, jam ante Cyprianum periit Eccleſia, nec erat, unde exiſteret ipſe Cyprianus. Si autem hoc ſentire ſacrilegum eſt, & certum eſt Eccleſiam permanere, nemo alienis peccatis in ejus unitate maculatur: fruſtrà filii mali juſtos vos eſſe dicitis, exitum veſtrum non abluitis, non purgatis. Cur ergo, inquis, nos quæritis, cur ſic ſuſcipitis, quos hæreticos dicitis? Vide quàm facilè breviterq; reſpondeam. Quærimus vos, quia periſtis, ut de inventis gaudeamus, de quibus perditis dolebamus. Hæreticos autem vos eſſe dicimus, ſed antequam ad pacem catholicam convertamini, antequam errore, quo irretiti eſtis, exuamini. Cùm autem tranſitis ad nos, priùs utique relinquitis, quod eratis, ne ad nos hæretici tranſeatis. Baptiza

ergo me, inquis. Facerem, ſi baptizatus non eſſes, aut ſi Donati, vel Rogati, non Chriſti baptiſmo baptizatus eſſes. Non ſacramenta Chriſtiana faciunt te hæreticum, ſed prava diſſenſio. Non propter malum, quod proceſſit ex te, negandum eſt bonum, quod remanſit in te, quod malo tuo habes, ſi non ibi habes, unde eſt bonum, quod habes. Ex catholicâ enim Eccleſiâ ſunt omnia dominica ſacramenta, quæ ſic habetis, & datis, quemadmodum habebantur, & dabantur etiam priùs, quàm inde exiretis. Non tamen ideo non habetis, quia ibi non eſtis, unde ſunt, quæ habetis. Non in vobis mutamus, in quibus nobiſcum eſtis: In multis enim eſtis
Pſ. 54. nobiſcum. Nam & de talibus dictum eſt, Quoniam in multis erant mecum. Sed ea corrigimus, in quibus nobiſcum non eſtis, & ea vos hic accipere volumus, quæ non habetis illic, ubi eſtis. Nobiſcum autem eſtis in baptiſmo, in ſymbolo, in cæteris dominicis ſacramentis. In ſpiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipsâ denique catholicâ Eccleſiâ, nobiſcum non eſtis. Hæc ſi accipiatis, non tunc aderunt, ſed tunc proderunt ea, quæ habetis. Non ergo, ſicut putatis, ſuſcipimus veſtros, ſed ſuſcipiendo efficimus noſtros, qui recedunt à vobis, ut ſuſcipiantur à nobis. Et

ut incipiant eſſe noſtri, priùs deſinunt eſſe veſtri. Nec nobis conjungi compellimus operarios erroris, quem deteſtamur, ſed ideo nobis illos homines conjungi volumus, ne hoc ſint, quod deteſtamur. Sed baptizavit, inquis, poſt Ioannem Paulus Apoſtolus. Nunquid poſt hæreticum? Aut ſi fortè audes illum amicum ſponſi hæreticum dicere, & in unitate Eccleſiæ non fuiſſe: volo & hoc ſcribas. Si autem, hoc dementiſſimum eſt, vel ſentire, vel dicere, jam tuæ prudentiæ eſt conſiderare, quare poſt Joannem Paulus Apoſtolus baptizaverit. Si enim poſt æqualem, omnes poſt vos baptizare debetis. Si poſt majorem, debes & tu poſt Rogatum. Si poſt minorem, debuit poſt te Rogatus, cum presbyter baptizâſſes. Si autem baptiſmus, qui nunc datur, ideò pariter valet in eis, quibus datur, quamvis ſint imparis meriti, per quos datur, quia Chriſti, & non eorum eſt, à quibus miniſtratur, puto quòd jam intelligas, ideo Paulum dediſſe quibuſdam baptiſmum Chriſti, quia Ioannis baptiſmo fuerant baptizati, non Chriſti. Ioannis quippe baptiſmus ille dictus eſt, ſicut multis locis divina Scriptura teſtatur, quod & ipſe Dominus dicit: *Baptiſmus Ioannis unde erat, de cælo, an ex hominibus?* Baptiſmus Matt. 21.

autem, quem dedit Petrus, non erat Petri, ſed Chriſti: & quem dedit Paulus, non erat Pauli, ſed Chriſti: & quem dederunt, qui tempore Apoſtolorum non caſtè, ſed per invidiam Chriſtum annuntiabant, non erat eorum, ſed Chriſti: Et quem dederunt, qui tempore Cypriani fundos inſidioſis fraudibus rapiebant, uſuris multiplicantibus fœnus augebant, non erat eorum, ſed Chriſti. Et quia Chriſti erat, ideo quamvis non per æquales daretur, eis tamen, quibus dabatur, æqualiter proderat. Nam ſi tanto meliùs quiſque baptizatur, quanto à meliore fuerit baptizatus, non rectè gratias agit Apoſtolus,
1. *Cor.* quod neminem Corinthiorum baptiza-
1. 14. verit, niſi Criſpum & Cajum, & Stephanæ domum. Tanto enim meliùs baptizarentur, quanto erat Paulus melior, ſi ab ipſo baptizarentur. Denique cum dicit :
1. *Cor.* *Ego plantavi, Apollo rigavit*: videtur ſi-
3. 6. gnificare, ſe evangelizâſſe, illum baptizaſſe. Nunquid melior Apollo, quàm Ioannes? Cur ergo poſt iſtum non baptizavit, qui poſt Ioannem baptizaverat, niſi quia iſte baptiſmus per quemlibet datus, Chriſti erat: ille autem per quemlibet datus, quamvis Chriſto viam præpararet, tamen Ioannis erat? Invidioſè dici videtur, poſt Ioannem baptizatum eſt, &

poſt

poſt ebrioſos non baptizatur. Meliùs enim hoc vitium commemoro, quod nec occultare poſſunt, in quibus regnat, & quàm multi ubique ſint, quis vel cæcus ignorat? Et tamen inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt, etiam hoc ponit Apoſtolus, ubi etiam hæreſes enumerat. *Manifeſta autem*, inquit, *ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, invidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt* Hac ergo ratione, quamvis baptizatum ſit poſt Ioannem, non baptizatur poſt ebrioſum: quoniam & hæreſes & ebrietates in eis operibus ſunt, quæ opera qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Nónne tibi videtur quaſi intolerabiliter indignum, ut cùm baptizatum fuerit poſt eum, qui non ſobriè vinum bibens, ſed vinum omnino non bibens, regno Dei viam paravit, non baptizetur poſt ebrioſum, qui regnum Dei non poſſidebit? Quid hic reſpondetur, niſi quia ille baptiſmus erat Ioannis, poſt quem Chriſti baptiſmo baptizavit Apoſtolus: iſte autem baptiſmus Chriſti eſt, quo ba-

Galat. 5.

ptizavit ebrioſus? Inter Ioannem & ebrioſum à contrario multum intereſt: inter baptiſmum Chriſti & baptiſmum Ioannis non à contrario, ſed tamen multum intereſt. Inter Apoſtolum & ebrioſum multum intereſt: inter baptiſmum Chriſti, quem dedit Apoſtolus, & baptiſmum Chriſti, quem dedit ebrioſus, nihil intereſt. Sic inter Ioannem & hæreticum, à contrario multum intereſt, & inter baptiſmum Ioannis & inter baptiſmum Chriſti, quem dat hæreticus, non à contrario, ſed multum intereſt. Inter baptiſmum autem Chriſti, quem dedit Apoſtolus, & baptiſmum Chriſti, quem dat hæreticus, nihil intereſt. Agnoſcitur enim ſacramentorum ſpecies æqualis, etiam cùm magna differentia eſt in hominum meritis. Sed da veniam, erravi, quando te volui de ebrioſo baptizante convincere: exciderat mihi cum Rogatiſtâ me rem habere, non cum qualicunque Donatiſtâ. Potes enim tu in tam paucis collegis tuis, & in omnibus clericis veſtris nullum invenire forſitan ebrioſum. Vos enim eſtis, qui non ex totius orbis communione, ſed ex obſervatione præceptorum omnium divinorum atq; omnium ſacramentorum tenetis catholicam fidem: in quibus eam ſolis inventurus eſt, cum venerit filius ho-

minis,

minis, quando non inveniet fidem in terrâ: quia nec terra eſtis, nec in terrâ, ſed cæleſtes in cælo habitatis, nec attenditis, quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Nec vos Evangelii locus ipſe compungit, ubi Dominus ait: *Cum venerit filius hominis, putas inveniet fidem in terra?* Continuò quippe, tanquam præſciens nonnullos ſibi ſuperbè arrogaturos hanc fidem, dixit ad quoſdam, qui ſibi juſti videbantur, & ſpernebant cæteros, ſimilitudinem hanc: Duo quidam aſcenderunt in templum orare, unus phariſæus, & alter publicanus, & cætera. Iam tibi quæ ſequuntur, ipſe reſponde. Inſpice tamen diligentiùs ipſos paucos veſtros, utrùm nullus illic baptizet ebrioſus. Tam enim latè vaſtat hæc peſtilentia animas, & tantâ libertate dominatur, ut multum mirer, ſi non etiam veſtrum gregiculum penetravit: quamvis ante ipſum adventum filii hominis unius boni paſtoris, jam vos oves ab hædis ſeparâſſe jactetis. Audi ſanè per me vocem Dominicorum frumentorum in areâ dominicâ, uſque ad ultimam ventilationem, inter paleam laborantium, per totum ſcilicet mundum, qua Deus vocavit terram à Solis ortu uſque ad occaſum, ubi etiam pueri laudant Dominum: qui-

Iacob. 4.

Luca 18.

cunque vos ex occaſione legis hujus imperialis, non dilectione corrigendi, ſed inimicandi odio perſequitur, diſplicet nobis. Et quamvis res quæque terrena rectè à quoquam poſſideri non poſſit niſi vel de jure divino, quo cuncta juſtorum ſunt; vel jure humano, quod in poteſtate regum eſt terræ: ideóq; res veſtras falſò appellatis, quas nec juſti poſſidetis, & ſecundùm leges regum terrenorum amittere juſſi eſtis: fruſtráque dicatis, nos eis congregandis laboravimus: cum ſcriptum legatis, Labores impiorum juſti edent. Sed tamen quisquis ex occaſione hujus legis, quam reges terræ Chriſto ſervientes, ad emendandam veſtram impietatem promulgaverunt, res proprias veſtras cupidè appetit, diſplicet nobis. Quiſquis denique ipſas res pauperum, vel baſilicas congregationum, quas ſub nomine Eccleſiæ tenebatis, quæ omnino non debentur niſi Eccleſiæ, quæ vera Chriſti Eccleſia eſt, non per juſtitiam, ſed per avaritiam tenet, diſplicet nobis. Quisquis pro aliquo flagitio, vel facinore projectum à vobis ita ſuſcipit, ſicut ſuſcipiuntur, qui (excepto errore, quo à nobis ſeparamini) ſine crimine apud vos vixerunt, diſplicet nobis. Sed nec facilè iſta monſtratis, & ſi monſtretis, nonnullos toleramus,

mus, quos corrigere vel punire non poſſumus: neque propter paleam relinquimus aream Domini, neque propter piſces malos rumpimus retia Domini, neq; propter hædos in fine ſegregandos, deſerimus gregem Domini, neque propter vaſa facta in contumeliam, migramus de Domo Domini. Tu autem frater, quantùm mihi videtur, ſi vanam gloriam hominum non attendas, & inſenſatorum contemnas opprobrium, qui dicturi ſunt, quare modo deſtruis, quæ prius ædificabas? Sine dubio tranſies ad Eccleſiam, quam veram ſentire te intelligo, nec hujus ſententiæ tuæ teſtimonia longè peto. Tu quippe in ejuſdem tuæ epiſtolæ principio, cui nunc reſpondeo, hæc verba poſuiſti: Cùm optime, inquis, noverim te longè adhuc à fide Chriſtiana ſepoſitum, & ſtudiis olim deditum literarum, quietis, & honeſtatis fuiſſe cultorem; cúmque poſtea converſus ad Chriſtianam fidem (ut ex multorũ relatione cognovi,) diſputationibus legalibus operam dares. Certè ſi tu ad me illam epiſtolam miſiſti, hæc verba tua ſunt. Cùm ergo fatearis me converſum ad Chriſtianam fidem, cùm nec ego ad Donatiſtas, nec ad Rogatiſtas converſus ſim, ſine ullâ dubitatione confirmas, & præter Rogatiſtas, & præter Donatiſtas eſſe

 Chriſtia-

Chriſtianam fidem. Hæc ergo fides, ſicut diximus, in omnibus gentibus dilatatur, quæ ſecundùm Dei teſtimonium in ſemine Abrahæ benedicuntur. Quid igitur adhuc dubitas tenere, quod ſentis, niſi quia id, quod nunc ſentis, vel aliquando non ſenſiſſe, vel aliud defendiſſe confunderis, & dum erubeſcis corrigere errorem, non erubeſcis permanere in errore, quod utique potiùs erubeſcendum fuit? Hoc eſt illud quod ſcriptura non tacuit. *Eſt*
Eccleſ. *confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio*
4. 25. *adducens gratiam & gloriam.* Confuſio adducit peccatum, cùm erubeſcit quiſque pravam mutare ſententiam, ne aut inconſtans putetur, aut diu erraſſe ſeipſo judice teneatur. Ita deſcendunt in infernum vi-
Pſ. 54. ventes, id eſt, ſuam perditionem ſentien-
Num. tes, quos Dathan & Abiron & Chore hia-
16. tu terræ abſorpti, tanto ante futuros figuraverunt. Confuſio autem adducit gratiam & gloriam, cùm erubeſcit quiſque de propriâ iniquitate, & pœnitendo in melius commutatur: quod te facere piget illâ perniciosâ confuſione ſuperatum, ne tibi ab hominibus neſcientibus, quid loquantur, objiciatur illa Apoſtolica ſenten-
Ad tia: *Si enim quæ deſtruxi, hæc eadem ite-*
Galat. *rum ædifico, prævaricatorem meipſum con-*
2, 18. *ſtituto.* Quæ ſi dici poſſet etiam in eos,
qui

qui veritatem correcti prædicant, quam perverſi oppugnabant, in ipſum Paulum primitus diceretur, in quo Eccleſiæ Chriſti magnificabant Deum, audientes quòd evangelizaret fidem, quam aliquando vaſtabat. Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocunque ſeu magno ſeu parvo peccato ad correctionem ſine pœnitentiâ poſſe tranſire. Sed nimis impudens error eſt, hinc velle calumniari Eccleſiam, quam tot divinis teſtimoniis conſtat eſſe Eccleſiam Chriſti, quòd aliter tractat illos, qui eam deſerunt, ſi hoc ipſum pœnitendo corrigant, aliter illos, qui in eâ nondum fuerunt, & tunc primùm ejus pacem accipiunt, illos ampliùs humiliando, iſtos leniùs ſuſcipiendo, utroſque diligendo, utriſq; ſanandis maternâ charitate ſerviendo. Habes epiſtolam prolixiorem fortaſſe, quàm velles. Eſſet autem multò brevior, ſi te tantùm in reſpondendo cogitarem. Nunc verò etiam ſi tibi nihil proſit, non puto nihil eis profuturam, qui eam legere cum Dei timore, & ſine perſonarum acceptione curaverint. Amen.

Ejuſdem inſtituti ſunt Epiſtolæ 50. 60. 61. 129.

DOCUMENTUM XXXVI.

Modus ſanctæ coërcitionis hæreticorum.

EPISTOLA CLIX.

DOmino eximio, & meritò inſigni atque chariſſimo filio Marcellino, Auguſtinus in Domino ſalutem. Circumcelliones illos, & clericos partis Donati, quos de Hipponenſi Eccleſiâ ad judicium pro factis eorum, publicæ diſciplinæ cura deduxerat, à tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, quod in Reſtitutum catholicum presbyterum commiſerunt, & de cæde Innocentii alterius catholici presbyteri, atque de oculo ejus effoſo, & de digito præciſo fuiſſe confeſſos. Unde mihi ſolicitudo maxima incuſſa eſt, ne fortè ſublimitas tua cenſeat eos tantâ legum ſeveritate plectendos, ut qualia fecerunt, talia patiantur. Ideóq; his literis obteſtor fidem tuam, quam habes in Chriſto, per ipſius Domini Chriſti miſericordiam, ut hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. Quamvis enim ab eorum interitu diſſimu-

lare

lare poſſemus, qui non accuſantibus noſtris, ſed illorum notoria, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præſentati videantur examini: nolumus tamen paſſiones ſervorum Dei, quaſi vice talionis, paribus ſuppliciis vindicari. Non quò ſceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, ſed hoc magis ſufficere volumus, ut vivi, & nullâ corporis parte truncati, vel ab inquietudine inſanâ ad ſanitatis otium legum coërcitione dirigantur, vel à malignis operibus alicui utili operi deputentur. Vocatur quidem & iſta damnatio. Sed quis non intelligat magis beneficium, quàm ſupplicium nuncupandum, ubi nec ſæviendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina ſubtrahitur? Imple Chriſtiane judex pii patris officium; ſic ſuccenſe iniquitati, ut conſulere humanitati memineris. Nec in peccatorum atrocitatibus exerceas ulciſcendi libidinem, ſed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsâ inquiſitione ſervâſti, quando tantorum ſcelerum confeſſionem, non extendente eculeo, non ſulcantibus ungulis, non urentibus flammis, ſed virgarum verberibus eruiſti. Qui modus coërcitionis & à magiſtris artium liberalium,

lium, & ab ipſis parentibus, & ſæpe etiam in judiciis ſolet ab Epiſcopis adhiberi. Noli ergo atrociùs vindicare, quod leniùs inveniſti. Inquirendi, quàm puniendi neceſſitas major eſt; ad hoc enim & mitiſſimi homines facinus occultatum diligenter atque inſtanter examinant, ut inveniant, quibus parcant. Unde plerunq; neceſſe eſt, exerceatur acriùs inquiſitio, ut manifeſtato ſcelere ſit, ubi appareat manſuetudo. Omnia quippe bona opera amant in luce conſtitui, non propter humanam gloriam, ſed *ut videant*, ait Dominus, *bona opera veſtra, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Et ideo non ſuffecit Apoſtolo monere, ut manſuetudinem ſervaremus, ſed ut eam etiam notam omnibus faceremus. *Manſuetudo*, inquit, *veſtra nota ſit omnibus hominibus.* Et alio loco: *Manſuetudinem oſtentantes ad omnes homines.* Unde nec illa ſancti David, quando inimico ſibi in manus tradito clementer pepercit, præclariſſima lenitas emineret, niſi poteſtas pariter appareret. Non te ergo exaſperet vindicandi poteſtas, cui lenitatem non excuſſit examinandi neceſſitas. Noli facinore invento quærere percuſſorem, in quo inveniendo noluiſti adhibere tortorem. Poſtremò pro Eccleſiæ utilitate miſſus es.

Matt. 5. — *Ad Philip. 4.* — *Ad Titum 3.*

Hoc

Hoc Eccleſiæ catholicæ, aut, ut modum diſpenſationis meæ non ſupergredi videar, hoc Eccleſiæ ad Hipponenſium regionum diœceſim pertinenti prodeſſe, hoc expedire conteſtor. Si non audis amicum petentem, audi Epiſcopum conſulentem. Quamvis, quoniam Chriſtiano loquor, maximè in tali cauſâ, non arroganter dixerim, audire te Epiſcopum convenit jubentem, Domine eximie, & meritò inſignis, atque chariſſimè fili. Unde ſcio quidem cauſas eccleſiaſticas excellentiæ tuæ potiſſimùm injunctas; ſed quia credo iſtam curam ad virum clariſſimum atque ſpectabilem Proconſulem pertinere, ad eum quoque literas dedi, quas, rogo, ut ipſe illi tradere, & allegare, ſi opus eſt, non graveris. Atque ambos obſecro, ne importunam arbitremini vel interceſſionem, vel ſuggeſtionem, vel ſolicitudinem noſtram: & paſſiones catholicorum ſervorum, quæ infirmis ad ædificationem ſpiritalem utiles eſſe debent, haud reciprocâ inimicorum, à quibus paſſi ſunt, pœnâ decoloretis, ſed potiùs refractâ judiciariâ ſeveritate, & veſtram fidem, quia filii eſtis Eccleſiæ, & ipſius matris manſuetudinem commendare minimè negligatis. Deus omnipotens præſtantiam tuam bonis omnibus augeat, Domine

eximie

eximie, & meritò inſignis atque chariſſime fili.

Ejusdem inſtituti ſunt Epiſtolæ 127. 158. 160.

DOCUMENTUM XXXVII.

Utilis, & laudanda coactio ad meliora.

EPISTOLA CCIV.

DOnato Presbytero partis Donati, Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ. Si poſſes videre dolorem cordis mei & ſolicitudinem pro ſalute tuâ, fortaſſis misereteris animæ tuæ placens Deo, in audiendo verbo, non noſtro, ſed ipſius: nec ejus ſcripturas ſic in memoriâ tuâ figeres, ut contra eas cor clauderes. Diſplicet tibi, quia traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Quid enim volumus niſi te comprehendi, & præſentari, & ſervari ne pereas? Quòd autem in corpore læſus es, ipſe tibi feciſti, qui jumento tibi mox admoto uti noluiſti, & te ad terram graviter colliſiſti. Nam utique alius, qui adductus eſt tecũ, collega tuus illæſus venit, qui talia ſibi ipſe non fecit. Sed neque hoc putas tibi fieri debuiſſe, quia neminem exiſtimas

cogen-

cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit*: Et tamen tam multi, ut Epiſcopatum ſuſcipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta, quæ noluat, donec eis aſſit voluntas ſuſcipiendi operis boni. Quantò magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & perducendi ad veritatem vel cognoſcendam, vel eligendam, non ſolùm ut honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſſimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus ſupra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo, quod conſiderare non vis. Ideo voluntas bona miſericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo, qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt; ſed ubi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur,

1. Tim. 3.

tur, & ad terram promiſſiovis compellebantur? Si voluntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus uti peſſimâ voluntate, quâ perſequebatur Eccleſiam: ſed proſtratus eſt, ut excæcaretur, & excæcatus eſt, ut mutaretur, mutatus, ut mitteretur, miſſus, ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in Scripturis ſanctis, filium durum non ſolùm verbis corripere, ſed etiam latera ejus tundere, ut ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur? Unde

Eccleſ. 30. item dicit: *Tu quidem percutis eum virgâ, animam autem ejus liberas à morte.*

Prov. 23. Si mala voluntas ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare corripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis: Errantem ovem non revocâſtis, perditam non inquiſiſtis? Et vos oves Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento, quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideo vobis diſpliceamus, quia revocamus errantes, & quærimus perditos, Meliùs enim facimus voluntatem Domini monentis, ut vos ad ejus ovile redire cogamus, quàm conſentiamus voluntati oviū errantium, ut perire vos permittamus. Noli ergo jam dicere, quod te aſſiduè audio

dio dicere: Sic volo errare, ſic volo perire. Meliùs enim nos hoc omnino non permittimus, quantùm poſſumus. Modò quòd te in puteum, ut morereris, miſiſti, utiq; liberâ voluntate feciſti. Sed quàm crudeles eſſent ſervi Dei, ſi huic malæ tuæ voluntati te permitterent, & non te de illâ morte liberarent? Quis eos non meritò culparet? quis non impios rectè judicaret? Et tamen tu te volens in aquam miſiſti, ut morereris. Illi te nolentem de aquâ levaverunt, ne morereris. Tu feciſti ſecundùm voluntatem tuam, ſed in perniciem tuam. Illi contra voluntatem tuam, ſed propter ſalutem tuam. Si ergo ſalus iſta corporalis ſic cuſtodienda eſt, ut etiam in nolentibus, ab eis, qui eos diligunt, ſervetur, quantò magis illa ſpiritalis, in cujus deſertione mors æterna metuitur? Quanquam in iſtâ morte, quam tibi tu ipſe inferre voluiſti, non ſolùm ad tempus, ſed etiam in æternum morereris, quia & ſi non ad ſalutem, non ad Eccleſiæ pacem, non ad Chriſti corporis unitatem, non ad ſanctam & individuam charitatem, ſed ad mala aliqua cogereris, nec ſic tibi ipſe mortem inferre debuiſti. Conſidera Scripturas divinas, & diſcute quantùm potes, & vide, utrùm hoc fecerit aliquis aliquando juſtorum atque fidelium,

lium, cùm ab eis tanta mala perpeſſi ſint, qui eos ad æternum interitum, non ad vitam æternam, quò tu compelleris, adigebant. Audivi quòd dixeris Apoſtolum Paulum ſignificâſſe hoc fieri debere, ubi
1. Cor. 13. ait: *Et ſi tradidero corpus meum ut ardeam*: quia videlicet omnia bona dicebat, quæ ſine charitate nihil proſunt, ſicut ſunt linguæ hominum & angelorum, & omnia ſacramenta, & omnis ſcientia, & omnis prophetia, & omnis fides ita ut montes transferantur, & rerum ſuarum diſtributio: ideo videtur tibi etiam inter bona numerâſſe, ut ſibi quiſque inferat mortem. Sed attende diligenter, & agnoſce, quemadmodum dicat Scriptura, quòd tradat quiſq; ſuum corpus ut ardeat. Non utique ut ipſe ſe in ignem mittat, quando perſequentem patitur inimicũ: ſed quando ei proponitur, ut aut mali aliquid faciat, aut mali aliquid patiatur, eligat potiùs non facere mala, quàm non pati mala, atque ita corpus ſuum tradat in pote-
Daniel. 3. ſtatem interfectoris, ſicut tres illi viri fecerunt, qui auream ſtatuam cogebantur adorare, & niſi facerent, minabatur eis ille, qui cogebat, caminum ignis ardentem. Idolum adorare noluerunt, non ipſi ſe in ignem miſerunt, & tamen etiam de illis ſic ſcriptum eſt, quòd tradiderunt

corpora

corpora ſua, ut neque ſervirent, neque adorarent ullum Deum, niſi Deum ſuum. Ecce quomodo dixit Apoſtolus: *Si tradidero corpus meum ut ardeam.* Quod autem ſequitur, vide: *Si charitatem non habeam, nihil mihi prodeſt*: ad iſtam charitatem vocaris, ab iſtâ charitate perire non ſineris, & putas tibi aliquid prodeſſe, ſi te ipſe præcipites in interitum, cùm tibi nihil prodeſſet, etiam ſi alter te occideret charitatis inimicum? Foris autem ab Eccleſiâ conſtitutus, & ſeparatus à compage unitatis, & vinculo charitatis, æterno ſupplicio punireris, etiam ſi pro Chriſti nomine vivus incendereris. Hoc eſt enim, quod ait Apoſtolus: *Et ſi tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.* Revoca ergo animum ad ſanam conſiderationem, & ſobriam cogitationem: attende diligenter, utrùm ad errorem, & impietatem voceris, & patere pro veritate quaslibet moleſtias. Si autem tu potiùs in errore atque in impietate verſaris, quò autem vocaris, ibi eſt veritas & pietas, quia ibi eſt Chriſtiana unitas, & ſancti Spiritus charitas, quid adhuc tibi eſſe conaris inimicus? Ideo præſtitit miſericordia Dei, ut & nos, & Epiſcopi veſtri tam frequenti numeroſóque conventu Carthaginem veniremus, atque

1. *Cor.* 13.

atque inter nos de ipsâ diſſenſione ordinatiſſimè conferremus. Geſta conſcripta ſunt, noſtræ etiam ſubſcriptiones tenentur. Lege, vel patere, uti tibi legantur, & tunc elige, quod volueris. Audivi quòd dixeris poſſe te nobiſcum de ipſis geſtis aliquid agere, ſi omittamus verba Epiſcoporum veſtrorum, ubi dixerunt, Nec cauſa cauſæ, nec perſona perſonæ præjudicat. Hæc verba vis omittamus, ubi per eos neſcientes veritas ipſa locuta eſt. Sed tu dicturus es hîc eos erràſſe, & in falſam ſententiam incautiùs cecidiſſe. Nos autem dicimus hoc eos verum dixiſſe, & hoc per teipſum facillimè probamus. Si enim Epiſcopi veſtri electi ab universâ parte Donati, qui cauſam omnium ſuſtinerent, &, ſi quid egiſſent, gratum & acceptum cæteri haberent, tamen in eo, quod illos temerè, & non rectè dixiſſe arbitraris, non vis ut tibi præjudicent: verum ergo dixerunt, quia nec cauſa cauſæ, nec perſona perſonæ præjudicat. Et ibi debes agnoſcere, quia ſi perſona tot Epiſcoporum tuorum in illis ſeptem conſtitutorum, non vis, ut præjudicet perſonæ Donati Mutugennenſis Presbyteri, quanto minùs debet præjudicare Cæciliani perſona, etiam ſi mali aliquid in illo eſſet inventum, universæ unitati Chriſti,

quæ

quæ non in unâ villâ Mutugennâ concluditur, ſed toto terrarum orbe diffunditur? Sed ecce facimus, quod voluiſti, ſic tecum agimus, ac ſi non dixerint veſtri: nec cauſa cauſæ, nec perſona perſonæ præjudicat. Tu inveni quid illi dicere debuerint, cùm eis objecta eſſet cauſa & perſona Primiani, qui damnatores ſuos & damnavit cum cæteris, & damnatos ac deteſtatos in ſuos rurſus honores ſuſcepit, & baptiſmum, quem mortui dederant, quia de ipſis in illa præclarâ ſententiâ dictum erat, quòd mortuorum funeribus plena ſint littora, agnoſcere potiùs & acceptare, quàm exufflare, & reſcindere maluit, totúmque diſſolvit. Quod malè intelligentes dicere ſoletis: *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid ei prodeſt lavacrum ejus?* Si ergo non dicerent, nec cauſa cauſæ, nec perſona perſonæ præjudicat, rei tenerentur in causâ Primiani. Cùm autem hoc dixerunt, immunem fecerunt Eccleſiam Catholicam, ſicut nos aſſerebamus, à causâ Cæciliani. Sed cætera lege, & cætera diſcute. Vide utrùm in ipſum Cæcilianum, de cujus perſonâ præjudicare conabantur Eccleſiæ, aliquid mali probare potuerint. Vide utrùm non potiùs etiam pro illo multa egerint, & pluribus lectionibus, quas contra ſe protulerunt,

Eccleſ. 34.

&

& recitaverunt, cauſam ejus bonam omnino firmaverint. Lege iſta, vel legantur tibi. Conſidera omnia, retracta diligenter, & elige quid ſequaris: utrùm nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ Catholicæ unitate, in fraternâ charitate gaudere: an pro nefariâ diſſenſione, pro Donati parte, pro ſacrilegâ diviſione importunitatem noſtræ circa te dilectionis diutiùs ſuſtinere. Attendis enim & ſæpe repetis, ſicut audio, quod in Evangelio ſcriptum eſt, receſſiſſe à Domino ſeptuaginta diſcipulos, & arbitrio ſuæ malæ atque impiæ diſceſſionis fuiſſe permiſſos, cæteríſque duodecim, qui remanſerant, fuiſſe reſpon-
Ioan.7 ſum: *Nunquid & vos vultis ire?* Et non attendis, quia tunc primùm Eccleſia novello germine pullulabat, nondúmq; in
Pſ.71. eâ fuerat completa illa Prophetica: *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient illi.* Quod utique quantò magis impletur, tanto majore utitur Eccleſia poteſtate, ut non ſolùm invitet; ſed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc Dominus ſignificare volebat, qui quamvis haberet magnam poteſtatem, priùs tamen elegit commendare humilitatem. Hoc & in illâ convivii ſimilitudine ſatis evidenter oſtendit, ubi miſit ad invitatos, & venire noluerunt, & ait ſervo: *Exi in plateas,*

teas, & vicos civitatis, & pauperes & debiles & cæcos & claudos introduc huc. Et ait ſervus Domino: *Factum eſt ut imperâſti, & adhuc locus eſt.* Et ait Dominus ſervo: *Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea.* Vide nunc quemadmodum his, qui priùs venerunt, dictum eſt: Introduc eos: non dictum eſt: compelle, ita ſignificatâ ſunt Eccleſiæ primordia adhuc creſcentis, ut eſſent vires etiam compellendi. Proinde quia oportebat ejus jam viribus & magnitudine roboratâ, etiam compelli homines ad convivium ſalutis æternæ, poſtea quàm dictum eſt: *Factum eſt, quod juſſiſti, & adhuc eſt locus: Exi,* inquit, *in vias, & ſepes, & compelle intrare.* Quapropter ſi ambularetis quieti extra hoc convivium ſanctæ unitatis Eccleſiæ, tanquam in viis vos inveniremus. Nunc verò, quia per multa mala & ſæva, quæ in noſtros committitis, tanquam ſpinis & aſperitate pleni eſtis, vos tanquam in ſeptibus invenimus, & intrare compellimus. Qui compellitur, quò non vult, cogitur. Sed cùm intraverit, jam volens paſcitur. Cohibe itaque tam iniquum & impacatum animum, ut in vera Eccleſia Chriſti invenias ſalutare convivium.

DOCUMENTUM XXXVIII.

Oratio pro infidelibus pergrata Deo, & fideles quam maximè decens.

EPISTOLA CVII.

AUguſtinus Epiſcopus ſervus Chriſti, & per ipſum ſervus ſervorum ipſius, Vitali fratri, in ipſo ſalutem. Cùm de te mihi eſſent nuntiata non bona, & rogâvi Dominum, & donec mihi bona nuntientur, adhuc rogo, ut literas meas nec aſpernanter ſumas, & ſalubriter legas. Si hanc exaudit pro te orationem meam, etiam de te gratiarum actionem donet ut offeram. Quod ſi impetro, proculdubio non contradices huic ipſi principio epiſtolæ meæ. Hoc enim pro te oro ut ſis rectæ fidei. Si ergo pro charis noſtris non tibi diſplicet, ut oremus, ſi hanc orationem recognoſcis eſſe Chriſtianam, ſi & tu pro charis tuis talia vel orare te recolis, vel orare te debere cognoſcis, quo modo dicis, quod te audio dicere, ut rectè credamus in Deum, & Evangelio conſentiamus, non eſſe donum Dei, ſed hoc nobis eſſe à nobis, id eſt ex propriâ voluntate, quam

quam nobis in noſtro corde non operatus eſt ipſe? Et ad hoc cùm audieris, quid eſt ergo, quod ait Apoſtolus. *DEVS in nobis operatur & velle & perficere?* Reſpondes, per legem ſuam, per Scripturas ſuas Deum operari, ut velimus, quas vel legimus, vel audimus; ſed eis conſentire vel non conſentire ita noſtrum eſt, ut, ſi velimus, fiat, ſi autem nolimus, nihil in nobis operationem DEI valere faciamus. Operatur quippe ille, dicis, quantum in ipſo eſt, ut velimus, cùm nobis nota fiunt ejus eloquia, ſed ſi eis acquieſcere nolumus, nos, ut operatio ejus nihil in nobis proſit, efficimus. Quæ ſi dicis, profectò noſtris orationibus contradicis. Dic ergo apertiſſimè, nos pro iis, quibus Evangelium prædicamus, non debere orare, ut credant, ſed eis tantummodo prædicare. Exerce contra orationes Eccleſiæ diſputationes tuas, & quando audis Sacerdotem Dei ad altare exhortantem populum Dei, orare pro incredulis, ut eos Deus convertat ad fidem, & pro catechumenis, ut eis deſiderium regenerationis inſpiret, & pro fidelibus, ut in eo, quod eſſe cœperunt, ejus munere per-

Ad Philip. 2.

ſeverent, ſubſanna pias voces, & dic te non facere, quod hortatur, id eſt, Deum pro infidelibus, ut eos fideles faciat, non rogare, eò quod non ſint iſta divinæ miſerationis beneficia, ſed humanæ officia voluntatis. Et homo in Carthaginenſi eruditus Eccleſiâ, etiam beatiſſimi Cypriani librum de Dominicâ oratione condemna, quam doctor ille cùm exponeret, ea petenda eſſe oſtendit à DEO patre, quæ tu dicis eſſe homini ab homine, hoc eſt, à ſeipſo. Quod ſi de precibus Eccleſiæ, & de Martyre Cypriano, parum putas eſſe quod dixi, audi majora: reprehende Apoſtolum qui dixit:

2. Cor. 13. *Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali.* Neque enim dicturus es, nihil mali eum facere, qui non credit in Chriſtum, aut qui fidem deſerit Chriſti, ac per hoc qui dicit: *Ne quid faciatis mali*, nec iſta vult fieri. Satiſq; illi non eſt præcipere, ſed confitetur ſe Deum rogare, ne fiant, ſciens hominis voluntatem ab ipſo corrigi, ac

Pſ. 36. dirigi, ut iſta non faciat. *A Domino* enim *greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: Non dixit: Et viam ejus diſcet, aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid hujuſmodi, quod poſſes dicere

dicere à Domino quidem dari, ſed homini jam volenti, ut ſcilicet beneficium Dei, quo greſſus hominis dirigit, ut viam ejus diſcat, teneat, gradiatur, ſuâ homo voluntate præcedat, & hoc Dei donum præcedente ſuâ voluntate mereatur. Sed ideo dixit: *A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: ut intelligeremus ipſam voluntatem bonam, quâ incipimus velle credere (quoniam DEI via quid eſt niſi fides rectâ?) illius eſſe donum, qui greſſus noſtros propterea dirigit primitus ut velimus. Non enim ait ſcriptura; A Domino greſſus hominis diriguntur, quia viam ejus voluit: ſed diriguntur, inquit, & volet. Non igitur, quia voluit, diriguntur, ſed quia diriguntur, volet. Hic tu rurſus fortaſſe dicturus es, hoc fieri à Domino, dum doctrina ejus legitur, vel auditur, ſi homo veritati, quam legit, vel audit, ſuâ conſentiat voluntate. Si enim lateret eum, inquis, doctrina DEI, non dirigerentur greſſus ejus, quibus directis vellet viam Dei. Ac per hoc tantum putas à Domino greſſus hominis dirigi ad eligendam viam Dei, quia ſine doctrinâ Dei non ei

poteſt innoteſcere veritas, cui propriâ voluntate conſentiat. Cui ſi conſentit, inquis, (quod in ejus libero arbitrio conſtitutum eſt) rectè utique dicuntur ab illo dirigi greſſus ejus, ut viam ejus velit, cujus doctrinam ſuaſione præcedente, ſubſequente conſenſione ſectatur, quod libertate naturali, ſi vult, facit, ſi non vult, non facit, pro eo quod fecerit, præmium vel ſupplicium recepturus. Hæc eſt illa Pelagianorum mala, malè diffamata, meritóque reprobata, & ab ipſo etiam Pelagio timente damnari in Orientalium Epiſcoporum judicio, damnata ſententia, quâ dicunt gratiam DEI non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrinâ: & uſque adeo, frater, erimus graves corde, ut de gratiâ Dei, imò adversùs gratiam Dei eam Pelagianam ſententiam teneamus, quam pectore quidem ficto, ſed tamen Catholicos judices timens Pelagius ipſe damnavit? Et quo modo, inquies, reſpondebitur? Quo modo cenſes faciliùs & aperiùs, quàm ut illud, quod de orando Deo ſuperiùs egimus, ſic amplectamur, ut hoc menti noſtræ nulla ſubtrahat oblivionis

vionis irreptio, nulla calliditas argumentationis extorqueat. Si enim quod ſcriptum eſt: *A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet.* *Prov. 20.*
Et, *Præparatur voluntas à Domino.* Et, *Deus eſt enim, qui operatur in nobis & velle.* *Ad Philip. 2.* Et multa hujuſmodi, quibus commendatur vera Dei gratia, hoc eſt, quæ non ſecundùm merita noſtra datur, ſed dat merita ipſa, cùm datur, quia prævenit hominis voluntatem bonam, nec eam cujusquam invenit in corde, ſed facit. Si ergo ita præpararet, atque operaretur DEUS hominis voluntatem, ut tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illâ altâ atque ſecretâ ſic ejus ageret ſenſum, ut eidem legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum, proculdubio eam legere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare ſufficeret, nec opus eſſet orare, ut Deus ad fidem ſuam infidelium corda converteret, & converſis proficientem perſeverantiam ejusdem gratiæ ſuæ largitate donaret. Si ergo hæc à Domino poſcenda eſſe non renuis, quid reſtat, frater Vitalis, niſi ut ab illo ea donari fatearis,

legem Dei atq; doctrinam, quâ Chriſti prædicatur fides, vel omnino audire nolunt, vel ad hoc audiunt, ſive etiam legunt, ut irrideant, & deteſtentur, &, quantâ poſſunt, contradictione blaſphement. Inaniter igitur & perſunctoriè potiùs, quàm veraciter pro eis, ut doctrinæ, cui adverſantur, credendo conſentiant Deo fundimus preces, ſi ad ejus non pertinet gratiam convertere ad fidem ſuam, ipſi fidei contrarias hominum voluntates. Inaniter etiam & perſunctoriè potiùs, quàm veraciter magnas cum exultatione agimus DEO gratias, quando aliqui eorum credunt, ſi hoc in eis ipſe non facit. Non fallamus homines, nam Deum fallere non valemus. Prorſus non oramus Deum, ſed orare nos fingimus, ſi nosipſos, non illum credimus facere, quod oramus. Prorſus non gratias Deo agimus, ſed nos agere fingimus, ſi, unde illi gratias agimus, ipſum facere non putamus. Labia doloſa ſi in hominum quibuſcunque ſermonibus ſunt, ſaltem in orationibus non ſint. Abſit, ut quod facere Deum rogamus oribus & vocibus noſtris, eum facere negemus cordibus noſtris. Et

quod eſt gravius, ad alios etiam decipiendos hoc non taceamus diſputationibus noſtris, & dum volumus apud homines defendere liberum arbitrium, apud Deum perdamus orationis auxilium, & gratiarum actionem non habeamus veram, dum veram non agnoſcimus gratiam. Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus, unde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, quâ noſtrum ad declinandum à malo, & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipſe arbitrium ſuum adhuc vult eſſe captivum. Reſponde, obſecro, quo modo dicit Apoſtolus, Gratias agentes patri idoneos facienti nos in parte ſortis ſanctorum in lumine, qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii charitatis ſuæ, ſi non ipſe arbitrium noſtrum, ſed ipſum arbitrium ſe liberat? Mendaciter ergo agimus gratias Patri, tanquam ipſe faciat, quod ipſe non facit. Et erravit, qui dixit, quod ipſe nos faciat idoneos in parte ſortis Sanctorum in lumine, quia ipſe nos eruit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii charitatis ſuæ. Reſponde quo modo ad declinandum

Coloſſ. 1.

nandum

nandum à malo & faciendum bonum liberum habebamus arbitrium, quando erat ſub poteſtate tenebrarum, unde nos ſi quemadmodum dicit Apoſtolus, Deus eruit, ipſe utiq; illud liberum fecit: quod tam magnum noſtrum bonum ſi per ſuæ doctrinæ prædicationem tantummodo facit, quid de iis dicemus, quos de ipsâ tenebrarum poteſtate nondum eruit? prædicanda tantùm illis eſt doctrina divina, an etiam orandum pro eis, ut de tenebrarum poteſtate divinitus eruantur? Si tantummodo prædicandum eſſe dicis, juſſioni Domini, & orationibus Eccleſiæ contradicis: ſi autem fateris pro eis orandum, id utique orandum fateris, ut eidem doctrinæ arbitrio liberato à tenebrarum poteſtate, conſentiant. Ita fit, ut neque fideles fiant, niſi libero arbitrio, & tamen illius gratiâ fideles fiant, qui eorum à poteſtate tenebrarum liberavit arbitrium. Sic & DEI gratia non negatur, ſed ſine ullis humanis præcedentibus meritis vera monſtratur, & liberum ita defenditur, ut humilitate ſolidetur, non elatione præcipitetur arbitrium: & qui gloriatur, non in homine, vel quolibet

 alio,

alio, vel ſeipſo, ſed in Domino glorietur. Poteſtas enim tenebrarnm, quid eſt niſi poteſtas diaboli, & angelorum ejus, qui cùm fuiſſent angeli lucis, in veritate per liberum arbitrium non ſtantes, ſed inde cadentes facti ſunt tenebræ? Non te iſta doceo, ſed quæ nôſti, ut recorderis, admoneo. Huic igitur poteſtati tenebrarum, per illius primi hominis ruinam, cui ab eâ poteſtate prævaricatio perſuaſa eſt, & in quo omnes cecidimus, ſubjectum eſt genus humanum, propter quod de hac poteſtate tenebrarum eruuntur & parvuli, cùm regenerantur in Chriſto. Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, niſi cùm ad annos pervenerint ratione utentis ætatis, habentes conſentientem doctrinæ ſalutari, in quâ nutriri ſunt, voluntatem, & in eâ finientes iſtam vitam, ſi electi ſunt in Chriſto ante conſtitutionem mundi, ut eſſent ſancti, & immaculati in conſpectu ejus in charitate, prædeſtinati in adoptionem filiorum. Hæc autem poteſtas tenebrarum, id eſt, diabolus. qui dicitur etiam princeps poteſtatis aëris, operatur in filiis diffidentiæ; princeps iſte rector tenebrarum

Eph. ſ. 6. *Coloſſ. ſ.*

rum, id eſt, diabolus rector filiorum diffidentiæ, regens eos ad arbitrium ſuum, quod neque ipſe habet liberum ad benefaciendum, ſed ad maximam malevolentiam pœnâ ſui ſceleris obduratum: unde nemo ſanæ fidei credit, aut dicit hos apoſtatas angelos ad priſtinam pietatem correctâ aliquando voluntate converti. Quid ergo operatur hæc poteſtas in filiis diffidentiæ, niſi opera ſua mala, & in primis maximéq; ipſam diffidentiam & infidelitatem, quâ ſunt inimici fidei, per quam ſcit eos poſſe mundari, poſſe ſanari, poſſe perfectiſſimè liberos, quod eis vehementer invidet, in æternitate regnare. Itaq; aliquos eorum, per quos amplius decipere affectat, ſinit habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quáſque gentes, præcipuéq; in gente Romanâ, qui præclarè, glorioſiſſiméque vixerunt. Sed quoniam, ſicut veriſſima ſcriptura dicit, *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: Et ſine fide impoſſibile eſt utiq; placere* DEO, non hominibus, nihil ſic agit hic princeps, quàm ut non credatur in Deum, nec ad mediatorem, à quo ſolvuntur opera ejus, credendo veniatur. Sed ipſe Rom. 14. Heb. 11.

mediator

mediator intrat in domum fortis, id eſt, in hoc ſæculum mortalium ſub poteſtate diaboli, quantùm ad ipſum pertinet, conſtitutum: (de ipſo quippe ſcriptum eſt, quod poteſtatem habeat mortis) intrat in domum fortis, id eſt, in ſuo dominatu habentis genus humanum, & priùs alligat eum, id eſt, ejus coërcet & cohibet poteſtatem, poteſtatis ſuæ fortioribus vinculis, & ſic eripit vaſa ejus, quæcunque prædeſtinavit eripere, arbitrium eorum ab ejus poteſtate liberans, ut illo non impediente credant in iſtum liberâ voluntate. Proinde hoc opus eſt gratiæ, non naturæ. Opus eſt, inquam, gratiæ, quam nobis attulit ſecundus Adam, non naturæ, quam totam perdidit in ſemetipſo priuius Adam. Opus eſt gratiæ tollentis peccatum, & vivificantis mortuum peccatorem, non opus legis oſtendentis peccatum, nec à peccato vivificantis. Nam ille magnus gratiæ prædicator, *Peccatum*, inquit,
Rom. 8. *non cognovi niſi per legem.* Et *ſi data eſſet*, inquit, *lex, quæ poſſet vivificare, omnino ex lege eſſet juſtitia.* Opus eſt hoc gratiæ, quam qui accipiunt doctrina ſalutari Scripturarum ſanctarum, etſi

fuerunt

fuerunt inimici, fiunt amici, non opus ejusdem doctrinæ, quam qui audiunt, & legunt ſine gratiâ Dei, pejores ejus efficiuntur inimici. Non eſt igitur gratia Dei in naturâ liberi arbitrii, & in lege atque doctrinâ, ſicut Pelagina perverſitas deſipit, ſed ad ſingulos actus datur illius voluntate, de quo ſcriptum eſt, *Pluviam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ:* Pſ.67.
quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus, & lex Dei atque doctrina, quamvis ſancta, & juſta, & bona, tamen occidit, ſi non vivificet ſpiritus, per quem fit, non ut audiendo, ſed ut obediendo, neque ut lectione, ſed ut dilectione teneatur. Quapropter ut in Deum credamus, & piè vivamus, non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, non quia velle non debemus & currere, ſed quia ipſe in nobis & velle operatur & currere. Unde & ipſe Dominus JESUS credentes à non credentibus, id eſt, ab iræ vaſis vaſa miſericordiæ diſcernens, *Nemo*, inquit, *venit ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo.* Ioan.6
Et utique ut hoc diceret, in ejus doctrinâ fuerant ſcandalizati diſcipuli ejus,

ejus, qui eum poſteà non ſunt ſecuti. Non ergo gratiam dicamus eſſe doctrinam, ſed agnoſcamus gratiam, quæ facit prodeſſe doctrinam; quæ gratia ſi deſit, videmus etiam obeſſe doctrinam. Propterea Deus, ut omnia futura opera ſua in prædeſtinatione præſcivit, ſic illa diſpoſuit, ut quoſdam non credentes ad fidem ſuam, orationes credentium pro eis ex audiendo, convertat, unde refutentur, & ſi ille eſt eis propitius, corrigantur, qui putant gratiam Dei eſſe naturam liberi arbitrii, cum quâ naſcimur, aut gratiam Dei eſſe doctrinam, quamvis utilem, quæ per linguas & literas prædicatur. Non enim hoc oramus pro infidelibus, ut fiat eorum natura, id eſt, ut homines ſint, aut ut doctrina eis prædicetur, quam malo ſuo audiunt, ſi non credunt. Et plerunque pro eis oramus, qui cùm legant, vel audiant, nolunt credere. Sed oramus, ut voluntas corrigatur, doctrinæ conſentiatur, natura ſanetur. Jam vero ut perſeverent in eo, quod eſſe cœperunt, etiam pro ſeipſis orant fideles: utile eſt quippe omnibus, vel penè omnibus propter humilitatem ſaluberrimam, ut quales futuri

turi ſint, ſcire non poſſint. Ad hoc dicitur: *Qui videtur ſtare, videat ne cadat.* Propter hujus timoris utilitatem, ne regenerati & piè vivere incipientes, tanquam ſecuri alta ſapiamus, quidam non perſeveraturi perſeveraturis, Dei permiſſione, vel proviſionem; ac diſpoſitione, miſcentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam juſtã, donec ex hac vitâ, quæ tentatio eſt ſuper terram, tranſeamus ad aliam, ubi jam non ſit elatio comprimenda, nec contra ejus ſuggeſtiones tentationéſque luctandum. Sed de hac re, id eſt, cur quidam non permanſuri in fide & ſanctitate Chriſtianâ, tamen accipiant ad tempus hanc gratiam, & dimittantur hic vivere, donec cadant, cum poſſint rapi de hac vitâ, ne malitia mutet intellectum eorum, (quod de ſancto immaturâ ætate defuncto ſcriptum eſt in libro Sapientiæ) quærat quisq; ut potuerit, & ſi invenerit præter hanc, quæ à me reddita eſt, aliam probabilem rationem à rectâ fidei regulâ non recedens, reneat eam, & ego cum illo, ſi me non latuerit: veruntamen in quod pervenimus, in eo ambulemus,

1. Cor. 10.

Iob 7.

Sapient. 4.

donec nobis Deus revelet, ſi quid aliter ſapimus, ſicut Apoſtolicis literis admonemur. Pervenimus autem in ea, quæ ad fidem veram & catholicam pertinere firmiſſimè ſcimus, in quibus ita nobis ambulandum eſt adjuvante illo, atque miſerante, cui
Pſ. 85. dicimus: *Deduc me Domine in viâ tuâ, & ambulabo in veritate tuâ*, ut ab eis nullo modo deviemus. Quoniam ergo, propitio Chriſto, Chriſtiani Catholici ſumus, ſcimus nondum natos nihil egiſſe in vitâ propriâ boni ſeu mali, nec ſecundùm merita prioris alicujus vitæ, quæ nulla propria ſinguli habere potuerunt, in hujus vitæ venire miſerias: ſed tamen ſecundùm Adam carnaliter natos contagium mortis antiquæ primâ nativitate contrahere, nec liberari à ſupplicio mortis æternæ, quod trahit ex uno in omnes tranſiens juſta damnatio, niſi per gratiam renaſcantur in Chriſto. Scimus gratiam DEI nec parvulis, nec majoribus ſecundùm merita noſtra dari. Scimus majoribus ad ſingulos actus dari. Scimus non omnibus hominibus dari, & quibus datur, non ſolùm ſecundùm merita operum non dari, ſed nec ſecundùm me-

rita

rita voluntatis eorum, quibus datur. quod maximè apparet in parvulis. Scimus eis, quibus datur, miſericordiâ Dei gratuitâ dari. Scimus eis, quibus non datur, juſto judicio Dei non dari. Scimus quod omnes adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut ferat unuſquiſque ſecundùm ea, quæ per corpus geſſit, non ſecundùm ea, quæ, ſi diutiùs viveret, geſturus fuit, ſive bonum, ſive malum. Scimus etiam parvulos ſecundùm ea, quæ per corpus geſſerunt, recepturos vel bonum vel malum. Geſſerunt autem non per ſeipſos, ſed per eos, quibus pro illis reſpondentibus, & renuntiare diabolo dicuntur & credere in Deum: unde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad ſententiam Domini dicentis: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Mare. 16. Propter quod & illis, qui hoc ſacramentum non accipiunt, contingit quod ſequitur: *Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Unde & ipſi, ſicut dixi, ſi in illâ parvâ ætate moriuntur, utique ſecundùm ea, quæ per corpus geſſerunt, id eſt, tempore, quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora geſtantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati, vel non baptizati ſunt, quando carnem Chriſti manducaverunt, vel non manducaverunt, quando & ſanguinem

biberunt,

biberunt, vel non biberunt: ſecundùm hæc ergo, quæ per corpus geſſerunt, non ſecundùm ea, quæ, ſi diu hîc viverent, geſturi fuerant, judicantur. Scimus felices eſſe mortuos, qui in Domino moriuntur, nec ad eos pertinere, quicquid acturi fuerant, ſi tempore diuturniore vixiſſent. Scimus eos, qui corde proprio credunt in Dominum, ſuâ id facere voluntate, ac libero arbitrio. Scimus pro eis, qui nolunt credere, nos, qui jam credimus, rectâ fide agere, cùm Deum oramus ut velint. Scimus pro eis, qui ex illis crediderunt, tanquam de beneficiis rectè atque veraciter & debere nos Deo agere gratias & ſolere. Recognoſcis me, ut puto, in iis, quæ nos ſcire dixi, non omnia, quæ ad fidem Catholicam pertinent, commemorare voluiſſe, ſed ea tantùm, quæ ad iſtam, quæ inter nos agitur, de Dei gratiâ quæſtionem, utrùm præcedat hæc gratia, an ſubſequatur hominis voluntatem, hoc eſt, ut planiùs id eloquar, utrùm ideo nobis detur, quia volumus, an per ipſam Deus etiam hoc efficiat, ut velimus. Si ergo iſtas duodecim ſententias, quas nos dixi ſcire ad fidem rectam & catholicam pertinere, etiam tu frater nobiſcum tenes, ago DEO gratias, quas profectò non veraciter ageres, niſi gratiâ Dei fieret, ut teneres.

teneres. Quæ tibi tenenti nullum omnino remanet nobiſcum de hac quæſtione certamen. Ut enim eadem duodecim brevi expoſitione percurram. Quomodo voluntatis humanæ meritum ſequitur gratia, cùm detur & parvulis, qui hoc nondum poſſunt velle ſeu nolle? Quomodo gratiam vel in majoribus dicuntur præcedere merita voluntatis, ſi gratia, ut vera ſit gratia, non ſecundùm merita noſtra datur? quam ſententiam catholicam Pelagius ipſe ſic timuit, ut eos, qui dicunt gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, ſine dubitatione damnaret, ne à catholicis judicibus damnaretur. Quomodo dicitur gratia Dei in naturâ eſſe liberi arbitrii, vel in lege, atque doctrinâ, cùm & iſtam ſententiam Pelagius ipſe damnaverit, proculdubiò confitens gratiam Dei ad ſingulos actus dari, eis utiq; qui jam libero arbitrio utuntur? Quomodo dicitur omnes homines eam fuiſſe acceptutos, ſi non illi, quibus non donatur, eam ſuâ voluntate reſpuerent, quoniam Deus vult omnes homines ſalvos fieri, cùm multis non detur parvulis, & ſine illâ pleriq; moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, & aliquando cupientibus, feſtinantibúſque parentibus, miniſtris quoque volentibus ac paratis, 1. Tim. 2.

DEO

DEO nolente non detur, cùm repente, antequam detur, expirat, pro quo, ut acciperet, currebatur? Unde manifeſtum eſt eos, qui huic reſiſtunt tam perſpicuæ veritati, non intelligere omninò, quâ locutione ſit dictum, quòd omnes homines vult Deus ſalvos fieri, cùm tam multi ſalvi non fiant, non quia ipſi, ſed quia Deus non vult, quod ſine ulla caligine manifeſtatur in parvulis. Sed ſicut illud, quod
1. Cor 15. dictum eſt: *Omnes in Chriſto vivificabuntur*, cùm tam multi æternâ morte puniantur, ideo dictum eſt, quia omnes, quicunq; vitam æternam percipiunt, non percipiunt niſi in Chriſto. Ita quod dictum eſt, *omnes homines vult Deus ſalvos fieri*, cùm tam multos nolit ſalvos fieri, ideo dictum eſt, quia omnes qui ſalvi fiunt, niſi ipſo volente non fiunt, & ſi quo alio modo illa verba Apoſtolica intelligi poſſunt, ut tamen huic apertiſſimæ veritati, in qua videmus tam multos volentibus hominibus, ſed Deo nolente ſalvos non fieri, contraria eſſe non poſſint. Quomodo ut detur gratia divina, voluntas meretur humana, ſi eis, quibus datur, gratuitâ miſericordiâ datur, ut vera ſit gratia? Quomodo in hac re merita penſantur voluntatis humanæ, quandoquidem illis, quibus gratia iſta non datur, nullo pleruu-

plerunque merito, nullâ voluntate diſtantibus, ſed ſimilem cum eis, quibus datur, habentibus cauſam, juſto tamen judicio DEI non datur? Non enim eſt iniquitas apud Deum, ut intelligant, quibus datur, quàm gratis eis detur, quando juſtè utique non daretur, quoniam ſimilem habentibus cauſam juſtè non datur. Quomodo non gratiæ DEI eſt, non ſolùm credendi voluntas ab initio, verum etiam perſeverandi uſq; in finem, cùm finis ipſe vitæ hujus non in hominis, ſed in Dei ſit poteſtate, & poſſit utique Deus etiam hoc beneficium non perſeveraturo conferre, ut rapiatur ex corpore, ne malitia mutet intellectum illius? Non enim recipiet homo ſeu bonum, ſeu malum, niſi ſecundùm ea, quæ per corpus geſſit, non ſecundùm ea, quæ, ſi diutiùs viveret, geſturus fuit. Quomodo dicitur propterea quibusdam non dari, quibuſdam morituris parvulis DEI gratiâ dari, quia eorum futuras prævidet voluntates, quas habituri eſſent, ſi viverent, cùm ſecundùm ea, quæ per corpus geſſit, non ſecundum ea, quæ geſturus eſſet, ſi diutiùs fuiſſet in corpore, unuſquiſque recipiat ſive bonum, ſive malum, ſicut Apoſtolus definit? Quomodo ſecundùm voluntates ſuas futuras homines judicantur, quas habituri fuiſſe dicuntur,

tur, ſi diutiùs tenerentur in carne, cùm dicat Scriptura, *felices mortui, qui in Domino moriuntur?* quorum ſine dubio certa & ſecura felicitas non eſt, ſi & ea, quæ non egerunt, ſed acturi fuerant, ſi eſſet eis hæc vita prolixior, judicabit Deus: nullúmque accipit beneficium, qui rapitur, ne malitia mutet intellectum ejus, quia & pro illâ malitiâ, cui forſitan imminenti ſubtractus eſt, pœnas luet: nec gaudendum eſt de iis, quos in fide rectâ, & vitâ bonâ novimus eſſe defunctos, ne ſecundùm aliqua ſcelera judicentur, quæ fuerant, ſi viverent, fortaſſe facturi: nec dolendi vel deteſtandi ſunt ii, qui vitam iſtã in infidelitate, ac perditis moribus finierunt, quia fortè ſi viverent, acturi fuerant pœnitentiam, piéque victuri, & ſecundùm iſta ſunt judicandi: totúſque ille de mortalitate liber glorioſiſſimi Martyris Cypriani reprobandus & abjiciendus eſt, in quo tota ejus intentio eſt, ut ſciamus bonis fidelibus gratulandũ eſſe morientibus, quando hujus vitæ tentationibus auferuntur, deinceps in beatiſſimâ ſecuritate manſuri. Sed quoniam hoc falſum non eſt, & ſine dubitatione felices ſunt mortui, qui in Domino moriuntur, ridendus eſt & execrandus error, quo putabatur, quòd homines ſecundùm ſuas futuras

Apoc. 14.

tùras

turas, quæ morientium non ſunt futuræ, judicandi ſunt voluntates. Quo modo dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur omnem hominem, quiſquis ſuo corde credit in Deum, non niſi ſuâ liberâ credere voluntate, cùm potiùs illi oppugnent liberum arbitrium, qui oppugnant Dei gratiam, quâ verè ad bona eligenda, & agenda fit liberum? Quo modo dicitur, quòd per legem Dei atque doctrinam Scripturarum fiat, quod eadem ſcriptura dixit; *Præparatur voluntas à Domino*, ac nón potiùs per occultam inſpirationem gratiæ Dei: quandoquidem pro eis, qui eidem doctrinæ contradicentes nolunt ei credere, ipſum Deum fide rectâ rogamus ut velint? Quomodo Deus expectat voluntates hominum, ut præveniant eum, quibus det gratiam, cùm gratias ei non immeritò agamus de iis, quibus non ei credentibus, & ejus doctrinam voluntate impiâ perſequentibus miſericordiam prærogavit, eóſque ad ſeipſum omnipotentiſſimâ facilitate convertit, ac volentes ex nolentibus fecit? ut quid ei inde gratias agimus, ſi hoc ipſe non fecit? ut quid tanto magis eum magnificamus, quanto magis nolebant credere, quos credidiſſe gaudemus, ſi gratiâ divinâ voluntas in melius non mutatur humana? Prov. 20.

liùs memoriæ mandentur, diſtinctiúſque teneantur, non te pigeat reſcribere, ut ſciam, & eâ, quam mihi Dominus dederit, facultate reſpondeam. Ego enim hæreticum quidem Pelagianum te eſſe non credo, ſed ita te eſſe volo, ut nihil illius ad te tranſeat, vel in te relinquatur erroris. Sed inter hæc duodecim reperies fortaſſe aliquid, quod negandum, vel dubitandũ putes, & unde nos operoſiùs diſputare compellas. Nunquid & orare prohibebis Eccleſiam pro infidelibus, ut ſint fideles, pro iis, qui nolunt credere, ut velint credere, pro iis, qui ab ejus lege doctrináque diſſentiunt, ut legi ejus doctrinæque conſentiant, ut det illis Deus, quod per Prophetam promiſit, cor cognoſcendi eum, & aures audiendi, quas utique acceperant, de quibus Salvator ipſe dicebat: *Qui habet aures audiendi, audiat*? Nunquid ubi audieris Sacerdotem Dei ad ejus altare populum hortantem ad Deum orandum, vel ipſum clarâ voce orantem, ut incredulas gentes ad fidem ſuam venire compellat, non reſpondebis, Amen? An etiam hujus fidei ſanitati contraria diſputabis? Nunquid beatiſſimum Cyprianum in hoc erraſſe clamabis, vel ſuſurrabis, ubi pro inimicis fidei Chriſtianæ, ut etiam ipſi ad eam convertantur, orare nos docet? Nun-

Matt. 13.

quid poſtremò Apoſtolum Paulum pro Judæis infidelibus habentem talia vota
Rom. culpabis? de quibus ait, *Bona voluntas*
10 *quidem cordis mei, & deprecatio ad Deum*
2. Theſſ. *pro illis in ſalutem.* Quin etiam Theſſalo-
3. nicenſibus dicit: *De cætero fratres orate pro nobis, ut verbum Domini currat & glorificetur, ſicut etiam apud vos, & ut eruamur ab iniquis & malis hominibus, non enim omnium eſt fides.* Quomodo curreret, & glorificaretur verbum DEI, niſi ad fidem converſis eis, quibus prædicaretur, quandoquidem jam credentibus dicit, *quemadmodum & apud vos?* Scit certè hoc ab illo fieri, quem vult rogari ut hoc faciat, ut etiam eruatur ab iniquis & malis hominibus, qui profectò & illis orantibus non erant credituri. Propter quòd addidit: *Non eſt omnium fides*: tanquam diceret: Non enim apud omnes, etiam nobis orantibus, glorificabitur verbum Dei, quia ipſi utique fuerant credituri, qui ordinati erant in vitam æternam, prædeſtinati in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, & electi in ipſo ante mundi conſtitutionem. Sed ideo Deus per orationes credentium nondum credentes credere facit, ut oſtendat quia ipſe facit. Nemo eſt enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non vi-

deat

deat Deum facere, quod rogari ſe præcepit, ut faciat. Hæc & alia teſtimonia divina, quæ commemorare longum eſt, oſtendunt Deum gratiâ ſuâ auferre infidelibus cor lapideum, & prævenire in hominibus bonarum merita voluntatum, ita ut voluntas per antecedentem gratiam præparetur, non ut gratia merito voluntatis antecedente donetur: hoc & gratiarum actio indicat, quod oratio, oratio pro infidelibus, gratiarum actio pro fidelibus. Qui enim eſt orandus ut faciat, illi eſt actio gratiarum reddenda, cùm fecerit. Unde idem dicit Apoſtolus ad Epheſios: *Propter hoc & ego auditâ fide veſtrâ in Domino IESV, & in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agere pro vobis.* Loquimur autem nunc de ipſis initiis, cum homines, qui erant averſi & adverſi, convertuntur ad Deum, & velle incipiunt, quod nolebant, & habere fidem, quam non habebant: quod ut fiat in eis, oratur pro eis, quamvis non oretur ab eis. Ipſi enim quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? Cum verò factum fuerit, quod oratur, ei, qui fecit, aguntur gratiæ & pro eis, & ab eis. De orationibus autem jam fidelium, quas & pro ſe, & pro aliis fidelibus faciunt, ut proficiant in eo, quod eſſe cœperunt, & de gratiarum actionibus,

Epheſ. 1.

Rom. 10.

qui adverſantur, & contradicunt legi ejus, atque doctrinæ, ut ei credant, eámque ſectentur: ſi ſentis atque conſentis debere nos etiam Deo agere gratias, ac ſolere pro talibus, quod ad fidem ejus doctrinámque converſi volentes ex nolentibus fiant, oportet ſine dubitatione fatearis voluntates hominum Dei gratiâ præveniri, & ut bonum velint homines, quod nolebant, Deum facere, qui rogatur ut faciat, & cui nos novimus agere gratias dignum & juſtum eſſe cum fecerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus Domine frater.

DOCUMENTUM XXXIX.

Scandala paucorum in aliquâ ſacrâ Congregatione obruenda laude multitudinis bonorum, nec facilè, aut temerè credenda.

EPISTOLA CXXXVII.

Dilectiſſimis fratribus, Clero, Senioribus, & univerſæ plebi Eccleſiæ Hipponenſis, cui ſervio in dilectione Christi, Auguſtinus in Domino ſalutem. Utinam ſcripturæ Dei ſolicitâ mente intendentes,

in quibúſque ſcandalis adjutorio noſtri ſermonis non egeretis, & ille vos potiùs conſolaretur, qui conſolatur & nos, qui non ſolùm bona, quæ ſanctis & fidelibus ſuis eſt redditurus, verùm etiam mala, quibus erat hic mundus abundaturus, antè prædixit, antè conſcribenda curavit, ut bona poſt ſæculi finem ſecutura certiores expectaremus, quàm mala ſimiliter prænuntiata ante ſæculi finem præcedentiâ ſentiremus. Unde & Apoſtolus: *Quæcunque enim antè ſcripta ſunt, ut nos doceremur, ſcripta ſunt, ut per patientiam, & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus ad Deum.* Quid autem opus erat, ut ipſe Dominus Jeſus non ſolùm diceret: *Tunc juſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris ſui,* quod poſt ſæculi finem futurum eſt, verumetiam exclamaret: *Væ mundo ab ſcandalis*: niſi ut nobis non blandiremur, venire nos poſſe ad ſedes felicitatis æternæ, niſi temporalibus malis exerciti non deficeremus? Quid opus fuit, ut diceret: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum,* niſi ut illi, de quibus continuò locutus adjunxit: *Qui perſeveraverit uſque in finem hic ſalvus erit:* cùm hac iniquitatis abundantiâ refrigeſcentem charitatem viderent, non perturbarentur, non expaveſcerent, non quaſi rebus inſperatis

Rom. 15.

Matt. 13.

Matt. 18.

Matt. 24.

ſperatis & inopinatis contriſtati deficerent, ſed potiùs videntes accidere, quæ futura prædicta ſunt ante finem, patienter perſeverarent uſque in finem, ut ſecuri mererentur regnare poſt finem, in eâ vitâ, quæ non habet finem? Proinde chariſſimi in iſto ſcandalo, quo de Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur, non vobis dico, ut non doleatis: qui enim iſta non dolent, non eſt in eis charitas Chriſt; qui autem etiam de talibus gaudent, abundat in eis malignitas diaboli. Non quia in memorato presbytero apparuit aliquid, quod dignum damnatione judicaretur, ſed quia duo de domo noſtrâ talem habent cauſam, ut unus eorum ſine dubio perditus habeatur, & ſit alterius fama apud quoſdam mala, apud quoſdam dubia, etiam ſi non ſit maculata conſcientia. Dolete iſta, quoniam dolenda ſunt. Non tamen ſic, ut eo dolore veſtra charitas à bene vivendo refrigeſcat, ſed potiùs ad Dominum deprecandum inardeſcat, ut ſi innocens eſt presbyter noſter, quod magis credo (quia cùm ſenſiſſet alterius motum impudicum & immundum, nec conſentire voluit, nec tacere) citò eum ſuâ divinâ ſententiâ manifeſtatum miniſterio proprio repreſentet. Si autem malè ſibi conſcius, quod ſuſpicari non audeo, vo-

luit alterius exiſtimationem lædere, cùm ejus pudicitiam contaminare non poſſet, ſicut dicit ipſe, cum quo habet cauſam, non eum permittat ſuam occultare nequitiam, ut quod homines invenire non poſſunt, de quolibet eorum divino judicio propaletur. Cùm enim iſta me cauſa diu cruciâſſet, nec invenirem, quomodo unus è duobus convinceretur, quamvis magis presbytero credidiſſem, cogitaveram primò ſic ambos Deo relinquere, donec in uno eorum, qui mihi ſuſpectus erat, aliquid exiſteret, unde non ſine juſtâ & manifeſtâ causâ de noſtro habitaculo projiceretur. Sed cùm promoveri in clericatu, ſive illic per me, ſive alibi per literas meas vehementiſſimè conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini, de quo tantum mali exiſtimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam alicui fratri meo eum ſubintroducere, turbulentiùs agere cœpit, ut ſi ipſe in clericatu non promoveretur, nec presbyter Bonifacius in ſuo gradu eſſe permitteretur. In quâ ejus provocatione cùm viderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis & ad ſuſpicionem propenſis, de ſuæ vitæ dubitatione ſcandalum fieri, paratúmque eſſe honoris ſui apud homines damnum perpeti potiùs, quàm in eâ conten-

contentione, in quâ non poſſet ignorantibus & dubitantibus vel ad malè ſuſpicandum proclivioribus ſuam demonſtrare conſcientiam, uſque ad Eccleſiæ perturbationem inaniter progredi, elegi aliquid medium, ut certo placito ſe ambo conſtringerent ad locum ſanctum ſe peregrinaturos, ubi terribiliora opera DEI non ſanam cujusque conſcientiam multo faciliùs aperirent, & ad confeſſionem vel pœnâ, vel timore compellerent. Ubique quidem Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam juſtificet & coronet. Veruntamen ad iſta, quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt ejus conſilium perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, ubi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, quò volui ut pergerent, quia inde nobis faciliùs, fideliúſque ſcribi poteſt, quicquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum. Nam & nos novimus Mediolani apud memoriam ſanctorum, ubi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quendam, quia ad eum locum venerat, ut falſum jurando deciperet,

compulſum fuiſſe confiteri furtum, & quod abſtulerat, reddere. Nunquid non & Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? Et tamen nuſquam hic ſcimus talia fieri. Sicut enim quod Apoſtolus dicit: Non omnes ſancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memoriis ſanctorum iſta fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique prout vult. Quapropter cùm ego noluiſſem hunc graviſſimum dolorem cordis mei vobis perferri in notitiam, ne vos atrociter & inaniter contriſtando turbarem, fortaſſis ideo Deus noluit vos latere, ut nobiſcum orationibus incumbatis, ut quod ipſe in hac cauſâ novit, nos autem noſſe non poſſumus, etiam nobis manifeſtare dignetur. Nomen autem presbyteri propterea non auſus ſum de numero collegarum ejus vel ſupprimere, vel delere, ne divinæ poteſtati, ſub cujus examine cauſa adhuc pendet, facere viderer injuriam, ſi illius judicium meo vellem judicio prævenire; quod nec in negotiis ſæcularibus judices faciunt, quando cauſæ dubitatio ad majorem poteſtatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in Epiſcoporum concilio conſtitutum eſt, nullum clericum, qui

I. Cor. 12.

nondum

nondum convictus ſit, ſuſpendi à communione debere, niſi ad cauſam ſuam examinandam ſe non præſentaverit. Bonifacius tamen hanc humilitatem ſuſcepit, ut nec literas acciperet, quibus in peregrinatione honorem ſuum quæreret, ut in eo loco, ubi ambo ignoti ſunt, circa ambos æqualitas ſervaretur. Et nunc, ſi vobis placet, ut nomen ejus non recitetur, ne iis, qui ad Eccleſiam accedere nolunt, ſicut ait Apoſtolus, demus occaſionem quærentibus occaſionem, non erit noſtrum hoc factum, ſed eorum, quorum causâ fuerit factum. Quid enim obeſt homini, quòd ex illâ tabulâ non vult eum recitari humana ignorantia, ſi de libro vivorum non eum delet iniqua conſcientia? Proinde fratres mei, qui timetis Deum, memento te quod ait Apoſtolus Petrus: *Quoniam adverſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circumit quærens quem devoret.* Quem non poteſt devorare ſeductum ad nequitiam, famam ipſius inquinare conatur, ut, ſi fieri poteſt, opprobriis hominum, & malarum linguarum detractione deficiat, & ſic in ejus fauces ruat. Si autem nec famam innocentis maculare potuerit, hoc ei perſuadere tentat, ut per malevolas ſuſpiciones de fratre ſuo judicet, & ſic ab illo implicatus

2. *Cor.* 11.

2. *Petr.* 5.

plicatus abſorbeatur. Et quis omnes ejus captiones, circumventiones, vel comprehendere, vel enumerare ſufficiat? Adverſùs tamen hæc tria, quæ ad cauſam præſentem pertinent propiùs, ne mala exempla imitando ad nequitiam ſeducamini, ita vos per Apoſtolum alloquitur Deus;

2. Cor. 6. *Ne ſitis jugum ducentes cum infidelibus. Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras?* Item alio loco, *Nolite*, inquit, *ſeduci;*

1. Cor. 15. *Corrupunt mores bonos colloquia mala; Sobrii eſtote, juſti, & nolite peccare.* Ut autem linguis detrahentium non deficiatis,

Eſaia 51. ſic per Prophetam Dominus dicit? *Audite me, qui ſcitis judicium, populus meus in quorum corde lex mea eſt. Opprobria hominum nolite metuere, & detractione eorum ne ſuperemini, nec quod vos ſpernant, magni duxeritis: Sicut enim veſtimentum, ita per tempus abſumentur, & ſicut lana à tineâ comedentur, juſtitia autem mea in æternum manet.* Jam verò ne malevolo animo de ſervis Dei falſa ſuſpicando pereatis, illud Apoſtolicum recordamini, ubi

1. Cor. 4. ait: *Nolite ante tempus judicare quicquam, donec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuiq; à Deo.* Et item illud, quod ſcriptum eſt,

Quæ

Quæ manifeſta ſunt vobis: quæ autem occulta ſunt, Domino Deo veſtro. Manifeſtum eſt quidem, quia iſta in Eccleſiâ non accidunt ſine gravi triſtitiâ ſanctorum atque fidelium, veruntamen conſoletur nos, qui cuncta prædixit, atque ut abundantiâ iniquitatis non refrigeſcamus, ſed uſque in finem perſeveremus, ut ſalvi eſſe poſſimus, admonuit. Nam quantùm ad me attinet, etſi eſt in me quantulacunque charitas Chriſti, quis veſtrûm infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Nolite itaque augere cruciatus meos deficiendo vel in ſuſpicionibus falſis, vel in peccatis alienis. Nolite, obſecro vos, ne dicam de vobis: *Et ſuper dolores vulnerum meorum addiderunt.* Nam illi, qui gaudent de iſtis doloribus noſtris, de quibus in perſonâ corporis Chriſti tantò ante prædictum eſt, *Adverſus me inſultabant, qui ſedebant in portâ, & in me pſallebant, qui bibebant vinum,* multò tolerabiliùs ſuſtinentur, pro quibus tamen etiam ipſi orare & bonum eis velle didicimus. Ad quid enim aliud ſedent iſti, & quid aliud captant, niſi ut quiſquis Epiſcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel ſanctimonialis ceciderit, omnes tales eſſe credant, ſed non omnes poſſe manifeſtari? Et tamen etiam ipſi,

1. Cor. 11.

Pſ. 68.

cum

cum aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt uxores ſuas, nec accuſant matres ſuas. Cùm autem de aliquibus, qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falſitatis ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur. Hos ergo de noſtris doloribus ſuavitatem ſuæ malæ linguæ captantes, facilè eſt, ut illis canibus comparemus, ſi forte in malo intelligendi ſunt, qui lingebant vulnera pauperis illius, qui ante januam divitis jacebat, & quouſque veniret ad requiem ſinûs Abrahæ, laborioſa & indigna omnia tolerabat. Vos me nolite ampliùs cruciare, qui aliquam ſpem habetis ad Deum. Vos nolite illa vulnera, quæ illi lingebant, multiplicare. Vos, pro quibus periclitamur omni horâ, habentes foris pugnas, intus timores, periculum in civitate, periculum in deſerto, periculum ex gentibus, periculum ex falſis fratribus, ſcio quia doletis, ſed nunquid acriùs quàm ego? Scio quia conturbati eſtis, & timeo, ne inter linguas maledicorum deficiatis, & pereat infirmus, propter quem Chriſtus mortuus eſt. Non ex vobis increſcat dolor noſter, quia non culpâ noſtrâ factus eſt veſter. Nam hoc eſt, quod præcavere conatus ſum, ut, ſi fieri poſſet, hoc malum nec vi-

Lucæ 16.

2. Ad Cor. 7. & 11.

tandum

tandū negligeretur, nec in veſtrā notitiam perferretur, ubi infructuosè cruciarentur firmi, & periculosè turbarentur infirmi. Sed qui hoc cognito permiſit vos tentari, det vobis vires ſuſtinendi, & erudiat vos ex lege ſuâ: doceat vos, & mitiget à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea. Audio nonnullos veſtrûm hinc ampliùs cōtriſtari, quàm de lapſu duorum illorum Diaconorum, qui ex parte Donati venerant, tanquam diſciplinæ Proculiani inſultaverint, velut glorian-tes de nobis, quod ex noſtrâ diſciplinâ nihil tale in clericis extitiſſet. Quod quicunque feciſtis, fateor vobis, non bene feciſtis. Ecce docuit nos Deus, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Nec objiciatis hæreticis, niſi quia non ſunt catholici, ne ſimiles eis ſitis, qui non habendo, quod in causâ ſuæ diviſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſſimè jactant: ut quia ipſam divinæ ſcripturæ veritatem, qua ubique diffuſa Chriſti Ecclesia commendatur, criminari & obſcurare non poſſunt, homines, per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus & fingere, quicquid

Pſ. 39. *Hier. 3.*

quid in mentem venerit, poſſunt. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audîſtis, & in illo docti eſtis. Ipſe quippe fideles ſuos ſecuros fecit etiam de diſpenſatoribus malis, mala ſua facientibus, & bona ejus lo-
Matt. quentibus, ubi ait, *Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt*
23.
1. Cor. *enim, & non faciunt.* Orate quidem pro me, ne forte aliis prædicans ipſe re-
9. probus inveniar. Veruntamen cùm gloriamini, non in me, ſed in Domino gloriemini. Quantumlibet enim vigilet diſciplina domûs meæ, homo ſum, & inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior ſit, quàm arca Noë, ubi tamen inter octo homines reprobus unus in-
Geneſ. ventus eſt: aut melior ſit, quàm do-
49. mus Abrahæ, ubi dictum eſt, *Ejice an-*
Geneſ. *cillam & filium ejus*: Aut melior ſit,
21. quàm domus Iſaac, cui de duobus
Mala. geminis dictum eſt, *Iacob dilexi, Eſau*
1. *autem odio habui*: Aut melior ſit quàm
Geneſ. domus ipſius Jacob, ubi lectum pa-
49. tris filius inceſtavit: Aut melior ſit
2. Reg. quàm domus ipſius David, cujus filius
11. cum ſorore concubuit, cujus alter filius contra patris tam ſanctam manſuetudinem rebellavit: Aut melior

quàm

quàm cohabitatio Pauli Apoſtoli, qui tamen, ſi inter omnes bonos habitaret, non diceret, quod ſuperiùs commemoravi, *Foris pugnæ, intus timores:* 2. Cor. 7.
nec diceret, cùm de ſanctitate & fide Timothei loqueretur, *Neminem habeo qui germanè de vobis ſolicitus ſit. Omnes enim ſua quærunt, non quæ ſunt Ieſu Chriſti:* Philip. 2.
Aut melior, quàm cohabitatio ipſius Domini Chriſti, in quâ undecim boni perfidum & furem Judam toleraverunt: Aut melior ſit poſtremò, quàm cælum, unde angeli ceciderunt. Simpliciter autem fateor charitati veſtræ coram Domino Deo noſtro, qui teſtis eſt ſuper animam meam, ex quo Deo ſervire cœpi, quomodo difficilè ſum expertus meliores, quàm qui in monaſterijs profecerunt, ita non ſum expertus pejores, quàm qui in monaſteriis ceciderunt, ita ut hinc arbitrer in Apocalypſi ſcriptum, *Iuſtus juſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc.* Apoc. 22.
Quapropter etſi contriſtamur de aliquibus purgamentis, conſolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, quâ oculi veſtri offenduntur, torcularia deteſtari, unde apothecæ dominicæ fructu olei lumino-

ſioris

ſioris implentur. Domini Dei noſtri miſericordia vos adverſùs omnes inſidias inimici in ſuâ pace cuſtodiat dilectiſſimi fratres.

DOCUMENTUM XL.

Piæ lachrimæ pro Defunctis ex animo fide, ſpe, & charitate erecto.

EPISTOLA CCXLVIII.

DOminæ religioſiſſimæ & ſanctæ filiæ Sapidæ Auguſtinus in Domino ſalutem. Accepi quod de juſtis & pijs laboribus manuum tuarum me accipere voluiſti, ne te graviùs contriſtarem, quàm potiùs conſolandam viderem; præſertim quia hoc ipſum tuum non parvum deputâſti eſſe ſolatium, ſi eam, quam germano tuo ſancto Dei miniſtro feceras tunicam, ego induerer; cùm jam à terra morientium recedens nullis rebus corruptibilibus indigeret. Feci ergo, quod deſiderâſti, & qualecunque hoc exiſtimaveris, vel quantulumcunque ſolatium, tuo erga fratrem

trem pectori non negavi. Miſſam abs te tunicam accepi, & quando hæc ad te ſcripſi, eâ me veſtire jam cœperam. Bono animo eſto; ſed multò melioribus, multóq; majoribus conſolationibus utere, ut nubilum tui cordis humanâ infirmitate contractum, ſerenetur authoritate divinâ. Et perſeveranter ita vive, ut cum fratre vivas; quoniam ſic mortuus eſt tuus frater, ut vivat. Eſt quidem materies lachrymarum, quòd germanum dilectorem tuum, téque plurimum pro tuâ vitâ, & ſacræ Virginitatis profeſſione reverentem Diaconum Carthaginenſis Eccleſiæ non vides, ſicut ſolebas, intrantem & exeuntem, & in ſui Eccleſiaſtici officij ſtrenuitate verſantem, & honorifica illa ab eo verba non audis, quæ tuæ germanitatis ſanctitati morigero, pio & officioſo impendebat affectu. Hæc cùm cogitantur, & conſuetudinis violentia requiritur, cor pungitur, & tanquam ſanguis cordis fletus exoritur. Sed ſurſum ſit cor, & ſicci erunt oculi. Neque enim quia iſta, quæ tibi mæres eſſe ſubtracta, ſuo temporali curſu præterierunt, ideò perijt illa charitas, quâ Timotheus Sapidam dilexit,

dilexit, & diligit. Manet illa ſervata in theſauro ſuo, & abſcondita eſt cum Chriſto in Domino. Qui diligunt aurum, nunquid perdunt, quando recondunt? nonne tunc de illo, quantùm fieri poteſt, ſecuriores fiunt, cùm remotum à ſuis oculis locis tutioribus ſervant? Itane verò terrena cupiditas non minùs tutè ſe habere putat, ſi non videat id, quod amat: & cæleſtis charitas dolet, tanquam amiſerit, quod in horea ſuperna præmiſit. Sapida, quod vocaris, attende; & quæ ſurſum ſunt ſape, ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens; qui pro nobis dignatus eſt mori, ut viveremus etiam mortui; & ne mors ipſa ab homine, tanquam conſumptura hominem, timeretur; ne mortuorum quiſquam, pro quibus vita mortua eſt, tanquam vitam perdiderit, doleretur. Hæc atque hujusmodi tua ſint divina ſolatia, quibus erubeſcat, & cedat humana triſtitia. Non quidem ſuccenſendum eſt de charis mortuis dolori mortalium, ſed diuturnus dolor non debet eſſe fidelium. Si ergo contriſtata es, jam ſit ſatis. Nec ſic contriſteris, quemadmodum gentes, quæ ſpem non habent. Nam

&

& Martha & Maria piæ ſorores & fi- 2.*Theſſ.*
deles reſurrecturum ſuum fratrem 4.
Lazarum flebant, quamvis eum tunc ad hanc vitam rediturum eſſe reſcirent. Et ipſe Dominus eundem, quem fuerat reſuſcitaturus, Lazarum flevit, nimirum ut fleamus etiam eos mortuos, quos ad veram vitam reſurrecturos credimus, & ſi non juſſit præcepto, conceſſit exemplo. Nec fruſtra Scriptura dicit in libro Eccleſiaſtico:
In mortuo produc lachrymas, & quaſi dira *Eccl.*
perpeſſus incipe lamentationem. Sed pau- 38.
lo poſt ait; *Et conſolare propter triſtitiam, à triſtitiâ enim procedit mors, & triſtitia cordis flectet fortitudinem* Frater tuus, filia, mente vivit, carne dormit; nunquid qui dormit, non adjiciet ut reſurgat? Deus, qui ſpiritum ejus jam ſuſcepit, reſtituet ei corpus ſuum, quod non perdendum abſtulit, ſed reddendum diſtulit. Nulla eſt igitur cauſa triſtitiæ diuturnæ, quia potior eſt cauſa lætitiæ ſempiternæ. Quandoquidem germani tui, nec pars ipſa mortalis, quæ in terra ſepultâ eſt, tibi peribit, in qua tibi præſentabatur, per quam te alloquebatur, tecumque colloquebatur, ex qua promebat vocem ſic tuis auribus notam, quemadmodum

modum faciem tuis oculis offerebat; ita ut ubicunq; ſonuiſſet, etiam non viſus, ſoleret agnoſci. Hæc enim vivorum ſenſibus ſubtrahuntur, ut dolorem faciat abſentia mortuorum. Sed quando nec ipſa in æternum corpora peribunt, ubi capillus capitis non peribit, & ad tempus depoſita ſic recipientur, ut nunquam ulteriùs deponantur, ſed in melius demutata firmentur, profectò major eſt cauſa gratulationis in ſpe inæſtimabilis æternitatis, quàm cauſa mæroris in re breviſſimi temporis. Hanc ſpem non habent gentes neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei, qui poteſt perdita reparare, & vivificare mortua, & redintegrare corrupta, & ſeparata iterum jungere, & corrupta atque finita deinceps ſine fine ſervare. Hæc facturum ſe eſſe promiſit, qui ex his fidem fecit, quæ jam promiſſa perfecit. Hæc tecum ſermocinetur fides tua, quoniam non fraudabitur ſpes tua, etſi nunc differatur charitas tua. Hæc meditare, his uberiùs & veriùs conſolare. Si enim, quia veſtior (quoniam ille non potuit) eâ veſte, quam fratri texueras, te aliquid conſolatur, quantò debes ampliùs & certiùs

conſo-

conſolari, quia cui fuerat præparata, incorruptibili indumento, nullâ egens corruptione, atque immortalitate veſtitur.

Documentum XLI.

Cæterarum profectus Virtutum humilitate vallandus.

Epistola CCVIII.

Domino dilectiſſimo, & deſideratiſſimo filio Palatino Auguſtinus. Converſatio tua fortior atq; fructuoſior ad Dominum Deum noſtrum, magnum nobis attulit gaudium. Elegiſti enim à juventute doctrinam, ut invenias uſque ad canos ſapientiam. Cani ſunt ergo ſenſus hominis, & ſenectutis ætas vita immaculata. Quam donet tibi Dominus petenti, quærenti, atque pulſanti, qui novit bona data dare filijs ſuis. Quamvis enim abundant tibi exhortationes, & & exhortatores ad viam ſalutis & gloriæ ſempiternæ, maximè ipſa gratia Chriſti, quæ tibi ſalubriter in corde tuo locuta eſt, tamen etiam nos,

pro dilectionis officio, quod tibi de-
debemus, afferimus aliquid exhorta-
tionis in hac reſalutatione noſtrâ,
qua te non pigrum vel dormientem
excitemus, ſed provocemus, incite-
mũsque currentem Sapere te oportet,
fili, ut perſeveres, quia ſapuiſti, ut eli-
geres. Sit hoc ipſum ſapientiæ tuæ
Pſ. 36. ſcire, cujus donum hoc eſt. *Revela ad
Dominum viam tuam, & ſpera in eum, &
ipſe faciet: Et deducet velut lumen juſti-
tiam tuam, & juditium tuum velut me-
ridiem:* ipſe faciet rectos curſus tuos,
& itinera tua in pace producet. Sicut
ſpreviſti, quod ſperabas in ſæculo, ne
in abundantiâ divitiarum gloriare-
ris, quas more filiorum ſæculi hujus
concupiſcere cœperas, ita nunc ad
tollendum jugum Domini, & ſarci-
nam ejus, in virtute tuâ non confidas.
Et illud leve erit, & hæc levis. Pari-
ter quippe improbantur in Pſalmo,
& qui confidunt in virtute ſuâ, & qui
in abundantiâ divitiarum ſuarum
gloriantur. Ergo divitiarum gloriam
Hiere, non jam habebas, ſed quam habere
17. cupiebas, prudentiſſime contempſiſti.
Cave ne tibi ſubrepat in tuâ virtute
confidere: homo es enim, & maledi-
ctus omnis, qui ſpem ſuam ponit in
ho-

homine. Sed planè in Deo tuo toto corde confide, & ipſe erit virtus tua, in quâ pius gratúſque confidas, cui dicas humiliter, & fideliter, *Diligam te Domine virtus mea*. quia & ipſa charitas Dei, quæ perfecta foras mittit timorem, non per vires noſtras, id eſt, humanas, diffunditur in cordibus noſtris, ſed, ſicut dicit Apoſtolus, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Vigila ergo & ora, ne intres in tentationem. Ipſa quippe oratio admonet te, quod indigeas adjutorio Domini tui, ne ſpem bene vivendi in te ponas. Oras enim non jam ut accipias divitias, & honores præſentis ſæculi, aut aliquid vanitatis humanæ, ſed ne intres in tentationem. Quod utique ſi homo ſibi præſtare poſſet volendo, non poſceretur orando. Quapropter ut non intremus in tentationem, ſi voluntas ſufficeret, non oraremus: quæ tamen ſi deeſſet, nec orare poſſemus. Adſit ergo, ut velimus, oremus autem ut valeamus, quod voluerimus, cum ipſo donante rectè ſapuerimus. Quod bonum quoniam jam accepiſti, eſt unde gratias agas: quid enim habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, cave ne glorie-

Pſ. 17. *1 Ioan. 4.* *Rom. 4.* *Marc. 14.* *1. Cor. 4.*

ris,quaſi non acceperis: hoc eſt,quaſi ex te ipſo habere potueris. Sciens autem unde acceperis, ab illo pete, ut perficiatur,à quo datum eſt,ut in-
Phil.2 ciperetur. Cum timore itaque & tremore tuam ſalutem operare. Deus eſt enim, qui operatur in te & velle & perficere, pro bonâ voluntate: quoniam præparatur voluntas à Domino,atque ab ipſo greſſus hominis di-
Pſ.36 riguntur,& viam ejus volet. Hæc cogitatio ſancta ſervabit te, ut ſapientia tua pietas ſit: id eſt, ut ex Deo ſis bonus,& Chriſti gratiæ non ingratus. Deſiderant te parentes tui, fideliter congratulantes meliori ſpei tuæ, quam in Domino habere cœpiſti.
Ad Rom.5. Nos autem te ſive abſentem corpore, ſive præſentem,in uno ſpiritu habere cupimus, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut quolibet loco fuerit caro noſtra,nullo modo ſeparata poſſit eſſe anima noſtra. Gratiſſimè accepimus cilicia, quæ miſiſti,ubi nos de frequētandâ & ſervandâ humilitate orationum prior ipſe monuiſti.

Docu-

DOCUMENTUM XLII.

Venerabilis fidelium conſuetudo pro lege habenda, Vbi nil certi ſit ex ſcriptura.

EPISTOLA CXVIII.

Dilectiſſimo filio Ianuario, Auguſtinus in Domino ſalutem. Ad ea, quæ me interrogâſti, mallem priùs noſſe, quid interrogatus ipſe reſponderes. Ita enim vel approbando, vel emendando reſponſiones tuas, multo breviùs poſſem reſpondere, & te facillimè aut confirmare, aut corrigere. Hocquidem, ut dixi, mallem. Sed tamen ut nunc reſponderem, malui longiorem facere ſermonem, quàm dilationem. Primò itaque tenere te volo, quod eſt hujus diſputationis caput, Dominũ noſtrum Jeſum Chriſtum, ſicut ipſe in Evangelio loquitur, leni jugo ſuo nos ſubdidiſſe & ſarcinæ levi. Vnde ſacramentis numero pauciſſimis, obſervatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem novi populi colligavit, *Cap. 1.* *Matt. 11.*

ſicuti eſt Baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, communicatio corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in Scripturis canonicis commendatur, exceptis iis, quæ ſervitutem populi veteris pro congruentiâ cordis illorum, & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moyſi leguntur. Illa autem quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſiâ ſaluberrima autoritas, commendata atque ſtatuta retineri, ſicuti quòd Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cælum, & adventus de cælo Spiritus ſancti, anniverſariâ ſolennitate celebrantur. Et ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſervatur ab universà, quacunque ſe diffundit, Eccleſiâ. Alia

Cap. 2. verò, quæ per loca terrarum, regionéſque variantur, ſicuti eſt, quòd alij jejunant ſabbato: alij verò non: Alij quotidie communicant corpori & ſanguini dominico, alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur; Alibi ſabba-

ſabbato tantûm & dominico; Alibi tantùm dominico. Et ſi quid aliud hujuſmodi animadverti poteſt, totum hoc genus rerum liberas habet obſervationes. Nec diſciplina ulla eſt in his melior gravi prudentiq́ue Chriſtiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam; ad quamcumque fortè devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, ſocietate ſervandum eſt. Credo te aliquando ex me audîſſe, ſed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me conſecuta, invenit Eccleſiam ſabbato non jejunantem. cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam, ſed propter ipſam conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ virum Ambroſium. Reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret, quia ſi melius noſſet, id potiùs obſervaret. Cumq́ue ego putâſſem, nullâ redditâ ratione, autoritate ſolâ ſuâ nos voluiſſe admonere, ne ſabbato jejunaremus, ſubſecutus eſt, & ait mihi: Cum Romam venio, jejuno ſabbato, cum

híc ſum, non jejuno. Sic etiam tu ad quam forte Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva, ſi cuíquam non vis eſſe ſcandalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciâſſem, libenter amplexa eſt. Ego verò de hac ſententiâ etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui, tanquam eam cæleſti oraculo ſuſceperim. Senſi enim ſæpe dolens & gemens, multas infirmorum perturbationes fieri per quorundam fratrum contentioſam obſtinationē, & ſuperſtitioſam timiditatem, qui in rebus hujuſmodi, quæ neque Scripturæ ſanctæ autoritate, neque univerſalis Eccleſiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum poſſunt terminum pervenire, (tantùm quia ſubeſt qualiſcunque ratiocinatio cogitantis, aut quia in ſuâ patriâ ſic ipſe conſuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregrinationem ſuam, quò remotiorem à ſuis, eò doctiorem factam putat) tam litigioſas excitant quæſtiones, ut, niſi quod ipſi faciunt, nihil rectum exiſtiment.

Cap. 3. Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Euchariſtiam. Quæſieris quare? Quoniam, inquit, eligendi ſunt dies, quibus puriùs homo continen-

tinentiúſq; vivit, quò ad tantum ſacramentum digniùs accedat. Qui enim man- *1. Cor.*
ducaverit indignè, judicium ſibi mandu- *11.*
cat & bibit. Alius contrà, Imò, inquit, ſi tanta eſt plaga peccati, atq; impetus morbi, ut medicamenta talia differenda ſint, autoritate antiſtitis debet quisq; ab altario removeri ad agendam pœnitentiam, & eadem autoritate reconciliari. Hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non ut arbitrio ſuo, cum libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat. Cæterùm ſi peccata tanta non ſunt, ut excommunicandus quiſquam homo judicetur, non ſe debet à quotidianâ medicinâ Dominici corporis ſeparare. Rectiùs inter eos fortaſſe quiſquam dirimit litem, qui monet, ut præcipuè in Chriſti pace permaneant. Faciat autem unuſquiſq; quod ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & ſanguinem Domini, ſi ſaluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Neq; enim litigaverunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit Zachæus & ille centurio, cùm alter eorum *Luca*
gaudens in domum ſuam ſuſceperit Do- *18.*
minum, alter dicit: Non ſum dignus ut *Matt.8*
intres ſub tectum meum: Ambo Salvato-

gem honorificantes diverſo & quaſi contrario modo, ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti. Valet etiam ad hanc ſimilitudinem, quòd in primo populo unicuiq; manna ſecundùm propriam voluntatem in ore ſapiebat, ſic in ore cujusq; Chriſtiani Sacramentum illud quomodo ſumatur æſtimandum. Nam & ille honorando non audet quotidie ſumere, & ille honorando non audet ullo die prætermittere. Contemptum ſolum non vult cibus ille, ſicut manna faſtidium. Inde enim & Apoſtolus indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non diſcernebant à cæteris cibis veneratione ſingulariter debitâ. Continuò quippe cum dixiſſet, Judicium ſibi manducat & bibit: addidit ut diceret, Non dijudicans corpus Domini: quod ſatis toto iſto loco in Epiſtolâ ad Corinthios primâ, ſi diligenter attendatur, apparet. Sit aliquis peregrinus in eo fortè loco, ubi perſeverantes in obſervatione quadrageſimæ, nec quintâ Sabbati levant relaxántq; jejunium, Non, inquit, hodie jejunabo. Quæritur cauſa, quia non fit, inquit, in patriâ meâ. Quid aliud ille niſi conſuetudinem ſuam conſuetudini alteri us præponere conatur? Non enim mihi de libro Dei hæc recitaturus eſt, aut univerſæ, quacunq; dilatatur, Eccleſiæ plenâ

1. Cor. 11.

Cap. 4.

mâ voce certabit, aut oſtendet iſtum contra fidem facere, ſe autem ſecundùm fidem, moréſque hinc optimos aut illum violare, aut ſe cuſtodire convincet. Violant ſanè quietem & pacem ſuam de ſuperfluâ quæſtione rixando. Mallem tamen in rebus hujuſmodi, ut & ille in hujus, & hic in illius patriâ ab eo, quod cæteri faciunt, non abhorreret. Si verò etiam in alienâ patriâ cùm peregrinetur, ubi major & frequentior eſt populus Dei, vidit, verbi gratiâ, bis offerri quintâ Sabbati hebdomadæ ultimæ Quadrageſimæ & manè & ad veſperam, veniénſque in patriam ſuam, ubi in fine diei mos eſt offerri, malè illicitéq; fieri contendat, quoniã alibi aliter ipſe viderit, puerilis eſt ſenſus ille, cavendus in nobis, tolerandus & corrigendus in noſtris. Prima ergo inquiſitio tua, quam in commonitorio poſuiſti, ex quo trium iſtorum generum ſit attende. Quæris enim his verbis, quid per quintam feriam ultimæ hebdomadis Paſchæ fieri debeat: An offerendum ſit manè, & rurſus poſt cœnam, propter illud quod dictum eſt: Similiter poſtquam cœnatum eſt: An jejunandum, & poſt cœnam tantummodo offerendum: An etiam jejunandum & poſt oblationem, ſicut facere ſolemus cœnandum. Ad hæc itaq; ita reſpondeo, *Cap. 5*

ut, quid horum ſit faciendum ſi divinæ Scripturæ præſcribit autoritas, non ſit dubitandum, quin ita facere debeamus ut legimus, ut jam non quomodo faciendum, ſed quomodo Sacramentum intelligendum ſit diſputemus. Similiter etiam ſi quid horum tota per orbem frequentat Eccleſia; nam & hoc quin ita faciendũ ſit, diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Sed neq; hoc neq; illud ineſt in eo quod tu quæris. Reſtat igitur ut de illo tertio genere ſit, quod per loca regionéſq; variatur. Faciat ergo quiſq; quod in eâ Eccleſiâ in quam venit, invenerit. Non enim quicquam eorum contra fidem fit, aut contra mores hinc vel inde meliores. His enim cauſis, id eſt, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat, vel inſtitui quod non fiebat. Ipſa quippe mutatio conſuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non eſt, perturbatione infructuoſâ conſequenter noxia eſt. Nec ideo putari debet inſtitutum eſſe multis locis, ut illo die poſt refectionem offeratur, quia ſcriptum eſt identidem: Et calicem accipiens poſt cœnam dicens, & cætera. Ipſam enim potuit appellare cœnam, quia jam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent.

Apoſto-

Apoſtolus nanq; alibi dicit: Convenientibus ergo vobis in unum, non eſt Dominicam cœnam manducare: hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ Dominicam cœnam vocans. Illud magis movere potuit homines, utrùm jam refecti die illâ vel offerrent vel ſumerent Euchariſtiam, quod in Evangelio dicitur: Cum autem illi manducarent, accepit Jeſus panem & benedixit: cum etiam ſuperius dixiſſet, cum ſero factum eſſet, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quoniam unus ex vobis me tradet. Poſt enim tradidit Sacramentum. Et liquidò apparet, quando primùm acceperunt Diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum eſt univerſæ Eccleſiæ, quòd à jejunis ſemper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret quàm exteri cibi. Nam ideo per univerſum orbem mos iſte ſervatur. Neq; enim quia poſt cibos dedit Dominus, propterea pranſi aut cœnari fratres ad illud Sacramentum accipiendum convenire debent, aut, ſicut faciebant, quos Apoſtolus arguit & emendat, menſis ſuis iſta miſcere. Nanq; Salvator quò vehementiùs commendaret

1. *Cor.* *11.* *Cap.* 6.

Matt. 26.

mendaret myſterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ Diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, ut Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſervaret hunc locum. Nam ſi hoc ille monuiſſet, ut poſt cibos alios ſemper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variâſſet. Cum verò ait Apoſtolus de hoc Sacramento loquens: propter quod fratres cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate. Si quis

1. Cor. 11. eſurit, domi manducet, ut non ad judicium conveniatis, ſtatim ſubtexuit, Cætera autem, cum venero, ordinabo. Unde intelligi datur, quia multum erat, ut in epiſtolâ totum illum agendi ordinem inſinuaret, quem univerſa per orbem ſervat Eccleſia, ab ipſo ordinatum eſſe, quod

Cap. 7. nullâ morum diverſitate variatur. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipſam cœnam Dominus dedit, tanquam ad inſigniorem commemorationem, poſt cibos offerri & accipi liceat corpus & ſanguis Domini. Honeſtius autem arbitror eâ horâ fieri, ut qui etiam jejunaverit, poſt refectionem, quæ horâ nonâ fit, ad oblationē poſſit occurrere. Quapropter nemi-

nem

nẽ cogimus ante Dominicã illam cœnam prandere, ſed nulli etiam contradicere audemus. hoc tamen non arbitror inſtitutum, niſi quia plures & propè omnes in pleríſque locis eo die cœnare conſueverunt. Et quia nonnulli etiam jejunium cuſtodiunt, mane offertur Chriſto propter prandentes, quia jejunia ſimul & lavacra tolerare non poſſunt, ad veſperam verò propter jejunantes. Si autem quæris, cur etiam lavandi mos ortus ſit, nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, niſi quia baptizandorum corpora per obſervationem Quadrageſimæ ſordidata, cum offenſione ſenſûs ad fontem tractarentur, niſi aliquâ die lavarentur. Iſtum autem diem potiùs ad hoc electum, quo cœna Dominica anniverſariè celebratur. Et quia conceſſum eſt hoc baptiſmũ accepturis, multi cum his lavare voluerunt jejuniúmq; relaxare. His, ut potui, diſputatis, moneo, ut ea, quæ prælocutus ſum, ſerves quantùm potes, ut decet Eccleſiæ prudentem ac pacificum filium. Alia quæ interrogâſti, ſi Deus voluerit, alio tempore expediam.

Ad eundem ſcopum magnâ ex parte pertinet Epiſt. 86.

Docu-

DOCUMENTUM XLIII.

Quàm luminoſa ſit, & delectabilis tranquillitas animi ex ſeceſſu mentis ad Deum.

EPISTOLA CXVII.

AUguſtinus Nebridio. Mirum admodum eſt, quàm mihi præter ſpem evenerit, quòd cùm requiro, quibus epiſtolis tuis mihi reſpondendum remanſerit, unam tantùm inveni, quæ me adhuc debitorem teneret, quâ petis, ut tanto noſtro otio, quantum eſſe arbitraris, aut nobiſcum cupis, indicemus tibi, quid inſenſibilis atque intelligibilis naturæ diſcernentiâ profecerimus. Sed non arbitror occultum tibi eſſe, ſi falſis opinionibus tantò quiſq; inſeritur, quantò magis in eis familiariúſq; volutatur, multò id faciliùs in rebus veris animo accidere: ita tamen ut paulatim in perfectum hominem proficimus. Quippe cùm plurimum inter puerum & juvenem diſtet, nemo â pueritiâ quotidiè interrogatus ſe aliquando juvenem dicet. Quod nolo in eam partem accipias, ut nos in his rebus, quaſi ad quandam mentis juventutem firmio-

ris

tis intelligentiæ robore perveniſſe exiſtimes. Pueri enim ſumus, ſed, ut dici aſſolet, forſitan belli, & non mali. Nam plerunq; perturbatos, & ſenſibilium plagarum curis refertos mentis oculos illa tibi notiſſima ratiuncula in reſpirationem levat, mentē atque intelligentiam oculis, & hoc vulgari aſpectu eſſe meliorem; quod non ita eſſet, niſi magis eſſent illa, quæ intelligimus, quàm iſta, quæ cernimus. Cui ratiocinationi utrùm nihil valide inimicum ſit, peto mecum conſideres. Hac ego interim recreatus, cùm Deo in auxilium deprecato, & in ipſum, & in ea, quæ veriſſimè vera ſunt, attolli cœpero, tanta nonnunquam rerum manentium præſumptione compleor, ut mirer interdum illâ mihi opus eſſe ratiocinatione, ut hæc eſſe credam, quæ tantò inſunt præſentia, quantò ſibi quiſq; ſit præſens. Recole tu quoq;, nam te fateor hujus rei eſſe diligentiorem, ne quid forte neſciens reſcriptis adhuc debeam. Nam mihi non facit fidem tam multorum onerum, quæ aliquando numeraveram, tam repentina depoſitio, quamvis te accepiſſe literas meas non dubitem, quarum reſcripta non habeo.

Docu-

POSTREMUM DOCUMENTUM.

Continens exemplaria Sanctarum ultrò, citróq; ſcriptionum familiarium.

EPISTOLA XXXI.

DOmino fratri unanimo & venerabili Auguſtino Paulinus & Theraſia peccatores. Charitas Chriſti, quæ urget nos etiam abſentes, licet per unitatem fidei alligat, ipſa fiduciam ad te ſcribendi, pudore depulſo, præſtitit, téque per literas tuas viſceribus meis intimavit, quas de ſcholaſticis facultatibus affluentes, & de cæleſtibus favis dulces, ut animæ meæ medicas, & altrices, in quinque libris interim teneo, quos munere benedicti & venerabilis nobis Epiſcopi noſtri Alipii, non pro noſtrâ inſtructione tantùm, ſed etiam pro Eccleſiæ multarum urbium utilitate ſuſcepimus. Hos igitur nunc libros lectioni habeo, in his me oblecto, de his cibum capio, non illum, qui perit, ſed qui operatur vitæ æternæ ſubſtantiam per fidem noſtram, quâ adcorporamur in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cùm fides noſtra,

quæ

quæ viſibilium negligens inviſibilibus inhiat, per charitatem omnia ſecundùm veritatem omnipotentis Dei credentem, literis & exemplis fidelium roboretur. O verè ſal terræ, quo præcordia noſtra, ne poſſint ſæculi vaneſcere errore, condiuntur. O lucerna dignè ſupra candelabrum Eccleſiæ poſita, quæ latè catholicis urbibus de ſeptiformi lychno paſtum oleo lætitiæ lumen effundens, denſas licet hæreticorum caligines diſcutis, & lucem veritatis à confuſione tenebrarum ſplendore clarifici ſermonis enubilas. Vides frater unanime, admirabilis in Chriſto Domino & ſuſcipiende, quàm familiariter agnoverim te, quanto admirer ſtupore, quàm magno amore complectar, qui quotidie colloquio literarum tuarum fruor, & oris tui Spiritu veſcor. Os enim tuum fiſtulam aquæ vivæ & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fons vivæ aquæ ſalientis in vitam æternam Chriſtus effectus eſt. Cujus deſiderio ſitivit in te anima mea, & ubertate tui fluminis inebriari terra mea concupivit. Ideoq; cum hoc Pentateucho tuo contra Manichæos me ſatis armaveris, ſi qua in alios quoq; hoſtes catholicæ fidei munimina comparâſti, quia hoſtis noſter, cui mille nocendi artes, tam variis expugnandus eſt telis, quàm oppugnat *Ioan. 4*

oppugnat inſidiis, quæſo promere mihi de armamentario tuo, & conferre non abnuas arma juſtitiæ. Sum enim laborioſus, & jam nunc ſub magno onere peccator, veteranus in numero peccatorum, ſed æterno regi novus in corpore tyro militiæ. Sapientiam mundi miſer hucuſque miratus ſum, & per inutiles literas, reprobatámq; prudentiam Deo ſtultus & mutus fui. Poſtquam inveteravi inter inimicos meos, & evanui in cogitationibus meis, levavi oculos meos in montes ad præcepta legis, & gratiæ dona ſuſcipiens: unde mihi auxilium venit à Domino, qui non ſecundùm iniquitates retribuens, illuminavit cæcum, ſolvit compeditum, humiliavit erectum malè, ut erigeret humiliatum piè. Sequor igitur non æquis adhuc paſſibus magna juſtorum veſtigia, ſi poſſim orationibus veſtris apprehendere, in quo Dei miſerationibus apprehenſus ſum. Rege ergo parvulum in terrâ reptantem, & tuis greſſibus ingredi doce. Nolo enim in me corporalis ortûs magis quàm ſpiritalis exortûs ætatem conſideres, Quippe ætas mihi ſecundùm carnem ea jam eſt, quâ fuit ille ab Apoſtolis in portâ ſpecioſâ verbi poteſtate ſana-
Act. 3. tus. In natalibus autem animæ, illius ad-
& 4. huc mihi tempus infantiæ eſt, quæ inten-

tatis

tatis Chriſto vulneribus immolata digno ſanguine agni victimam præcucurrit, & dominicam auſpicata eſt paſſionem. Atq; ideo ut infantem adhuc verbo Dei & ſpi- r tali ætate lactentem, educa verbis tuis, uberibus fidei, ſapiêtiæ, charitatis inhiantem. Si officium commune conſideras, frater es, ſi maturitatem ingenii tui & ſenſum, pater mihi es, etſi forte ſis ævo junior, quia te ad maturitatem meriti honor ſeniorem provexit, & juvenem cana prudentia. Fove igitur & corrobora me in ſacris literis & ſpiritalibus ſtudiis, tempore (ut dixi) recentem, & ob hoc poſt longa diſcrimina, poſt multa naufragia, uſu rudem, vix dum à fluctibus ſæculi emergentem, tu qui jam ſolido litore conſtitutus, tuto excipe ſinu, ut in portum ſalutis, ſi dignum putas, pariter navigemus. Interea me de periculis vitæ iſtius & profundo peccatorum evadere nitentem, orationibus tuis, tanquam tabulâ ſuſtine, ut de hoc mundo, quaſi de naufragio nudus evadam. Idcirco enim me levare ſarcinis, & veſtimentis onerantibus exuere curavi, ut undoſum hoc, quod inter nos & Deum peccatis interlatrantibus ſeparat, præſentis vitæ ſalum, omni amictu carnis, & curâ diei ſequentis, jubente & adjuvante Chriſto, expeditus enatem.

natem. Neq; id me perfeciſſe glorior, quod & ſi gloriari poſſem, in Domino gloriarer, cujus eſt perficere, quod nobis adjacet velle. Sed concupiſcit adhuc anima mea deſiderare judicia Domini. Vide quando aſſequatur effectum Dei voluntatum, qui adhuc ipſum deſiderare deſiderat. Quod in me tamen eſt, dilexi decorem domûs ſanctæ, & quantùm in me fuit, elegeram abjectus eſſe in domo Domini. Sed cui placuit ſegregare me ab utero matris meæ, & ab amicitiâ carnis & ſanguinis ad gratiam ſuam trahere, eidem placuit inopem me omnis boni meriti, ſuſcitare de terrâ, & de lacu miſeriarum, ac de luto fæcis educere, ut collocaret me cum principibus populi ſui, & partem meam in tuâ ſorte poneret, ut te præſtante meritis, officio ſociatus æquarer. Præſumptione igitur non meâ, ſed placito & ordinatione Domini, fraternitatis tuæ mihi fœdus uſurpans, tanto indignus honore me dignor, quia te pro tuâ ſanctitate certò ſcio (nam veritate ſapis) non alta
Rom. 12. ſapere, ſed humilibus congruere. Ideoq; promptè & intimè recepturum ſpero charitatem humilitatis noſtræ. Quam quidem jam recepiſſe te per beatiſſimum Sacerdotem Alipium confido. Is enim ſine dubio de ſe tibi exemplum præbuit nos

anto

ante notitiam, & ſupra meritum diligendi, qui incognitos ſibi nos & longinquâ ſoli & ſali intercapedine diſparatos, ſpiritu veræ dilectionis, qui ubiq; & penetrat & effunditur, & videre diligendo potuit, & alloquendo pertingere. His nobis prima affectûs ſui documenta, & charitatis tuæ pignora in ſupradicto munere librorum dedit. Et quanto ſtuduit impendio, ut ſanctitatem tuam, non ipſius tantùm verbis, ſed pleniùs eloquentiâ & fide tuâ cognitâ non poſſemus amare mediocriter, tantopere curâſſe eundem credimus, ut nos viciſſim ipſius imitatione plurimũ diligas. Gratia Dei tecum, ut eſt, in æternum maneat, optamus frater in Chriſto Domino unanime, venerabilis, deſiderantiſſime. Totam domum, & omnem comitem, & æmulatorem in Domino ſanctitatis tuæ plurimo fraternitatis unanimæ ſalutamus affectu. Panem unum, quem unanimitatis indicio miſimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas.

EPISTOLA XXXII.

DOmino verè ſancto & venerabili, & eximiâ in Chriſto laude prædicando fratri Paulino, Auguſtinus in Domino ſalutem. O bone vir & bone frater, latebas animam

animam meam, & ei dico ut toleret, quòd adhuc lates oculos meos, & vix mihi obtemperat, imò non obtemperat, An verò tolerat? Cur ergo me excruciat deſiderium tui apud ipſam intus animam? Nam ſi moleſtias corporis paterer, & ſi non perturbarent æquitatem animi mei, rectè illas tolerare dicerer. Cùm autem non æquo animo fero, quòd te non video, intolerabile eſt iſtam appellare tolerantiam. Sed quando tu talis es, eſſe ſine te fortaſſe intolerabiliùs toleraretur. Bene eſt ergo, quia æquo animo ferre non poſſum, quod, ſi æquo animo ferrem, æquo animo ferendus non eſſem. Mirum eſt, ſed tamen verum, quod mihi accidit: doleóq; quòd te non video, & me ipſe conſolatur dolor. Ita mihi diſplicet fortitudo, quâ patienter fertur abſentia bonorum, ſicuti es. Nam & Hieruſalem futuram deſideramus utiq; & quantò impatientiùs deſideramus ipſam, tantò patientiùs ſuſtinemus omnia propter ipſam. Quis igitur poteſt non gaudere te viſo, ut poſſet, quandiu te non videt, non dolere? Ego neutrum poſſum, & quoniam, ſi poſſem, immaniter poſſem, non poſſe delector, atque in eo, quòd delector, nonnullum ſolatium eſt. Dolentem itaq; me non ſedatus, ſed

conſide-

conſideratus conſolatur dolor. Ne reprehendas quæſo ſanctiore gravitate, quâ prævales, & dicas non rectè me dolere, quòd adhuc te non noverim, cùm animum mihi tuum, hoc eſt, teipſum interiorem aſpiciendum patefeceris. Quid enim ſi uſpiam vel in terrenâ tuâ civitate didiciſſem fratrem & dilectorem meum, & tantum in Domino ac talem virum, nullùmne me dolorem ſenſurum fuiſſe arbitrareris, ſi non ſinerer noſſe domum tuam? Quomodo ergo non doleam, quòd nondum faciem tuam novi, hoc eſt, domum animæ tuæ, quam ſicut meam novi? Legi enim literas tuas fluentes lac & mel, præferentes ſimplicitatem cordis tui, in quâ quæris Dominum, ſentiens de illo in bonitate, & afferens ei claritatem & honorem. Legerunt fratres, & gaudent infatigabiliter & ineffabiliter, tam uberibus & tam excellentibus donis Dei, bonis tuis. Quotquot eas legerunt, rapiunt, quia rapiuntur, cùm legunt. Quàm ſuavis odor Chriſti, & quam fragrat ex eis? dici non poteſt, illæ literæ, cùm te offerunt, ut videaris, quantùm nos excitent; ut quæraris: nam & perſpicabilem faciunt, & deſiderabilem. Quantò enim præſentiam tuã nobis quodam modo exhibent, tantò abſentiam nos ferre non ſinunt. Amant te

omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur & benedicitur Deus, cujus gratiâ tu talis es. Ibi excitatur Chriſtus, ut ventos & maria tibi placare tendenti ad ſtabilitatem ſuam, dignetur. Ibi conjunx excitatur non dux ad molliciem viro ſuo, ſed ad fortitudinem redux in oſſa viri ſui: quam in tuam unitatem redactam, & redditam, & ſpiritalibus tibi tantò firmioribus, quantò caſtioribus nexibus copulatam, officiis veſtræ ſanctitati debitis in te uno ore ſalutamus. Ibi cedri Libani ad terram depoſitæ, & in arcæ fabricam compagine charitatis erectæ, mundi hujus fluctus imputribiliter ſecant. Ibi gloria, ut acquiratur, contemnitur: & mundus, ut obtineatur, relinquitur. Ibi parvuli ſive etiam grandiuſculi filii Babylonis eliduntur ad petram, vitia ſcilicet confuſionis, ſuperbiæq; ſæcularis. Hæc atq; hujuſmodi ſuaviſſima ſpectacula literæ tuæ præbent legentibus, literæ illæ literæ fidei non fictæ, literæ ſpei bonæ, literæ puræ charitatis. Quo modo nobis anhelant ſitim tuam, & deſiderium, defectúmque animæ tuæ in atria Domini? Quid amoris ſanctiſſimi ſpirant? Quantam opulentiam ſynceri cordis exæſtuant? Quas agunt gratias Deo? Quas impetrant à Deo? Blandiores ſunt, an ardentiores: luminoſiores, an fœcundiores?

Quid

Quid enim eſt, quod ita nos mulcent, ita accendunt, ita compluunt, & ita ſerenæ ſunt? Quid eſt, quæſo te, aut quid tibi pro eis rependam, niſi quia totus ſum tuus in eo, cujus totus es tu. Si parum eſt, plùs certè non habeo. Tu autem feciſti, ut non mihi parum videatur, qui me in illâ epiſtolâ tantis laudibus honorare dignatus es, ut, cùm tibi me refundo, ſi parum hoc tibi putem, non crediſſe convincar. Pudet me quidem tantum boni de me credere, ſed plùs piget tibi non credere. Eſt quod faciam. Non me credam talem, qualem putas, quoniam non agnoſco: & credam me abs te diligi, quoniam ſentio & planè percipio: Ita nec in me temerarius, nec in te ingratus extitero. Et cùm me tibi totum offero, parum non eſt: offero enim, quem vehementiſſimè diligis: & offero, ſi non qualem me eſſe arbitraris, cum tamen, pro quo, ut talis eſſe merear, deprecaris. Hoc enim magis jam peto facias, ne minùs optes mihi adjici ad id, quod ſum, dum me exiſtimas jam eſſe, quod non ſum. Ecce chariſſimus meus eſt, & ab ineunte adoleſcentia mihi familiariter amiciſſimus, qui hanc eximietati tuæ ac præſtantiſſimæ charitati epiſtolam apportat. Hujus nomen eſt in libro de verâ religione, quem tua ſanctitas

(quantùm literis indicas) libentiſſimè legit. Factus eſt enim tibi etiam tanti viri, qui tibi eum miſit, commendatione jucundior. Neq; tamen huic tam familiari amico meo velim credas, quæ de me forte laudans dixerit. Senſi enim etiam ipsũ ſæpe, non mentiendi ſtudio, ſed amandi propenſione falli judicantem, & arbitrari jam me accepiſſe quædam, quibus accipiendis à Domino patente ore cordis inhiarem. Et ſi hoc in os meum, quis non conjiciat, quanta de me abſente meliora, quàm veriora lætus effundat? Librorum autem noſtrorum copiam faciet venerabili ſtudio tuo: nam neſcio me aliquid, ſive ad eorum, qui extra Eccleſiam DEI ſunt, ſive ad aures fratrum ſcripſiſſe, quod ipſe non habeat. Sed tu, cùm legis, mi ſancte Pauline, non te ita rapiant, quæ per noſtram infirmitatem veritas loquitur, ut ea, quæ ipſe loquor, minùs diligenter advertas: ne dum avidus hauris bona & recta, quæ data miniſtro, non ores pro peccatis & erratis, quæ ipſe committo. In his enim, ſi adverteris quæ tibi rectè diſplicebunt, ego ipſe conſpicior: in iis autem, quæ per donum ſpiritûs, quod accepiſti, rectè tibi placent in libris meis, ille amandus, ille prædicandus eſt, apud quem eſt fons vitæ, & in cujus lumine videbimus

mus lumen, & ſine ænigmate & facie ad faciem, nunc autem in ænigmate videmus. In iis ergo, quæ ipſe de veteri fermento eruſtavi, cùm ea legens agnoſco, me judico cum dolore: in iis verò, quæ de azymis ſynceritatis & veritatis (dono DEI) dixi, exulto cum tremore. Quid enim habemus, quod non accepimus? At enim melior eſt, qui majoribus & pluribus, quàm qui minoribus & paucioribus donis Dei dives eſt, quis negat? Sed rurſus melius eſt vel de parvo Dei dono gratias ipſi agere, quàm ſibi agi velle de magno. Hæc ut ex animo ſemper confitear, meúmq; cor à linguâ meâ non diſſonet, ora pro me frater. Ora obſecro, ut non laudari volens, ſed laudans invocem Dominum, & ab inimicis meis ſalvus ſiam. Eſt etiam aliud, quo iſtum fratrem amplius diligas: nam eſt cognatus venerabilis, & verè beati Epiſcopi Alipii, quem toto pectore amplecteris, & meritò: nam quiſquis de illo viro benignè cogitat, de magnâ Dei miſericordiâ, & de mirabilibus Dei muneribus cogitat. Itaq; cùm legiſſet petitionem tuam, quâ deſiderare te indicâſti, ut hiſtoriam ſuam tibi ſcriberet, & volebat facere propter benevolentiam tuam, & nolebat propter verecundiam ſuam. Quem cùm viderem inter amorem pudo-

roboris tui. Ardeo quippe, ut dum adhuc ætas ejus in viridi ſœno eſt, zizania convertat in frugem, & credat expertis, quod experiri periculosè deſiderat. Nunc ergo ex ejus carmine, & ex epiſtolâ, quam ad eum miſi, intelligit benevolentiſſima & manſuetiſſima prudentia tua, quid de illo doleam, quid timeam, quid cupiam. Nec deſpero affuturum Dominum, ut per te miniſtrum ejus tantis curarum æſtibus liberer. Sanè quia multa ſcripta noſtra lecturus es, multò erit mihi gratior dilectio tua, ſi ex iis, quæ tibi diſplicuerint, emendaveris me juſtus in miſericordiâ, & argueris me. Non enim talis es, cujus oleo timeam impinguari caput meum. Fratres non ſolùm qui nobiſcum habitant, & qui ubilibet habitantes Deo pariter ſerviunt, ſed prope omnes, qui nos in Chriſto libenter noverunt, ſalutant, venerantur, deſiderant germanitatem, beatitudinem, humanitatem tuam. Non audeo petere, ſed ſi tibi ab eccleſiaſticis muneribus vacat, venias & videas quid mecum ſentiat Africa.

EPISTOLA XXXIII.

DOmino fratri ſancto & unanimo Auguſtino, Paulinus & Theraſia peccatores. Jam dudum frater in Chriſto Domino mi unanime, ut te in ſanctis & piis

laboribus tuis neſcientem agnovi, abſentémq; vidi, totâ mente complexus, alloquio quoq; familiari atq; fraterno per literas audire properavi. Et credo in manu & in gratiâ Domini ſermonem meum ad te fuiſſe perlatum: ſed morante adhuc puero, quem ad te, alióſq; dilectos æque Deo, ſalutandos, ante hyemem miſeramus, non potuimus ultrà & officium noſtrum ſuſpendere, & deſiderium ſermonis tui cupidiſſimum temperare. Scripſimus itaq; iteratò nunc, ſi priores ad te literæ noſtræ pervenire meruerunt: aut primò, ſi illis in manus tuas perveniendi felicitas non fuit. Sed tu frater ſpiritaliter omnia judicans, amorem in te noſtrum ne pendas officio ſolo, aut tempore literarum. Dominus enim teſtis eſt, qui unus atque idem operatur in ſuis ubique charitatem ſuam, jam abinde nobis, ex quo te beneficio venerabilium Epiſcoporum Aurelii & Alipii, per tua in Manichæos opera cognovimus, ita inditam dilectionem tuam, ut nobis non novam aliquam amicitiam ſumere, ſed quaſi veterem charitatem reſumere videremur. Deniq; nunc & ſi ſermone, non tamen tanquam & affectu rudes ſcribimus, téq; viciſſim in ſpiritu per interiorem hominem quaſi recognoſcimus. Nec mirum, ſi & abſentes

aſſumus

aſſumus vobis, & ignoti noſmet novimus, cùm unius corporis membra ſimus, unum habeamus caput, unâ perfundamur gratiâ, uno pane vivamus, unâ incedamus viâ, eadem habitemus domo. Denique id omne, quod ſumus, totâ ſpe ac fide, quâ ſtamus in præſenti, nitimur in futurum, tam in ſpiritu, quàm in corpore Domini unum ſumus, ne ſimus nihil, ſi ab uno excidamus. Quantulũ ergo eſt, quod abſẽtia corporalis nobis invidet noſtri, niſi ſanè fructum iſtum, quo paſcuntur oculi temporalium expectatores? quamvis nec corporalis quidem gratia temporalis in in ſpiritualibus dici debeat, quibus etiam corporum æternitatem reſurrectio largietur, ut audemus in virtute Chriſti & bonitate Dei patris vel indigni præſumere. Quare utinam hoc quoque nobis munus annueret gratia Dei, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ut etiam in carne faciem tuam videremus: non ſolùm deſiderijs noſtris magnum conferretur gaudium, ſed etiam mentibus lumen accreſceret, & ex tuâ copiâ locupletaretur inopia noſtra. Quod quidem & abſentibus largiri potes, hac præſertim occaſione, quâ filij noſtri unanimes & chariſſimi nobis in Domino, Romanus & Agilis, quos ut nos alteros tibi comendamus, in nomine

Domini revertentur, opere charitatis impleto, in quo tuæ charitatis affectu ſpecialiter utantur rogamus. Nôſti enim, quàm celſa promittat altiſſimus fratri fratrem adjuvanti. Per hos, ſi quo me gratiæ, quæ tibi data eſt, dono remunerari voles, tutò facies. Sunt enim, velim credas, unum cor, & una nobiſcum in Domino anima. Gratia Dei tecum, ut eſt, in æternum maneat, frater in Chriſto Domino unanime, venerabilis, dilectiſſimè, & deſiderabilis. Omnes in Chriſto ſanctos, quales tibi cohærere non dubium eſt, à nobis ſaluta. Commenda nos omnibus ſanctis, ut tecum pro nobis orare dignentur.

EPISTOLA XXXIV.

DOminis dilectiſſimis & ſynceriſſimis, verè beatiſſimis, atque abundantiſſimâ Dei gratiâ præſtantiſſimis fratribus Paulino & Theraſiæ, Auguſtinus in Domino ſalutem. Cùm literas meas, quibus reſpondi prioribus veſtris (ſi tamen veſtris literis ullo modo à me reſponderi poteſt) celerrimè optaverim venire in veſtræ charitatis manus, ut quoquo pacto abſens citò poſſem eſſe vobiſcum, lucrum mihi veſtræ epiſtolæ contulit tarditas mea. Bonus Dominus, qui non tribuit ſæpe quod volumus, ut quod malimus attri-

attribuat. Aliud eſt enim, quod acceptâ epiſtolâ meâ ſcripturi eſtis, aliud, quod non accipiendo ſcripſiſtis. Quod cùm lætiſſimè legeremus, defuiſſet nobis certè iſta lætitia, ſi, ut optavimus, maximéq; voluimus, citò ad veſtram ſanctitatem noſtræ literæ permeâſſent. Nunc verò & hæc habere ſcripta, & illa ſperare reſcripta, gaudio cumulatiore delectat. Ita nec noſtra culpa accuſari poteſt, & Domini largior benignitas fecit, quod noſtro deſiderio conducibilius eſſe judicavit. Sanctos fratres Romanum & Agilem, aliam epiſtolam veſtram audientem voces atque reddentem, & ſuaviſſimam partem veſtræ præſentiæ, quia vobis viſendis inhiarâmus avidiùs, cum magnâ in Domino jucunditate ſuſcepimus. Vnde, aut quando, aut quomodo vel vos præſtare, vel nos poſſemus exigere, ut nos de vobis tanta ſcribendo doceretis, quanta eorum ore didicimus? Aderat etiam, quod nulli chartæ adeſſe poteſt, tantum in narrantibus gaudium, ut per ipſum etiam vultum, oculóſque loquentium, vos in cordibus eorum ſcriptos cum ineffabili lætitiâ legeremus. Hoc quoque amplius erat, quod pagina quælibet, quantacunque bona ſcripta contineat, nihil ipſa proficit, quamvis ad profectum explicetur aliorum. Hanc autem

epiſto-

epiſtolam veſtram, fraternam ſcilicet animam, ſic in eorum colloquio legebamus, ut tantò beatior appareret nobis, quantò uberiùs conſcripta eſſet ex vobis. Itaque illam ad ejuſdem beatitatis imitationem, ſtudioſiſſimè de vobis omnia percontando, in noſtra corda tranſcripſimus. Nec ideo tamen eos tam citò à nobis, licet ad vos remeantes, ſine moleſtiâ paſſi ſumus. Videte enim, quæſo vos, quibus quatiebamur affectibus: tantò utique dimittendi erant velociùs, quantò vobis impenſiùs obedire cupiebant. Sed quantò id cupiebant magis, tantò vos nobis præſentiùs exhibebant: eo quippe indicabant, quàm chara veſtra viſcera eſſent. Tantò igitur eos minùs dimittere voleamus, quantò juſtius, ut dimitterentur, inſtabant. O rem non ferendam, niſi à nobis iſta diſceſſione non diſcederemus, niſi unius eſſemus corporis membra, unum haberemus caput, unâ perfunderemur gratiâ, uno pane viveremus, unâ incederemus viâ, eadem inhabitaremus domo. Cur enim non eiſdem etiam verbis uteremur? Agnoſcis enim, credo, hæc eſſe ex epiſtolâ veſtrâ. Sed cur potiùs hæc veſtra ſint verba, quàm mea, quæ utique quàm vera ſunt, tam nobis ab ejusdem capitis communione proveniunt. Et ſi aliquid proprium vobis

bis donatum habent, tantò magis ea ſic di dilexi, ut obſiderent viam pectoris mei, neque à corde ad linguam meam verba tranſire ſinerent, donec tantò priora, quantò ſunt veſtra, procederent. Sancti fratres & dilecti Deo, noſtráque invicem membra, quis dubitet nos uno ſpiritu vegetari, niſi qui non ſentit, qua nobis dilectione vinciamur? Vellem tamen ſcire, utrùm hanc abſentiam corporalem vos patientiùs, quàm nos faciliùs, toleretis? Si ita eſt, fateor, non amo iſtam fortitudinem veſtram, niſi fortè, quia nos tales ſumus, ut minùs à vobis deſiderari, quàm vos deſiderare debeamus. In me certè ſi eſſet patientia veſtræ abſentiæ perferendæ, diſpliceret mihi: ſegniter enim agerem, ut vos viderem. Quid autem abſurdius, quàm fortitudine fieri ſegniorem? Sed quâ Eccleſiæ curâ tenear, ex hoc veſtra charitas oportet attendat, quod beatiſſimus pater Valerius, qui vos nobiſcum quantùm ſalutet, quantum ſitiat, audietis, ex fratribus, nec presbyterum me eſſe ſuum paſſus eſt, niſi majorem mihi coepiſcopatûs ſarcinam imponeret. Quod quidem quia tantâ ejus charitate, tantóque populi ſtudio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis præcedentibus, quibus mihi omnis excuſatio claudebatur, vehementer ti-

mui excuſare. Sed quanquam jugum Chriſti per ſeipſum leve ſit, & ſarcina levis, tamen propter noſtram aſperitatem atque infirmitatem, ſi quid me mordet hoc vinculum, atque urget hoc opus, ineffabiliter mihi aliquanto veſtræ præſentiæ ſolatio tolerabilius & portabilius redderetur. Vos audio curis ejuſmodi expeditiores, liberioreſque vivere, quare non impudenter ego rogo vos & poſtulo, & flagito, ut in Africam majore talium hominum ſiti, quàm ſiccitatis nobilitate laborantem, venire dignemini. Scit Deus, quia non ſolùm propter deſiderium meum, neque ſolùm propter eos, qui vel per nos veſtrum propoſitum, vel undecunq;, famâ prædicante, didicerunt, ſed etiam propter cæteros, qui partim non audiunt, partim audita non credunt, tamen poſſunt comperta diligere, vos iſtis terris etiam corporaliter adeſſe cupimus. Quamvis enim ſedulò atque miſericorditer id agitis, tamen etiam coram hominibus regionum noſtrarum luceant opera veſtra, ut videant bona facta veſtra, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Piſcatores vocante Domino, quòd naviculas & retia dimiſerunt, omnia ſe dimiſiſſe, & Dominum ſequutos eſſe, etiam commemorando lætati ſunt. Et revera omnia contemnit,

qui non ſolùm quantum potuit, ſed etiam quantum voluit, habere contemnit. Sed in eo, quod cupiebatur, oculi Dei teſtes ſunt: in eo, quod habebatur, etiam hominum: Neſcio quo autem modo, cùm ſuperflua & terrena diliguntur, arctiùs adepta, quàm concupita conſtringunt. Nam unde triſtis ille diſceſſit, qui conſilium vitæ æternæ conſequendæ quærebat à Domino, cùm audiſſet vendenda eſſe omnia ſua, & diſtribuenda eſſe pauperibus, & habendum theſaurum in cælo, ſi vellet eſſe perfectus: niſi quia magnas, ut Evangelium loquitur, habebat divitias? Aliud eſt enim nolle incorporare quæ deſunt, aliud jam incorporata divellere. Illa velut cibi repudiantur, illa velut membra præciduntur. Quantò igitur & quantùm mirabili gaudio noſtris temporibus Chriſtiana charitas conſpicit, per Domini Evangelium cum lætitiâ fieri, quod ex ore Domini cum triſtitiâ dives audivit? Quanquam nullis verbis explicem conceptionem, ac parturitionem cordis mei, tamen quia prudentes & piè intelligitis, non eſſe iſtam veſtram, hoc eſt, humanam, ſed in vobis Domini gloriam: nam & inimicum cautiſſimè intuemini, devotiſſiméque agitis, ut tanquam diſcipuli Chriſti, humiles corde & mites ſitis. Vtiliùs enim terrena opulen-

Luc. 18

tia

tia tenetur humiliter, quàm ſuperbè relinquitur. Quia ergo rectè intelligitis non hanc eſſe veſtram, ſed Domini gloriam: videtis, quàm parva & exigua dixerim. Dixi enim de laudibus Chriſti, quibus ſunt linguæ impares angelorum. Hanc ergo Chriſti gloriam etiam oculis noſtrorum hominum cupimus admoveri, in uno conjugio propoſita utriq; ſexui calcandæ ſuperbiæ, non deſperandæ perfectionis exempla. Neſcio ſi quicquam miſericordiùs agitis, quàm ſi tantùm nolitis latere, quòd tales eſtis, quantùm tales eſſe voluiſtis. Vetuſtinum impiis quoque miſerabilem puerum veſtræ benignitati charitatíque commendo: cauſas calamitatis & peregrinationis ejus audíetis ex ipſo. Nam & propoſitum ejus, quo ſervitururn ſe eſſe pollicetur Deo, tempus prolixius, & ætas robuſtior, & tranſactus timor certiùs indicabunt. Tres libros, atque utinam tam grandis quæſtionis ita explicatores, ut grandes, tantò minùs metuens in te laborem legendi, quantò ardorem perſpicio diligendi, miſi ſanctitati & charitati tuæ: nam quæſtio eorum de libero arbitrio eſt. Hos autem non habere fratrem Romanianum ſcio, per quem propè omnia, quæ quibuslibet auribus accommodata ſcribere potui, ſtudio in nos tuo non apportanda dedi, ſed legenda

genda indicavi. Habebat enim jam ille omnia, ſecúmque geſtabat: per eum autem prima reſcripta tranſmiſi. Credo jam expertam ſanctitatem tuam ſagacitate ſpiritali, quam tibi Dominus tribuit, quid ille vir boni animo gerat, & quæ in illo infirmitate pars claudicet. Vnde humanitati & charitati tuæ tam ipſum, quàm filium ejus, legiſti, ut ſpero, quâ ſolicitudine commendaverim, & quantâ mihi neceſſitudine copulati ſint. Ædificet eos per te Dominus, quod ab illo magis petendum eſt: nam id tu quàm velis, novi. Adverſùs Paganos te ſcribere didici ex fratribus: ſi quid de tuo pectore meremur, indifferenter mitte, ut legamus: nam pectus tuum tale Domini oraculum eſt, ut ex eo nobis placita, & adverſùs loquaciſſimas quæſtiones explicatiſſima dari reſponſa præſumamus. Libros beatiſſimi Papæ Ambroſii credo habere ſanctitatem tuam. Eos autem multùm deſidero, quos adverſùs nonnullos imperitiſſimos & ſuperbiſſimos, qui de Platonis libris Dominum profeciſſe contendunt, diligentiſſimè & copioſiſſimè ſcripſit. Beatiſſimus frater Severus de condiſciplinatu noſtro Milevitanæ antiſtes Eccleſiæ, bene apud eandem civitatem fratribus cognitus, debito nobiſcum officio ſanctitatem veſtram ſalutat,

lutat. Fratres quoque omnes nobiſcum Domino ſervientes, tam id faciunt, quàm vos deſiderant: tam vos deſiderant, quàm vos diligunt: & tam diligunt, quàm eſtis boni. Panis, quem miſimus, uberior benedictio fiet dilectione accipientis veſtræ benignitatis. Cuſtodiat vos Dominus ab iſtâ generatione in æternum, Domini dilectiſſimi & ſynceriſſimi, verè benigni, & abundantiſſimâ Domini gratiâ præſtantiſſimi fratres.

EPISTOLA CXXIII.

DOmino eximio, meritóq; honorabili, & ſuſcipiendo filio Orontio, Auguſtinus. Ago gratias, quòd adventum eximietatis tuæ literis etiam prævenire dignatus es, & ante contuitum miſiſti colloquium, ut tuo priùs affatu, quàm aſpectu frueremur, & diu deſideratam notitiam epiſtolari ſolatio quodammodo prægustantes, expectaremus avidiùs & ardentiùs, quod jocundiùs gratiúſq; caperemus, Domine eximie, meritóque honorabilis & ſuſcipiende fili. Reddo itaq; meritis tuis, & præcurrentibus officiis debitum reſalutationis obſequium: incolumitatem

tuam

tuam gaudens nuntiatam, optánſq; continuam. Et quòd reſcripta exiguitatis meæ, jure prærogatæ benevolentiæ, repoſcendo addidiſti dicens: Si tamen id de tantâ ſanctitate poſſumus promereri: nullo modo audeo deſperare, ſanctitatis ejuſdem, cujus hauſtu pro noſtro modulo aliquid ſumus, ipſum fontem non ſolùm laudandum, verùm etiam nobiſcum participandum, & tuæ prudentiæ placiturum, ut Deus incomparabiliter atque incommutabiliter bonus, qui per ſuam potentiam tam bonæ tuæ mentis eſt inſtitutor, ſit etiam per gratiam reſtitutor. Incolumem te Deus omnipotens feliciorémque tueatur, Domine eximie meritóq; honorabilis ac ſuſcipiende fili.

Epistola CXXVI.

Auguſtinus Antonio. Cùm à duobus tibi ſcripta deberentur, cumulatiſſimè major pars reddita eſt, quòd unum noſtrûm præſentem vides, cujus ex ore cùm me quoq; accipis, poteram non reſcribere, niſi ipſo jubente feciſſem, quo proficiſcēte ſupervacaneum videbatur eſſe, quod feci. Quapropter fertiliùs forFtaſſe

taſſe tecum colloquor, quàm ſi coram adeſſem, cùm & epiſtolam meam legis, & eum audis, in cujus pectore me habitare optimè noſti. Cum magno gaudio literas *Sanctitatis* tuæ, conſideravi, atque digeſſi, quòd & Chriſtianum animum tuum ſine ullo fuco iniqui temporis, & in nos amiciſſimum præ ſe gerunt. Gratulor tibi & gratias ago Deo & Domino noſtro de ſpe, & fide, & charitate tuâ, tibíque apud eum, quòd de nobis tam bene exiſtimas, ut fideles Dei ſervos eſſe credas, ídq; ipſum in nobis corde puriſſimo diligas: quanquàm hinc etiam gratulandum benevolentiæ tuæ potiùs, quàm gratiæ tibi agendæ ſunt. Tibi enim prodeſt ipſam diligere bonitatem, quàm profectò diligit, qui eum diligit, quem credit bonum, ſive ille ſe ita, ſive aliter, quàm creditur, habeat. Unus tantùm in hac re cavendus eſt error, ne quiſq; non de homine, ſed de ipſo hominis bono aliter ſentiat, quàm veritas poſtulat. Tu verò frater dilectiſſime, qui nullo modo erras credendo vel ſciendo, magnum bonum eſſe libenter Deo caſtéque ſervire, cùm quem-
libet

libet hominũ propterea diligis, quòd hujus boni participem credis, tecum eſt fructus tuus, etiam ſi ille non ità ſit. Quapropter tibi de hàc re gratulandum eſt, illi autem non, ſi propterea diligitur: ſed ſi talis eſt, qualem eſſe exiſtimat, à quo propterea diligitur. Quales itáque nos ſimus, quantùmq; in Deum promoverimus, ipſe viderit, cujus non ſolùm de hominis bono, ſed homine ipſo non poteſt errare judicium. Tibi ad mercedem beatitudinis, quod ad hanc rem attinet, ſatis eſt, quòd nos tales credens, quales oportet eſſe ſervos Dei, totò ſinu cordis amplecteris. Gratias verò tibi uberes agimus, quòd nos cùm laudas, tanquam tales ſimus, mirabiliter hortaris, ut tales eſſe cupiamus: uberiores etiam: ſi non ſolùm te commendes orationibus noſtris, ſed etiam non prætermittas orare pro nobis. Gratior eſt enim Deo pro fratre deprecatio, ubi ſacrificium charitatis offertur. Parvulum tuum plurimùm ſaluto, & ſecundùm præcepta Domini ſalutaria opto grandeſcere. Domui quoque tuæ unam fidem, & devotionem veram, quæ ſola catholica eſt, prove-

provenire deſidero, & precor: in quâ rem, ſi quam fortè aliam noſtram operam neceſſariam exiſtimas, ne tibi vendicare dubites, & communi Domino, fretus & jure charitatis. Illud ſanè admonuerim religioſiſſimâ prudentiam tuam, ut amorem DEI non irrationabilem vel inſeras infirmiori vaſi tuo, vel nutrias divinâ lectione, gravique colloquio. Nemo enim ſolicitus de ſtatu animæ ſuæ, atque ob hoc ſine pertinaciâ inquirendæ voluntati Domini intentus eſt, qui bono demonſtratore uſus non dignoſcat, quid inter ſchiſma quodlibet, atq; unam cathollcam interſit.

EPISTOLA XXXVII.

VEnerabili ac deſiderabili, & toto ſinu charitatis amplectendo Epiſcopo Auguſtino, Severus. Deo gratias, frater Auguſtine, cujus donum eſt, quicquid in nobis bonorum gaudiorum eſt. Fateor, bene mihi tecum eſt, multùm te lego, mirum dicam, ſed verum planè; quàm mihi abſens ſolet eſſe præſentia, tam præſens facta eſt abſentia tui. Nullæ ſe nobis interponunt turbulentæ actiones tempo-

temporalium rerum. Ago, quantùm poſſum, & ſi non tantùm poſſum, quantum volo. quid ego dicam, quantùm volo? Noſti optimè, quàm avarus ſim tui: nec tamen murmuro, quia non tantùm ago, quantùm volo, quoniam rurſus non minùs ago, quantùm poſſum. Deo ergo gratias, frater dulciſſime, bene mihi tecum eſt, gaudeo tecum arctiùs convinctus, &, ut ita dicam, uniſſimè, quantùm poteſt, adhærens tibi, redundantiam uberũ tuorum ſuſcipiens vires comparo, ſi poſſim idoneus effici ad ea concutienda & exprimenda; ut quicquid ſecretius & interius clauſum cuſtodiunt, remotis pellibus, quas adhuc lactenti ſugendas inſerunt, ipſa mihi viſcera, ſi poſſibile eſt, dignentur effundere. Viſcera inquam, mihi ut refundantur cupio: viſcera tua, viſcera pinguia ſaginâ cœleſti, & condita omni dulcedine ſpiritali: viſcera tua viſcera pura, viſcera ſimplicia, niſi quòd duplici ſunt vinculo redimita geminæ charitatis: viſcera tua viſcera perfuſa lumine veritatis, & refulgentia veritatem. Horum me manationi vel reſulationi ſubjicio,

quo

quo nox mea in lumine tuo deficiat, ut in diei claritate ſimul ambulare poſſimus. O verè artificioſa apis Dei, conſtruens favos divini nectaris plenos, manantes miſericordiam & veritatem, per quos diſcurrens deliciatur anima mea, & vitali paſtu, quicquid in ſe minus invenit, aut imbecillum ſentit, reſarcire & ſuffulcire molitur. Benedicitur Dominus per præconium oris tui, & fidele miniſterium: quòd ſic concinere & reſpondere facis canenti tibi Dominò, ut quicquid de ejus plenitudine ad nos uſque redundat, jucundius efficiatur, gratius per tuum elegantem famulatum, & ſuccinctam mundiciam, & fidele ac caſtum ſimplexque miniſterium: quod ita reſplendere facis per argutias tuas, & vigilantiam tuam, ut perſtringat oculos, & in ſe rapiat, Niſi tu idem innuas Dominum, ut quicquid in te delectabile lucet, referentes nos ad illum, ipſius eſſe agnoſcamus, de cujus bonitate tam bonus es, & de cujus puritate & ſimplicitate & pulchritudine, purus, ſimplex & pulcher es: Et illi agentes gratias de bono tuo Domino, qui dono ſuo dignatus

dignatus eſt nos tibi adjungere, vel quoquo modo ſubjungere, ut pleniùs ſubjiciamur illi, cujus te ductu ac moderatione talem gaudemus, ut tibi contingat gaudere de nobis: quod non diffido fore, ſi tuis me orationibus adjuves, cujus imitatione nonnihil jam profeci, ut talis eſſe deſiderem. Vides quid facias, quòd ſic bonus es: quàm nos rapias in amorem proximi, qui nobis primus ad dilectionem Dei, & ultimus gradus eſt, & quaſi limes, quo ſibi uterque annectitur Dei & proximi: in quo nos, ut dixi, quaſi limite ſtantes, amborum calore tangimur, & amborum flagramus amore. Sed quantùm nos iſte ignis exuſſerit, & purgaverit proximi, tantùm nos in illum puriorem DEI ire compellit. In quo jam nullus nobis amandi modus imponitur, quando ipſe ibi modus eſt ſine modo amare. Non ergo verendum ſt, ne plùs amemus Dominum noſtrum, ſed ne minùs, timendum. Hæc epiſtola ſuperior, quæ tibi me quaſi abſterſâ triſtitiâ, facilitate actionum, de liberali otio, quod tecum mihi agere licuit in hoc rure poſito, nam ita licere potuit, lætiorem offert, antequam ſanè venerabilis Epiſcopus nos viſitare dignaretur, quaſi meta illorum gaudiorum ſcripta eſt, &, quod verè miror, eodem die venit, quo

ſcripta eſt. Quid hoc eſt, quæſo anima mea, niſi fortè, quod nos delectat, etſi honeſtum eſt, non tamen ſatis utile, quia in parte eſt? Interim licet univerſo hanc ipſam partem, id eſt nos ipſos, quantùm pro peccatis noſtris nobis cedit materia, id eſt, noſipſi cedimus nobis, elimatiores, & compaginabiliores (ſi tamen admittis hoc verbum) aptare moliamur. Habes epiſtolam non pro tuâ magnitudine, ſed pro meâ parvitate longiorem, qua & provocaverim, ut jam non pro meâ parvitate, ſed pro tuâ magnitudine mihi epiſtola mittatur. Quæ tamen quantacunq; erit, mihi longa non erit, cui totum tempus breve eſt ad legendum. Reſcribe mihi, quando, aut ubi occurrere debeam, propter illam cauſam, quâ me juſſiſti occurere. Quod ſi eſt integra, & non fortè aliud melius placuit, tunc occurram: ſin minùs, rogo te, nolo me à curſu revoces meo. Illa enim ſola viſa eſt, quam præponerem mihi. Fratres omnes, qui nobis in Domino conſervi ſunt, & deſidero multum & ſaluto.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Errata corrige.

Pag. 7. u. 29. *ſis* lege *ſit*
pag. 33. u. 25. *fortem ſortem*.
pag. 53. u. 21. *multis multi*
pag 56. u. 29. *voluntate voluptate*
pag. 62 u. 9 *habeantur habentur*.
u. 10. *habntur habentur*,
pag. 66. u 15. *Tantâ Tantò*
pag. 207. u. 10. *contemplatione, & activa contemplativa & activa*
pag. 233. u. 15. XV. XIV.
pag. 299. u. 26. *quòd habent, unde malè vivunt*, lege, *quòd habent, unde vivunt. Tertium verò, quòd habent, unde malè vivunt*,

Alia quædam facilè lector
ipſe corriget.

4 - 3 - 4